

ΥΓΙΕΙΝΗ ΤΗΣ ΨΥΧΗΣ

ΥΠΟ ΤΟΥ ΒΑΡΩΝΟΣ

Ε. ΦΕΟΥΧΤΕΡΣΛΕΒΕΝ

Καθηγητοῦ τῆς ἐν Βιέννῃ Ἱατρικῆς Σχολῆς,
Ὑπουργοῦ ἐπὶ τῆς Δημοσίας Ἐκπαιδεύσεως
ἐν Αὐστρίᾳ κ. τ. λ.

ΕΚ ΤΟΥ ΓΑΛΛΙΚΟΥ

ΥΠΟ

ΙΩΑΝΝΟΥ ΧΡΙΣΤ. ΖΩΓΡΑΦΙΔΟΥ ΙΑΤΡΟΥ.

Valere aude.

ΕΝ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΙ,
1872.

ΤΥΠΟΙΣ Ι. Α. ΒΡΕΤΟΥ.

© ΣΙΣΜΑΝΟΓΛΟΥ

ΥΓΙΕΙΝΗ ΤΗΣ ΨΥΧΗΣ.

ΥΓΙΕΙΝΗ ΤΗΣ ΨΥΧΗΣ

ΥΠΟ ΤΟΥ ΒΑΡΩΝΟΣ

Ε. ΦΕΟΥΧΤΕΡΣΛΕΒΕΝ

Καθηγητοῦ τῆς ἐν Βιέννῃ Ἰατρικῆς Σχολῆς,
Ὑπουργοῦ ἐπὶ τῆς Δημοσίας Ἐκπαιδεύσεως
ἐν Αὐστρίᾳ κ. τ. λ.

ΕΚ ΤΟΥ ΓΑΛΛΙΚΟΥ

ΥΠΟ

ΙΩΑΝΝΟΥ ΧΡΙΣΤ. ΖΩΓΡΑΦΙΔΟΥ ΙΑΤΡΟΥ.

Valere aude.

A. A. _____

T. _____

ΕΝ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΙ,
1872.

ΤΥΠΟΙΣ Ι. Α. ΒΡΕΤΟΥ.

ΤΗ,
ΑΛΗΣΤΩ, ΜΝΗΜΗ,

ΤΟΥ ΕΙΣ ΤΗΝ ΑΙΩΝΙΑΝ ΖΩΗΝ

ΑΝΑΠΑΥΟΜΕΝΟΥ

ΠΟΛΥΠΟΘΗΤΟΥ ΑΔΕΛΦΟΥ ΜΟΥ

ΔΗΜΑΚΗ ΖΩΓΡΑΦΙΔΟΥ

ΕΝΑΡΕΤΟΥ ΚΑΙ ΑΚΕΡΑΙΑΣ ΨΥΧΗΣ

ΙΕΡΟΝ

Ο ΜΕΤΑΦΡΑΣΤΗΣ.

ΣΙΣΜΑΝΟΓΛΙΟ
ΜΙΣΤΑΚΟ

ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΗ ΜΕΛΕΤΗ

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΒΑΡΩΝΟΣ Ε. ΦΕΟΥΧΤΕΡΣΛΕΒΕΝ.

Ο Έδουάρδος δε-Φεουχτερσλέβεν ἐγεννήθη ἐν Βιέννῃ τὴν 20 Ἀπριλίου 1806. Ἡ οἰκογένεια αὐτοῦ, ἐκ Σαξωνίας καταγομένη, εἶχεν ἀπὸ πολλοῦ ἀποκατασταθῇ ἐν Αὐστρίᾳ, ὅπου ὁ πατὴρ του διορίσθη εἰς τὴν ὑψηλὴν θέσιν τοῦ Συμβούλου τῆς Ἐπικρατείας.

Ἐκ γενετῆς ὁ Φεουτερσλέβεν ἔφερεν ἐν ἑαυτῷ τὸ σπέρμα τῶν σωματικῶν ἐκείνων παθήσεων, αἵτινες ἐπὶ τεσσαράκοντα καὶ τρία ἔτη δὲν ἄφινον τὸ σῶμα αὐτοῦ εἰμὴ στιγμὰς τινας ἀνενόχλητον. Ὁ διοργανισμὸς αὐτοῦ ἦν τοσοῦτον ἀσθενὴς ἢ μᾶλλον εἶπεῖν τοσοῦτον ἀκροσφαλὴς, ὥστε διὰ πολὺν καιρὸν εἶχον ἀπελπισθῇ περὶ τῆς ζωῆς του, καὶ ἀφοῦ ἐξήντησαν ὅλα τὰ μέσα οἱ ἰατροὶ, ἠναγκάσθησαν νὰ πέμψωσιν αὐτὸν εἰς τὴν ἐξοχὴν, ὅπου διήνυσε τὰ πρῶτα αὐτοῦ ἔτη καὶ ὅπου ὁ καθαρὸς ἀὴρ τῶν ἀγρῶν μετ' οὐ πολὺ ἐζωογόνησε τὸ σῶμα αὐτοῦ, ἐξήσκησε δὲ καὶ ἐπὶ τοῦ πνεύματος καὶ τῶν τάσεων αὐτοῦ μεγάλην ἐπιρροήν.

Καθὼς συμβαίνει συνήθως εἰς τὰ φιλόσθενα παιδιὰ, ὁ Φεουχτερσλέβεν ἦν πεπρωκισμένος μὲ πρῶτον πρὸς τὴν σκέψιν ῥοπὴν καὶ τὸ μεγαλοπρεπὲς θέαμα τῆς εὐεργετικῆς ἐκείνης φύσεως, ἥτις ἀνεγέννησεν, οὕτως εἶπεῖν, αὐτόν, παρήγαγεν ἐπὶ τῆς ψυχῆς αὐτοῦ ἐντύπωσιν διαρκή. Ἡ θεὰ

τοῦ ὥραίου διηγείρεν ἐν αὐτῷ πρωίμως ιδέας θαυμασμοῦ καὶ εὐγνωμοσύνης. Αἶαν πρωίμως, ὡς αὐτὸς λέγει, ἡσθάνθη τὴν ἀνάγκην τοῦ εὐγνωμονεῖν καὶ λατρεύειν· ἡ φύσις ὑπῆρξε τὸ πρῶτον ἀντικείμενον τῆς λατρείας του· αὕτη ἐνεπύσησεν εἰς αὐτὸν τὰς ὑψηλὰς ἐκείνας πεποιθήσεις αἵτινες βραδύτερον ἐγένοντο ἡ ἰσχὺς αὐτοῦ καὶ τὸ ἔρεισμα.

Ἐν τούτοις ἡ ἡλικία τῶν κλασικῶν σπουδῶν ἐφθασεν. Ὁ παῖς νεανίσκος γενόμενος ἡδύνατο ἀκινδύνως νὰ ὑποστῇ τὰ βάρη τῆς Σχολῆς. Μετηνέχθη λοιπὸν εἰς Βιέννην καὶ εἰσῆλθον εἰς τὸ αὐτοκρατορικὸν Λύκειον τῆς Μαρίας Θηρεσίας χάριν τοῦ οἰκογενειακοῦ αὐτοῦ ὀνόματος. Ἡ μεταβολὴ αὕτη ἦτο σκληρὰ δοκιμασία. Κατέλιπε τοὺς εὐρεῖς ἐκείνους ὀρίζοντας, τοὺς ὁποίους ἐλάτρευσε, τὸν ἀρωματικὸν ἐκείνον ἀέρα, ὅστις τὸν εἶχε σώσει, ἵνα βλέπῃ μόνον τοὺς τέσσαρας τοίχους Ἀκαδημίας, ἧς ὥφειλε νὰ ὑποφέρῃ τὰς ἐν μέρει μὲν στρατιωτικὰς, ἐν μέρει δὲ ἐκκλησιαστικὰς ἐξεις. Πᾶς τις δὲν ἤθελεν ἀνθέξει εἰς τὴν αἰφνιδίαν ταύτην μεταβολήν; ἀλλὰ δὲν ἦτο τυχαῖος ὁ νοῦς τοῦ πρωίμως ἀναπτυχθέντος τούτου παιδός, ὅστις ἐνδεκαέτης ὢν (1817) συνέθετο ἐν ποιητικῶν γύμνασμα περὶ τοῦ σκοποῦ τῆς ποιήσεως, ἐν ᾧ ὀρίζει ὡς μοναδικὴν αὐτῆς ἀμοιβὴν τὴν ἀθανασίαν. Ὁ Φεουχτερσλέβεν ὑπετάχθη λοιπὸν, ἀνῶχι ἀνευ θλίψεως, τοῦλάχιστον ἀνευ ἀντιστάσεως, καὶ μετ' οὐ πολὺ κατώρθωσε νὰ εὕρῃ ἐν τῇ νέᾳ ζωῇ πηγὴν νέων ἀπολαύσεων. Παῖς ἡγάπησε τὴν φύσιν· ἐφθόσεν τὰ γράμματα καὶ μετέπειτα τὰς ἐπιστήμας· καὶ ὁ ἔρως οὗτος, εἰς ᾧ ἔμεινε πιστὸς δι' ὅλου τοῦ βίου του, περιέβαλε μὲ θέλητρον τι τὰς μικροῦ λόγου ἀξίας κακουχίας τοῦ σπουδαστοῦ, ὅπως ἐπαρηγόρησε βραδύτερον τὰς θλίψεις καὶ τὰς ἀπογοητεύσεις (désillusions) τῆς ἀνδρικῆς ἡλικίας. Ὁ ἀρχαῖος Κόσμος ἀνοιγόμενος ἐνώπιον αὐτοῦ προσέφερε τοὺς πλουσίους θησαυροὺς του εἰς τὸ πνεῦμα ἐκεῖνο, τὸ ὅποτον ἦν τοσοῦτον καλῶς ἐκ φύσεως διαωργανωμένον, ὥστε ν' ἀντιλαμβάνηται συμπάσης τῆς καλλωνῆς του. Χάρης εἰς τὴν εὐτυχὴ αὐτοῦ φύσιν, εἰς τὴν ἐπίμονον

αὐτοῦ ἐργασίαν, εἰς τὰς πεφωτισμέναις διδασκαλίαις τοῦ σοφοῦ πατρὸς Βονιφατίου, τοῦ διδασκάλου του, ὑπερεπήδησε μετ' οὐ πολὺ τὰ πρῶτα ἐμπόδια, ἅτινα παρενεβλήθησαν αὐτῷ ἐν τῇ μελέτῃ τῶν ἀριστουργημάτων τῆς Ἑλλάδος καὶ τῆς Ῥώμης. Αἶαν εὐχερῶς καὶ ταχέως κατέστη ἱκανὸς νὰ νοήσῃ τί δύναται ἡ τέχνη καὶ ἡ σκέψις εἰς τὸν ἄνθρωπον. Ὅθεν συνδιηλλάγη πρὸς τὴν Σχολήν· δὲν ἦτο πλέον φυλακὴ δι' αὐτὸν ἡ Σχολή.

Ταχεῖαι ὑπῆρξαν αἱ πρόοδοι αὐτοῦ ἐν τῇ σπουδῇ τῆς Ἑλληνικῆς καὶ Λατινικῆς φιλολογίας καὶ ὁμῶς, ἀντιθέτως πρὸς τὴν κατὰ τῆς ἐπιστήμης κοινῶς ἐκτοξευομένην μομφήν, ἡ ταχεῖα ἀνάπτυξις τῆς διανοίας οὔτε τὸ ἠθικὸν αὐτοῦ αἵτημα ἐμάρανεν οὔτε τὴν καρδίαν αὐτοῦ διέφθειρεν. Ὁ δωδεκαέτης οὗτος σοφός, ὁ ὅποτος ἀφαιρηθεὶς αἰφνης ἐκ τῶν κατ' ἰδίαν σκέψεων, ἵνα μετενεχθῇ εἰς τὸ μέσον τῶν θορυβωδῶν σπουδαστῶν, εὗρε μεταξύ τῶν συμμαθητῶν του συντρόφους τοῦ παιγνίου, δὲν ἡδύνατο νὰ εὕρῃ φίλους πιστοὺς, εἰς τοὺς ὁποίους νὰ ἐμπιστευθῇ τὰς πρωίμους αὐτοῦ μελέτας. Ἐν τούτοις ἡσθάνετο τὴν ἀνάγκην ν' ἀνακοινώσῃ τὰς ιδέας, τὰς ὁποίας ἡ παρατήρησις καὶ ἡ ἀνάγνωσις ἐγένετο ἐν ἑαυτῷ. Μηδὲν δ' ἔχων δυνάμενον νὰ ἐννοήσῃ αὐτάς, ἀπεφάσισε νὰ τὰς διηγῆται εἰς ἑαυτὸν καὶ νὰ κρατῇ ἡμερολόγιον. Ἐκ τῆς Σχολῆς λοιπὸν ἤρξατο νὰ κρατῇ ἡμερολόγιον τῶν σκέψεων αὐτοῦ καὶ πεπεισμένος ἀναμφιβόλως ὅτι ἡ ἐργασία αὕτη, γινομένη μετ' εὐθύτητος καὶ εἰλικρινείας, ἤθελεν ἀποβῇ διανοητικὴ εὐχαρίστησις ἅμα καὶ χαλινὸς ἠθικός, ἐξηκολούθησεν αὐτὴν δι' ὅλου τοῦ βίου του. Εἰς τὴν ἀκριβῆ ἐκπλήρωσιν τοῦ σχεδίου τούτου τῆς νεότητος αὐτοῦ ὀφείλομεν σειρὰν ἀπομνημονευμάτων ἐνδιαφερόντων καὶ πολυτίμων, καίτοι πολλὰ ὀλίγας βιογραφικὰς εἰδήσεις περιέχουσιν. Τῷ ὄντι, ὁ Φεουχτερσλέβεν δὲν ἐλάμβανεν ὑπὸ σημείωσιν ὑλικὰ τινα καὶ κοινὰ γεγονότα· τὸ ἡμερολόγιον τοῦ σπουδαστοῦ οὐδὲν ἦττον ἢ τὸ τοῦ ὑπουργοῦ ἢ τοῦ ἱατροῦ δὲν περιέχει τὰς ἀτομικὰς ἐκείνας

λεπτομερείας, αίτινες παρουσιάζουσι χαρακτηῖρα ἀνεκδότων. Τοῦναντίον γέμει παρατηρήσεων, γενικῶν σκέψεων, καὶ ἐκάστη φάσις, ἡ ὁποία διέρχεται τὸ πνεῦμα τοῦ συγγραφέως, ἐγγράφεται ἐν τῷ ἡμερολογίῳ μετ' ἀκριθείας καὶ χάριτος οὐ τῆς τυχούσης. Οὕτω, λόγου χάριν, ἀναφέρει τοὺς ἐνδοιασμοὺς, οὓς ὑφίσταται, ὅτε δεκαπενταέτης ὢν ἠθέλησε δι' ἐξετάσεως σπουδαίας καὶ ἀμερολήπτου ν' ἀποκτήσῃ ἐν συνειδήσει θρησκευτικὴν τινα πεποίθησιν. "Ὅτε ἐκλαντεύετο μεταξὺ τοῦ λόγου καὶ τοῦ αἰσθήματος, βλέπομεν αὐτὸν νῦν μὲν παρασυρόμενον ὑπὸ τῶν συμπαθειῶν τοῦ νὰ κλίνη πρὸς τὸν Λούθηρον, νῦν δὲ ὑπὸ τῶν σκέψεων νὰ προσοικειοῦται τὸν Καλβίνον. Εἶτα ὑπὸ τὸ κράτος φιλολογικοῦ ἐνθουσιασμοῦ γίνεται ἐμπαθὴς πρὸς τὰς φιλοσοφικὰς ιδέας τῶν φιλοσόφων τῆς Ἑλλάδος καὶ τῆς Ρώμης καὶ τελευτᾷ ἐξομολογούμενος ὅτι ἐν τῷ βᾶθει τῆς καρδίας αὐτοῦ βασιλεύει αἰείποτε ἡ καθολικὴ πίστις, ἐν τοῖς κόλποις τῆς ὁποίας ἀνετράφη καὶ τῆς ὁποίας αἰσθάνεται τὴν ζωτικὴν δύναμιν τότε μάλιστα, ὁπότεν ἡ πάθησις ὑποβάλλῃ εἰς δοκιμασίαν τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ἢ βασανίζῃ τὸ σῶμα αὐτοῦ. Διηγεῖται προσέτι τὴν βαθεῖαν ἐντύπωσιν, ἣν διήγειρεν ἐν αὐτῷ ἡ πρώτη ἀνάγνωσις τοῦ Πλουτάρχου καὶ μεταξὺ τῶν μεγάλων ἀνδρῶν, ζώντων ἐν τῇ ἱστορίᾳ ἢ δημιουργηθέντων ὑπὸ τῆς φαντασίας τῶν ποιητῶν, ἀναφέρει ὡς ἥρωας, τοὺς ὁποίους προτιμᾷ, τὸν αὐτοκράτορα Ἰωσήφ τὸν Β', τὸν Γουλλιέλμον Τέλλον, τὸν Οὐασιγκτῶνα, τὸν Μαρκήσιον Πόζαν, τὸν Ναπολέοντα· πρόσωπα ναὶ μὲν λίαν διάφορα μεταξὺ τῶν, ἀλλὰ τὰ ὅποια ὁ νέος ἐνθουσιαστὴς ταυτίζει ἐν τινι κοινῷ θαυμασμῷ, διὰ τὸν λόγον ὅτι οἱ ἄνδρες οὗτοι, κατ' αὐτὸν, ἀντεπροσώπευσαν τὰ δύο φωτεινὰ καὶ ἐπίφθονα τῇ ἀνθρωπίνῃ φύσει ἄκρα, τὸ καλὸν καὶ τὸ ἀγαθόν, τὸν νοῦν καὶ τὴν βούλησιν. Τῷ ὄντι, ὅπως τὰ ἀληθῶς ἐξοχα ἐν τῇ σπουδῇ τῆς φιλολογίας καὶ τῆς ἱστορίας πνεύματα, ὁ Φεουχτερσλέβεν οὐδέποτε ἐπέτρεπεν εἰς ἑαυτὸν νὰ δελεασθῇ ὑπὸ μόνου τοῦ γοήτρου τῆς μορφῆς ἢ

ὑπὸ τῆς ἀποκλειστικῆς τοῦ γεγονότος λαμπηδόνης· αἰείποτε πρὸ τοῦ θαυμασμοῦ ἀνεζήτει τὴν ἀξίαν τῆς ιδέας καὶ τὸ ἐνδιαφέρον τῆς διδασκαλίας. Τὸ καλὸν κατ' αὐτὸν δὲν συνίστατο μόνον ἐν τῇ πλαστικῇ δυνάμει καὶ ἐν ταῖς ἐξωτερικαῖς αἰσθήσεσιν, ἀλλ' ἐπὶ πᾶσιν ἔθελγον αὐτὸν αἱ ἠθικαὶ καὶ ἀθάνatoi ιδιότητες. Τοιοῦτοτρόπως, ὅτε ἐμπλεως σεβασμοῦ ὁ νέος σπουδαστὴς ἐκλινε γόνυ ἐνώπιον τῆς διαπύρου μεγαλοφυΐας τοῦ Γκαῖτε καὶ τοῦ Σχίλλερ, ἐσέβετο ἐν αὐτοῖς οὐ μόνον τοὺς ἐναρμονίους ποιητὰς, ἀλλὰ μάλιστα τοὺς ἐξόχους φιλοσόφους, εἰς τοὺς ὁποίους ἡ ἀνθρωπότης ὠφείλε τὰ ἀριστουργήματα τοῦ δὸν Καρόλου, φέρ' εἰπεῖν, καὶ τοῦ Goëtz Berlichingen.

Ἡ μέθοδος αὕτη τῆς σπουδῆς δὲν ἠδύνατο νὰ μείνῃ ἄγονος. Ὁ Φεουχτερσλέβεν δὲν ἦτο ἐκ τῶν ἐπιπολαίων θαυμαστῶν τοῦ καλοῦ, εἰς τῶν εὐφυῶν ἐκείνων Ἀθηναίων, οἵτινες ἐγνώριζον μὲν ἐντελῶς νὰ διακρίνωσι καὶ νὰ ἐπιδοκιμαζώσι τὴν ἀρετὴν, τολμῶντες μέχρι τινὸς νὰ ἐπικρίνωσι τὴν κακίαν, ἀλλ' οἱ ὅποιοι ἐξ ἀπαθείας ἢ καὶ ἐξ ἀνανδρίας ἦσαν ἀνίκανοι νὰ ῥυθμίσωσι τὴν διαγωγὴν πρὸς τὴν διδασκαλίαν αὐτῶν. Λίαν ἐγκαίρως ἐνόησεν ὅτι τὸ πᾶν δὲν ἐγκτεται ἐν τῇ ἐξόχῳ ἀξίᾳ τῶν ἀρχῶν, ἀλλὰ ὅτι παρὰ τῷ τιμίῳ ἀνθρώπῳ, τὰ ἔργα δεόν νὰ βεβαιώνωσι τοὺς λόγους. Τὴν πρκατικὴν ταύτην ῥοπὴν τοῦ πνεύματος αὐτοῦ ἀπέδειξε πρωτῶως. Εὐρίσκομεν τὴν ἀπόδειξιν ἐν τινι τῶν σπανίων ἀνεκδότων, τὰ ὅποια περιέχει τὸ ἡμερολόγιον αὐτοῦ.

Εἰς τῶν στενωτέρων φίλων τοῦ Φεουχτερσλέβεν, διὰ νὰ δοκιμάσῃ βεβαίως αὐτὸν, ἐφαντάσθη μίαν τῶν ἡμερῶν νὰ κατηγορήσῃ αὐτὸν πρὸς τοὺς διδασκάλους ἐπὶ σφόδρα βαρεῖα παρεκτροπῇ. Ὁ Φεουχτερσλέβεν πρὶν ἢ ἀπολογηθῇ ἠρώτησε πρῶτον τίς ἦν ὁ κατήγορος· ὀνομασθέντος δ' αὐτοῦ, οὐδόλως ἠθέλησε νὰ ὑπερασπίσῃ ἑαυτὸν καὶ ὑπέστη ἄνευ γογγυσμοῦ τὴν αὐστηρὰν τιμωρίαν, εἰς ἣν ὑπεβλήθη. Ἰδὼν τὴν ἀπροσδόκητον ἐκδοσιν τῆς κακοζήλου ιδέας αὐτοῦ ὁ ἀπρόσεκτος φίλος, ρίπτεται εἰς τὰς ἀγκάλας αὐτοῦ,

ὁμολογεῖ τὸ λάθος του καὶ ἐξαίτεται συγγνώμην, λαμβάνει δ' αὐτὴν ἄνευ ἐτέρας ἐπιπλήξεως ἐκτὸς τῶν ἐξῆς λόγων. «Τὸ μόνον κακόν, εἶπεν ὁ Φεουχτερσλέβεν, ὅπερ μ' ἐπροξενήσατε εἶνε ὅτι, ἵνα δοκιμάσητε τὴν φιλίαν μου, ἐγείνε χρεῖα νὰ ψευδῆτε.»

Συνθέσας ποτὲ ὁ Φεουχτερσλέβεν ἱστορικόν τι δοκίμιον περὶ τοῦ βίου τοῦ Algegon Lydney ἠθέλησε ν' ἀναγνώσῃ αὐτὸ εἰς τινὰ τῶν φίλων αὐτοῦ, τοῦ ὁποῖου ἐτίμα τὸ ζωήρον πνεῦμα. Ὁ νέος ἀκροατὴς του ἀναίσθητος εἰς τὰς ὑψηλὰς ἰδέας τῆς ὑποβληθείσης αὐτῷ ἐργασίας δὲν ἔδωκε προσοχὴν εἰμὴ εἰς τὸ κοσμικὸν καὶ δραματικὸν μέρος. Τοῦτο ὑπῆρξε διὰ τὸν Φεουχτερσλέβεν τὸ πρῶτον αἷτιον παραπόνου, ἀλλ' ἡ ῥῆξις ἐγείνεν ἐντελής, ὅποτε, μίαν τῶν ἡμερῶν, ἀνεκάλυψε τυχαίως ἐντὸς τοῦ ἑρμαρίου τοῦ περὶ οὗ ὁ λόγος συμμαθητοῦ του, πλαστὸν τι δίπλωμα, ἐν ᾧ ἀστειζόμενος οὗτος, ἐκοσμεῖτο ὑπὸ παρασῆμων πάντων τῶν ἐθνῶν, ὑπὸ σωρείας τίτλων, θέσεων καὶ συντάξεων. Ἀπὸ τῆς στιγμῆς ἐκείνης πᾶσα φιλικὴ σχέσις ἔπαυσε μεταξὺ τῶν δύο τούτων χαρακτήρων, τοσοῦτον ἀντιθέτων καὶ τοσοῦτον ὀλίγον πλασθέντων, ἵνα συνεννοῶνται.

Ἡθέλομεν παραλείπει τὰ δείγματα ταῦτα τοῦ παιδικοῦ ἡρωϊσμοῦ, ἐὰν ἐν τῇ βιογραφίᾳ, ἧς ἐπελήφθημεν τὴν ἀφήγησιν διέλαμπον μόνον ὡς διαβαστικοὶ σπινθήρες ἐκπεμπόμενοι διαρκουσῶν τῶν κλασικῶν σπουδῶν αὐτοῦ· ἀλλ' ἀνεφέρομεν αὐτὰ ὡς τὰ πρῶτα σημεῖα χαρακτήρος ἡδὴ μεμορφωμένου ὑπερβολικοῦ νεανίσκου, τὰ ὅποια ὤφειλον νὰ ὑποχωρήσωσι βραδύτερον εἰς τὴν φιλόανθρωπον ἐπιείκειαν τοῦ ἀνδρός, ὅστις ἔζητε καὶ ὑπέφερεν.

Ἡ ἀρχαία καὶ νεωτέρα φιλολογία δὲν ἀπετέλουν μόναι τὸ Πρόγραμμα τῆς Ἀκαδημίας· αἱ ἐπιστῆμαι, καὶ μάλιστα αἱ φυσικαὶ ἐπιστῆμαι, κατεῖχον ἐπίσης θέσιν ἐντιμον ἐν τῇ Σχολικῇ διδασκαλίᾳ· ἡ σπουδὴ αὐτῶν ἐδίδασκεν εἰς τὸν Φεουχτερσλέβεν νὰ βολιδοσκοπῇ τὰ μυστήρια ἐκεῖνα, ἐνώπιον τῶν ὁποίων ἡ ἐμβριθὴς αὐτοῦ παιδικὴ ἡλικία

ἴστατο ἐκπεπληγμένη καὶ ῥεμβώδης. Ἐκτὸς τούτου ἡ σπουδὴ αὕτη ἐφαίνετο ὅτι ὤφειλε ν' ἀποκαλύψῃ εἰς αὐτὸν τὰ μέσα τοῦ ν' ἀποδώσῃ εἰς τὸ σῶμα αὐτοῦ τὴν ὑγείαν καὶ τὴν ῥώμην. Ὅθεν ἡ σπουδὴ τῶν περὶ ὧν ὁ λόγος ἐπιστημῶν ἤσκησε μεγάλην ἐπίδρασιν ἐπὶ τῆς σοβαρᾶς ἀποφάσεως, τὴν ὁποίαν μετ' ὀλίγον ἔμελλε νὰ λάβῃ. Μετὰ δωδεκαετῆ, δηλονότι, ἐν τῇ Σχολῇ μαθητεῖαν ἐφθασεν εἰς ἡλικίαν, καθ' ἣν ἡ ἐκλογὴ ἐνὸς ἐπαγγέλματος ἀποβαίνει ἀναγκασία. Τὸ γένος, ἡ βαθεῖα αὐτοῦ ἐκπαίδευσις, αἱ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ ἐκδουλεύσεις ἡσφάλιζον εἰς αὐτὸν μέλλον λαμπρόν, ἐὰν ἤθελε ν' ἀκολουθήσῃ τὸ στάδιον τῆς ὑπαλληλίας καὶ ν' ἀφιερῶσιν εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ Κράτους τὰς σπανίας καὶ ἐπὶ ἐδραίων βάσεων ἐρειδομένας ἀρετὰς αὐτοῦ. Τὰ πάντα ἐφαίνοντο ὅτι εἴλκυον αὐτὸν πρὸς τὸ στάδιον τοῦτο, τὸ ὁποῖον ὑπέσχετο νὰ τὸν ὀδηγήσῃ εἰς τὸν κοινὸν σκοπὸν πάσης ἀνθρωπίνης ἐπιθυμίας, εἰς τὴν περιουσίαν δηλαδὴ καὶ εἰς τὰς τιμὰς. Ἀλλ' ὁ Φεουχτερσλέβεν πιστὸς εἰς τὰς ἀρχὰς αὐτοῦ ἐπροτίμησε τῆς γοητευτικῆς ταύτης προσδοκίας ὀρίζοντα μᾶλλον μετριόφρονα καὶ μᾶλλον περιορισμένον· παρητήθη λοιπὸν τῆς φιλοδοξίας τοῦ νὰ γείνη πολιτικὸς καὶ ἐξελέξατο τὸ μόνον ἐπάγγελμα, ἐν ᾧ ἡ ἐνεργητικότης τοῦ πνεύματος αὐτοῦ ἠδύνατο εὐχερῶς νὰ ἐξασκηθῇ χωρὶς νὰ προσκρούσῃ εἰς τὴν ἀνεξαρτησίαν τῆς καρδίας αὐτοῦ. Ἡθέλησε νὰ γείνη ἱατρός. Ἀλλως τε ἡ ἀπόφασις αὕτη δὲν ἦτο προῖον ἐφημέρου ἐνθουσιασμοῦ, ἦτο ἀπόρροια μακρῶν σκέψεων. Ἐντινὶ ἐπιστολῇ ἀπευθυνομένη πρὸς τὸν πατέρα αὐτοῦ, τοῦ ὁποῖου ἐζητεῖτο τὴν συγκατάθεσιν, ἀνέφερε τοὺς λόγους, οἵτινες ὑπηγόρευον εἰς αὐτὸν τὴν ἐκλογὴν τοῦ ἐπαγγέλματος τούτου. Ἀρχόμενος τῆς ἐπιστολῆς ἀνακαλεῖ εἰς τὴν μνήμην τοῦ πατρὸς τὴν παιδικὴν αὐτοῦ ἡλικίαν, τὴν ὁποίαν διήλθεν ἐν τῇ ἐξοχῇ, καὶ τὸν καθ' ὑπερβολὴν λεπτοφυῆ αὐτοῦ διοργανισμόν, ὅστις πρῶτως ὤφειλε νὰ ἐφελέκυσεν τὴν προσοχὴν αὐτοῦ πρὸς τὰ φυσικὰ φαινόμενα καὶ τοὺς μυστηριώδεις ὅρους τῆς ζωῆς. Ἀκολουθῶς ἐκτι-

μῶν τὰ πλεονεκτήματα, τὰ ὅποια ὤφειλε νὰ πορισθῇ ἐκ τῶν γνώσεων, ἅς ἐκτήσατο ἐν τῇ ἀκαδημίᾳ, ἐπιφέρει: « Δὲν » θέλω ἀναμιχθῇ λοιπὸν εἰς σπουδὰς, πρὸς τὰς ὁποίας εἰ- » μὴ ἐντελῶς ξένος. Ἄλλως τε, ὁ πολίτης δὲν ἔχει ἀξίαν, » εἰμὴ καθ' ὅσον γνωρίζει νὰ ἐνεργῇ ἀναλόγως τῶν δυνά- » μεων αὐτοῦ· βαθεῖα δ' ἐξέτασις ἐμαυτοῦ μ' ἔπεισεν ὅτι, » ἐὰν ἦμαι ἱκανὸς νὰ προσφέρω ὑπηρεσίαν τινὰ εἰς τὸν πλη- » σίον, τοῦτο θέλω πράξει μάλιστα ὡς ἱατρός. Ἀείποτε ἡ » προσφιλεστέρα μου εὐχὴ ὑπῆρξε νὰ συντελέσω τὸ ἐπ' ἐ- » μοὶ ἀμέσως εἰς τὴν εὐδαιμονίαν τῶν συμπολιτῶν μου καὶ » αἰείποτε εἰς τὸ ἐκ τῆς ιδέας ταύτης ἐπησχολημένον πνευ- » μά μου ἐπαρουσιάσθῃ ἡ εἰκὼν τοῦ ἱατροῦ, τοῦ ὁποίου ἡ » ἐπὶ τῆς ἀνθρωπίνης υἱείας καὶ ζωῆς ἐπιρροὴ εἶνε τόσῳ » προφανής. Οὐχὶ πάντες κέκληνται εἰς ἐκπλήρωσιν τοσοῦ- » τον σπουδαίων καθηκόντων. Ἐξεναντίας εἰς εὐαρίθμους » δέδοται τὸ πλεονέκτημα τοῦτο! Διὰ τὴν λοιπὸν, ἀφοῦ αἰ- » σθάνομαι ἐν ἐμαυτῷ τὴν κλίσιν ταύτην, νὰ καταπνίξω » αὐτήν, ὅπως ἀσπασθῶ στάδιον λαμπρότερον μὲν κατ' ἐπι- » φάνειαν, ἀλλὰ διὰ τὸ ὅποῖον ἔσομαι ἴσως ἀκατάλλη- » λος; Διὰ τὴν νὰ μὴ ἀκολουθήσω τὰ μαθήματα τῆς ἱατρι- » κῆς, ἥτις ἐν τῷ τόπῳ μου κατεῖχε καὶ κατέχει ἔτι θέ- » σιν ἐντιμον; Ἄλλως τε ἰδὲν εἶμαι ἤδη ἕτοιμος ἐκ τῆς ἐν » τῇ Ἀκαδημίᾳ διαμονῆς μου, ἐνθα ὁ χρόνος δὲν παρήλθε, » τολμῶ εἰπεῖν, ἐπὶ ματαίῳ δι' ἐμέ; Πρὸ τῶν ὀφθαλ- » μῶν μου παρίστανται ἀδιαλείπτως τὰ μεγάλα παραδείγ- » ματα τοῦ Γένερ καὶ τοῦ Van-Swieten, τοὺς ὁποίους » ναὶ μὲν δὲν θέλω ἐπισκιάσει, ἀλλὰ πρὸς τοὺς ὁποίους » ἐλπίζω νὰ ἐξισωθῶ κατὰ τὴν θέλησιν, προκειμένου » νὰ συντελέσω διὰ τῆς ἐργασίας μου εἰς τὴν εὐημερίαν » τῶν ὁμοίων μου. Ἀντιτάττουσιν εἰς ἐμέ ὅτι ἡ Ἀκαδη- » μία οὐδὲν ὡς προώρισται εἰς τὸ νὰ προπαιδεύῃ ἱατροὺς. » Ἄλλ' ἡ μεγάλη Αὐτοκράτειρα Μαρία Θηρεσία δὲν ἔσχε » ἴσως τὴν πρόθεσιν τοῦ νὰ ἐμποδίσῃ τοὺς προστατευο- » μένους Αὐτῆς ἀπὸ τοῦ ν' ἀφιερωθῶσιν εἰς τὴν σπουδὴν

» τῆς ἱατρικῆς, οὐδὲ τὴν ἀξίωσιν τοῦ νὰ τοὺς ἀποτρέψῃ » τῆς κλίσεως αὐτῶν, ὁπόταν ἡ κλίσις αὕτη, ἀπόρροια » σπουδαίας σκέψεως οὔσα, ἀποβαίνει ἀκατάσχετος. Ἄδεν » ἔχω προσέτι ὑπὲρ ἐμοῦ τὸ παράδειγμα οὐκ ὀλίγων συμ- » μαθητῶν μου; — Ὅθεν τολμῶ, φίλτατέ μοι πάτερ, νὰ » ἐλπίζω ὅτι θέλετε ἐγκρίνει τὴν ἀπόφασίν μου καὶ ὅτι » μακρὰν τοῦ νὰ μὲ ἀποτρέψῃτε ἐκ τοῦ σχεδίου μου θέλετε » ἐξεναντίας μὲ ἐνθαρρύνει νὰ ἐπιμείνω εἰς αὐτό. »

Ἐν τούτοις δὲ ὁ πατήρ ὠνειροπόλει πάντοτε ἄλλον τινὰ προορισμὸν διὰ τὸν υἱόν. Ὑπολαβὼν κατ' ἀρχὰς ὅτι προὔκειτο περὶ ἀπλῆς νεανικῆς φαντασιοπληξίας ἀντέστη εἰς τὴν πραγματοποίησιν προθέσεως ἀντικειμένης εἰς τοὺς σκοποὺς αὐτοῦ. Ἀλλ' ἐνόησε μετ' οὐ πολὺ ὅτι προσέκειτο περὶ πεποιθήσεως ἀκλονήτου καὶ ἡ ἀντίστασις αὐτοῦ ἐνέδωκεν ἐπὶ τέλους εἰς τὴν μετὰ σεβασμοῦ μὲν γενομέ- νην, ἀλλὰ ὀριστικὴν τοῦ υἱοῦ ἀπόφασιν. Ὁ Φεουχτερσλέ- βεν ἠδύνατο λοιπὸν νὰ μεταβῇ ἐκ τῆς ἀκαδημίας εἰς τὸ πανεπιστήμιον καὶ νὰ παραδοθῇ ἐλευθέρως εἰς σπουδὰς, πρὸς τὰς ὁποίας εἴλκυεν αὐτὸν ζωηρὰ περιέργεια. Σκληρὰ μαθητεία εἶνε ἡ σπουδὴ τῆς ἱατρικῆς. Ὑποβαλλόμενος εἰς ἐργασίας κοπωδεστάτας καὶ εἰδεχθεὶς, ἔχων ἀκατα- πάύστως πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν αὐτοῦ τὰς θλιβεράς εἰκόνας τῆς παθήσεως καὶ τοῦ θανάτου, ὁ νέος σπουδαστὴς ἀνάγ- κη βεβαίως νὰ ᾔη νεκρὸς μεγάλῃς σταθερότητος καὶ μεγάλου θάρρους, ἵνα μὴ φρίξῃ καὶ ἀποστῇ εὐθὺς ἐξ ἀρ- χῆς. Ὁ Φεουχτερσλέβεν ἀντέσχε δυνάμει τῆς ἐνεργητικῆς αὐτοῦ βουλήσεως. Ἡ εὐγένεια τοῦ σκοποῦ, τὸν ὁποῖον ἐ- θήρευν, ἐνεκαρδίωσεν αὐτόν, ὥστε κατάρθρωσε νὰ ὑπερ- νικήσῃ τὴν ἐνστιγματικὴν ἀπέχθειαν, τὴν ὁποίαν ἐμπνέει αἰείποτε εἰς λεπτοφυεῖς ὁργανισμοὺς ἡ διηνεκὴς μετὰ τοῦ θανάτου συνάφεια. Οὐδέποτε ἐδίστασεν οὐδέποτε ἐσκέ- φθῃ νὰ ὀπισθοχωρήσῃ. Ἐξελθὼν νικητὴς ἐκ τῆς πρώτης δοκιμασίας ἠδυνήθη νὰ θριαμβεύσῃ ὁμοίως καὶ κατὰ τοῦ ἔτι μᾶλλον φορτικοῦ κινδύνου, εἰς τὸν ὁποῖον μοιραίως ἐξέ-

θετον αὐτὸν αἱ καθημεριναὶ αὐτοῦ σπουδαί. Ἡ σπουδὴ τῆς ἱατρικῆς βασιίζεται ἐπὶ τῇ ἀναλύσει· ἡ Σχολὴ διδάσκει τὸ ἀναλύειν τὸ ὅλον, ἵνα δειχθῶσι τὰ καθέ-
καστα· σπανίως ποτὲ δεικνύει τὴν ἀνοικοδόμησιν τοῦ ὅ-
λου, ἵνα ἐπαναγάγῃ αὐτὸ εἰς θεμελιώδη ἐνότητα. Οὕτω
πολλάκις ὁ σπουδαστὴς παρατηρεῖ τὴν εὐτυχὴ διευθέτη-
σιν, τὴν εὐγενῆ κατασκευὴν τῆς ἐξαιτίας μηχανῆς, ἣτις
ὑποβάλλεται εἰς τὴν ἔρευναν αὐτοῦ, ταξιθετεῖ ἀπλή-
στως εἰς τὴν μνήμην αὐτοῦ πάντα τὰ γεγονότα καὶ
πάντα τὰ φαινόμενα, πλὴν ἀμελεῖ ἢ δὲν συλλαμ-
βάνει τὸν δεσμόν, ὅστις ἐνώνει αὐτὰ, τὴν πηγὴν, ἐξ ἧς
ἀπορρέουσιν. Ὁ Φεουχτερσλέβεν δὲν ἠδύνατο νὰ ὑποπέσῃ
εἰς ὁμοίας πλάνους· ἐπειδὴ ἡ ἀρχὴ τῆς ζωῆς δὲν ἀνευρί-
σκετο οὐδαμοῦ ὑπὸ τὴν σμίλῃν αὐτοῦ, δὲν συνεπέραναν
ἐντεῦθεν, ὡς ἄλλοι τινὲς, ὅτι δὲν ὑπῆρχεν ἡ ἀρχὴ αὕτη.
Ἀλλ' ἐνισχυόμενος ἀπὸ τὴν μαρτυρίαν τῆς συνειδήσεως
αὐτοῦ, ἔθετε τὴν ἀρχὴν τῆς ζωῆς ἐκτὸς τῆς ὕλης, καὶ
ἐνεκα ταύτης τῆς ἀρχῆς τῆς ζωῆς παρεδέχετο δύναμιν
διακρινομένην τῆς ὕλης ἂν ὄχι ἄσχετον πρὸς αὐτήν. Ἀνε-
γνώρισεν ὅτι τὸ μὲν σῶμα ζωογονεῖται ὑπὸ τῆς ψυχῆς, ἡ
δὲ ψυχὴ ὑπὸ τοῦ Θεοῦ. Ἐκτοτε, ὑπὸ τῆς πίστεως ταύ-
της ἐμφορούμενος, ἐν ἧ συνεφελαχιοῦντο πιστῶς τὰ πρῶ-
τα αὐτοῦ ἐνστίγματα, ἠσθάνθη ἑαυτὸν ἱκανὸν νὰ περιφρο-
νήσῃ τὰς σκληροτάτας δοκιμασίας.

Ἡ ἐποχὴ τῆς ἀληθοῦς πάλης ἔφθασεν· ὁ σπουδαστὴς
ἀνεδείχθη διδάκτωρ καὶ κατέλιπε τὸ πανεπιστήμιον, ἵνα
εἰσέλθῃ εἰς τὸν κόσμον. Ἀλλ' ἤδη κατὰ τὰ πρῶτα αὐτοῦ
βήματα φρικτῆς καταστροφῆς ἐπέπρωτο νὰ ἐνσκήψῃ
κατ' αὐτοῦ. Ἐστερημένος ἀπὸ πολλοῦ τῆς μητρὸς εἶχε
συνδεθῇ μετὰ τοῦ πατρὸς διὰ δεσμῶν τρυφερωτάτης στορ-
γῆς, ὅσημέραι κρατυνομένης. Ὁ πατὴρ αὐτοῦ, λίαν προ-
βεβηκὼς ἤδη ἐτόλμησε διάδημα ἐξ ἐκείνων, τὰ ὅποια
σπανίως ποτὲ παρατηροῦνται εἰς ἡλικίαν τόσῳ προβεβη-
κυῖαν. Ἐφαίνετο περίλυπος καὶ πολυάσχολος. Ἐν τούτοις

οὐδὲν ἐν τοῖς τρόποις ἢ ἐν τοῖς λόγοις αὐτοῦ παρεῖχεν
ὑπονοίας εἰς τὴν ἀνήσυχον φιλίαν τῶν τέκνων αὐτοῦ, ὅτι
ἐμελέτα θλιβερόν τι σχέδιον. Ἐσπέραν τινὰ μετεκαλέσατο
παρ' αὐτῷ τοὺς δύο αὐτοῦ υἱούς, συνδιελέχθη ἐπὶ πολὺ
περὶ τοῦ μέλλοντος αὐτῶν, ἔπειτα ἐγγχειρίσας αὐτοῖς χρη-
ματικόν τι ποσόν, προσωρισμένον, ὡς ἔλεγεν, ἵνα ἀνταμείψῃ
τὰς ἐπιτυχίας αὐτῶν, ἀπεχαιρέτησε τρυφερῶς ἀσπασθεὶς
αὐτούς. Οὐδὲν ἐν τοῖς τρόποις αὐτοῦ προέδιδε τὴν ὀλεθρίαν
αὐτοῦ ἀπόφασιν· ἡ ποσότης τῶν χρημάτων δὲν ἦτο λόγου
ἀξία· ἐπομένως οἱ δύο ἀδελφοὶ ἀπεχωρίσθησαν ἀπ' αὐτοῦ
ἄνευ ὑποψίας· ἀλλὰ τὴν ἐπιούσαν ὁποία ὑπῆρξεν ἡ ἐκπλη-
ξις αὐτῶν μὴ ἰδόντων τὸν πατέρα, ὅστις ἦτο συνήθως ἀ-
κριβέστατος, νὰ καταβῇ ἵνα λάβῃ μέρος εἰς τὸ πρόγευμα
τῆς οἰκογενείας! Ματαίως ἐζήτησαν αὐτὸν πανταχοῦ, μετ'
οὐ πολὺ ἐνδείξεις βέβαιαι ἐπεισαν αὐτοὺς περὶ τῆς φρικτῆς
πραγματικότητος. Ὁ πατὴρ ἐγκατέλιπεν αὐτοὺς διὰ παν-
τός! Ἐξῆλθε διὰ νυκτός ἐκ τῆς οἰκίας, μετέβη εἰς μέρος
τι καλούμενον Nutzdorf, κείμενον εἰς τὰς ὄχθας τοῦ Δου-
νάβεως, καὶ ἐκεῖ, ὠθούμενος ὑπὸ ἀπογνώσεως, τὴν ὁποίαν
εἶχεν εἰς πάντας ἀπόκρυφον, ἐρρίφθη εἰς τὸν ποταμόν.

Ὁ Φεουχτερσλέβεν δὲν εἶχε πλέον πατέρα· ὁ προςφι-
λέστατος αὐτοῦ φίλος, τὸ ἀσφαλέστατον αὐτοῦ στήριγμα
ἐξέλιπεν εἰς ἐποχὴν μάλιστα, καθ' ἣν οὔτε καιρὸν καὶν εἶχε
ν' ἀνακουφίσῃ διὰ τῶν δακρύων τὴν σκληρῶς σπαρασσο-
μένην καρδίαν αὐτοῦ· διότι ἡ δυστυχία εἰσέβαλεν ἐν τῷ
οἴκῳ αὐτοῦ συγχρόνως μὲ τὸν θάνατον. Ἐνεκα περιστά-
σεων, τὰς ὁποίας εἶνε ἀνωφελὲς ν' ἀναφέρωμεν ἐνταῦθα,
εὐρέθη γυνὴς πάσης κληρονομίας καὶ μόλις διέσωσε τὰ
ιδιαιτέρα αὐτοῦ πράγματα. Ἐν ῥιπῇ ὀφθαλμοῦ ἐξέπεσεν
ἀπὸ τῆς εὐημερίας εἰς τὴν τελείαν στέρησιν, καὶ ἐδέησεν
ἀμελητὶ νὰ δοθῇ εἰς τὴν ἐργασίαν, ἵνα κερδίῃ τὸν ἐπιού-
σιον ἄρτον.

Πολλοὶ, ἐν τῇ θέσει αὐτοῦ εὐρισκόμενοι, ἤθελον βεβαίως
ἀπελπισθῇ. Ἀλλ' ὁ Φεουχτερσλέβεν οὐδόλως κατεβλήθη

μακρὰν τοῦ νὰ κύβη ὑπὸ τὸ βῆρος τῆς δυστυχίας, ἀπεφά-
σισε νὰ παλαίσῃ πρὸς αὐτὴν καὶ περιεφρόνησεν αὐτὴν. Ναὶ
μὲν μικρὸν μετὰ τὸν θάνατον τοῦ πατρὸς αὐτοῦ ἐνυμφεύετο
ἐκλεξάμενος σύντροφον τοῦ βίου αὐτοῦ γυναῖκα ἄνευ πα-
ριουσίας, ἄνευ οἰκογενειακοῦ ὀνόματος, τῆς ὁποίας ἡ ἀνα-
τροφή μάλιστα ἦτο ὅλως διόλου κοινὴ· ἀλλὰ τὴν σύζυγον
ταύτην περιπαθῶς ἠγάπα καὶ εἰλικρινῶς ἐτίμα. Ἐν τού-
τοις, ἐν τῇ κρίσιμῳ ἐκείνῃ περιστάσει, ἐν ᾗ εὐαίσκετο,
ποιοῦτος γάμος, παρκτόλμος πρόκλησις τῆς τύχης εἰς μο-
νομαχίαν, ἀντὶ νὰ καταστρέψῃ ἔσωσεν αὐτόν. Ἐξ αὐτοῦ
ἠντλήσε νέαν ἐνεργητικότητά. Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης
δὲν ὤφειλε μόνον χάριν ἑαυτοῦ νὰ ἐξέλθῃ νικητῆς· παρ' αὐ-
τῷ ὑπῆρχεν ὃν π. α. σφιλές, τὸ ὅποσον ὑπεστήριξε μὲν τὸ
θάρρος καθηγιάζε δὲ τοὺς κόπους αὐτοῦ.

Ἐν τούτοις, ἵνα ἐπαρκέσῃ εἰς τὰ πρὸς τὸ ζῆν, ὤφειλε
πρὸ παντὸς ἄλλου ν' ἀποκτήσῃ πελατεῖαν καὶ κατώρθωσεν
τοῦτο, χάρις εἰς τὴν ἀνένδοτον δραστηριότητα καὶ τὴν εἰ-
λικρινῇ αὐτοῦ ἀφοσίωσιν. Ἀλλ' αἱ ἀρχαὶ ὑπῆρξαν δύσκο-
λοι. Εἶχεν ὁ Φεουχτερσλέβεν κατ' αὐτοῦ, παρεκτός τῆς νεό-
τητος καὶ τοῦ οἰκογενειακοῦ ὀνόματος. Πρὸ μικροῦ ἤδη εἶχεν
ἀπορρίψει ἐξ ἐπιπολαιότητος νεανικοῦ ἐνθουσιασμοῦ, τὸν
τίτλον τοῦ βαρῶνου καὶ ἐναντίον τῶν συνετῶν διαμαρτυ-
ρήσεων τοῦ ἀδελφοῦ του δὲν ἤθελε νὰ ὠφελῇ ἐκ τῶν
προνομίων τοῦ τίτλου τούτου. Ἀνὴρ ὅμως γενόμενος καὶ
ἀρχηγὸς οἰκογενείας ἀνέλαβε τὸν τίτλον αὐτοῦ· διότι ὁ
νοῦς αὐτοῦ ὑπὸ τῆς πείρας ὠριμάσας δὲν ἐβράδυνε νὰ ἀνα-
γνωρίσῃ, ὅτι ἐπὶ τῶν ἡμερῶν ἡμῶν εὐκολώτερον νὰ παραι-
τήσῃ τις τὴν εὐγένειαν ἢ νὰ φέρῃ αὐτὴν ἐντίμως καὶ ἐπα-
ξίως. Μεταξὺ τῶν πελατῶν τοῦ ἱατροῦ τινὲς μὲν ἐφοβοῦν-
το μήπως δι' ἀνεπαρκoῦς ἀμοιβῆς ἤθελον ἴσως ταπεινώ-
σει τὸν νέον βαρῶνον καὶ ἐλησμόνουν νὰ τακτοποιήσωσι
μετ' αὐτοῦ τοὺς λογαριασμοὺς των· ἄλλοι δ' ἐσκέπτοντο
μὲν ὅτι ὑπεβάλλετο εἰς χρέη, ἅτινα εὐγενῶς φερόμενος ἔ-
κρυπτεν ἀπὸ τοὺς ὀφθαλμοὺς πάντων, ἀντήμειβον ὅμως τὸν

εὐπατρίδην διὰ δώρων τινῶν τῆς τέχνης, ὡς λ. χ. εἰκόνων,
ἀγαλμάτων κ.λ.π. Ναὶ μὲν τὰ πολύτιμα ταῦτα δῶρα, ἅ-
τινα ἐξ ἀβρότητας πρὸς τοὺς δωρητὰς ἔπρεπε νὰ φυλάσ-
σωνται, ἐπλήρουν καὶ ἐκόσμουν τὴν αἶθουσαν, τὸ μαγει-
ρεῖον ὅμως τῆς οἰκίας ἐσχόλαζεν· ὥστε πολλάκις οἱ νέοι
σύζυγοι ἠναγκάζοντο, χάριν οἰκονομίας, νὰ συντέμνωσι τὴν
ἐγρήγορσιν τῆς ἐσπέρας καὶ, τὸ δεινότερον διὰ τὴν ἡλι-
κίαν αὐτῶν, νὰ ἐλαττώνωσι τὸ λιτὸν δεῖπνον. Ἐν τῇ ὀδυ-
νηρᾷ ταύτῃ διαμάχῃ κατὰ τῶν κοινῶν μὲν, ἀλλ' ἀναπο-
δράστων τοῦ ὕλικου βίου ἀναγκῶν, πόσα ἄρα γε φωτεινὰ
πνεύματα δὲν θολοῦνται! πόσαι καρδίαι εὐγενεῖς δένταπει-
νοῦνται! Ἀλλ' ὁ Φεουχτερσλέβεν διεξῆλθεν ἐκ τῆς ἐπισφα-
λοῦς ταύτης κρίσεως χωρὶς ν' ἀποβάλλῃ οὔτε τὴν ἀγνότητα
οὔτε τὴν δύναμιν αὐτοῦ. Ἐπειδὴ ἡ ἱατρικὴ δὲν ἐπῆρκει νὰ
παρέχῃ εἰς αὐτόν τὰ πρὸς τὸ ζῆν, ἐπεκαλέσθη τὴν φιλολο-
γίαν, ἣτις δὲν ἐπαυσέ ποτε νὰ ᾖ ἐπὶ τὸ ἀντικείμενον τῆς διη-
νεκοῦς αὐτοῦ λατρείας. Ὅ,τι δὲν ἦτο εἰς αὐτόν εἰμὴ ἀνα-
κούφισις ἔγεινε προσοδοφόρον.

ὑπὸ διαφόρους τίτλους ἐδημοσίευσεν κατὰ τὸ ἔτος 1835
— 36 ποιήματα, ἅτινα, χωρὶς νὰ τύχωσι μεγάλης ἐπιδο-
κιμασίας, εἴλκυσαν ὅπως δὴ ποτε τὴν προσοχὴν τοῦ κοινοῦ
πρὸς τὸν συγγραφέα. Ἡ φήμη δ' αὕτη διηυκόλυνεν αὐτόν
νὰ εὖρῃ εὐχερῶς ἐκδότην διὰ συγγράμματα σπουδαιότερα
καὶ μετ' οὐ πολὺ ἐξέδωκε πρῶτον κριτικὴν πραγματείαν
περὶ τοῦ πρώτου βιβλίου τῆς Διαιτητικῆς τοῦ Ἰππο-
κράτους. Μετέπειτα Πραγματεῖαν περὶ τῆς βεβαιό-
τητος καὶ τῆς ἀξίας τῆς ἱατρικῆς, καὶ τέλος ἐν ἔτει
1839 τὸ περὶ ὑγιεινῆς τῆς ψυχῆς βιβλίον, ὅπερ ἔτυχε
λαμπροτάτης ὑποδοχῆς.

Τὰ πονήματα ταῦτα, ἐν οἷς διαλάμπουσιν ἅμα τοῦ τέ-
σοφοῦ καὶ τοῦ λογίου αἱ ἀρεταί, ἠῤῥησαν φυσικῶς τῷ λόγῳ
τὴν ἀρτιφύα αὐτοῦ φήμην καὶ ὥρισαν αὐτῷ πολλοῦ λόγου
ἀξίαν θέσιν ἐν τῷ φιλολογικῷ κόσμῳ. Ἐκτοτε τὰ νέφη, ἅ-
τινα ἐπεσκίαζον τὸ μέλλον αὐτοῦ, διεσκεάσθησαν, τὰ

προσκόμματα, τὰ ὅποια παρενεβύλλοντο εἰς τὴν πρόοδον αὐτοῦ, ἐξηφανίζοντο ὁσημέραι καὶ βλέπομεν αὐτὸν βαδίζοντα γοργῶ τῷ βήματι πρὸς τὴν προαγωγὴν. Ἡ πελατεία αὐτοῦ γίνεται μᾶλλον πολυάριθμος καὶ μᾶλλον προσδοκός· ἐξελέγη μέλος καὶ μετ' ὀλίγον γραμματεὺς τῆς ἐν Βιέννῃ ἱατρικῆς Ἑταιρίας, μετέπειτα διωρίσθη καθηγητὴς, καὶ ἤρξατο τῶν παραδόσεων περὶ τῆς ἐπιστήμης τῆς ψυχῆς, θεωρουμένης ὑπὸ ἱατρικὴν ἑποψίν. Αἶαν δημώδης καὶ σαφὴς εἶχε προσέτι βαθεῖαν γνῶσιν τοῦ ἀντικειμένου, περὶ οὗ διεπραγματεύετο οὕτως, ὥστε ἡ ἐν τῇ Σχολῇ διδασκαλία του κηδοκίμησε θαυμασίως. Πληθὺς ἀκροατῶν συνέρρεον εἰς τὸ μάθημα αὐτοῦ καὶ τοσαύτη κατέστη ἡ φήμη του, ὥστε οἱ συνάδελφοι αὐτοῦ καθηγηταὶ, στερηθέντες τοῦ συνήθους ἀκροατηρίου, ἠναγκάσθησαν νὰ μεταβάλῃσι τὰς ὥρας, ὅσαι συνέπιπτον μὲ τὸ ἰδικόν του μάθημα. Περιπλέον, ἡ ὑπόληψις αὐτοῦ δὲν περιωρίσθη μόνον ἐντὸς τῶν στενῶν τοῦ πανεπιστημίου ὁρίων, ἀλλ' ἐξετάθη πολὺ περαιτέρω. Τὰ μαθήματα αὐτοῦ συλλεγέντα καὶ τυπωθέντα ἀνεγνώσθησαν ἀπλήστως παρ' ἀπάντων ἐκείνων, οἵτινες ἡσχολοῦντο εἰς σπουδαίας μελέτας. Μεταφρασθέντα εἰς τὴν ἀγγλικὴν ὑπὸ τοῦ Lloyd Badington, διήγειρον μεγάλην ἐντύπωσιν καὶ ἀπέκτησαν, ὡς ἐν Γερμανίᾳ, κλασικὴν ὑπεροχὴν, ἣν ἔτι καὶ νῦν διατηροῦσιν.

Αἱ ἀπαιτήσεις τῆς πρακτικῆς ἱατρικῆς καὶ τὰ καθέκαστα τῆς καθηγεσίας ἀπερρόφουν ἐν τῇ ἐποχῇ ταύτῃ, πάσας σχεδὸν τὰς ὥρας τοῦ Φεουχτερσλέβεν· ἄλλως τε, αὐστηρὸς κριτὴς τῆς ἰδίας ἀξίας παρητήθη τῆς ἐξασκήσεως τῆς φιλολογίας, κατὰ τὴν μαρτυρίαν μάλιστα τοῦ Grillparzer κατέστειλε πᾶσαν ποιητικὴν ἔμπνευσιν. Δὲν διέρρηξεν ὁμως διὰ τοῦτο καὶ πᾶσαν μετὰ τῶν γραμμάτων σχέσιν· τὰ ἔργα τῆς τέχνης δὲν ἔπαυον νὰ ἐξακτῶσιν ἐπ' αὐτοῦ ἰσχυρὰν ἐπιρροὴν καὶ πανταχοῦ, ἐνθα ἀπῆντα τὴν τέχνην, ἔχειροκρότει τὰ φυσικὰ δῶρα (talent), ἀπερ ἐνόμιζεν ὅτι δὲν ἠδύνατο νὰ κατέχῃ ὁ ἴδιος. Ἀπὸ πολλοῦ ἦν στενῶς συν-

δεδεμένος μετὰ τοῦ Bauernfeld, Schober, Mayrhofer· ὁ ἔξοχος Grillparzer ἔγεινε φίλος του καὶ νεώτεροι ἀκόμη ἄνθρωποι, ὧν ἐγνώριζε νὰ διορᾷ τὸ μέλλον, ἐδείκνυσαν πρὸς αὐτὸν ἐνδιαφέρον ἅμα καὶ ἐκτίμησιν. Πλήρης συμπαθείας πρὸς τὴν νεότητά αὐτῶν παρεῖχεν εἰς τὰς προσπάθειάς των ἐνθάρρυνσιν καὶ ἐπεδαψίλευεν εἰς τὰς ἀρετάς των ἐγκώμια· Φίλος ὁμως εἰλικρινὴς καὶ ἀγχίνους ἐγνώριζε νὰ συνδυάζῃ ἐν ἀνάγκῃ τοὺς ἐπαίνους μετὰ τῶν συμβουλῶν καὶ νὰ ἐπιφέρῃ κρίσεις. Ἐξώρκιζεν αὐτοὺς ἀείποτε ὅπως μὴ θυσιαζῶσιν ἐν τοῖς συγγράμμασιν αὐτῶν τὴν ἰδέαν χάριν τῆς μορφῆς καὶ συνίστα αὐτοῖς ὡς θεμελιώδη νόμον τὴν σαφήνειαν, ἥτις εἶνε ἡ τιμιότης τοῦ ποιητοῦ.

Τοιοῦτον τρόπον ὁ Φεουχτερσλέβεν ἐχρησιμοποίει τὴν μεγάλην ἐπιρροήν, ἣν προσεκτήσατο δι' ἐπιμόνου ἐργασίας. Διὰ τῆς ἀκαταπάστου ταύτης τοῦ σώματος αὐτοῦ ἐνεργητικότητος κατῴρθωσε νὰ κυβερνᾷ τὸ ἀείποτε ἔτοιμον νὰ ἐπαναστατήσῃ σῶμα αὐτοῦ, ὅπερ ἠνάγκασεν, οὕτως εἰπεῖν, νὰ λησμονήσῃ ἑαυτὸ καὶ νὰ ζήσῃ.

Ἡ μεταξὺ τῶν ἐτῶν 1837 — 1847 δεκαετία ὑπῆρξεν ὁ χρυσοῦς αἰὼν τοῦ Φεουχτερσλέβεν· ἀγαπώμενος, τιμώμενος παρὰ πάντων ἦτο σχεδὸν ἰσχυρὸς καὶ ἡσθάνετο ἑαυτὸν ὠφελιμον. Ἐν ἔτει 1848 ἀνεδείχθη κοσμήτωρ τῆς ἱατρικῆς Σχολῆς καὶ διωρίσθη ὑποδιευθυντὴς τοῦ χειρουργικοῦ τμήματος, ὅτε τὰ συμβάντα τοῦ 1848 ἐξερράγησαν ἐν Βιέννῃ.

Μολονότι ἠγάπα τὴν ἐλευθερίαν ὁ Φεουχτερσλέβεν δὲν ἦτο βεβαίως ἐπαναστάτης· πνεῦμα σπουδαῖον καὶ περιεσκεμμένον ἀπεστρέφετο τὰς βιαίας καὶ ἀτάκτους ἐκρήξεις τῆς ἐπαναστάσεως, αἱ ὅποισι πολλάκις φέρουσι πέραν τοῦ σκοποῦ, ἵνα ἐπαναγάγῃσιν ἔπειτα τὰ πράγματα εἰς χεῖρονα κατὰστασιν. Πόρρω λοιπὸν ἀπείχε τοῦ νὰ ἐπιθυμῇ τὸ κίνημα τοῦ 1848· ἀλλ' ἀπεδοκίμαζε καὶ ἐφοδεῖτο μάλιστα αὐτό. Ἐν τούτοις δὲν ἦτο ἄνθρωπος τοῦ ψυχροῦ ἐκείνου αἵματος, τοῦ ἀδυσωπήτου ἐκείνου ἐγωῖσμοῦ, ὅστις ὥθει ἀνθρώπους τινὰς, ὧν αἱ συμβουλαὶ δὲν εἰσηκούσθησαν, εἰς τὸ

ν' ἀπέχωσι τῆς πάλης καὶ νὰ μὴ ἀναμιγνύωνται θεωροῦντες θριαμβευτικῶς τὰς καταστροφάς, τὰς ὁποίας ματαίως εἶχον προῖδει καὶ εἶχον προαναγγεῖλει. Ἐν ἔτει 1847 εἶχεν ἐκφωνήσει ὡς κοσμήτωρ τῆς Σχολῆς λόγον, δι' οὗ ἀπεδείκνυε τὴν ἀνάγκην πανεπιστημιακῆς ἀναδιοργανώσεως καὶ μετέπειτα συνυπέγραψεν ἀναφορὰν, δι' ἧς ἐζητεῖτο παρὰ τῆς κυβερνήσεως ἡ ἐλευθερία τῆς ἐκπαιδεύσεως πασῶν τῶν τάξεων. Αἱ πράξεις αὗται, αἵτινες πρὸ μικροῦ εἶχον ποιήσει κρότον, ἐπέσυρον ὑπὲρ αὐτοῦ τὴν προτοχὴν τοῦ κοινοῦ· ἐν τῇ κρίσει ἐκείνῃ στιγμῇ ἐζητήθη ἡ συνδρομὴ του, ἣν κατ' ἀρχὰς ἠρνήθη· ἀλλ' ὅτε παρέστησαν εἰς αὐτὸν τὸ κακόν, ὅπερ ἡδύνατο ν' ἀναχακίσῃ, καὶ τὸ καλόν, ὅπερ ἡδύνατο νὰ προσξενήσῃ, τότε ἐπέισθη. Ταῦτα συνέβησαν τὸν Ἰούλιον τοῦ 1848, ὅτε νέον ἐσχηματίσθη ὑπουργεῖον, εἰς ὃ ἐκλήθη νὰ λάβῃ μέρος ὡς ὑπουργός ἐπὶ τῆς δημοσίας ἐκπαιδεύσεως.

Κατ' ἐκείνας τὰς περιστάσεις, ἵνα ἐκπληρώσῃ ὠφελίμως τὰ καθήκοντα τοιαύτης θέσεως, εἶχεν ἀνάγκην καὶ βιώμης σώματος καὶ πολιτικῆς ἐπιρροῆς, τὰ ὅποια ὁ Φεουχτερσλέβεν ἐνόμισεν ὅτι δὲν εἶχε. Δὲν ἐδέχθη λοιπὸν τὴν θέσιν τοῦ ὑπουργοῦ, ἀλλ' ἀνεδέχθη νὰ ὑπηρετήσῃ ὡς ὑφυπουργός, θέσιν, ἣν ἐθεώρησε κατὰλληλον εἰς τὰς εἰδικὰς του γνώσεις. Ἀμ' ἀνελθὼν εἰς τὸ ἀξίωμα τοῦτο ἐδόθη ἀμελητὶ καὶ σπουδαίως εἰς τὴν ἐργασίαν, ἀλλὰ τὸ καθήκον, ὅπερ ἐπέβαλεν αὐτός εἰς ἑαυτόν, ἦτο ἀνώτερον τῶν ἀνθρωπίνων δυνάμεων· ἤθελε ν' ἀναμορφώσῃ καὶ νὰ φανῇ ἅμα συντηρητικὸς, νὰ διορθώσῃ χωρὶς νὰ καταστρέψῃ, ἐνῶ τὸ πᾶν περὶ αὐτὸν ἐσπευδε πρὸς τὴν σύγχυσιν καὶ τὴν καταστροφήν. Οἱ τε ἄνθρωποι καὶ τὰ πράγματα ἀπέβαινον ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον ξένα εἰς αὐτόν· ἀπευθύνετο πρὸς τὸ λογικόν τῶν ἀνθρώπων καὶ μόνον τὸ πάθος ἀπῆντα· ἤθελε νὰ διευθύνῃ τὰ πράγματα καὶ ἐξεναντίας τὰ πράγματα παρέσυρον αὐτόν. Μετ' ὀλίγον παρητήρησεν ὅτι ἐν τῇ ἀχαρίστῳ ταύτῃ πάλῃ κατέτριβεν ἀνωφελῶς τὰς δυνάμεις του καὶ ἐρριψκινδύνευε τὸν χαρακτῆρά του. Ὅθεν ἔλαβε σταθεράν τινα ἀπόφασιν.

Περὶ τὰ τέλη Σεπτεμβρίου, ὑπὸ τὴν πρόφασιν τοῦ ν' ἀναλάβῃ τὴν βαρέως προσβληθεῖσαν ὑγίειαν του, ἀνεχώρησε διὰ τὴν ἐξοχὴν καὶ ὅτε συνέβη ἡ καταστροφή τῆς 15 Ὀκτωβρίου ἀπέστειλε τὴν παραίτησιν αὐτοῦ. Ἀποχωρήσας εἰς Aussée παρ' ἀδελφῶ, ὁν τρυφερῶς ἠγάπα, ἐζήτησεν ἐν τῇ οἰκογενειακῇ ζωῇ τὴν ἀνάπαυσιν καὶ τὴν λήθην. Ἵνα διασκεδάσῃ τὴν ἀθυμίαν τῆς τεταραγμένης αὐτοῦ ψυχῆς, κατέφυγεν εἰς τὸ συνηθὲς αὐτῷ φάρμακον, εἰς τὴν μελέτην καὶ ἐπεχείρησε σπουδαίως ἐρεῦνας περὶ ἀνθρωπολογίας, τὴν ὁποίαν ἐμελλε νὰ λάβῃ ὑπόθεσιν τῶν προσεχῶν αὐτοῦ παραδόσεων. Μικρὸν κατὰ μικρὸν ἡ γαλήνη ἐπανῆλθεν εἰς τὸ πνεῦμα αὐτοῦ, τὸ ἐξηντλημένον αὐτοῦ σῶμα ἐφάνη ὅτι ἀναλαμβάνει νέας δυνάμεις· ἀπεφάσισε λοιπὸν νὰ ἐπανέλθῃ εἰς Βιέννην, ἵνα ἀναλάβῃ τὴν ἐξάσκησιν τῆς ἱατρικῆς καὶ τὰ καθήκοντα τοῦ καθηγητοῦ. Ἐλησμόνησε φεῦ! τὴν ἀράν, ἣτις βαρύνει τὸν ἀναμορφωτὴν, τοῦ ὁποίου τὸ ἔργον ἔμεινεν ἀτελές. Κατὰ τὴν βραχείαν ἐν τοῖς πράγμασι διαμονήν του, ἀσχολούμενος πρὸ παντὸς ἄλλου διὰ τὸ καλὸν τοῦ κράτους, δὲν ἠδυνήθη πλὴν τοτε νὰ φεισθῇ τινῶν ἐν τοῖς προσωπικοῖς ζητήμασιν, αἱ δὲ ἀναμορφώσεις του ἐβλάψαν τὰ ἰδιαιτέρα συμφέροντα ἄλλων, ὥς τε εἶχε δημιουργήσῃ ἐχθρούς, ὧν ὥφειλε νὰ ὑποστῇ ἡδητὴν ἀδυσώπητον μνησικαλίαν. Μόλις ἠθέλησε ν' ἀναλάβῃ τὰ καθήκοντα τοῦ κοσμητοροῦ καὶ οἱ καθηγηταὶ τοῦ πανεπιστημίου ἀρνηθέντες νὰ τὸν δεχθῶσι μεταξὺ αὐτῶν ἀπηύθυναν ἀναφορὰν περὶ πύσεως αὐτοῦ. Εἶνε ἀληθές ὅτι ἡ Κυβέρνησις δὲν ὑπεκίνησε τὸ διῆγμα τοῦτο τοῦ Καθηγητικοῦ Συλλόγου, πιθανόν μάλιστα ὅτι εἶδεν αὐτὸ μετὰ λύπης. Τῷ ὄντι, μετὰ τινα χρόνον, ἀλλὰ δυστυχῶς λίαν ὀψέ, ἡ δικαιοσύνη, τὴν ὁποίαν ἠρνήθησαν εἰς τὸν Φεουχτερσλέβεν ἀπεδόθη εἰς τὴν μνήμην αὐτοῦ· ὁ αὐτοκράτωρ ἐχορήγησε σύνταξιν εἰς τὴν χήραν αὐτοῦ, τὴν ἀγγελίαν δὲ τῆς εὐνοικῆς ταύτης ἀποφάσεως συνώδευσε διὰ τῶν ἐξῆς παραμυθητικῶν λόγων: «Ὀλίγον μὲν χρόνον με ὑπηρετήσεν ὁ σύζυγός σου, ἀλλὰ μέγα καλὸν ἡδυνήθη νὰ κατορθώσῃ.»

Ἐν τούτοις, ὅπως καὶ ἂν εἶχε τὸ πρᾶγμα, ὁ Φεουχτερσλέ-
βεν ἐνόμιζεν ὅτι δὲν ἠδύνατο πλέον ν' ἀποτελῇ μέρος κα-
θηγητικοῦ Συλλόγου, ὅστις οὕτω πως τὸν εἶχεν ἀπορρίψει
καὶ αὐθορμήτως, ὑπὸ τοῦ αἰσθήματος τῆς προσβληθείσης
ἀξιοπρεπείας τοῦ ὠθούμενος, ἔδωκε τὴν παραιτήσιν αὐτοῦ.
Μέχρι τῆς ἐποχῆς ταύτης ἡ ἀτυχία τὸν εἶχεν προσβάλλει
χωρὶς νὰ καταβάλλῃ αὐτόν, τὴν φορὰν ὅμως ταύτην ἡσθάν-
θη ἑαυτὸν θραυσθέντα. Δὲν ἐγένετο δεκτὸς, παρεγνωρίσθη·
εἶδε διαλυόμενα πάντα τὰ ὄνειρα αὐτοῦ· πάσαι αἱ προσφι-
λεῖς αὐτῷ φαντασιώσεις (illusion) ἐξηφανίσθησαν, ἡ ἀμ-
φιβολία καὶ ἡ ἀηδία κατέλαβον τὴν καρδίαν αὐτοῦ, κλει-
σθεῖσαν τὸν τεῦθεν εἰς τὴν ἐλπίδα, τὸ αἶσθημα ὅπερ τέως
εἶχεν ὑποστηρίζει αὐτόν· ἐπεσεν ἀσθενής, κλινήρης· ὁ θάνα-
τος προσήγγιζεν· ἤρχετο νὰ προσβάλλῃ τὸ σῶμα ἐκεῖνο, ὅπερ
ψυχὴ ἐνεργητικὴ διημιφισβήτησεν εἰς αὐτόν ἐπὶ τοσοῦτον
χρόνον. Μετὰ τεσσαράκοντα καὶ τριῶν ἐνιαυτῶν πάλιν ἡ
παραβιασθεῖσα ὕλη ἀνελάμβανε τὰ δικαιώματα αὐτῆς.
Ὁ Φεουχτερσλέβεν ὑπῆρξε τὸ θυμὸν νόσου ἀκατονομάστου,
ἣτις ἐπὶ τέσσαρας μακροὺς μῆνας πολυδύναως αὐτόν ἐβί-
σάνισε· τὸ παραλελυμένον αὐτοῦ σῶμα ἐφαίνετο κατὰ πᾶ-
σαν στιγμὴν κινδυνεύον νὰ διαλυθῇ, ἐνῶ τὸ πνεῦμα αὐτοῦ
διατηρούμενον διαυγὲς ἐμέτρει ἑκάστον βῆμα, ὅπερ προσ-
ήγγιζεν αὐτόν εἰς τὸ ὀλέθριον τέρμα. Προσβαλλόμενος ἐπὶ
στιγμὰς τινὰς ὑπὸ παραδόξων συγκοπῶν ἐφαίνετο τότε ὅτι
ἐπαυε τοῦ ζῆν, καὶ ἐν τούτοις ἡ ψυχὴ ἐγρηγόρει πάντοτε,
ἐξηκολούθει ἀντιλαμβανομένη τῶν πέριξ αὐτοῦ. Κατά τινα
τῶν φρικτῶν τούτων προσβολῶν ἐνόμισεν ὅτι τὸ πᾶν τε-
τέλεσται καὶ ἠδυνήθη ν' ἀκούσῃ ἱερέα ψιθυρίζοντα παρὰ τὸ
προσκεφάλαιον αὐτοῦ τὰς δεήσεις τῶν ψυχωρραγούντων.

Αἱ ὑπὲρ τὸ μέτρον μακροὶ αὗται παθήσεις ὤφειλον, τέλος
πάντων, νὰ ἔχωσιν ἐν τέρμα. Τὴν 3 Σεπτεμβρίου 1849 οἱ
φίλοι αὐτοῦ δάκρυα χέοντες συνέλεξαν τοὺς τελευταίους
αὐτοῦ λόγους, οἵτινες προέδιδον ἔτι τὴν πίστιν αὐτοῦ εἰς
τὸν πνευματισμόν: «Καλὴν ἐντάμωσιν, εἶπεν· ἀρίνω ὑμᾶς»

«ἀναχωρῶ διὰ Κόσμον λαμπρότερον καὶ καθαρότερον.»
Μετά τινὰς ὥρας δὲν ὑπῆρχε πλέον, καὶ τοὶ δὲ πάντες
περικυκλοῦντο τότε ὑπὸ βαρειῶν ἐνασχολήσεων ἢ εἰδήσις
τοῦ θανάτου τοῦ Φεουχτερσλέβεν ἐπροξένησεν ἐν Βιέννῃ
βαθεῖαν αἰσθησιν· ἡ κοινὴ γνώμη πλανηθεῖσα μέχρι τινὸς
ἀιεγνώρισε τότε τὴν ὀλεθρίαν αὐτῆς πλάνην, ἐνόησε τὴν
ἀκώλειαν, ἣν ὑπέστη ὁ τόπος καὶ τιμαὶ μέγιστα ἀπεδό-
θησαν εἰς τὴν μνήμην τοῦ ἐναρέτου πολίτου, ὅστις τοσοῦ-
τον ἀδίκως κατεδικάσθη· ἐπὶ τέλους ἡ ἡμέρα τῆς δικαιο-
σύνης ἀνέτειλε διὰ τὸν καλὸν ἐκεῖνον ἄνθρωπον, τὸν ὅποτον
ἡ ἀχαριστία εἶχε φονεύσει.

Τοιαύτη ἡ ἱστορία τοῦ Φεουχτερσλέβεν· καταδεδικα-
σμένος κατὰ τὸ φαινόμενον, ἔνεκα πρώτων νοσημάτων, νὰ
διαγάγῃ κοπιωδῶς πολυστένακτον καὶ ἀνώφελῃ βίον, κα-
τῶρθωσε νὰ εὕρῃ, διὰ τῆς ἐνεργοῦ αὐτοῦ βουλήσεως τὸ μέ-
σον τοῦ νὰ λησμονῇ τὰς παθήσεις αὐτοῦ καὶ νὰ χρη-
σιμεύῃ μάλιστα εἰς τὸν πλησίον. Ὁ βίος οὗτος, τρανὴ
ἀπόδειξις τῆς ἐπιρροῆς τοῦ φυσικοῦ ἐπὶ τοῦ ἠθικοῦ, ἐφάνη
ἡμῖν λυσιτελεῖς ἐξιστορούμενος, ἀποτελεῖ δὲ καθ' ἡμᾶς τὸν
φυσικὸν πρόλογον μιᾶς ὑγιεινῆς τῆς ψυχῆς. Εἶνε τὸ παρά-
δειγμα ἐρχόμενον εἰς ὑποστήριξιν τοῦ δόγματος.

Ἐν τῇ καθαρῷ βιογραφικῇ ταύτῃ μελέτῃ ἐπροσπαθήσα-
μεν νὰ δείξωμεν τὸν ἄνθρωπον χωρὶς νὰ ἀσχοληθῶμεν περὶ
τοῦ πονήματος αὐτοῦ. Δημοσιευθεῖσα πολλάκις ἐν Βιέννῃ
ἐν ἔτει 1839 ἡ ΥΓΙΕΙΝΗ ΤΗΣ ΨΥΧΗΣ ἤδη κατ' ἐκεῖνο
μῶνον τὸ ἔτος εἰκοσάκις ἀλληλοδιαδόχως ἐξεδόθη ἐν Γερμα-
νίᾳ, πολλάκις δὲ μετεφράσθη ἐν Γαλλίᾳ καὶ Ἀγγλίᾳ.
Δὲν θέλομεν ἐνδιατρίψει εἰς τὴν ἐκτίμησιν τοῦ βιβλίου
τούτου, τοῦ ὁποίου ἡ ἀξία εἶνε ἤδη καθιερωμένη δι' ἐπιτυχίας
τοσοῦτον λαμπρᾶς· ἄλλως τε, τὸ καθήκον τοῦτο ἐξεπληρώθη
ἤδη ὑπὸ πολλῶν διακεκριμένων συγγραφέων. Ταῦτα ἔγρα-
φεν ὁ J. J. Ellagot ἐν Παρισίοις τὴν 31 Ἰανουαρίου 1860.

Ἰδίᾳ δὲ περὶ τοῦ ἀνά χειρός πονήματος ἀναλύων αὐτὸ
ὁ Adrien Delondre δι' ἀξιολόγου διατριβῆς, ἐπιγραφομένης

Etude littéraire sur le baron E. de Feuhstelsleben και
καταχωρηθείσης εν τῇ Revue Contemporaine τῇ 15
Ἀπριλίου 1858 προτάττει τὰ ἑξῆς:

Ἴδου ἐν μικρὸν βιβλίον πλήρες ἐννοίας και λογικοῦ
ὑπὸ μορφὴν ἀπλὴν και δημώδη δίδει ἡμῖν συμβουλὰς
ὑψίστης σοφίας. Πᾶς τις αἰσθάνεται ὅτι ἐγγράφη, ὡς λέ-
γει ὁ συγγραφεὺς, ἐν τῇ ἀπομονώσει και τῇ ἡσυχίᾳ, ὅτι
εἶνε προϊόν μελέτης βραδείας και πείρας πολυτίμου. Ὁ
Κ. δὲ Φεουχτερσλέβεν ἔσχε τὴν σπανίαν εὐτυχίαν τοῦ
ν' ἀποφυγῇ τὰς νεφελώδεις θεωρίας, ἐν αἷς βυθίζονται
πολλάκις οἱ Γερμανοὶ σοφοί. Δὲν ἐδημιούργησε σύστημα,
ἐγράψε βιβλίον ἀληθῶς πρακτικόν, τουτέστιν ἀληθῶς
ὠφέλιμον. Ὑπῆρχον δύο σκόπελοι εἰς ἔργον τοιούτου εἵ-
δους, ἢ νὰ πλανηθῇ τις εἰς γενικὰς ἀοριστίας και κατὰ
συνέπειαν ἀνωφελεῖς, ἢ νὰ κατέλθῃ εἰς μικρολογίας, εἰς
ξηρὰν και ἄγονον ἀπαρίθμησην συμβουλῶν, αἵτινες δὲν
δύνανται νὰ ἐξασκήσωσιν ἐπὶ τῶν ψυχῶν ἐπιρροὴν πραγ-
ματικὴν και σωτηριωδὴ. Ὁ συγγραφεὺς κατῴρθησε
ν' ἀποφυγῇ τὸν διπλοῦν τοῦτον κίνδυνον· δὲν ἐπαγγέλλε-
ται οὔτε ἐπιστήμην σχολαστικὴν, οὔτε ἀπλοικότητα
λίαν κοινὴν. Κινεῖ πάντοτε τὸ ἐνδιαφέρον, μάλιστα διδά-
σκων, και τὸ ἔτι μᾶλλον ὠφέλιμον, πείθει ἀείποτε, χάρις
εἰς τὴν γλυκεῖαν και πειστικὴν ἐκείνην φιλοσοφίαν, ἥτις
διαχέεται καθ' ἅπαν αὐτοῦ τὸ σύγγραμμά. Τοῦτο δὲ,
διότι ἡ εὐγενὴς και ὑψηλὴ τοῦ συγγραφέως ψυχὴ ἀρι-
στῶς ἐν τῷ βιβλίῳ ἀπεικονίζεται· αἰσθάνεται τις ὅτι
πεποίθησις βαθεῖα ζωογονεῖ πάσας ἐκείνας τὰς σελίδας
και εὐχαριστεῖται, ὡς ὁ Πασχάλης, ἀνευρίσκων τὸν ἄν-
θρωπον ὑπὸ τὸν συγγραφέα. Ὁμολογοῦμεν, ἐν πάσῃ εἰ-
λικρινείᾳ, ὅτι τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος βιβλίον δὲν ἤρесе
μόνον ἀλλὰ συνεκίνησεν, ἐθελξεν ἡμᾶς, ἐνεφύσησεν ἐν ἡ-
μῖν ζωηρὸν αἶσθημα εὐγνωμοσύνης και σεβασμοῦ πρὸς
ἐκεῖνον ὅστις τὸ ἐγράψεν.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΤΟΥ ΣΥΓΓΡΑΦΕΩΣ.

Ἵνα φανῶμεν δημοτικοὶ προς-
ποιούμεθα ὅτι εἴμεθα μᾶλλον πτω-
χοὶ τῷ πνεύματι.

BULWER

Ὁ χαρακτήρ τῆς ἡμετέρας ἐποχῆς εἶναι ἀνυπόμο-
νος, λίαν ζωηρὸς, ἐπιπόλαιος. Ἐντεῦθεν πᾶσαι αἱ ἐρι-
δες και καταστροφαὶ ἐν τῷ θεάτρῳ τῆς ζωῆς. Ἐντεῦ-
θεν ἐν τῷ φιλογικῷ μάλιστα σταδίῳ ἡ τρομερὰ
σύγχυσις τοσούτων σημαιῶν. Πανταχοῦ ἡ διαμάχη,
πανταχοῦ, ἐν τε τῇ κοινωνίᾳ και ἐν τοῖς πνεύμασι
τῶν ἀνθρώπων, τὸ ἀπελπιστικὸν θέαμα τοῦ πολέμου.
Ἄς στρέψωμεν ἐκ τῆς εἰκόνης ταύτης τὰ περίλυπα
ἡμῶν βλέμματα και ἄς φέρωμεν αὐτὰ εἰς χώρας ἡσυ-
χωτέρας. Ἄς ζητήσωμεν τὴν εἰρήνην ἐντὸς ἡμῶν, ἐν
τῇ ἐρευνῇ τοῦ ἐσωτερικοῦ κόσμου, ἐν τῇ μελέτῃ τῆς
ιδιαιτέρας και ἀτομικῆς ἡμῶν ζωῆς. Ὅποτε ἐννοή-
σωμεν τὰς σχέσεις, αἵτινες συνδέουσιν ἡμᾶς μετὰ τοῦ
ἐξωτερικοῦ κόσμου τότε κατορθώνομεν νὰ γνωρίσωμεν

τὸν σκοπὸν, τὸν προορισμὸν ἡμῶν. Ἄς μάθωμεν ν' ἀφαιρώμεθα ἐκ τῶν περὶ ἡμᾶς καὶ τότε θέλομεν αἰσθανθῇ τὴν εἰρήνην ἀναγεννωμένην ἐν τῇ ψυχῇ ἡμῶν, διὰ τῶν καθαρῶν ἀκτίνων φωτὸς εὐεργετικοῦ. Τὸ σκέπτεσθαι περὶ τῶν ὄρων τῆς ὑπάρξεως εἶνε διὰ πάντα ἄνθρωπον μεγάλη ἀπόλαυσις, εὐκολος ἐργασία, καθήκον ἱερὸν.—« Ἐπὶ τῶν ἡμερῶν μας, λέγει ὁ βαρὼνος Sternberg, οἱ συγγραφεῖς συνθέτουσι τὰ συγγραμμάτα των ἐν τῇ ἀγορᾷ καὶ οὐχὶ ἐν τῇ ἐρημίᾳ τοῦ σπουδαστηρίου των. Ὁ θόρυβος, ὁ κονιορτὸς, ἡ ὀχλοβοή· ἰδοὺ τί ζητοῦν, ἰδοὺ τί δεικνύουσιν εἰς τὸν ἀναγνώστην· τίποτε περισσότερον δὲν εὐρίσκειται εἰς τὰ συγγράμματα αὐτῶν. Οἱ μὲν ἀρχαῖοι εἰσέδουν εἰς τὸ βάθος τῶν πραγμάτων καὶ μετὰ βλέμματος ἐπιμόνου διέβλεπον τὸ μυστήριον τῶν μᾶλλον ὑποκεκρυμμένων ἐλατηρίων· σήμερον ἄλλο ἀντικείμενον σκέψεων δὲν ἔχει ὁ φιλόσοφος καὶ ὁ ποιητής· εἰμὴ τὴν ἐπικράτειαν καὶ τὴν κοινωνίαν, καὶ, ἐπειδὴ τὸ εὐμετάβολον εἶναι τὸ κακὸν τοῦ αἰῶνος, ὁ ποιητής καὶ ὁ φιλόσοφος πάσχουσι φλογιστικὸν πυρετὸν· δὲν ἀρέσκονται εἰμὴ εἰς τὰς ταχείας καὶ ἐκτάκτους μεταβολάς, εἰς τὰ στιγμιαῖα ἀποτελέσματα. »

Ἐμπνεόμενοι ὑπὸ τῶν λίαν δικαίων τούτων παρπόνων καὶ θέλοντες νὰ πολεμήσωμεν τὰς ὀλεθρίας τάσεις τῶν ὁποίων τὴν σημαίαν καθ' ἑκάστην ὑφόνουσι δημοσιεύομεν τὸ βιβλίον τοῦτο. Καρπὸς ἐν ἡσυχίᾳ μελέτης πρέπει ν' ἀναγνωσθῇ ὥπως ἐγράφη, ἐν τῇ ἀπομονώσει καὶ ἐν τῇ ἡσυχίᾳ.

Θέλω, δηλαδή, διὰ συνδυασμοῦ, ἔστις πιθανὸν νὰ φανῇ παράδοξος, τῆς ἠθικῆς καὶ ὑγιεινῆς, νὰ μελε-

τήσω ὑπὸ πρακτικὴν ἔποψιν τὴν ἐπιρροὴν τῆς ψυχῆς ἐπὶ τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος.—« Οἱ ἱατροὶ, λέγει τὸ « δημόσιον, διαφυλάττουσι μετὰ ζηλοτύπου φροντίδος τὸ μονοπώλιον τῆς ἐπιστήμης των· ὀργίζονται βλέποντες πᾶσαν ἰδιωτικὴν καὶ ἀνεξάρτητον τῆς ἐπιστήμης ἔρευναν γινομένην ὑπὸ τῶν βεβήλων ὥπως μυηθῶσιν, ἐκτὸς τῆς Σχολῆς, τὰ μυστήρια τῆς θεραπευτικῆς τέχνης. Φοβοῦνται καθὼς φαίνεται μήπως παρατηρήσωμεν ὅλας τὰς ἀβεβαιότητας, ὅλον τὸ ἀνεπαρκὲς τῶν γνώσεών των καὶ τῶν θεραπευτικῶν μέσων καὶ ἐπομένως ἀπολέσωσι τὴν κοινὴν ἐμπιστοσύνην, ἔχουσι συμφέρον νὰ μᾶς κρατῶσιν ἐν τῇ πλάνῃ. »—Δεδόσθω ὅτι οὕτως ἔχει τὸ πρᾶγμα· ἡ πλάνη ὅμως εἶνε ὠφέλιμος.—Ἄλλ' εἰς τοὺς ἱατροὺς μόνον ἢ μήπως δὲν εἶνε ἐπίσης εἰς πάντας ὠφέλιμος; Ἐὰν ἡ ἐμπιστοσύνη ἐπιφέρῃ θεραπείαν ἀξίζει τὸσον ὅσον ὁ σίδηρος καὶ ἡ κίνα. Ἡ ἐμπιστοσύνη δὲν εἶνε πραγματικὴ δύναμις; Μήπως εἶναι μωρία ἔὰν τὴν ἐκλαμβάνωμεν ὡς δύναμιν θετικὴν καὶ τὴν χρησιμοποιῶμεν ὡς καὶ πᾶσαν ἄλλην φυσικὴν δύναμιν; Ἡ μᾶλλον μήπως ἕκαστος δὲν ἐπιθυμεῖ νὰ τὴν διεγείρῃ ἐν ἑαυτῷ καὶ νὰ κερδοσκοπήσῃ, οὕτως εἶπεῖν, ἐκ τῆς μαγικῆς ταύτης ράβδου ;

Ἡ τέχνη τοῦ νὰ γεννᾷ τις ἐν ἑαυτῷ ταύτην τὴν ἐμπιστοσύνην εἶνε τὸ ἀντικείμενον τοῦ ἡμετέρου βιβλίου· τέχνη δυσκόλως διδασκομένη, τῆς ὁποίας τὰ μαθήματα περιορίζονται εἰς συντόμους ὑποδείξεις· ἀφίεται δὲ εἰς ἕκαστον νὰ ἐφαρμόζῃ αὐτὴν ὥπως αὐτὸς κρίνει καλλίτερον.

Ἐπροσπάθησα νὰ εἶμαι δημοτικὸς ἐν τῇ καλλιτέρᾳ τῆς λέξεως σημασίᾳ. Καθιστῶν τις τὴν ἐπιστήμην δη-

μώδη οὐδόλως ταπεινώνει αὐτήν, ἀλλὰ τὴν καθιστᾷ εὐληπτοτέραν καὶ θελκτικωτέραν, μᾶλλον εὐπρόσιτον εἰς τοὺς φιλομαθεῖς καὶ μᾶλλον ὠφέλιμον, ὑποδεικνύων τὴν πρακτικὴν αὐτῆς ἐφαρμογὴν. Συμμορφοῦται τέλος πάντων μὲ τὸ σχέδιον τῆς θείας προνοίας, ἥτις πρὶν ἢ διαχύση ἐπὶ τῆς γῆς μίαν ἀλήθειαν τὴν ὠριμάζει πρῶτον εἰς ὑψηλὰς τινὰς διανοίας, καθὼς αἱ ἀκτῖνες τοῦ φωτός τῆς ἡμέρας ἀναφαίνονται εἰς τὴν κορυφὴν τῶν ὀρέων πρὶν ἢ φωτίσωσι τὰς πεδιάδας καὶ πόλεις.

Ἀνέφερα πολλὰ τὰ ὅποια ἐδανείσθην ἐκ τῶν ἐξοχωτέρων συγγραφέων. Ταῦτα θέλουσι χρησιμεύσει ἵνα δείξωσι τὴν σταθερὰν συμφωνίαν τῆς πείρας μετὰ τῆς μεγαλονοίας ἐπὶ τοῦ περὶ οὗ ὁ λόγος ζητήματος. Θέλουσιν ἀποδείξει ὁμοίως ὅτι δὲν λέγω τίποτε τὸ ὅποιον δὲν ἐρρέθη, δὲν ἐμελετήθη πρὸ ἐμοῦ. Δυστυχῶς ὁλωσδιόλου παρημελήθη ἡ τέχνη τὴν ὁποίαν διδάσκω, ἡ τέχνη δηλονότι τοῦ νὰ κυβερνᾷ τις καὶ νὰ ἄρχῃ αὐτὸς ἑαυτοῦ· καὶ ὅμως τοῦτο ἔστι τὸ Α καὶ Ω τῆς σοφίας. Οὐδὲν συντελεῖ τόσον εἰς τὴν ἐφαρμογὴν τῶν νόμων εἰς τῶν ὁποίων τὸ πνεῦμα θέλομεν προσπαθῆσαι νὰ εἰσδύσωμεν ὅσον τὸ νὰ κρατῇ τις ἡμερολόγιον ἀτομικῶν παρατηρήσεων, συντόμων μὲν ἀλλ' εἰλικρινῶν καὶ γονίμων. Ὅ,τι γενικῶς θεωρεῖται ὡς μεγαλόνοια (genie) δὲν εἶνε κατὰ τὸν Hippel εἰμὴ σταθερὰ καὶ ἐνδελεχὴς μελέτη ἑαυτοῦ. Τὰ ἀξιώματα καὶ αἱ γνῶμαι τὰ ὅποια ἀποτελοῦσι τὴν συμπλήρωσιν τοῦ βιβλίου τούτου ἐξήχθησαν ἐκ τινος ἡμερολογίου τοῦ εἶδους τούτου.

Α'.

ΟΡΙΣΜΟΣ.

ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΩΝ ΤΟΥ ΠΝΕΥΜΑΤΟΣ
EN GENEI.

Τὸ πνεῦμα εἶνε συνδεμένον μετὰ τῆς ὕλης, ἀλλ' ἐπίση: ἡ ὕλη εἶνε συνδεμένη μετὰ τοῦ πνεύματος.

Διὰ τῶν λέξεων ὑγιεινὴ τῆς ψυχῆς νοοῦμεν τὴν ἐπιστήμην τῶν εἰς προφύλαξιν τῆς ὑγιείας τῆς ψυχῆς καταλλήλων μέσων. Ἡ ἐπιστήμη αὕτη εἶνε ἡ ἠθικὴ, οὐχὶ καθόλου θεωρουμένη, ὡς ἀποτελοῦσα τὸν κανόνα καὶ τὸν σκοπὸν τοῦ ἀνθρώπου, τὸ ἄνθος τῆς ζωῆς αὐτοῦ, ἀλλὰ ὑπὸ ἔποψιν ἰδιαιτέραν, ὡς ἡ δύναμις ἡ δοθεῖσα εἰς τὸ πνεῦμα τοῦ ἀποκρούειν ἐκ τοῦ σώματος τὰ ἐπαπειλοῦντα αὐτὸ δεινὰ. Αὕτη εἶνε πραγματικὴ δύναμις τῆς ὁποίας ἡ ὑπαρξίς οὐδόλως ἀμφοισβητεῖται, τῆς ὁποίας διηγούμεθα, θαυμάζομεν τὰ θαύματα, ἀλλὰ τῆς ὁποίας σπανίως ἐξετάζομεν τοὺς νόμους καὶ ἔτι σπανιώτερον ζητοῦμεν τὴν πρακτικὴν

ἐφαρμογήν. Ἐντοσούτῳ ἂν ἡ δύναμις αὕτη ὑπάρχη κατ' ἀρχὴν καὶ κατὰ φύσιν, ὑπόκειται εἰς τὴν βούλησιν καὶ ὁ ἄνθρωπος δύναται νὰ τὴν κανονίσῃ καὶ νὰ τὴν καταστήσῃ τέχνην. "Ὅ,τι καλεῖται ψυχικὴ ἢ ἠθικὴ ὑγιεινὴ, εἶνε ἀκριβῶς ἡ ἐπιστήμη τοῦ ποιεῖσθαι χρῆσιν τῆς δυνάμεως ἣν κέκτηται ἡ ψυχὴ εἰς τὸ νὰ προφυλάσῃ διὰ τῆς ἐνεργείας τῆς τὴν ὑγίαν τοῦ σώματος ἀντικείμενον τοῦ βιβλίου ἡμῶν εἶνε ἡ σπουδὴ τῆς ἐπιστήμης ταύτης.

Ὁ Κάντ, ἐν τινι περισπουδάζοντι συγγράμματι, ἐπραγματεύθη « περὶ τῆς δυνάμεως τῆς ψυχῆς τοῦ » κατισχύειν τῆς ἀλγηδόνος διὰ τῆς θελήσεως. » Ἡμεῖς προχωροῦμεν περαιτέρω: θέλομεν νὰ δεῖξωμεν τὴν τέχνην οὐχὶ μόνον τοῦ νὰ δεσπόζωμεν τῶν συναισθημάτων τοῦ ἀλγους, ἀλλ' εἰ δυνατόν τῆς νόσου αὐτῆς. Θέλομεν δεῖξει τίνι τρόπῳ δύναται ἡ ψυχὴ ν' ἀπομακρύνῃ τοῦ σώματος τὰς ἀσθενείας.

Δὲν θ' ἀπαιτήσῃ τις ἴσως παρ' ἡμῶν μίαν θεωρίαν ἄτρωτον προκειμένου περὶ πραγμάτων τὰ ὅποια, ἕνεκεν τοῦ ἐφημέρου καὶ ποικίλου χαρακτῆρος τῶν πνευματικῶν φαινομένων, δὲν συνεπάγουσι τὴν βεβαιότητα. Πόρρω ἡμῶν ἀπέχει ἡ ματαιότης τοῦ νὰ δημιουργήσωμεν σύστημα. Ὑπάρχουν ἀντικείμενα ἐνοῖς πολλὰ ἀπαιτῶν ἐλάχιστα ἐπιτυχάνει, τὰ ὅποια σκιαγραφοῦνται μόνον δι' ἔσον οἶόν τε ἀπλῶν καὶ ῥαψωδικῶν περιγραφῶν. Ὁ Lavater καλῶς τὸ ἐνόησε: διὰ τοῦτο περιωρίσθη εἰς ἀποσπᾶσματα. Θὰ μιμηθῶμεν τὸ παράδειγμα αὐτοῦ.

Ἀφίνομεν εἰς τοὺς ματαιοπονοῦντας φιλοσόφους πᾶσαν ἔρευναν περὶ τῆς διακρίσεως ψυχῆς καὶ σώματος καὶ μάλιστα περὶ τῆς ὑπάρξεως ἀμφοτέρων. Ὅλί-

γον μέλει ἡμῖν νὰ ἀποδόσωμεν εἰς τὴν ψυχὴν τὴν δυνάμιν τὴν ὁποῖαν οἱ ὕλισται ἀποδίδουσιν εἰς ἓν οἶον· δῆποτε μέρος τοῦ σώματος, λειτουργίαν ἔχον τὴν νόσιν καὶ τὴν βούλησιν. Μὲ ὅποιονδῆποτε ὄνομα καὶ ἂν ὀνομάσῃ τις τὴν αἰτίαν τὸ ἀποτέλεσμα δὲν παραλλάσσει· οὐδὲ ἡ διδασκαλία τὴν ὁποῖαν ἐξ αὐτοῦ ἀρυόμεθα.

Ἄς λάβωμεν ὡς παράδειγμα τῆς περὶ ἧς ὁ λόγος δυνάμεως ἄνθρωπον ἐγειρόμενον ἐκ τοῦ ὕπνου. Ὅπου καὶ ἂν ἐνοικῇ ἐν αὐτῷ ἡ θέλησις, τὸ βέβαιον ἀποτέλεσμα εἶνε ὅτι τὸ κινεῖν, τὸ ἐλευθερῶσον, εἶναι δεσμευμένον καὶ μόνον τοῦτο ἔχει ἱκανὴν δυνάμιν εἰς τὸ νὰ ἐγερθῇ. Παραδέχομαι τὴν ἐνέργειαν τῆς δυνάμεως ταύτης καὶ ἀποδεικνύω ὅτι αὕτη δύναται ν' αὐξήσῃ διὰ τῆς ἀσκήσεως.

Ὑπάρχει ἐν σημεῖον ὑποδουλώσεως ὅτε τὸ πνεῦμα μένει ἀναίσθητον εἰς πᾶσαν ἐπ' αὐτοῦ ἐπίδρασιν· αὕτη εἶνε ἡ νῦξ τοῦ πνεύματος. Ὑπάρχει ὁμοίως καὶ ἐν εἶδος λυκαυγοῦς ὅτε τὸ πνεῦμα δύναται νὰ δεχθῇ ἀντιλήψεις, καὶ τότε τὰ παραγγέλματά μου εὐρίσκουσι τὴν ἀναγκαίαν ἐφαρμογὴν τῶν.

Μεταξὺ τῶν δύο τούτων καταστάσεων τῆς ψυχῆς ὑπάρχει καὶ ἄλλη τις διάμεσος· αὕτη εἶνε, κυρίως εἰπεῖν, αἱ ψυχικαὶ νόσοι. Τότε ἀναπτύσσεται ὁμοίως καὶ ἡ ἐνέργεια τῆς θελήσεως (ἄλλως ἡ θεραπεία ἤθελεν εἶσθαι ἀδύνατος), ἀλλ' ἡ ἐνέργεια αὕτη δὲν εἶνε οἰκεία τοῦ πάσχοντος, ἀλλὰ ὑπεκινήθη ἔξωθεν.

Ἄς ἐξετάσωμεν τὰς τρεῖς ταύτας καταστάσεις τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς καὶ χωρὶς νὰ περιπλανηθῶμεν εἰς τὰ νέφη τῆς Μεταφυσικῆς ἃς φέρωμεν εἰς φῶς τὰς θεμελιώδεις ἀρχὰς τῆς ἡμετέρας θεωρίας.

Ὁ ἀπροκατάληπτος ἄνθρωπος αἰσθάνεται τὴν ἐνότητα τῆς ὑπάρξεώς του. Τὸ ἐμφυτον τοῦτο αἰσθημὴ ἀπόλλυσιν ἀφ' ἧς ἡμέρας ἡ συνείδησις ἐγερθεῖσα συλλαμβάνει τὴν ιδέαν διακρίσεως φυσικοῦ καὶ πνευματικοῦ κόσμου. Τὰ φαινόμενα τοῦ πνευματικοῦ κόσμου ἀποδίδει ἡ συνείδησις εἰς ἰδιαιτέραν τινὰ ἀρχὴν, ἣτις καλεῖται ψυχὴ.

Ἡ λέξις αὕτη δὲν σημαίνει εἰμὴ ἀφαίρεσιν· διότι ἡ ψυχὴ δὲν ἐμφανίζεται ἐν τῷ Πλανήτῃ ἡμῶν εἰμὴ ἐν τῇ ἐνότητι αὐτῆς μετὰ τῆς ὕλης. Εἶνε λοιπὸν ἀνωφελὲς τὸ νὰ δεῖξωμεν ὅτι ἡ ψυχὴ ἐνεργεῖ ἐπὶ τοῦ σώματος, ἀφοῦ ἀμφοτέρω ἐμφανίζονται ἐν ἀχωρίστῳ ἐνότητι. Ὅπως ἡ δεξιὰ χεὶρ δύναται μὲν νὰ κρατῇ τὴν ἀριστερὰν δὲν δύναται ἑμῶς νὰ κρατῇ αὐτὴ ἑαυτὴν, οὕτω καὶ ἡ νόησις δι' ἧς νοοῦμεν τὴν ἀδιαίρετον ἐνέργειαν τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ σώματος, ὡσιωδῶς ἡνωμένων, δὲν δύναται νὰ νοηθῇ πάλιν διὰ νοήσεως οὐδὲν ἕτερον περιεχούσης. Οὐχ ἦττον ἡ ἀλληλεπίδρασις σώματος καὶ ψυχῆς ὑπάρχει· ἔχει δὲ ὡς δεσμὸν τὸ νευρικὸν σύστημα. Δὲν ἔχομεν νὰ εἰπώμεν τίποτε περισσότερον ἐπὶ τοῦ ἀντικειμένου τούτου. Ὅμοίως θέλομεν ἀποφύγει νὰ εἰσέλθωμεν εἰς ἐξηγήσεις ματαίας ἀφορώσας εἰς τὰ αἷτια τῆς νόσου καὶ τὴν θεραπείαν αὐτῆς. Πᾶσα νοσηρὰ κατάστασις ἔχει τὴν ἐσωτερικὴν ἢ ἐξωτερικὴν αἰτίαν της. Παράγεται εἴτε ἀναπτυσσομένου ὑπὸ ἐξωτερικὴν ἐπὶ ἥρειαν ἐνὸς σπέρματος ὅπερ φέρεται ἐκ γενετῆς, εἴτε δι' ὀλεθρίας ἐπιδράσεως τοῦ περιέχοντος ἡμᾶς κόσμου προὑπαρχούσης πάντοτε φυσικῆς προδιαθέσεως τοῦ ἀτόμου. Εἰς τὴν πρώτην κατηγορίαν δὲν πρέπει νὰ κατατάξωμεν μόνον τὰς κληρονομικὰς νόσους, τὰς δυσκρασίας, ἀλλὰ καὶ ἄλ-

λαι περιστάσεις δύνανται νὰ ὑπαχθῶσιν εἰς αὐτὴν τὴν κατηγορίαν, τὰς ὁποίας ἀκριβῶς δὲν ἐξήτασαν ἴσως ὑπὸ ταύτην τὴν ἔποψιν καὶ διὰ τοῦτο οἱ ἰατροὶ δὲν δύνανται μετὰ βεβαιότητος νὰ τὰς κατατάξωσιν.

Ἐἰς περιστάσεις τοιούτου εἶδους τὸ πνεῦμα δὲν ἔχει ἄρᾳ γε δυνάμιν τινα ἐναντίνον τοῦ κακοῦ;—Δὲν ὁμιλῶ περὶ τῶν φιλοσοφικῶν ἐκείνων προφυλάξεων τὰς ὁποίας μεταχειρίζονται οἱ ἰατροὶ ἵνα βελτιώσωσι τὰς προδιαθέσεις τοῦ πελάτου των καὶ ἵνα ἀποκρούσωσι τὰς νοσηρὰς ἐπηρεάς· αἱ συνταγαὶ αὗται ὀφείλονται κατ' ἀλήθειαν εἰς πνεῦμα, ἀλλ' οὐχὶ εἰς τὸ πνεῦμα τοῦ ἀρρώστου. Οἱ φιλόσοφοι, κατ' ἐξοχὴν δὲ οἱ φιλόσοφοι ποιηταὶ διδάσκουσι τὴν τέχνην τοῦ μετριάζειν καὶ δεσπόζειν ἐπὶ τῶν συνεπειῶν παντὸς πάθους ἀποκλειστικοῦ. Καὶ ἡμεῖς ἔχομεν νὰ δώσωμεν τὸ ἐφ' ἡμῖν παραπλήσια μαθήματα. Ἡ ὑγεία τοῦ ἀνθρώπου εἰς τὰ ὅμματα τοῦ δημοσίου κρίνεται κατὰ τὴν κράσιν του. Ἐἴ τι δὲ σημαίνει ἡ λέξις αὕτη εἰς τὴν κοινὴν αὐτῆς ἐννοιαν; Κράσις καλεῖται ἡ ἀναλογία τῶν πολλὰ πλῶν στοιχείων τῶν ὁποίων ἡ συνδρομὴ καὶ ὁ συνδυασμὸς ἀποτελεῖ τὴν ἐνότητα τῆς ἀνθρωπίνης ὑπάρξεως. « Ὑπόκειται, λέγει ὁ Herder, ὠρισμένη συμμε-
» τρία εἰς τὴν σωματικὴν καὶ πνευματικὴν ἀνάπτυ-
» ξιν τοῦ ἀτόμου. Ἡ συμμετρία αὕτη ἐπ' ἄπειρον
» ποικίλλουσα κατὰ τὰ ἄτομα ἐγκολποῦται ὅλας τὰς
» μορφὰς τῆς ὑπάρξεως ἀπὸ τῆς παθήσεως καὶ τῆς
» δυσμορφίας τῆς ἀπεχθεστέρας μέχρι τῆς θείας καλ-
» λονῆς τῶν ἡρώων τῆς Ἑλλάδος. Ἐκαστος θηρεύει
» δι' ὅλων τῶν μέσων τὰς προσηκούσας αὐτῷ μορ-
» φάς· διότι αὗται μόναι παρέχουσιν αὐτῷ τὴν πλή-
» ρη ἀπόλαυσιν τῆς ζωῆς ». Ἐγὼ δὲ προσθέτω ὅτι

αὐται εἶνε καὶ τῆς ὑγείας οἱ ὄροι. Καὶ τῷ ὄντι ὁ ἄνθρωπος ὅστις εἶναι τὸ μόνον ἱκανὸν ἐν τῇ φύσει ὄν ἵνα μελετήσῃ ἑαυτὸν δὲν δύναται ἄρά γε νὰ κατορθώσῃ καὶ νὰ γνωρίσῃ ἑαυτὸν, νὰ καταμάθῃ τὴν οἰκείαν συμμετρίαν; Ἐκεῖνος περὶ τοῦ ὁποίου ὁ Πρωταγόρας εἶπεν « ὅτι εἶνε μέτρον πάντων χρημάτων » δὲν θέλει ἄρά γε δυνήθῃ νὰ γίνῃ καὶ μέτρον ἑαυτοῦ; Ἐάν δὲ ἐμπορεῖ ὁ ἄνθρωπος νὰ γνωρίζῃ καὶ νὰ μετρή τὰς ἀναλογίας τῶν δυνάμεών του, τοῦτο βέβαια πράττει τῇ βοήθειᾳ τοῦ πνεύματος. Λοιπὸν ὁ ἄνθρωπος διὰ τῆς ψυχῆς δύναται νὰ ἐνεργήσῃ ἐπὶ τῆς ὑπάρξεώς του καὶ κατὰ συνέπειαν ἐπὶ τῶν νόσων, ἐν περιπτώσει καθ' ἣν αὐται ἔχουν τὴν πηγὴν των εἰς τὴν ἀτομικὴν ἰδιοσυγκρασίαν του. Παράδοξος ἀξίωσις θὰ εἴπη τις ἴσως τὸ νὰ θέλῃ νὰ ἐκτείνῃ τὴν δυνάμιν της ἡ ψυχὴ πέραν τῶν ὁρίων της ὡς εἰ μὴ ἦτο ὁ κόσμος ἐνῷ ζῶμεν εἰμὴ τῆς ζωῆς μας ὁ ἴστος;—Εἶναι παράδοξον καὶ ἔμως : τί ὑπάρχει βεβαιότερον; ὁ ἀνὴρ τὸ παιδίον, φαντάζονται τὸν κόσμον τοῦτον ὑπὸ ἀτομικὴν ἑκαστος ἔποψιν, κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον εὐθυμον, κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον σκυθρωπὴν καὶ περίλυπον, ἑκαστος κατὰ τὸν χαρακτῆρά του. Ὅπως τις ἀντιλαμβάνεται τὸν κόσμον οὕτως ἐνεργεῖ καὶ αὐτός. Πάντοτε αἱ εἰκόνες αἱ βαθύτερον χαραχθεῖσαι εἰς τὴν ψυχὴν παράγουσι τὴν χαρὰν ἢ τὴν λύπην τῆς ζωῆς. : Καὶ δὲν εἶνε δυνατόν λοιπὸν νὰ φαίνωνται καὶ νὰ ἀφανίζωνται αἱ εἰκόνες αὐται κατὰ τὴν θέλησίν μας; : Καὶ δὲν θὰ ἦνε δυνατόν ν' ἀποκτήσωμεν καθαρὸς ὀφθαλμοὺς ἀντὶ νὰ θολόνωμεν τὴν ἑρασίν μας καὶ νὰ τὴν ἀμβλύνωμεν ὅπως πράττωμεν συνήθως μὲ τοσαύτην θυσίαν φροντίδων καὶ διανοίας;—Ἴδετε εἰς τὸν

Shakspeare, τὸν βασιλέα Lear καὶ τὸν σύντροφόν του καταληφθέντας ἐν τῷ μέσῳ τῆς ἐρήμου πεδιάδος ὑπὸ φρικώδους καταιγίδος· ὁ μὲν σύντροφός του περίβροχος τρέμει ὑπὸ τοῦ φύχους· αὐτὸς δὲ μένει ἀπαθής, κωφὸς εἰς τὴν θύελλαν διότι ἀκούει συρίζουσιν εἰς τὰ ὠτά του τὴν ὑψηλοτέραν φωνὴν τῆς ὀργῆς του.

Ἡ ἐναργεσττέρα ἀπόδειξις τῆς δυνάμεως τοῦ πνεύματος εἶνε, ἐάν δύναμαι νὰ εἶπω οὕτως, αὕτη δὴ ἡ ἀδυναμία του.

Τίς ἀγνοεῖ ὅτι οἱ δυστυχεῖς τῶν ὁποίων ἡ ψυχὴ ἐπισκιάζεται ἀπὸ τὸ σκότος τῆς παραφροσύνης δὲν προσβάλλονται ὑπὸ πολλῶν σωματικῶν νοσημάτων τὰ ὅποια προσβάλλουσιν ἄλλους πέριξ αὐτῶν;—Ἡ προσοχὴ τῶν ἀπορροφωμένων ἀπὸ μόνιμόν τινα ἰδέαν ἀποσπᾶται ἐκ τοῦ σώματος καὶ ἡ συγκέντρωσις ἐκείνη ὅλων τῶν δυνάμεων τοῦ πνεύματος ἐπὶ ἐνὸς μόνου σημείου καθίστησιν αὐτοὺς ἀνεπηρεάστους ὑπὸ τῶν ἐξωτερικῶν προσβολῶν. Τούτων οὕτως ἐχόντων, θέλησις εὐθεῖα, σταθερὰ, διευθυνομένη πρὸς ἱεροὺς σκοποὺς, δὲν δύναται ἄρά γε νὰ ἔχῃ τοσαύτην δυνάμιν καὶ νὰ παράγῃ τὰ αὐτὰ ἀποτελέσματα τὰ ὅποια παράγει θέλησις ὑποδεδουλωμένη εἰς τὸ πάθος, καὶ ἀδρανὴς ὡς ἡ τοῦ παράφρονος ἀνθρώπου;

Ἄγγλος τις ἱατρός, ὁμιλῶν περὶ τῆς ἐπιρροῆς τὴν ὁποίαν ἐξασκεῖ ἐπὶ τῆς ὑγιεινῆς καταστάσεως τῶν συμπολιτῶν αὐτοῦ τὸ κλίμα τῆς Ἀγγλίας, βεβαρυμένον ἀπὸ ὁμίχλην καὶ καπνοὺς ἀνθράκων, παρατηρεῖ τὰ ἑξῆς:

« Εἶνε ζήτημα ἄλυτον ἂν μέγας ἀριθμὸς νοσημάτων ἀποδιδόμενων εἰς τὴν ἀτμοσφαῖραν τοῦ Λονδίνου δὲν ἔχωσι τὴν πηγὴν των εἰς τὰ ἥθη τῶν κατοίκων· ὅπως τὸ σῶμα μεθ' ὅλας τὰς ἀτμοσφαι-

» ρικὰς μεταβολὰς διατηρῇ τὴν ἐσωτερικὴν του θερ-
 » μότητα σχεδὸν ἀναλλοίωτον, οὕτως ὑπάρχει ἐν τῇ
 » ἀνθρωπίνῃ ψυχῇ δυνάμεις τις ἀντιστάσεως ἀναλ-
 » λοίωτος τῆς ὁποίας ἡ ἐνέργεια ἐξουδετεροῖ τὰς ἐξω-
 » θεν βλαβεράς ἐπιδράσεις. Γυνή τις, λόγου χάριν,
 » πάσχουσα καὶ δυσκολευομένη νὰ περιπατήσῃ ἐντὸς
 » τοῦ δωματίου της, δύναται νὰ χορεύσῃ μέχρι τοῦ
 » μεσονυκτίου μετὰ χορευτοῦ τὸν ὁποῖον ἀγαπᾷ, χω-
 » ρὶς ν' ἀπαυδῇσῃ, χωρὶς νὰ πάθῃ. Τοῦτο εἶνε γεγονός
 » ὅπερ πολλάκις ἐβεβαίωσαν οἱ ἰατροί. Τοιοῦτοτρό-
 » πως θελκτικόν τι πάθος ἀναρριπίζει εἰς τὸ σῶμα
 » τὴν ζωτικὴν δυνάμιν. Οἱ ἄνθρωποι οἵτινες κατ' ἐξο-
 » χὴν ὑποφέρουσιν ἀπὸ τὴν ἀτμοσφαῖραν τοῦ Λονδί-
 » νου εἶνε οἱ μηδαμινοί, οἱ ἀργοί, καὶ οἱ ἄνθρωποι τοῦ
 » συρμοῦ. Ἐκεῖνοι δὲ τῶν ὁμοίων ἡ προσοχὴ καὶ αἱ
 » δυνάμεις ἐργάζονται ἀκαταπαύστως, οὐδέποτε συμ-
 » βουλεύονται τὸ βαρόμετρον· ἀληθεύει μὲν ὅτι ὁ ζο-
 » φερὸς μὲν Νοέμβριος εἶνε ἡ ἐποχὴ τῆς μελαγχολίας
 » καὶ τῆς αὐτοχειρίας, ἀλλὰ καὶ τοῦ μελανωτέρου
 » οὐρανοῦ τὰ νέφη δὲν εἶνε ἱκανὰ ν' ἀμαυρώσωσι τὸν
 » διαυγῆ αἰθέρα ψυχῆς ὑγιούς. Ἐπ' αὐτῶν τῶν
 » πασχόντων ἡ ἠθικὴ ἐπίδρασις τῆς μανίας ἥτις τοὺς
 » βασανίζει εἶνε ἰσχυροτέρα τῆς φυσικῆς ἐπιρροῆς τῆς
 » ἀτμοσφαίρας. Ὁ ἄνθρωπος αἰείποτε φερόμενος εἰς
 » τὸ βασανίζειν αὐτὸς ἑαυτὸν πιέζεται καὶ καταπο-
 » νεῖται ὑπὸ ὀλεθρίων τινῶν ἰδεῶν, τὰς ὁποίας προσ-
 » ἄπτει εἰς γεγονότα συμβαίνοντα κατὰ τὸ φθινό-
 » πωρον, ὡς ἐπὶ παραδείγματι, τὴν φυλλόρροϊαν.
 » Ἰδέαι τοιαῦται βαρύνουν καὶ βασανίζουν τὸ πνεῦμα.
 » Ἐὰν μάλιστα παρὰ τοῖς ὑποχονδριακοῖς οἱ φόβοι
 » καὶ ἀνησυχίαι αὐξομειῶνται κατὰ λόγον τῶν με-

» ταβολῶν τῆς ἀτμοσφαίρας, τοῦτο προέρχεται πάν-
 » ποτε ἐκ τῆς ἐνεργείας τῆς θελήσεως, ἐξ ἧς ἐξήρτη-
 » ται ἡ, τε θυμικὴ τοῦ πάσχοντος κατάστασις καὶ τὸ
 » ἀποτελεσμα αὐτῆς. Ἡ ὑποχονδρία ἡ προϋποθέτει
 » χαρακτῆρα ἀσθενῆ ἢ τοῦλάχιστον ἐξασθενήσιν τῆς
 » κράσεως τοῦ ἀνθρώπου. Ἐπομένως τὸ κάλλιστον
 » θεραπευτικὸν μέσον συνίσταται εἰς τὸ ν' ἀναγνωρί-
 » σῃ τις, ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει, τὴν ψυχικὴν του
 » ἀδυναμίαν καὶ νὰ τὴν πολεμήσῃ ἀνεκδότως.»

Τίς τῶν ἰατρῶν δὲν ἀπήντησεν ἐν τῷ κύκλῳ τῶν
 παρατηρήσεών του, ὅσω στενὸς καὶ ἂν ὑποτεθῇ οὗτος,
 πολλὰς τριαύτας περιστάσεις αἵτινες εἰς τὰς με-
 γαλοπόλεις κατ' ἐξοχὴν ἀπαντῶνται συχνότεραι
 ἄλλου εἶδους ἱατρικῶν παρατηρήσεων; Ἡ ἀτμο-
 σφαῖρα τῶν πόλεων δὲν ἀποτελεῖται καθ' ὅλοκληρίαν,
 οὕτως εἰπεῖν, ἀπὸ τὰ πάθη, τὰς φροντίδας καὶ τὰς
 σκέψεις τῶν κατοίκων; Ἡ αὐτοχειρία, ὅσω καὶ ἂν ὁ
 Βέρτερος κινή τὴν συμπάθειαν πρὸς τὴν δυστυχίαν,
 ἡ αὐτοχειρία δὲν εἶνε τὸ κληροδόμημα χαρακτῆρων
 λίαν εὐαίσθητων, ψυχῶν σφόδρα εὐερεθίστων, παρα-
 πολὺ ἀσθενῶν ἢ ὥστε ν' ἀνθῇξωσιν εἰς τὸ ῥάπισμα
 τῆς ἀληθείας; Ἐπικαλοῦμαι τὴν μαρτυρίαν παντὸς
 ἱατροῦ σπουδαίως μετερχομένου τὸ ἐπάγγελμα αὐτοῦ,
 εἰάν δὲν ὑπέστη καὶ διῆλθεν ἐν ἡμέραις πονηραῖς σκλη-
 ρὰς δοκιμασίας καὶ κινδύνους τῆς φυσικῆς καὶ ἠθικῆς
 αὐτοῦ ὑπάρξεως μόνον καὶ μόνον διότι μετ' αὐταπαρ-
 νήσεως ἐξεπλήρωσε τὰ καθήκοντά του; Τὸ καθῆκον,
 ὡς ἡ λόγχη τοῦ Ἀχιλλέως, θεραπεύει τὰ πληγὰς τὰς
 ὁποίας αὐτὸ ἐπήνεγκεν. Ὁ Γκαῖτε (καὶ τὸν ἀναφέρω
 διὰ τὸν λόγον ὅτι παρ' αὐτῷ, ἐλλείποντος τοῦ ἰσχυρο-
 τέρου ἐλατηρίου, ἤγουν τοῦ καθήκοντος τοῦ ἐξ ἐπαγ-

γέλματος ἱατροῦ, μόνη ἡ θέλησις ἐνήργει καὶ ἐπομένως τὸ παράδειγμά του εἶνε ἔτι μᾶλλον ἀξιοσημείωτον) διηγεῖται τὸ ἐξῆς γεγονός. «Κατὰ τινα ἐπιδημίαν » τοῦ τύφου, λέγει, ὅστις ἐπέφερε πέριξ ἐμοῦ δεινὰς » καταστροφάς, ἐξετέθην εἰς κολλητικότητα ἀναπό- » δραστον, καὶ κατώρθωσα νὰ σωθῶ διὰ μόνης τῆς » ἐνεργείας θελήσεως ἀκραδάντου. Ἀδύνατον νὰ πι- » στεύσῃ τις πόσῃν δύναμιν ἔχει ἡ θέλησις εἰς τοι- » αύτας περιστάσεις. Διασκορπιζομένη, οὕτως εἰπεῖν, » καθ'ἅπαν τὸ σῶμα, θέτει αὐτὸ εἰς κατάστασιν ἐνερ- » γητικῆς ἀμύνης, ἀπωθούσης ὅλας τὰς βλαβεράς » ἐπηρείας. Ὁ φόβος εἶνε κατάστασις χαίνου ἀδυνα- » μίας, ἥτις μᾶς παραδίδει ἄνευ ὑπερασπίσεως εἰς » τὰς νικηφόρους προσβολὰς τοῦ ἐχθροῦ.»

Δύναται τις ν' ἀναφέρῃ τὸν Γκαῖτε προκειμένου περὶ τῆς ψυχικῆς ζωῆς· καθότι τὸ πᾶν παρ' αὐτῷ εἶνε πραγματικὸν καὶ θετικόν· οὐδὲ δύναται νὰ ῥηθῇ περὶ αὐτοῦ, ὡς περὶ ἄλλων, «δὲν εἶνε ἄλλο τι εἰμὴ πλάνη.»

Ἰτί εἶνε ἡ ζωὴ εἰμὴ ἐργασία τῆς αὐτομάτου ἐνεργητικότητος προσπαθοῦσα νὰ ὑποτάσῃ τὰς ἐξωτερικὰς δυνάμεις καὶ διὰ τῶν ἀτελευτήτων κατακτῆσεών της νὰ μεταβάλλῃ τὴν κατάστασιν τοῦ ἀτόμου χωρὶς νὰ τροποποιῇ τὸ οὐσιῶδες αὐτῆς μέρος:—Ἡ αὐτόματος ἐνεργητικότης εἶνε ἡ συνθήκη τῆς ὑπάρξεως, αὕτη ἡ ἰδία, αὕτη ἔχει ἐν τῷ ἀνθρώπῳ ὡς ὅρον τὴν ἀνάπτυξιν τῶν διανοητικῶν του δυνάμεων. Σκέπτεσθαι, βούλεσθαι, ἐνεργεῖν. Ὅροι ἰσοδύναμοι. Ὅσῳ ἰσχυρότερα ἡ σκέψις παρὰ τῷ ἀνθρώπῳ, τόσῳ ζωηρότερον τὸ αὐτόματον, ὅπερ ἔστιν αὕτη ἡ ζωὴ.

Ὁ ἄνθρωπος περικυκλοῦται ὑπὸ μυρίων ἐπιδράσεων αἱ ὁποῖαι τὸν πιέζουν. Ὁλόκληρος ὁ Κόσμος βαρύνει

ἐπ' αὐτοῦ· καὶ ὅμως τίποτε δὲν εἶναι ἰσχυρότερον τοῦ χαρακτηρὸς του. Ἐπειδὴ τὰ φυσικὰ ὄντα δὲν εἶνε εἰμὴ δυνάμεις διαδεδηλωμένοι, ἔπεται ὅτι τὸ πᾶν εἰς τὸν ἄνθρωπον δὲν εἶνε εἰμὴ ἡ ἐνέργεια διὰ τῆς ὁποίας ἐμφανίζεται καὶ αὐτός. Ὅθεν ἐὰν ἡ ἐνέργεια αὕτη, ἥτις ἔστιν ἡ θέλησις, δὲν ἐγείρεται αὐτομάτως ἐν αὐτῷ, ἀνάγκη πᾶσα διὰ τῆς βίας νὰ εὑρεθῇ εἰς θέσιν ἐν ἣ ἀναγκάζεται νὰ θελήσῃ.

Ἡ ἐνέργειά ἐστι ζωὴ. Ἀρχαία τις παρατήρησις λέγει «δὲν ἀποθνήσκει τις ταξειδεύων, οὔτε τὴν ἡμέραν καθ' ἣν νυμφεύεται, ἀλλὰ τὴν ἐπιούσαν τοῦ » γάμου.» Ἀκούσατε τὸν Bulwer τὸν βαθὺν τοῦτον σοφόν. «Οὐδέποτε σχεδὸν λέγει, μάλιστα ἐν καιρῷ » νεότητος μία ἀσθένεια εἶνε ἀθεράπευτος, ἐνόσω δὲν » προσβληθῇ τὸ πνεῦμα.»

Τὸ πλεον ἄβρὸν καὶ τὸ πλεον ἐξησθενημένον ὅν ὅποταν παραδοθῇ εἰς μίαν ἐργασίαν διηνεκῇ δὲν θέλει ἔχει τὸν καιρὸν νὰ πάσχῃ· ἡ ἀργία θὰ τὸ φονεύσῃ. «Ὁ χάλυψ ὅστις μένει ἀμεταχείριστος σκωριᾷ.»

Τέλος πάντων ὁποιαδήποτε καὶ ἂν ᾖ ἡ ἀξία τῆς παρατηρήσεως ταύτης, καὶ ἐν περιπτώσει καθ' ἣν ἢ, τε ἐργασία καὶ ἡ ὀκνηρία τὰ ἴδια μέλλουν νὰ ἐπενέγκωσι δεινὰ, καὶ τότε ἀκόμη πρέπει νὰ ὁμολογήσωμεν, ὅτι ἡ ἐργασία ἔχει ἀπέναντι τῆς ἀργίας πλεονεκτήματα θετικά, μέσον οὔσα παρηγορίας καὶ σωτηρίας.

Περαίνομεν τὸν λόγον μὴ ἔχοντες ἀνάγκην ἄλλων ἀποδείξεων, ὅτι ἔχει τὴν δύναμιν ἡ ψυχὴ ν' ἀπομακρύνῃ ἀπὸ τοῦ σώματος τὰ νοσήματα.

Β'.

ΟΤΙ Η ΩΡΑΙΟΤΗΣ ΕΙΝΑΙ Η ΑΝΤΑΝΑΚΛΑΣΙΣ
ΤΗΣ ΥΓΙΕΙΑΣ.

Οὐδὲν τοσοῦτον σεβαστὸν ὅσον
ἡ φύσις· οὐδὲν τοσοῦτον ἀξιαγά-
πητον ὅσον ἡ υγιεία.

FR. DE SCHLEGEL.

Ἀπεδείξαμεν διὰ τῶν μέχρι τοῦδε εἰρημένων τὴν δύναμιν τῆς ἀντιστάσεως ἣν κέκτηται τὸ ἀνθρώπινον πνεῦμα κατὰ τῶν ἐξωθεν ἐπιδράσεων. Μυστικοίτινες, ἄνθρωποι εὐφυεῖς, εἶπον: «ἀφοῦ τὸ σῶμα ἡμῶν εἶνε τὸ ὄργανον τοῦ πολιτισμοῦ καὶ τῶν μεταμορφώσεων τοῦ Κόσμου, ἡ ἐπὶ τοῦ σώματος ἡμῶν ἐξουσία εἶνε ἡ ἐξουσία τοῦ Κόσμου.» ἡμεῖς δὲν ἐτολμήσαμεν νὰ προχωρήσωμεν μέχρι τοῦ σημείου τούτου. Ἐν τούτοις δ' ἔπεσε κατὰ τύχην εἰς τὰς χεῖρας ἡμῶν βιβλίον τι ἐν ᾧ οὐδόλως περιεμένομεν νὰ ἀπαντήσωμεν σκέψεις στηριζόμενας εἰς τὴν ιδέαν ταύτην, ιδέαν παραδόξως ἰδιότροπον. Εὐρίσκομεν ἐν τῷ βιβλίῳ τούτῳ χωρίον, ὅπερ ἐκφράζεται ἀκριβῶς περὶ τοῦ προκειμένου, ἀκριβέστερον ἴσως ἢ ὅσον ἠδυνήθημεν ἡμεῖς νὰ ἐκφράσωμεν

τὴν ιδέαν μας. «Ἐἶνε τῷ ὄντι παραλογισμὸς, λέγει, τὸ
» πιστεύειν ὅτι ἡ ψυχὴ καὶ τὸ σῶμα ἔχουσι τὸ ἕτε-
» ρον ἐπὶ τοῦ ἑτέρου ἀμοιβαίαν ἐπίδρασιν; ὅτι ἡ ἐπί-
» δρασις αὐτῶν εἶνε, ὡς πᾶσα τελεία ἐπίδρασις, ἀλ-
» ληλεπίδρασις, ὅτι ἡ ψυχὴ, εἶδος ῥευστοῦ ἀκατα-
» λήπτου εἰσδύουσα παντοῦ εὐχερῶς καὶ ἀπροσκό-
» πτως ἐξασκεῖ τὴν ἐπιρροήν της ἐπὶ τοῦ ἐξωτερικοῦ
» κόσμου καὶ ὅτι ἐν τῇ ζωηροτέρᾳ ἐμφανίσει αὐτῆς
» τροποποιεῖ μάλιστα συμφώνως πρὸς τὰς ἐμφανί-
» σεις της τὸ ὑλικὸν περιέχον, τὸ ἔδαφος, ἐνθα αὐταὶ
» παράγονται;—Ἡ λογικὴ ἄγει ἡμᾶς κατ'εὐθεῖαν εἰς
» τὴν ὑπόθεσιν ταύτην· διότι ἡ παρουσία τοῦ καλοῦ
» ἀνθρώπου βελτιώνει τὸ ἔδαφος καὶ καθαρίζει τὸν ἀέ-
» ρα· ἐξεναντίας δὲ ὁ κακὸς καὶ τὸ ἐγκλημά του δια-
» χέουσι περὶ ἑαυτὸν εἶδος τι κολλητικότητος. Διὰ
» τοῦτο εἰς τὴν διάβασιν τοῦ κακοῦ ἀνθρώπου ὁ μὲν
» ἀγαθὸς ἄνθρωπος ἀνατριχιάζει, ὁ δὲ ἀσθενοὺς χαρά-
» κτηρὸς αἰσθάνεται πειρασμὸν τινα εἰς τὸ νὰ πράξῃ
» τὸ κακόν (*). Ταῦτα φαίνονται σήμερον παράδοξος
» καὶ ἀλλόκοτος παραλογισμὸς, ἀλλὰ μετὰ 100 ἔτη
» θὰ ᾔνε ἴσως κοινὴ, τετριμμένη ἀλήθεια. Ἄς λάβῃ τις
» ὑπόψιν μόνον τὴν πίστιν τοῦ λαοῦ ὡς πρὸς τὸν τό-
» πον, ἐνθα διεπράχθη δολοφονία της. Ἡ κοινὴ πίστις
» εἶνε πολλοῦ λόγου ἀξία νὰ ἐξετάζηται· εἶνε ἡ παγ-
» κόσμιος μαρτυρία, ἐπιβεβαιούσα τὰ γεγονότα χωρὶς
» νὰ τὰ ἐρμηνεύῃ. Εἶνε λυπηρὸν νὰ μὴ γνωρίζωμεν

(*) Ἐν τῇ μόλις ἀναδυομένῃ ἐκ τοῦ σκότους τῆς ἀμνησίας ἡμε-
τέρᾳ κοινῇ θεατρικῇ παραστάσει παντὸς εἶδους κατακλύζουσι
τὰς πόλεις καὶ τὰ χωρία. Λησταί, φονεῖς, κακοῦργοι, αἰμομῖκται
φέρονται ὡς ἥρωες ἐπὶ τῆς σκηνῆς. Εἶνε ἀρὰ γε οἱ ἄνθρωποι τῶσόν
ἀγαθοί, ὥστε νὰ ἀνατριχιάζωσιν εἰς τὴν θέαν τοιούτων ἡρώων;—
Σ. τ. Μ.

» ἂν ὁ περίφημος ἰατρὸς Heim ἐκ Βερολίνου—ἔστις
 » ἐξεῖχεν εἰς τὴν διάγνωσιν τῶν νόσων καὶ διέκρινε
 » διὰ τῆς ὁσφρήσεως τὰ διάφορα ἐξανθηματικά νοσή-
 » ματα τοῦ δέρματος—δὲν ὡσφραίνεται ἐπίσης διὰ τοῦ
 » ἰδίου ὀργάνου τὰς ἠθικὰς διαφορὰς τῶν ἀνθρώπων,
 » μεθ' ὧν ἤρχετο εἰς συνάφειαν. » Ἀφίνω εἰς τὸν ἀνα-
 γνώστην τὴν ἐκτίμησιν τοῦ περιέργου τούτου τεμα-
 χίου, ἀλλ' εἰσέτι ἔχω νὰ προσθέσω τὸ ἐξῆς: Ἀνακα-
 λῶ εἰς τὴν μνήμην τῶν Κυριῶν, αἵτινες ἤθελον ἴσως
 εὐχρεστηθῇ νὰ ρίψωσιν ἐν βλέμμα ἐπὶ τοῦ βιβλίου
 τούτου, ἀξιωματημόνευτόν τινα ἔκφρασιν τῆς Κυρίας
 Στάελ· « Ἐν μέσον δι' ἡμᾶς τὰς Κυρίας, λέγει, ἵν' ἂν
 » ναλάθωμεν τὴν υγείαν μας, εἶνε τὸ νὰ αἰσθανώμεθα
 » φρίκην καὶ ἀποστροφὴν διὰ τὴν ἀσθένειαν, ἐννοοῦ-
 »σαι καλῶς ὅτι ἡ υγεία εἶνε ἡ ὠραιότης καὶ τὸ θέλ-
 » γητρον ἡμῶν. » Ἄς προσπαθῇσωμεν νὰ ἐμβαθύνω-
 μεν εἰς τὴν ιδέαν ταύτην. Ἡ μορφή τοῦ ἀνθρώπου
 εἶνε ἡ ἔκφρασις τῆς εὐεξίας του.

Ἐν τινι τῶν ὠραιότερων «Φυσιογνωμικῶν ἀπο-
 σπασμάτων» ὁ Lavater πειρᾶται ν' ἀποδείξῃ ὅτι ὑπάρ-
 χει ὁρατὴ ἀρμονία μεταξὺ τῆς φυσικῆς καὶ ἠθικῆς
 ὠραιότητος, μεταξὺ τῆς φυσικῆς καὶ ἠθικῆς ἀσχη-
 μίας, καὶ τὴν σχέσιν ταύτην ὑποστηρίζει ὡς βεβαίαν,
 διότι ἡ σοφία τῆς φύσεως ἐχορήγησεν εἰς πᾶν πλάσμα
 τὴν ἰδιαιτέραν καὶ ὠρισμένην αὐτῷ μορφήν. Ἐν τού-
 τοις ὑπὸ τὸ ὄνομα «ὠραιότης» δέον νὰ ἐννοῶμεν οὐχὶ
 τὸ θέλγητρον, ὅπερ διεγείρει παροδικόν τι γόητρον, ἀλ-
 λά τὴν ἔκφρασιν, τὸ πνεῦμα, τὸ ὅποιον διαφαίνεται ἐν
 τῷ πλάσματι καθόλου θεωρουμένῳ, καὶ περιπλέον
 δέον ν' ἀφαιρέσωμεν τὰ ἀνεξάλειπτα ἔχνη, ἅπερ ἐγκο-
 λάπτουσιν ὅλαι αἱ ὑπερβολαὶ τῶν παθῶν.

Ἐὰν ἀρμόζῃ εἰς τὴν φυσιογνωμικὴν τὸ νὰ δείξῃ
 δι' ἀποδείξεων σχεδὸν ἀναντιρρήτων ὅτι πᾶς ἀτομικὸς
 ὀργανισμὸς φέρει ἐν ἑαυτῷ τοὺς νόμους καὶ τὰ σπέρ-
 ματα τῶν μεταγενεστέρων ἀναπτύξεών του, καὶ ὅτι
 ἡ φύσις ἐνεργεῖ ἐν τῷ ὕλικῳ κόσμῳ μετὰ λογικῆς
 ὁμοίας ἐκείνῃ, ἣτις διέπει τὸν πνευματικὸν κόσμον, ἡ-
 μεῖς ὑπὸ τὴν εἰδικὴν ἐποψίν, δι' ἧς ἐξετάζομεν τὸ πρᾶγ-
 μα, λέγομεν ὅτι ἡ ψυχὴ κεκτημένη δύναμιν μορφω-
 τικὴν τοῦ σώματος δεικνύει τὴν δύναμιν τῆς ταύτης
 ἐπίσης ὡς καλλονὴν, ὅσον καὶ ὡς υγείαν· ὁ χαρακτήρ,
 δηλονότι ὁ συνήθης τρόπος τοῦ αἰθάνεσθαι καὶ θέλειν
 ἐπηρεάζει τοὺς μῦς τοὺς ἐξαρτωμένους ἐκ τῆς βουλή-
 σεως τοῦ ἀνθρώπου καὶ κατὰ συνέπειαν τὰ χαρακτη-
 ριστικά τοῦ προσώπου. Τὸ μειδίαιμα, ἡ εἰρωνεία, τὰ δά-
 κρυα, οἱ νευρικοὶ κλονισμοὶ πολλάκις ἐπαναλαμβανό-
 μενα ἐνεργοῦσιν ἐπὶ τῶν ἀπαλῶν μορίων τοῦ προσώπου,
 χαράττουσιν εἰς αὐτὰ τὰ ἔχνη των, ἐγκαταλιμπά-
 νοντα αἰείποτε προδιάθεσιν ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον
 αὐξουσιν πρὸς ἐπανάληψιν· τέλος ἐξασκοῦσιν ἐνέρ-
 γειαν διαρκῇ καὶ μόνιμον ἐπὶ τῶν μυῶν καὶ τοῦ κυτ-
 ταρώδους ἱστοῦ· ἡ συχνὴ δὲ αὕτη ἐργασία τῶν μυῶν
 τελευτᾷ ἐπιφέρουσα τροποποιήσεις καὶ εἰς τὰ ὑπὸ τὸ
 δέρμα σκληρὰ μόρια· εἰς πόσα ἄτομα τὸ κρανίον δὲν
 ὑπέστη πλαστικὰς μεταβολὰς ἐνεκα τῶν διηνεκῶν κι-
 νήσεων τῶν μυῶν τῶν συνδεομένων μετ' αὐτοῦ! Εἶνε
 ἴσως ζήτημα ἐνδιαφέρον τὴν κρανιοσκοπίαν, ἣτις
 μέχρι τοῦδε φαίνεται λίαν ἀποκλειστικῶς ἀσχολου-
 μένη εἰς τὰ φαινόμενα, τὰ ὅποια παράγει μόνον τὸ
 ἐντὸς τῆς ὀστεώδους θήκης περιεχόμενον.

Οἱ ἐμπαθοῦς χαρακτήρος ἄνθρωποι ἔχουσι κατὰ τὸ
 γῆρας αὐτῶν πολὺ περισσοτέρας ρυτίδας ἐπὶ τοῦ προ-

σώπου παρὰ οἱ ἡσύχου χαρακτήρος. Τοῦτο δὲ, διότι συνεσπάσθησαν πολλάκις οἱ μῦς τοῦ προσώπου καὶ αἱ πτυχαὶ αἱ σχηματισθεῖσαι ἔνεκα τῶν κινήσεων τούτων ἔμειναν ἀνεξάλειπτοι. Τὸ αὐτὸ συμβαίνει εἰς ὅλα τὰ ὄργανα εἰς ὅλα τὰ μέρη τοῦ σώματος. Ἐὰν ἄνθρωπός τις, ἐλεύθερος ὀχληρῶν φροντίδων, ἀναπνεύσῃ ἐπὶ τινα καιρὸν δι' ὅλης τῆς δυνάμεως τῶν πνευμόνων του, ὁ θώραξ αὐτοῦ διαστέλλεται πρὸς ὄφελος τῶν ὀργάνων, τὰ ὅποια περιέχει. Ὑποθέσατε τὸν ἀντικείμενον ἄτομον, εἰς τὸ ὅποιον ἡ κυκλοφορία τοῦ αἵματος δοκιμάζει στενοχωρίαν ἔνεκα θυμικῶν ἐνοχλήσεων, λύπης, φέρ' εἰπεῖν, καὶ πόθων, ταχέως θέλετε παρατηρήσει ἐν αὐτῷ ἀναπτυσσομένης τὰς λυπηρὰς συνεπειὰς τοιαύτης διαρκοῦς καταστάσεως, ἥτοι διατάραξιν τῶν ἐκκρίσεων καὶ ἀποκρίσεων, ἀδυναμίαν τῆς πέψεως κ.τ.λ.π. Τὸ ἄτομον διατηρεῖ ἐφ' ὅρου ζωῆς τὸν ὀργανικὸν χαρακτήρα τῶν ἠθικῶν ἐντυπώσεων, τὰς ὁποίας καθ' ἑξῆς ὑπέστη, καὶ τὸ γεγονὸς τοῦτο εἶνε τοσούτω μᾶλλον ἀναπόφευκτον καὶ φανερόν, καθόσον αἱ ἐντυπώσεις ἐνήργησαν περισσότερον χρόνον μετὰ πλείονος ἰσχύος καὶ βίας καὶ καθόσον ὑπῆρξαν μᾶλλον σύμφωνοι πρὸς τὰς φυσικὰς τοῦ ἀτόμου διαθέσεις καὶ συχνότερον ἐπανεληφθήσαν. Ὁ ἄνθρωπος εἶνε, οὕτως εἰπεῖν, κύκλος ζῶν· πάντα τὰ μέρη τοῦ ὀργανισμοῦ του εἶνε ἀλληλένδετα καὶ εὐρίσκονται εἰς διηνεκῇ ἀλληλεπίδρασιν. Ὅ,τι δεικνύει ἐκ πρώτης ὄψεως πρόσωπον ὠχρὸν καὶ ἐρρυτιδωμένον, τοῦτο ἐπιβεβαιουσι κατόπιν ἕτερα σημεῖα, ἥγουν, ἡ ἀδυναμία τῆς φωνῆς, τὸ σφαλερὸν βᾶδισμα, οἱ κακοὶ χαρακτήρες τῆς γραφῆς, τὸ ἀναποφάσιστον τοῦ πνεύματος, ἡ εὐαισθησία καὶ ἐπιδεκτικότης διὰ τὰς μεταβολὰς τῆς ἀτμοσφαίρας καὶ

ἡ ἡρέμα καὶ κατὰ μικρὸν, ἀλλὰ σταθερῶς ὑπαισέρπουσα νόσος. Τὸ πνεῦμα ἔχει δηλητήρια, τὰ ὅποια φονεύουσι τὸ σῶμα, καὶ εὐεργετικά προϊόντα, τὰ ὅποια τὸ συντηροῦσι καὶ τὸ θεραπεύουσιν. Ἡ ὠραιότης αὐτὴ δὲν εἶναι κατὰ τινα ὄψιν εἰμὴ τὸ σημεῖον τῆς ὑγείας. Ἡ ἀρμονία τῶν λειτουργιῶν ἐμφανίζεται διὰ τῆς ἀρμονίας τῶν μορφῶν. Ἐὰν λοιπὸν ἡ μὲν ἀρετὴ εἶνε αἰτία τῆς ὠραιότητος, ἡ δὲ κακία τῆς ἀσχημίας, δύναται τις ν' ἀρνηθῇ ὅτι ἡ μὲν διατηρεῖ τὴν ὑγίαν, ἡ δὲ τὴν καταστρέφει; Ἡ φύσις εἶνε, τολμῶ εἰπεῖν, μυστικὸν δικαστήριον. Ἡ ἐτυμηγορία τῆς ὑπομονητικῆς, ἀπαρατήρητος δὲν ἀφίνει τίποτε νὰ διαφύγῃ. Γνωρίζει τὰ σφάλματα, τὰ ὅποια κρύπτονται ἀπὸ τοῦ ἀνθρώπου τοὺς ὀφθαλμοὺς καὶ τὰ ὅποια οἱ νόμοι του δὲν δύνανται νὰ τιμωρήσωσιν. Αἱ δεσποτικαὶ αὐτῆς ἀποφάσεις αἰώνιοι, ὡς πᾶν τὸ ἐκ τῆς αἰδίου ἐκείνης ἀρχῆς ἀπορρέον, ἐπιφέρουσιν εἰς τὰς γενεὰς τὰ ἀναπόφευκτα ἀποτελέσματα αὐτῶν, καὶ ὁ ἀπόγονος, ὅστις μελετᾷ μὲ ἀπελπισίαν τὸ μυστήριον τῶν παθημάτων του, δύναται ν' ἀνεύρῃ τὴν αἰτίαν αὐτῶν εἰς τὰς καταχρήσεις, τὰς ἀμαρτίας τῶν προγόνων του. Ἡ ἀρχαία ῥήτρα «ὀρῶντι καὶ παθεῖν ἔοικεν» ἰσχύει οὐχὶ μόνον ὑπὸ δικανικὴν καὶ ἠθικὴν ἔποψιν, ἀλλὰ καὶ ὑπὸ φυσικὴν. Ἐκεῖνο, τὸ ὅποιον οἱ ἀνωτέρω ῥηθέντες Μυστικοὶ εἶπον περὶ τῆς καταγωγῆς τῶν δεινῶν, ἅτινα διαιωνίζονται εἰς τὸ ἀνθρώπινον γένος, πρέπει νὰ ληθῇ ὑπ' ὄψιν, νὰ μελετηθῇ παρὰ φυσιολόγου φιλανθρώπου. Θέλει δειχθῇ ἐναργέστερον ὅσημέραι ὅτι ἡ ἀσθενικὴ κατάστασις καὶ αὐτὰ τὰ νοσήματα τῆς ἐνεστώσης γενεᾶς ἔχουσι τὴν πηγὴν των μᾶλλον εἰς ἠθικὰς ἢ εἰς φυσικὰς αἰτίας, καὶ ὅτι τὸ ἀναγκαῖον

εἰς πρόληψιν καὶ ἐκρίζωσιν αὐτῶν φάρμακον δὲν εἶνε μόνον ἡ ὑλικὴ ἐκείνη ἀνατροφή, ἡ λεγομένη ἀνδρική, ἣτις δίδεται εἰς τὰ Λύκεια, ἀλλ' ὑψηλοτέρα τις καὶ ἀλλοία ἀνατροφή, ἡ ὁποία πρέπει ν' ἀρχίσῃ παρ' ἡμῶν. Κατηγόρησαν πολλάκις τοὺς ἰατροὺς καὶ ἐνιαχοῦ εὐλόγως ὅτι εἶνε ὑλισταί, ὅτι δὲν βλέπουσιν εἰς τὸν ἄνθρωπον εἰμὴ σωρὸν ὀστέων, χόνδρων, μυῶν, σπλάγχνων καὶ μεμβρανῶν, τὰ ὁποία κινεῦνται διὰ τοῦ ὀξυγόνου τοῦ αἵματος καὶ τοῦ αἵματος. Μομφή τοιαύτη ἀδύνατον νὰ φθάσῃ μέχρι τῆς ἡμετέρας θεωρίας. Δὲν ἀντιλέγομεν οὔτε εἰς τὸν ἠθικολόγον οὔτε εἰς τὸν ἱερέα ἀποδεικνύοντες ὅτι συμβιβάζεται ἡ ἀρετὴ μετὰ τῆς ὑγείας. Παρὰ τοῖς ἀνθρώποις, παρ' οἷς ἡ εὐργετικὴ φύσις εὐκόλυνε δι' εὐτυχοῦς ὀργανισμοῦ τὴν ἀνάπτυξιν τῶν ἠθικῶν τάσεων (καθὼς εἰς τὰς τέχνας παρατηροῦμεν ἐξόχους μεγαλοφυΐας, οὕτω καὶ εἰς τὴν ἠθικὴν τάξιν ὑπάρχουσι ψυχαὶ προνομιούχοι, ὁ Σωκράτης, φερ' εἰπεῖν, καὶ ὁ Μάρκος Αὐρήλιος, ὁ Heward, Penn κ.λ.π.), εἰς τοιοῦτους ἀνθρώπους, λέγω, ἡ ἀρμονία αὕτη ψυχῆς καὶ σώματος θέλει δειχθῇ βέβαια διὰ τρόπου εὐχερεστάτου καὶ θελκτικωτάτου παρὰ εἰς ὄντα ὀλιγώτερον ὑπὸ τῆς φύσεως εὐνοηθέντα, παρ' οἷς, ἵνα καρπωθῇ τις ἐκ στείρου ἐδάφους ὀλίγα ἄνθη καὶ ὀλίγους καρποὺς, ἀπαιτεῖται ὀδυνηρὰ πάλη τοῦ πνεύματος κατὰ τῆς ὕλης. Ἀλλὰ αἱ ἀκτῖνες τοῦ οὐρανίου φωτός, ὡς αἱ λάμπεις τῆς ἀστραπῆς, θὰ διαλάμψωσι μετὰ τοσοῦτον μεγαλειτέρας λάμπειως, ὅσον βαθυτέρα εἶνε ἡ νύξ, τὴν ὁποίαν διασκεδάζουσι καὶ θὰ μεταμορφώσωσι τὸ ὑλικὸν περικάλυμμα, ὡς συνέβη τοῦτο εἰς τὸ πρόσωπον τοῦ Σωκράτους, καὶ θὰ ἐπαληθεύσωσιν οἱ λόγοι τοῦ Ἀπολλωνίου, «ὅτι καὶ αἱ ῥυτίδες αὐταὶ ἔχουσι τὸ

ἔαρτων.» Λαμβανομένων ὑπὸ ὥριμον σκέψιν ὅλων τῶν προειρημένων ἐρωτῶ : ἡ καθαυτὴ ὠραιότης εἶνε ἄρα γε ἄλλο τι εἰμὴ ἡ μεταμόρφωσις καὶ λάμπρυνσις τοῦ σώματος ὑπὸ τῆς ψυχῆς; Ἡ ὑγεία εἶνε ἄλλο τι εἰμὴ ἡ ὠραιότης τῶν λειτουργιῶν τῆς ζωῆς;—Ὅποταν ἡ ἀρετὴ εὖρη ὄργανον καλῶς ἡρμοσμένον, τὰ εὐτυχῇ αὐτῆς ἀποτελέσματα προάγονται λίαν εὐχερῶς ἥ ὥστε νὰ γίνῃ καταφανὴς ἡ λαμπρότης των· ἀλλ' ἐὰν κάμῃ χρεῖα νὰ ἐξάξῃ τις βιαίως ἐξ ὀργάνου κακῶς ἡρμοσμένου μέλη ἀρμονικά, τὸ θαῦμα τοῦτο θέλει ἐγείρει γενικὴν ἐκπληξιν. Ὅπως δὲ εἰς ἐπίσημόν τινα στιγμήν ἡ ὠραιότης ἐπὶ πολὺν χρόνον κεκρυμμένη δύναται παρευθὺς νὰ ἐπανθήσῃ εἰς τὸ πρόσωπον ἑνὸς ἀγαθοῦ ἀνθρώπου, οὕτω πολλάκις, ὅπως προσκλήσῃται τις τὸ πολύτιμον ἀγαθὸν τῆς ὑγείας, ἀρκεῖ μία μόνη ἀπόφασις τολμηρὰ καὶ ὀριστική.

Μὴ ἐλπίζετε, λέγει ὁ Lavater, ὁ ἐνθους συγγραφεὺς τῶν φυσιογνωμικῶν ἀποσπασμάτων, μὴ ἐλπίζετε νὰ κάμῃτε ὠραιότερον τὸν ἄνθρωπον χωρὶς πρότερον νὰ τὸν καταστήσητε βελτίονα ἑαυτοῦ. Προσθέτω καὶ γὰρ μετὰ πλήρους πεποιθήσεως· «Ἐὰν δὲν τὸν καταστήσητε βελτίονα, μὴ ἐλπίζετε νὰ διατηρήσητε τὴν ὑγείαν του.»

Γ'.

ΦΑΝΤΑΣΙΑ.

Ἡ φαντασία παίζει ἐπὶ τῆς ἀνθρωπίνου οἰκονομίας τὸ πρόσωπον τοῦ Ἑρμοῦ. Αὕτη προΐσταται παντοῦ. Δι' αὐτῆς ὁ ἄνθρωπος εἶνε τοσοῦτον καλὸς καὶ τοσοῦτον κακός.

HEINSE.

Οἱ νεώτεροι φυσιολόγοι καθάπτονται τῶν πρὸ αὐτῶν, ὅτι παρεγνώρισαν τὸ ἐνιαῖον τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος, διαστείλαντες πολλὰς δυνάμεις ἀνωτέρας καὶ κατωτέρας τάξεως: ἦτοι τὸ λογικόν, τὸ νοητικόν, τὸ βουλευτικόν, τὴν φαντασίαν, τὴν μνήμην κ.τ.λ.π. Ἐὰν ὑπὸ τὸ ὄνομα «δυνάμεις» νοεῖ τις δυνάμεις ἐπὶ μέρους ἐνεργούσας κατ' ἰδίους Νόμους, ἡ μομφὴ αὕτη εἶνε βάσιμος: διὰ τὸν λόγον ὅτι τὸ πνεῦμα εἶνε δυνάμεις ἐνιαία, ὁλῆ, ἀδιαίρετος καὶ δὲν δυνάμεθα νὰ διακρίνωμεν ἐν αὐτῷ εἰμὴ τὰς μορφὰς καὶ τὰς ἐμφανίσεις τῆς ἐνεργητικότητος αὐτοῦ· ἀλλ' εἶνε βεβαίως λίαν ὠφέλιμον νὰ διακρίνωμεν μὲ σαφήνειαν καὶ ἀκρίβειαν τοὺς χαρακτῆρας τῶν διαφόρων τούτων ἐμφανίσεων καὶ νὰ ταξινομήσωμεν αὐτάς· χάριν λοιπὸν

ὀφείλομεν εἰς τὴν ἀρχαίαν σχολὴν, ὅτι ἐδίδαξεν ἡμᾶς νὰ ἀναλύωμεν τὸν ἄνθρωπον ἀντὶ νὰ τὸν θεωρῶμεν μετ' ἐκπλήξεως ὡς θαῦμα. Θέλομεν ἀκολουθήσει τὰ μαθήματα τῶν διδασκάλων ἡμῶν καὶ χωρὶς ν' ἀποφύγωμεν τοῦ νὰ παρατηρήσωμεν καὶ θαυμάσωμεν ἐν τῷ συνόλῳ αὐτῆς τὴν διανοητικὴν δυνάμιν τοῦ ἀνθρώπου, θέλομεν σπουδάσει τὴν ἐνέργειαν τῆς δυνάμεως ταύτης εἰς τὰ διάφορα αὐτῆς φαινόμενα. Οὕτω λοιπὸν αὕτη σχηματίζει τρεῖς διαφόρους ομάδας καὶ δύναται νὰ διαιρεθῇ οὕτω πῶς: Δυνάμεις νοητικῆς, δυνάμεις αἰσθητικῆς (ἐν ᾗ περιλαμβάνεται ἡ φαντασία καὶ τὸ συναίσθημα), δυνάμεις βουλευτικῆς. Ἡ πνευματικὴ ζωὴ ἔχει ὡς τροφὴν τὰς ἐννοίας καὶ ἰδέας, ὡς ζωογόνον ἀέρα τὸ συναίσθημα, ὡς ἄσκησιν τῶν πνευματικῶν δυνάμεων τὰς πράξεις τῆς βουλήσεως. Ἄς ἐξετάσωμεν ὑπὸ τὴν τριπλῆν ταύτην ἔποψιν πῶς ἀναπτύσσεται ἡ ἐνέργεια τῆς ψυχῆς κατὰ τῶν σωματικῶν παθήσεων, αἵτινες ἐπαπειλοῦσι τὸν ἄνθρωπον.

Ἐὰν ἐν τῇ κυριαρχίᾳ τοῦ πνεύματος θελήσῃ τις νὰ βαθμολογήσῃ, πρέπει νὰ θέσῃ εἰς τὴν κατωτάτην τάξιν τὴν φαντασίαν, ἐν τῷ μέσῳ τὴν βούλησιν καὶ ἐπὶ κεφαλῆς τὸ λογικόν. Αὕτη τοῦλάχιστον εἶνε ἡ τάξις, καθ' ἣν αἱ δυνάμεις ἐκεῖναι ἀναπτύσσονται διαρκούσης τῆς ζωῆς: τὸ παιδίον ὀνειρεύεται, ὁ νεανίσκος ἐπιθυμεῖ, ὁ ἀνὴρ νοεῖ, σκέπτεται. Καὶ ἂν ἀληθεύῃ ὅτι ἡ φύσις προχωρεῖ εἰς τὰς ἐνεργείας τῆς ἐκ τοῦ μικροτέρου εἰς τὸ μεγαλείτερον, ἡ βαθμολόγησις αὕτη εἶνε ἤδη ἀποδεδειγμένη. Ἀπὸ τῆς φαντασίας ἀρχεταὶ αὕτη· ἄς τὴν μιμηθῶμεν καὶ ἡμεῖς· διότι ἡ φαντασία ἐτέθη ὡς γέφυρα ἀναμέσον τοῦ πνευματικοῦ καὶ τοῦ

φυσικοῦ Κόσμου· εἶνε δυνάμεις θαυμασία, ποικίλη, ἀκατάληπτος, περὶ ἧς οὐδεὶς δύναται νὰ εἴπῃ μετὰ βεβαιότητος ἐὰν ἀνήκῃ εἰς τὴν ψυχὴν ἢ εἰς τὸ σῶμα, ἐὰν ἡμεῖς τὴν κυβερνώμεν ἢ κυβερνώμεθα ὑπ' αὐτῆς. Τοῦτο δὲ εἶνε κυρίως ἐκεῖνο, ὅπερ τὴν καθιστᾷ εἰδικώτερον κατ' ἀλλήλον, ἵνα χρησιμεύσῃ ὡς διάμεσον εἰς τὰς ἐνεργείας τοῦ ἡθικοῦ ἐπὶ τοῦ φυσικοῦ, καὶ ὅπερ τῇ δίδει μεγαλειτέραν δι' ἡμᾶς ἀξίαν. Πραγματικῶς, διὰ προσεκτικῆς ἐξετάσεως τῶν ἐν ἡμῖν συμβαινόντων φαινομένων θέλομεν ἀναγνωρίσει ὅτι οὔτε ἡ νόησις οὔτε ἡ βούλησις ἔχουσιν ἐπὶ τοῦ ἡμετέρου σώματος ἄμεσον ἐνέργειαν· αὗται δὲν ἐμφανίζονται εἰμὴ βοηθείᾳ τῆς φαντασίας· ἡ παρατήρησις αὕτη εἶνε ἐπίσης ὠφέλιμος διὰ τε τὸν ψυχολόγον καὶ διὰ τὸν ἰατρόν· ἡ φαντασία εἶνε ἡ τροφοδότις μήτηρ, ἡ μεσίτρια, ἡ δύναμις ἡ κινουσα ὅλα τὰ ἐπὶ μέρους μέλη τοῦ πνευματικοῦ ὁργανισμοῦ. Χωρὶς τῆς φαντασίας ὅλοι αἱ εἰκόνες ἀμαυροῦνται, ὅλοι αἱ ἰδέαι εἶνε σιωπηλαὶ καὶ στεῖραι, ὅλα τὰ αἰσθήματα βάνουσα καὶ κτηνώδη· ἡ φαντασία εἶνε ἡ μήτηρ τῶν ὀνείρων, ἡ μήτηρ τῆς ποιήσεως καὶ ἄνευ ποιήσεως οὐδὲν ὑψηλόν. « Ἐν γένει, λέγει ὁ » Herder, ἡ φαντασία εἶνε ἐξ ὅλων τῶν δυνάμεων τῆς » ψυχῆς ἡ ὀλιγώτερον ἐξετασθεῖσα καὶ εἰς τῆς ὁποίας » τὴν μελέτην δύναται τις ἥκιστα νὰ ἐμβαθύνῃ διὰ » τὸν λόγον ὅτι, συνδεδεμένη μὲ ὅλον τὸ σύστημα » τοῦ σώματος κατ' ἐξοχὴν δὲ μὲ τὰ νεῦρα καὶ μὲ » τὸν ἐγκέφαλον, ὅπερ δεικνύουσι τοσαῦτα νοσήματα » παράδοξα, φαίνεται οὕσα οὐχὶ μόνον ὁ σύνδεσμος » καὶ ἡ βάσις ὅλων τῶν ἀνωτέρων δυνάμεων, ἀλλὰ » προσέτι καὶ ὁ δεσμός, ὅστις ἐνώνει τὴν ψυχὴν » μετὰ τοῦ σώματος, εἶνε τὸ ἐκχύλισμα, οὕτως εἰ-

» πεῖν, ὅλου τοῦ ὕλικοῦ ὁργανισμοῦ, τὸ ὅποῖον θὰ » χρησιμεύσῃ εἰς τὴν περαιτέρω ἐπεξεργασίαν τῆς » νοήσεως. »

Ὁ Κάντιος, ὁ κατ' ἐξοχὴν φιλόσοφος, ἀντίπαλος τοῦ Herder, ἀπέδειξεν ὁμοίως ὅτι ἡ κινητικὴ δύναμις τῆς φαντασίας εἶνε μᾶλλον ἀναπόδραστος καὶ μᾶλλον διαπεραστικὴ πάσης ἄλλης μηχανικῆς δυνάμεως. Ἀνθρωπός τις, ἔλεγε πολλάκις, ὅστις μετ' ἀγαλλιάσεως ἀπήλαυσε τὴν ἡδονὴν εὐαρέστου συναναστροφῆς, θέλει ἔχει περισσοτέραν ὁρεξὶν νὰ γευθῇ ἢ ἐὰν ἔκαμνε δῶρον περίπατον ἔφιππος. Εὐάρεστος ἀνάγνωσις εἶνε ὠφελιμωτέρα εἰς τὴν ὑγιείαν τῆς ἀσκήσεως τοῦ σώματος. Ὑπὸ τὴν ἔποψιν ταύτην ἐθεώρει τὰ ὄνειρα ὡς εἶδος κινήσεως καθ' ὕπνον προωρισμένης ὑπὸ τῆς φύσεως, ἵνα συγκρατῇ τὸν μηχανισμόν τοῦ ὁργανισμοῦ ἐνεργὸν καὶ ζῶντα. Ἐξηγεῖ τὴν εὐχαρίστησιν τῆς καλῆς συναναστροφῆς ὡς τὴν αἰτίαν τῆς καλῆς πέψεως καὶ τὸ καλόν, τὸ ὅποῖον ἐντεῦθεν προκύπτει διὰ τὴν ὑγιείαν ὡς τὸν ἀληθῆ καὶ κάλλιστον σκοπὸν τῶν συναθροίσεων ἐκείνων, ὅπου διαχέονται τὰ ἄβρὰ αἰσθήματα καὶ οἱ θησαυροὶ τοῦ πνεύματος. Ἄλλος τις σοφὸς ἀπεκάλεσε τὴν φαντασίαν « Κλίμα τῶν θυμικῶν καταστάσεων. » Εἰς τὴν φαντασίαν μόνον ἔχουσιν αἱ ψυχικαὶ νόσοι, κυρίως εἰπεῖν, τὴν ῥίζαν, τὴν ἑδραν αὐτῶν. Ἐὰν εἶχον ὡς ἑδραν τὸ πνεῦμα, ἤθελον εἶσθαι πλάναι καὶ κακίαι καὶ οὐχὶ ἀσθένειαι· ἐὰν δὲ προήρχοντο ἐκ τοῦ σώματος, δὲν ἤθελον εἶσθαι νόσοι ψυχικαί. Ὅπως προάγεται ἡ λυπηρὰ αὕτη μάστιξ τῆς ἀνθρωπότητος, ἥτοι τὰ νοσήματα τῆς ψυχῆς, ἡ ψυχὴ μετὰ τοῦ σώματος ἀνάγκη νὰ διατελῶσιν εἰς συνάφειαν καὶ ἡ συνάφεια αὕτη δὲν ἐκτελεῖται εἰμὴ διὰ τῆς φαντασίας. Τὸ διώκειν μακρὰν

καὶ διὰ παντὸς πάσας τὰς νόσους τοῦ εἶδους τούτου, ἰδοὺ ἡ ἀληθὴς καὶ ὑπερτάτη προσπάθεια τῆς ὑγιεινῆς τῆς ψυχῆς.

Ἡ φαντασία ἔχει τὸ κράτος αὐτῆς ἐκτὸς τοῦ πραγματικοῦ Κόσμου. Ἐκ τῆς κανονικῆς ἢ ἀτάκτου ἀσκήσεως τῆς ἰδιοτρόπου ταύτης δυνάμεως ἐξαρτᾶται ἡ εὐτυχία ἢ ἡ δυστυχία τῆς ἀνθρωπίνης ζωῆς. Ὅποτε αὕτη ἀναπτύσσεται ὑπὲρ τὸ μέτρον, τότε ὀνειρευόμεθα ἐξυπνοί, τοῦθ' ὅπερ εἶνε ὁ πρῶτος βαθμὸς τῆς φρεναλλοιώσεως. Μήπως καὶ αὐτὸ τὸ βλέμμα τοῦ ποιητοῦ δὲν ἀνακαλεῖ ποτὲ δι' ὧδων ὀλεθρίου γοητείας φαντάσματα τρομερὰ, τὰ ὅποια τὸν περικυκλόνουσιν, ἐνὸς οἱ ὀφθαλμοὶ τοῦ μένουσιν ἀπεστραμμένοι ἀπὸ τοῦ αἰωνίου ἀστέρος τοῦ ὠραίου; ἀλλὰ καὶ εἰς τοὺς συνήθεις ὅρους τῆς ὑπάρξεως μήπως ἡ φαντασία δὲν ἐξασκεῖ ποσῶς ἐφ' ἡμῶν δι' ἐργασίας λανθανούσης καὶ διηνεκοῦς εἰδός τι πλαστικῆς δυνάμεως; Ἐν τῇ ἐνώσει τοῦ πατρὸς μετὰ τῆς μητρὸς μήπως δὲν λαμβάνει μέρος ἄξιον λόγου εἰς τὸ νὰ προσδιορίσῃ ἐκ τοῦ προτέρου τὴν μορφὴν τοῦ τέκνου; — καὶ ἂν κατὰ ταύτην τὴν ἔννοιαν σύμπας ὁ ἄνθρωπος εἶνε τῶ ὄντινός τῆς φαντασίας, μήπως ἡ δυνάμις αὕτη δὲν εἶνε εἰς ἡμᾶς ἀρχὴ πρωτόγονος; Δύναται τις ἴσως νὰ ὑποθέσῃ ὅτι ἡ φαντασία ὑπῆρχε πρὶν ἢ ἡμεῖς αὐτοὶ ὑπάρξωμεν καὶ, τολμῶ εἰπεῖν, ὑφίσταται, ὁπότεν παύσωμεν τοῦ νὰ ὑπάρχωμεν. Εὐρίσκεται ἐν ἡμῖν καὶ ὁπότεν ἡ ἐλευθερία τῆς θελήσεως εἶνε ὑποδεδουλωμένη καὶ δεσμευμένη· ἔτι δὲ εἰς τὴν παιδικὴν ἡλικίαν, εἰς τὸν ὕπνον, εἰς τὴν τρέλλαν καὶ εἰς τὸν ποιητικὸν οἶστρον, ὅστις μετέχει καὶ ἐκ τῶν τριῶν τούτων. Ὅ,τι εἶνε ὁ ἐξωτερικὸς κόσμος μεθ' ὧν τῶν ἐπιρροῶν του διὰ τὸν ἐξωτερικὸν ἄνθρωπον,

τὸ αὐτὸ εἶνε ἡ φαντασία, ὁ ἐσωτερικὸς οὗτος τῶν εἰκόνων κόσμος, ὅστις περιβάλλει τὸ βάθος καὶ τὴν οὐσίαν τῆς ζωῆς, διὰ τὸν ἐσωτερικὸν ἄνθρωπον. Πῶς λοιπὸν ἡ ἐπὶ τῆς ὑγιείας ἐνέργειά της νὰ μὴ ᾔνε θετική; — « Πολλάκις, λέγει ὁ Lichtenberg, ἐγκαταλιμπάνομαι » ὥρας ὀλοκλήρους εἰς ὄνειρα τῆς φαντασίας παντὸς » εἶδους. « Ἀνευ τῆς ἠθικῆς ταύτης θεραπείας, ἣν ἤκο- » λούθησα πολλάκις εἰς καιροὺς βροχεροῦς, δὲν ἤθελα » προσεγγίσει, εἰς τὴν ὁποίαν ἔφθασα ἡλικίαν. »

Εἰπὼν ἄνωτέρω ὅτι ἡ αἰσθησις καὶ ἡ φαντασία συγχέονται εἰς τὴν αὐτὴν δύναμιν δὲν ἐνόουν ν' ἀπαλλαχθῶ τοῦ καθήκοντος τοῦ νὰ δώσω ὁρισμὸν ἀκριβέστερον ἀμφοτέρων. Σκοπός μου ἦτο μόνον ἡ κατανόησις τοῦ ὅτι πραγματικῶς ἡ αἰσθησις καὶ ἡ φαντασία εἶνε ἡ ἰδίᾳ δυνάμις ἐμφανιζομένη μόνον ὡς παθητικὴ ἢ ὡς ἐνεργητικὴ. Ἡ ἐργασία τῆς φαντασίας ἐμπεριέχει τὴν αἰσθησιν· αἰσθανόμεθα τότε ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον φανταζόμεθα· εἰς τὴν περίστασιν ταύτην ἡ φαντασία εἶνε ἐνεργητικὴ· ἡ αὐτὴ δὲ φαντασία ἐνασχολεῖται παθητικῶς μετὰ τὰς ἐντυπώσεις, τὰς ὁποίας ἐπιβάλλει εἰς αὐτὴν ὁ ἐκτὸς κόσμος, καὶ αὐτὴ εἶνε ἡ παθητικὴ αἰσθησις· ἀφοῦ σκεφθῇ τις ὀλίγον, θέλει πεισθῇ ὅτι δὲν πρόκειται περὶ λογοπαιγνίου. Παρουσιάζων τις εἰς τὸν κόσμον τὸ εὐπαθὲς μέρος τῆς ὑπάρξεώς του ἀνοίγει τὸ στήθος ἐνώπιον τοῦ ξίφους τοῦ ἐχθροῦ, πάσχει. Θέτων δὲ εἰς ἐνέργειαν κατὰ τῶν ἐξωτερικῶν αἰτίων, τοῦ Κόσμου, ἐνεργὸν φαντασίαν, ὀπλίζεται, ὑπερασπίζει ἑαυτὸν, ἀπαλλάττει ἑαυτὸν τοῦ πάθους. Ἐνταῦθα λοιπὸν ὡς καὶ πανταχοῦ ἡ χαρὰ καὶ ἡ θλίψις ἀπορρέουσιν ἐκ τῆς αὐτῆς πηγῆς. Ὁ Κόσμος ὅλος γνωρίζει ἐκ διηγήσεων ἢ ἐκ παραδειγμάτων τὴν σωτηριώδη ἢ ὀλεθρίαν

ἐπιρροὴν τῆς φαντασίας εἰς νοσηράς τινας καταστάσεις. Ἄλοιπὸν δὲν εἶνε δίκαιον νὰ συμπεράνη τις ὅτι δύνανται ἰκανῶς νὰ θεραπεύσῃ ἀσθενείας τινὰς δύναται καὶ νὰ τὰς ἀποκρούσῃ καὶ ὅτι ἡ αὐτὴ αἰτία, ἥτις ἔχει τὴν δύναμιν νὰ τὰς καθιστᾷ βαρυτέρας καὶ θανατηφόρους, δύναται ὁμοίως καὶ νὰ τὰς προκαλέσῃ; — Ἰδέτε πόσον εἶνε βαθεῖαι καὶ ἐπικίνδυναι αἱ παθήσεις τῶν δυστυχῶν ἐκείνων, οἵτινες ἐγκαταλιμπάνουσιν ἑαυτοὺς εἰς μόνιμόν τινα ἰδέαν κακοῦ φανταστίστοῦ, ἐξ οὗ θεωροῦσιν ἑαυτοὺς προσβεβλημένους ἢ ἀπειλουμένους; — Τάχιον ἢ βράδιον ἐπέρχεται πραγματικῶς τὸ κακόν, τὸ ὅποιον ἐφοβοῦντο.

Ἡ φυσιολογικὴ αἰτία τοιούτων φαινομένων εἶνε νευρική τις τάσις διηνεκῶς πρὸς ἓν καὶ τὸ αὐτὸ ὄργανον τείνουσα, ἥτις τελευταῖον προσβάλλει τὸ ὄργανον αὐτὸ ὕλικῶς.

Πάντες ἐνθυμοῦνται τὸν μαθητὴν ἐκεῖνον τοῦ Βοεραβίου, παρ' ᾧ ὅλαι αἱ νοσηραὶ καταστάσεις, ὅσας περιέγραφεν ὁ καθηγητὴς, ἐνεφανίζοντο εἰς τὸν μαθητὴν ἀλληλοδιαδόχως· ὁ πυρετὸς καὶ αἱ φλεγμοναὶ κατὰ τὸν χειμῶνα, αἱ νευροπάθειαι κατὰ τὸ θέρος, οὕτως ὥστε ἡναγκάσθη ν' ἀπομακρυνθῇ σπουδῆς, ἡ ὁποία ἐνέβαλλεν εἰς κίνδυνον τὴν ζωὴν αὐτοῦ. Ἄγγλος τις ὑπηρέτης, διότι ἀνέγνω ἓν τινι ἡμερίδι τὴν περιγραφὴν τρομεροῦ θανάτου ἐπελθόντος ἐκ δήγματος λυσσῶντος κυνός, εὗρέθη ἀμέσως προσβεβλημένος ὁ ἴδιος ὑπὸ ὕδροφοβίας καὶ δὲν ἐσώθη εἰμὴ τῇ οἰκείᾳ κατὰ τῆς νόσου ταύτης θεραπείᾳ (Bratania april 1825).

Εἰς τοὺς δυστυχεῖς, παρ' οἷς αἱ παρεκτροπαὶ τῆς νεότητος προξενοῦσι τύφεις συνειδότης καὶ οἵτινες ἀποτίουσι τὰς συνεπείας τῶν καταχρήσεών των, ἐγγχαράτ-

τεται εἰς τὸ πνεῦμα αὐτῶν ἡ εἰκὼν τῶν δεινῶν, ὑφ' ὧν νομίζουσιν ἑαυτοὺς ἀπειλουμένους καὶ οἱ ἀδιάκοποι ἐκεῖνοι φόβοι φέρουσι μετὰ τινα καιρὸν τὴν κατάστασιν ἐκείνην, τὴν ὁποίαν ὁ Bei Kard χαρακτηρίζει ὡς κατὰ φαντασίαν φθίσιν, θλιβερόν κράμα ἠθικῶν τρόμων καὶ φυσικῶν δεινῶν παραγομένων ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ τρόμου. Πᾶς πρακτικὸς ἰατρός, ἐν τῇ ἐποχῇ μάλιστα τοῦ λεπτολόγου πολιτισμοῦ ἡμῶν, λαμβάνει συχνάκις τὴν εὐκαιρίαν νὰ παρατηρῇ ἀνάλογα φαινόμενα εἰς ἑαυτὸν καὶ εἰς ἄλλους πολλούς. Παρὰ τοῖς σπουδασταῖς τῶν νοσημάτων τῶν ὀφθαλμῶν ὁ φόβος τῆς ἀμαυρώσεως ἐνεργεῖ ἐπὶ τῆς φαντασίας καὶ τελευταῖον ἢ ὄρασις διαταράττεται καὶ ἐξασθενεῖ. Ἐπὶ τῶν ἡμερῶν μας, ὅσάκις ἐνέσκηψεν ἡ Χολέρα, ἐβεβαιώθη πολλάκις ὅτι ἄτομα καλῶς ἔχοντα ἐν τῷ μέσῳ διηγήσεων περὶ τῶν καταστροφῶν τῆς ἐπιδημίας αἰφνης ἠτιάθησαν πόνους κατὰ τὴν κοιλίαν καὶ συνεπείᾳ φόβου ἐν ἀρχῇ φαντασιώδους ἀνεπτύχθησαν συμπτώματα πραγματικῆς νόσου. Ἀναφέρω ἐπίτηδες πασίγνωστα παραδείγματα· ἄλλως τε αἱ ἡμερίδες καὶ τὰ βιβλία ἤθελον μοὶ προμηθεύσει πλεῖστα ὅσα ἀκόμη. Ἀφοῦ ἡ φαντασία δύναται νὰ προξενήσῃ εἰς τὸν ἄνθρωπον τοσαύτας παθήσεις καὶ νὰ ἐπιφέρῃ τοσούτους κινδύνους, δὲν ἔχει ἄρα γε τὴν δύναμιν καὶ νὰ τὸν καταστήσῃ εὐτυχῇ; Ἐάν, διότι νομίζω ἑμαυτὸν ἄρρωστον, ἀσθενῶ τῷ ὄντι· δὲν δύναμαι ὁμοίως νὰ διατηρήσω τὴν ὑγείαν μου διὰ σταθερᾶς πεποιθήσεως ὅτι εἰμαι ὑγιής;

Ἀφθονοὶ εἶναι αἱ ἀποδείξεις αἱ ὑποστηρίζουσαι τὴν γνώμην ταύτην. Καὶ χωρὶς ν' ἀναφέρω τὰ θαυμάσια ἀποτελέσματα, τὰ ὅποια ἐπιφέρουσιν εἰς τὴν θεραπείαν

τῶν νοσημάτων ἡ ἐμπιστοσύνη, ἡ ἐλπίς, τὰ ὄνειρα, αἱ συμπάθειαι καὶ ἡ μουσικὴ, ἀρκοῦμαι εἰς μίαν παρατήρησιν, ὅτι δηλαδὴ ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον ἔχει τὴν ἀρετὴν νὰ θεραπεύῃ τὰ πάσχοντα ὄργανα, δύναται κατὰ μείζονα πιθανότητα νὰ τὰ διατηρήσῃ ὑγιῆ. "Ολα δὲ ταῦτα τὰ θεραπευτικὰ μέσα ὑπάρχοντα εἰς τὴν δικαιοδοσίαν τῆς φαντασίας, ἔπου θέλουν ὑπαχθῇ τοῦ χρόνου προϊόντος διὰ τῆς προόδου τῆς ἐπιστήμης πολλὰ θεραπευτικὰ μέσα ἀποδιδόμενα σήμερον ἀλλαχοῦ. Μίαν τῶν ἡμερῶν ἀρρωστός τις ζητεῖ καταπότια, τὰ ἑποῖα ὁ ἰατρός τῷ ἀρνεῖται. Ὁ ἀσθενὴς ἐπιμένει· ὁ ἰατρός φαίνεται ἐνδίδων καὶ ἀναγράφει καταπότια ἐκ ψύχας ἄρτου κεχυσμένα. Τὴν ἐπιοῦσαν ἡμέραν χαρὰ καὶ εὐγνωμοσύνη τοῦ ἀρρώστου· διότι τὰ περὶ ὧν ὁ λόγος καταπότια οὐ μόνον ἐπέφερον τὸ ποθούμενον ἀποτέλεσμα, ἀλλὰ καὶ ἐμετὸν σωτηριωδέστατον. Τώρα ἐρωτῶ, διότι τοῦτο τὸ ἀποτέλεσμα παρήχθη ὑπὸ τῆς φαντασίας εἶναι ὀλιγώτερον πραγματικόν; Ἀγγλος τις ἰατρός ἐπεσκέπτετο ἀπὸ πολλοῦ χρόνου ἀνθρωπὸν τινὰ πάσχοντα παράλυσιν τῆς γλώσσης. Ἀφοῦ εἰς μάτην ἀπέβησαν πάντα τὰ θεραπευτικὰ μέσα, ἠθέλησε νὰ δοκιμάσῃ ἐπὶ τοῦ ἀσθενοῦς τούτου ἐν ἐργαλεῖον τῆς ἐφευρέσεώς του. Πρὶν ἢ προχωρήσῃ εἰς τὴν ἐγχείρισιν ὁ ἰατρός εἰσῆγαγεν εἰς τὸ στόμα τοῦ ἀρρώστου ἐν θερμόμετρον. Ὁ πάσχων φαντάζεται ὅτι αὐτὸ εἶναι τὸ σωτήριο ἐργαλεῖον καὶ κραυγάζει μετὰ τινὰ δευτερόλεπτα πλήρης χαρᾶς ὅτι δύναται νὰ κινή ἐλευθέρως τὴν γλῶσσαν (Sopernheim Gesundheitslehre, 1835). Δὲν εἶναι τοῦ παρόντος νὰ ἐξετάσωμεν ποῖα εἶνε μεταξὺ τῶν φαινομένων τοῦ ζώϊκου μαγνητισμοῦ ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα ὑπάρχοντα εἰς τὴν περὶ ἧς ὁ λόγος κατηγορίαν· οὐδὲ

χθεσινὴ εἶνε ἡ παρατήρησις τῆς ἐπιστήμης ὅτι φυσικὰ ἀποτελέσματα παρήχθησαν ὑπὸ ἐπίτηδες προδιατεθειμένης φαντασίας. Ὁ σοφὸς Fontanier κατὰ τὴν ἐν Ἀσίᾳ περιήγησίν του ἔγραφεν ἐκ Τεχεράνης εἰς τὸν Joubert ἐν ἔτει 1821, μηνὶ αὐγούστῳ τὰ ἑξῆς: «Τί » ἠθέλατε εἰπῆ, ἐὰν σᾶς ἀναγγείλω ὅτι ἡ θεωρία τοῦ » ζώϊκου μαγνητισμοῦ ἦτο γνωστὴ ἐν Ἀνατολῇ πολὺ » πρότερον τῆς ἐποχῆς, καθ' ἣν ἐσκέφθησαν περὶ αὐ- » τῆς ἐν Εὐρώπῃ, καὶ ὅτι ὑπάρχουσιν ἐν Ἀσίᾳ μαγνη- » τισταὶ ζῶντες ἐκ τοῦ ἐπαγγέλματος τούτου καὶ » καταδιωκόμενοι ὑπὸ τῶν Μολλάδων;»—Διὰ τῆς φανταστικῆς δυνάμεως δεόν νὰ ἐξηγηθῶσιν ὅλα τὰ καθ' ἑκάστην παρατηρούμενα ἀποτελέσματα τῆς ἐπιρροῆς χαρακτήρων ἐνεργητικῶν ἐπὶ ἀδυνάτων καὶ ἀδρῶν φύσεων. Τὸ λογικὸν ἀνωτέρου ἀνθρώπου δὲν ἐνεργεῖ ἐπὶ τοῦ ἡμετέρου εἰμὴ μόνον, ἐὰν ἡ φαντασία τῷ διε-χάραξε τὸν δρόμον· ἡ ἐπιρροή, τὴν ὁποίαν ἐξασκοῦσιν οἱ ἔξοχοι ἄνθρωποι, δὲν προέρχεται ἐκ τοῦ ὅτι ἀμέσως ἐγένοντο καταληπτοί, ἀλλὰ ἐκ τοῦ γοήτρου, τὸ ὁποῖον τοὺς περιβάλλει καὶ τὸ ὁποῖον διαφθείρει τὴν φαντασίαν ἡμῶν. (*) Τοιαῦτα φαινόμενά εἰσι τὰ σύμβολα, οὕτως εἰπεῖν, πολλῶν ἄλλων γεγονότων τὰ μάλιστα ἐνδιαφερόντων, ἅπερ τελοῦνται ἐν τῷ κόσμῳ....

(*) Ὁ παρ' ἡμῖν κλεινὸς ἱστορικὸς κ. Παπαρηγόπουλος λόγον ποιούμενος περὶ τοῦ μεγίστου τῶν πατέρων τῆς ἐκκλησίας Ἀθανασίου, ἐκφράζει τὴν ἰδέαν ταύτην. «Ὅ,τι μάλιστα παροξύνει τὰ πνεύματα » εἶνε τὸ δυσκατάληπτον, τὸ μετάρσιον, τὸ ἀπρόσιτον. Τὰ ἔθνη ἄγον- » ται καὶ φέρονται κυρίως διὰ τῶν μυστηριωδῶν καὶ ἱερῶν λέξεων, » ἡ δὲ ἠθικὴ καὶ αὐτὴ ἡ καθαριωτέρα ἠθικὴ, δὲν ἀρκεῖ πάντοτε εἰς » τὴν χρεῖαν, ἣν αἰσθάνεται ἡ διάπυρος μεγαλόφυξις τοῦ νὰ ἐπιβάλ- » λῃ τὰς πεποιθήσεις αὐτῆς καὶ νὰ ἀφαιρᾷ τὰς ψυχὰς τῶν ἀνθρώ- » πων.» (Ἱστορ. τοῦ ἑλλ. ἔθνους τόμ. 2 Σελ. 654) Σ. τ. Μ.

Υπάρχει οίονει ήθική τις ατμοσφαῖρα περί τήν γῆν, ὡς ή εξωτερική ατμοσφαῖρα. Συμβαίνει ἐν αὐτῇ ἀμπω-
 τες καί παλίρροια στοχασμῶν, αἰσθημάτων καί ιδεῶν, κυμαينوμένων εἰς τὸν ἀέρα, ἀοράτων, τὰ ὅποια ὁ ἄν-
 θρωπος ἀναπνέει, μεθ' ὧν ἀφομοιοῦται καί κοινωνοῖ, χω-
 ρὶς νὰ ἔχῃ καθαρὰν συνείδησιν τοῦ πράγματος. Ἡ
 ήθική αὕτη ατμοσφαῖρα δύναται νὰ κληθῇ ἐξωτερι-
 κή ψυχὴ τοῦ κόσμου· τὸ πνεῦμα τῆς ἐποχῆς εἶνε ή
 ἀντανάκλασις αὐτῆς· ὁ δὲ συρμός (mode) ὁ κατοπ-
 τρισμός αὐτῆς· οὐδεμία σφαῖρα τῆς κοινωνίας ὑπεκ-
 φεύγει τὴν μυστηριώδη ἐπιβροήν, τὴν ὁποίαν ή κοινὴ
 γνώμη ἐξασκεῖ καί ἐπὶ τῶν τὰ μάλιστα ἐλευθέρων
 διανοιῶν· ἀλλ' ή ήθική ατμοσφαῖρα, ήτις ἐνεργεῖ ἐπὶ
 τῶν ἀτόμων, δύναται καί αὕτη νὰ τροποποιηθῇ τῇ
 ἐνεργείᾳ ἀτομικῆς τινὸς δυνάμεως. Οὕτω τὸ θάρρος
 τοῦ ἥρωος μεταδίδεται ὡς μαγνητικὸν ρευστόν· ὁ φό-
 βος ἔχει τρόπον τινὰ κολλητικὴν δυνάμιν. Τὸ μειδιά-
 μα, ή φαιδρότης συμπαρασύρουσιν ἀναποφεύκτως κοι-
 νωνίαν ὅλην καί μεταδίδονται μάλιστα καί εἰς τὸν
 σκαιότερον ἄνθρωπον, ὅστις ἀκουσίως φαιδρύνεται
 ἐνώπιον εἰκόνης εἰλικρινοῦς χαρᾶς. Ὁμοίως ή χάσμη
 καί ή ἀηδία· δὲν εἶνε, ἅς μοι ἐπιτραπῇ νὰ εἴπω, κολ-
 λητικά;—· Δὲν ἔχουσι τὸ ἴδιον ἀποτέλεσμα, ὅπερ ή
 παρουσία ἐνὸς προδότη ἐν τῷ μέσῳ συναναστροφῆς
 φίλων;· Καί δύναται πλέον νὰ μὴ νοηθῇ τίνι τρόπῳ
 ἄνθρωποι τίμιοι καί καλῶς ἔχοντες ἐδυνήθησαν ἀθῶως
 καί ἀναποδράστως νὰ παραδεχθῶσι τὴν πραγματικό-
 τητα φαντασμάτων καί νὰ βλέπωσι βρυκόλακας
 ἐξωρκισμένους ὑπὸ τοῦ ἐξορκιστοῦ;—· Ἡ πίστις εἶνε
 παντοδύναμος· ή πίστις συμπληροῖ τὰ θαύματα· ή πί-
 στις μετακινεῖ ὄρη. Θεώρει τὸν ἀδελφόν σου ὡς καλὸν

ἄνθρωπον καί ἔσται καλός. Ἐχε ἐμπιστοσύνην εἰς
 ἐκεῖνον, ὅστις δὲν εἶνε εἰμὴ κατὰ τὸ ἥμισυ καλός, καί
 θὰ γίνῃ καθ' ὅλοκληρίαν. Ὑποθέσατε ἀρετὰς εἰς τὸν
 μαθητὴν σας καί θέλει τὰς ἀναπτύξει. Ἐάν τὸν κρί-
 νητε ἀνίκανον, θέλει μείνει τοιοῦτος. Πείσθητι ὅτι ή
 υγιεία σου ἔχει καλῶς καί θ' ἀποκτήσῃ καλὴν υγιείαν,
 διὰ τὸν λόγον ὅτι ή φύσις δὲν εἶνε εἰμὴ ἡχὼ τοῦ πνεύ-
 ματος καί ὁ ὑπέρτατος νόμος, ὅστις τὴν διέπει, εἶνε
 ὅτι ἐκ τοῦ ιδεώδους γεννᾶται τὸ πραγματικόν, ὅτι ή
 ιδέα μορφώνει βαθμηδὸν κατ' εἰκόνα αὐτῆς καί ὁμοίω-
 σιν τὸν κόσμον.

Τόμους ὅλοκληρούς ήδύνάτό τις νὰ γράψῃ ἐπὶ
 τοῦ θέματος τούτου· ἀλλ' ἐπανέρχομαι εἰς τὸ προκεί-
 μενον. Εἶνε ἀπλὴ παρατήρησις ὅτι πρόσωπα, τὰ ὅποια
 στεροῦνται ἱκανῆς φανταστικῆς δυνάμεως ὥστε νὰ
 ἐφαρμώσωσι τὰς ἐντολάς τῆς υγιεινῆς τῆς ψυχῆς, ὀφεί-
 λουσι νὰ προσκολληθῶσιν εἰς φαντασίαν ἰσχυροτέραν
 καί ἐξ αὐτῆς ν' ἀντλῶσι γάλα καί μέλι πνευματικῆς
 υγιείας. Ἡ ἀδυναμία τῆς φαντασίας εἶνε κατὰ τὸν
 Hippel εἶδος τι ψυχικῆς φθίσεως. «Ἡ φαντασία εἶνε,
 λέγει, ὁ πνεύμων τῆς ψυχῆς.»

Ἡ φαντασία μετέχει ὡς ἐκ τῆς φύσεώς της τοῦ θή-
 λεος γένους. Ἡ ζωὴ τῆς γυναικὸς εἶνε ἐν γένει μακρο-
 τέρα τῆς τοῦ ἀνδρός. Εἰς τὴν φαντασίαν δέον ν' ἀποδώ-
 σωμεν τὸ ήθικόν ἐκεῖνο θάρρος, τῇ ἀληθείᾳ ἐξαίσιον,
 τὸ παρατηρούμενον εἰς τὰς ἀγνάς καί ἀβράς γυναῖκας.
 Ἡ ἐλπίς, ήτις εἶνε μετὰ τὸν ὕπνον ή πρώτη πηγὴ τῶν
 ὀνείρων, ή ἐλπίς· δὲν εἶνε ὁ προστάτης Ἀγγελος τῆς
 ἀνθρωπίνης ζωῆς; Ὁ Κάντιος αὐτὸς ὁ ψυχρότατος
 τῶν εὐαγγελιστῶν τοῦ λογικοῦ, ὁ Κάντιος ὠμολόγησε
 τὴν εὐεργετικότητα ταύτην τῆς ἐλπίδος. Ἡ θεία

αὕτη προστάτρια δὲν εἶνε ἡ θυγάτηρ τῆς φαντασίας, ἡ ἀδελφὴ τῶν πλανῶν καὶ τῶν ὀνείρων;—Ὡς εὐφυῶς εἶπεν ὁ Οὐφελάνδος, ἐν τῶν καλλιτέρων μέσων τοῦ παρατείνειν τὴν ζωὴν εἶνε τὸ νὰ καταστήσῃ τις τὴν φαντασίαν τοῦ παιδρᾶν. Ἡ τέχνη τοῦ ὠραῖζειν τὴν ὑπαρξίν δὲν εἶνε, εἰμὴ μέρος τῆς τέχνης τοῦ παρατείνειν αὐτήν· ἐκ τῆς φαντασίας δ' ἐξήρτηται τῆς ζωῆς ἡ ὠραιότης. Ἐὰν ἡ Ῥαχήλ, ἡ ἔξοχος γυνὴ, ἡ μᾶλλον ἀξιομνημόνευτος ἴσως τῆς ἐποχῆς μας, ἡδυνήθη νὰ δώσῃ περὶ ἑαυτῆς τὴν μαρτυρίαν ταύτην, ὅτι δηλαδὴ μέχρι βαθέος γήρατος διετήρησεν ἐν τῇ ψυχῇ αὐτῆς πάντα τῆς παιδικῆς ἡλικίας καὶ τῆς νεότητος τὰ ἐλατήρια, : εἰς τί ὤφειλε τὴν εὐδαιμονίαν ταύτην εἰμὴ εἰς τὴν αἰωνίαν φαιδρότητα τῆς φαντασίας της, τοσοῦτον θαυμασθεῖσαν ὑπὸ τῶν ἀναγνωστῶν της;—Ὁ Chatterton καὶ ὁ Kleist δὲν ἐτελείοναν ἀθλίως, εἰμὴ ἡ φαντασία αὐτῶν ὀλεθρίαν ὁδὸν τραπεῖσα παρέλυσεν ἐν αὐτοῖς πάσας τὰς ζωτικὰς τῆς ψυχῆς δυνάμεις. Εἰς τὸ σημεῖον ἀκριβῶς τοῦτο ἤθελα νὰ φθάσω. Ἀφοῦ ἡ φαντασία δὲν εἶνε εἰμὴ τὸ ρεμβῶδες μέρος τῆς αἰσθηματικότητος, ἀφοῦ εἶνε γυναικεία κατὰ τὴν φύσιν, ἔπεται ὅτι δὲν ὀφείλει νὰ λησμονήσῃ ποτὲ, ἐὰν θέλῃ νὰ καρποφορήσῃ, τὸν παθητικὸν αὐτῆς χαρακτήρα. Εἶνε τὸ πῦρ τῆς Ἑστίας, τοῦ ὁποῖου ἡ γλυκεῖα λαμπηδὼν, φυλαττομένη μετὰ ζηλοτύπου φροντίδος, φέρει τὸ φῶς εἰς τὴν ζωὴν· ἀλλ' ἀπαξ ἀπαλλαγείσα τῶν δεσμῶν διαβιβρώσκει πᾶν τὸ προστυχόν. Ἡ ζωογόνος φλόξ τῆς φαντασίας περιορίζεται καὶ μετριάζεται διὰ τῆς εὐτυχοῦς ἐκείνης δυνάμεως, ἣτις καλεῖται ἀγχίνοια. Ἐκτὸς ταύτης καὶ τῶν φαιδρῶν αὐτῆς συντρόφων, τῆς εὐτραπείας καὶ τῆς εὐθυμίας, οὐ

δὲν ἀπαιτεῖται περισσότερον πρὸς θεραπείαν τῆς σκαιότητος, τῆς σχολαστικότητος, τῆς ματαιότητος, τῆς αἰσθηματικῆς μελαγχολίας. Ἡ ἀγχίνοια κυβερνᾷ τὸν κόσμον μὲ σκῆπτρον ἐλαφρὸν καὶ ἰσχυρὸν, δι' οὗ ἀποσοβεῖ τὰς ἀκανθώδεις μερίμνας, τὰς ἐξογκώσεις τῆς ὑπερηφανίας καὶ τὰ βάσανα τῶν ματαίων φαντασιῶν, φέρει εἰς τὰς νοσοῦσας ψυχὰς τὴν ἡσυχίαν καὶ φαιδρότητα, πολῦτιμα καὶ σωτήρια ἀρώματα, ἀποτελεσματικώτερα ὅλων τῶν παρηγοριῶν τοῦ λόγου. Τίς ἤθελεν ἀρνηθῆναι μάλῃ τὸ σωτήριο τοῦτο βάλσαμον, ἢ τοῦλάχιστον νὰ κάμῃ χρῆσιν αὐτοῦ;—Μεταξὺ τῶν διαφόρων ἐργασιῶν, αἵτινες ἀποτελοῦσι τὴν πνευματικὴν ζωὴν τοῦ ἀνθρώπου, ἡ καλλιτεχνία ἀναφέρεται εἰς τὴν φαντασίαν καὶ περὶ ταύτης ὀφείλομεν νὰ ἀσχοληθῶμεν. Ὡς ἐν καιρῷ τοῦ ὕπνου τὰ ὄνειρα ἀναπαύουσι τὴν ψυχὴν ἐκ τῆς κοπώδους πάλης μετὰ τοῦ φυσικοῦ κόσμου, τοιοῦτοτρόπως ἐν καιρῷ ἐγρηγόρσεως ἡ καλλιτεχνία, διὰ τῶν ἰδεῶν, τὰς ὁποίας συλλαμβάνει, ζωογονεῖ τὴν ψυχὴν κινδυνεύουσαν νὰ καταβληθῇ ὑπὸ τὸ ὀχληρὸν φορτίον τῆς πραγματικότητος· ἡ μουσικὴ, αἱ πλαστικαὶ καὶ λογοποικαὶ τέχναι ἀπευθύνονται ἐξίσου εἰς τὸ σῶμα καὶ εἰς τὴν ψυχὴν. Βαθὺς τις παρατηρητὴς παρετήρησεν ὅτι ἡ μουσικὴ ἔχει ὡς τελικὸν σκοπὸν τὴν ὑγιάν. Διότι, λέγει, ὁπόταν ἐν ὄν ἔχῃ συνείδησιν ὅτι ζῇ μεθ' ὅλων τῶν δυνάμεων, τῶν κλίσεων καὶ ὁρμῶν του, τὸ ὄν τοῦτο ἔχει καλῶς. Τὸ ἄσμα καὶ ἡ μουσικὴ ζωογονοῦσιν ὅλα τὰ ὄργανα· αἱ δονήσεις συγκοινωνοῦσι μὲ τὸ νευρικὸν σύστημα καὶ ὁ ἄνθρωπος ὅλος τίθεται εἰς ἀρμονίαν. Πραγματικῶς : τί ἄλλο εἶνε τὸ συναίσθημα ἡμῶν εἰμὴ ἡ μουσικὴ τῆς ζωῆς, ἐσωτερικὸς τις παλμὸς, εἰς ὃν οἱ μουσικοὶ

ἤχοι παρέχουσι σῶμα καὶ σχῆμα ψηλαφητόν; — ἔλαι αἱ ὠραῖαι τέχναι ἔχουσιν ὡς ἀρχήν, ὡς ἡ μουσικὴ τέχνη, τὸ αἶσθημα τῆς ἀρμονίας, ἐπομένως ἔλαι γίνονται σύλακες τῆς ὑγιείας, ὅποτεν ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τῆς θελήσεως προσπαθῶσι νὰ δώσωσιν εἰς τὴν ψυχὴν τὴν γαλήνην καὶ τὴν ἡσυχίαν. Τὸ αἶσθημα τῆς ἀρμονίας εἶνε τὸ θέλγητρον τῆς ζωῆς, καὶ εἰς τὴν στιγμήν αὐτὴν τοῦ θανάτου, καθὼς διηγοῦνται περὶ τοῦ μυστικοῦ Jacques Bochme, περιβομβοῦσιν ἡμᾶς ἀρμονίαι μεταβιβάζουσαι ἡμᾶς μετ' ἀνηκούστου καλλονῆς εἰς τὴν λαμπροτέραν καὶ αἰωνίαν ἀρμονίαν τῶν σφαιρῶν!

Ἐνταῦθα ἴσως ἀνήκει νὰ εἰσέλθωμεν εἰς τὴν καλλιλογίαν καὶ νὰ ἐξετάσωμεν ἐὰν ἡ ἐνεστῶσα τῆς τέχνης κατάστασις ἀνταποκρίνεται εἰς τὸν σκοπὸν τῆς· ἐὰν τὰ ἔργα τῶν νῦν ζωγράφων εἶνε ὡς ὁ Ἀπόλλων τοῦ Βατικανοῦ, σωτήρια καὶ ἐνεργητικὰ εἰς τὴν ὑγιείαν τοῦ θεατοῦ· ἐὰν, τέλος, οἱ νέοι ποιηταί μας γνωρίζουσι διὰ συγκινήσεως ἡπίας νὰ φέρωσι τὴν χαρὰν εἰς τὰ πνεύματα, νὰ τὰ ὑψόνωσι, νὰ τὰ ἐμψυχῶσι καὶ νὰ διατηρῶσιν οὕτω τὴν ὑγιείαν μας.

Καὶ ὁμῶς τὰ ζητήματα ταῦτα ἀνήκουσιν, ὡς πιστεύομεν ἀδιστάκτως, εἰς τὸν κύκλον τῆς ὑγιεινῆς τῆς ψυχῆς.

Δ'.

ΒΟΥΛΗΣΙΣ, ΧΑΡΑΚΤΗΡ, ΤΟ ΑΝΑΠΟΦΑΣΙΣΤΟΝ,
ΚΑΚΗ ΔΙΑΘΕΣΙΣ, ΑΦΑΙΡΕΣΙΣ.

Τὰ διακρινόμενα ἐπὶ ὑψηλῇ ἠθικῇ ἀτομα φαίνονται ἥττον προδιατεθειμένα εἰς τὰς τυφροειδεῖς ἐπιδημικὰς νόσους.

(Συλλ. Ἱατρικ. Παρατηρ.)

Ὑπὸ τὸ ὄνομα Βούλησις, δὲν ἐννοῶ τὴν δύναμιν τοῦ ἐπιθυμεῖν, ὀρέγεσθαι, ἀλλὰ τὴν ζωτικὴν ἐκείνην ἐνέργειαν, ἥτις πηγάζει ἐκ τῆς συμπράξεως ὅλων τῶν δυνάμεων τῆς ψυχῆς, τὴν ὁποίαν αἰσθανόμεθα μὲν, ἀλλὰ δὲν δυνάμεθα νὰ ὀρίσωμεν καὶ τὴν ὁποίαν δυνάμεθα καταλλήλως νὰ καλέσωμεν πραγματικὴν δύναμιν τῆς ψυχῆς. Πᾶς τις καὶ ὁ πτωχότερος τῶν πνεύματι ἔλαβεν ἐν ἑαυτῷ πείραν τῆς δυνάμεως ταύτης τοῦ βούλεσθαι, ἥτις, ἀναπτυσσομένη ἐν τῷ ἰσχυρῷ ἀνθρώπῳ ἀποτελεῖ τὸν χαρακτῆρα· ἡ δὲ δύναμις αὕτη εἶνε, οὕτως εἰπεῖν, τὸ ὅλον τοῦ ἀνθρώπου, εἶνε κατὰ βάθος αὐτὸς ὁ ἄνθρωπος. Αὕτη θέτει εἰς κίνησιν τὴν φαντασίαν, τὴν διάνοιαν· ἐπ' αὐτῆς ὀφείλει νὰ ἐνεργήσῃ ἡ ἠθικὴ, ὁ νόμος, ἡ ἐκπαίδευσις, ἡ ἱατρικὴ καὶ κατ' ἐξοχὴν ἡ ὑγιεινὴ τῆς ψυ-

χῆς πρὸς πραγμάτωσιν τῆς ὑπεροχῆς τοῦ πνεύματος ἐπὶ τῆς ὕλης. Ἐνταῦθα ὑπάρχει, ὡς εἶπεν, ἡ τετελειωμένη ψυχὴ τοῦ Stahl, καθόσον ἡ δύναμις, εἰς τὴν ὁποίαν ὁ μέγας οὗτος σοφὸς ἀποδίδει τσαῦτα τεράστια, ἐνόσῳ αὕτη εἶνε εἰσέτι κεκαλυμμένη μὲ τὸ βαθύ σκοτός τοῦ ἐνστίκτου, φθάνει ὡς βούλησις εἰς τὸ φῶς τῆς συνειδήσεως. Ἄνατείλασα λοιπὸν ἐν τῇ συνειδήσει θέλει ἔχει ὀλιγωτέραν δύναμιν;—Ματαίως θέλει προσπαθήσει τις νὰ φωτίσῃ τὸ λογικὸν τοῦ φρενοβλαβοῦς, ματαίως θέλει παρουσιάσει εἰς αὐτὸν τὴν πλάνην καὶ τὸ κενὸν τῆς μονίμου ιδέας, ἥτις τὸν διώκει καὶ τὸν βασανίζει· διὰ νὰ τὸν θεραπεύσῃ, ὀφείλει νὰ ἀναρρίψῃ τὴν ἐνεργητικότητά αὐτοῦ, νὰ ἐξυπνήσῃ ἐν αὐτῷ τὴν δύναμιν τοῦ βούλεσθαι καὶ ἐνεργεῖν. Βεβαίως καλλίτερον ἤθελεν εἶσθαι τὸ φάρμακον, ἐὰν ὁ πάσχων ἤξευρε νὰ τὸ παρασκευάσῃ ὁ ἴδιος, διότι ἡ βούλησις εἶνε δύναμις, ἥτις δύναται ν' ἀναπτυχθῇ διὰ σπουδῆς ἐνδελεχοῦς· ἐπιτρέπεται μέχρι τινὸς νὰ εἰπώμεν ὅτι μανθάνει τις νὰ βούληται, καὶ ἡ γνώμη αὕτη πώποτε ἴσως δὲν ὑπῆρξε μεγαλειτέρα ἀνάγκη νὰ ἐκφράζεται καὶ νὰ ὑποστηρίζεται, ὅσον ἐπὶ τῆς ἐποχῆς μας, ὅτε ἡ τε διάνοια καὶ ἡ φαντασία ἐκαλλιεργήθησαν μετὰ ἐξαιρετικῆς φροντίδος πρὸς βλάβην τῆς δυνάμεως τοῦ βούλεσθαι καὶ τοῦ ἐνεργεῖν, μαραινομένης καὶ οἶονεὶ ἐκπνεύσεως ἐν ταῖς καρδίαις πάντων. Ἐὰν ὁ χαρακτήρ εἶνε κατὰ τὴν ἐκφράσιν τοῦ Hardenbergz βούλησις ἐντελῶς ἀνεπτυγμένη, εὐκόλον εἶνε νὰ ἴδωμεν τίνι τρόπῳ πρέπει νὰ καλλιεργηθῇ. Ὁ νοῦς ὀριζόμενος ὑπὸ τῶν πρώτων ἐπιχειρημάτων, τὰ ὅποια τῷ παρουσιάζομεν, δύναται νὰ ἐνδώσῃ εἰς νέα ἐπιχειρήματα. Τὸ αἶσθημα γεννηθὲν ὑπὸ τῆς πρώτης ἐντυπώσεως ὑπόκειται καὶ

αὐτὸ εἰς τροποήσεις ἐναντίας διευθύνσεως ὑπὸ τὸ κράτος ἀλλοίας ἐντυπώσεως. Δύναται ἄρα γε νὰ ἔχῃ ἄλλως πως τὸ πρᾶγμα προκειμένου περὶ τῆς βούλησεως;—Οὐχί· αὕτη ὑπόκειται εἰς ἀλλοιώσεις ὡς τὸ αἶσθημα καὶ ὁ νοῦς· πρόκειται μόνον νὰ καταστήσῃ τις αὐτὴν ἐλαστικὴν ἀνευ ἐξασθενήσεως, ἰσχυράν ἀνευ ἀκαμψίας. Ὁ ἄνθρωπος θεωρούμενος ὡς ἡθικὸν πρόσωπον εἶνε μία δύναμις, μία καὶ ἀδιαίρετος. Ἡ δύναμις αὕτη δέον νὰ διευθυνθῇ πρὸς τὸν σκοπὸν, εἰς δὲν προωρίσθῃ. Δύναται τις νὰ κραυγᾷ μετὰ τοῦ Δὸν Καρόλου· «Ἡ σκέψις εἶνε ἀσθένεια τῆς ψυχῆς καὶ » οὐδέποτε παρήγαγεν ἄλλο εἰμὴ παθήματα· ἴν' » ἀπαλλαχθῇ τις παντὸς κακοῦ, ἀρκεῖ νὰ θελήσῃ· ἡ » ἀθλιεστέρα κατάστασις εἶνε ὅποταν δὲν ἔχῃ τὴν » δύναμιν τοῦ βούλεσθαι· ἔχετε συνειδήσιν ἑαυτῶν » καὶ θέλετε εἶσθαι ὅ,τι εἴσθε, ὅ,τι δύνασθε νὰ ᾔσθε.» Καὶ εἶνε μὲν τὸ σῶμα καὶ ἡ ψυχὴ βεβαρυμένα μὲ δεσμά, τὰ ὅποια εἶνε ἀδύνατον νὰ θραυσθῶσιν, ὑπάρχουσιν ὅμως καὶ ἀλύσεις, τὰς ὁποίας θραύει βούλησις ἐνεργητική. Τοιαῦται ἀλύσεις εἶνε ὅλαι ἐκεῖναι, τὰς ὁποίας ἐπιβάλλομεν εἰς ἡμᾶς αὐτοὺς καὶ τὰ ὁποίας ζητοῦμεν νὰ καλύψωμεν δι' ὀνομάτων καθιερωθέντων ὑπὸ τῆς ἔξεως, ὡς, λόγου χάριν, τὸ ἀναποφάσιστον, ἡ ἀφαίρεσις, ἡ κακοδιαθεσίαι, ἡ ἀδιαθεσίαι καλουμένη κοινῶς. Ἐν πραγματείᾳ ὑγιεινῆς τῆς ψυχῆς δέον νὰ δώσωμεν εἰς τὰς μάλιστα ταύτας τὰ οἰκεῖα ὀνόματα.

Τὸ ἀναποφάσιστον εἶνε ὀλέθριος σπασμὸς τῆς ψυχῆς, ὅστις εὐχερῶς ἀπολήγει εἰς παράλυσιν. Ὁ θάνατος δὲν εἶνε σκληρὸς διὰ τὸν ἄνθρωπον· ὁ ἄνθρωπος αὐτὸς εἶνε σκληρὸς εἰς ἑαυτὸν, ὅποταν, εἰς τὴν

θέαν προσεχούς θανάτου, κινή τὰς βλεφαρίδας μετὰ σπασμωδικῶν κινήσεων καὶ μὲ ὀφθαλμούς ἡμικλείστους ταραττήται καὶ κλονίζεται μὴ δυνάμενος νὰ στηρίξη τὰ ἀβέβαια βήματά του. Ὁ διδάκτωρ Marc Herz διηγείται παράδειγμα αξιοσημείωτον τῶν δεινῶν, τὰ ὅποια προξενεῖ τὸ ἀναποφάσιστον καὶ τῆς νικηφόρου δυνάμεως, τὴν ὁποίαν ἀσκεῖ ἐν ταύτῃ περιπτώσει βούλησις ἰσχυρά. Ἀρρωστός τις εὐρίσκετο εἰς τὴν τελευταίαν περιόδον ἐκτικού πυρετοῦ. Ὁ ἰατρός ἔκρινε καθήκον του νὰ τῷ παρέχῃ ἀείποτε ἐλπίδας· ὁ ἀσθενὴς ὅμως ἐγνώριζεν ὅτι ἡ κατάστασις του ἦτο ἀπελπιστική. Ἡ πάλῃ τῶν δύο τούτων αἰσθημάτων, ἤγουν τῆς ὑπὸ τοῦ ἰατροῦ διδομένης ἐλπίδος ἀφ' ἑνὸς καὶ ἐξ ἄλλου τῆς ὑποψίας, ἐχειροτέρουν ὁσημέραι τὸν πυρετόν. Τότε ὁ ἰατρός ἀπεφάσισε νὰ προβῇ εἰς διάβημα λίαν παρακεκινδυνευμένον· ἀνήγγειλεν εἰς τὸν πάσχοντα ὅτι ἦτο ἀπηλπισμένος· ἡ ἀποκάλυψις αὕτη παρήγαγεν, ὡς εἰκὸς, μεγάλην ἔξαψιν, τὴν ὁποίαν διεδέχθη θανάσιμος καταβολή. Τὴν ἐσπέραν ὁ σφυγμὸς ἦτο κανονικὸς· τὴν νύκτα διήλθεν ἡσυχώτερος ὁ πάσχων. Ὁ πυρετὸς ἡλαττοῦτο ἀπὸ ἡμέρας εἰς ἡμέραν καὶ μετὰ τρεῖς ἐβδομάδας ὁ ἄρρωστος ἐθεραπεύθη ἐντελῶς. Ἀλλ' ἵνα τολμήσῃ τοιοῦτον πείραμα ὁ ἰατρός, βεβαίως ἐγνώριζε λίαν καλῶς τοῦ ἀσθενούντος τὴν κράσιν, βεβαίως ἐστηρίχθη ἐπὶ μιᾶς ἀκριβοῦς γνώσεως τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως. Τὸ ἀναποφάσιστον λαμβάνει πολλάκις τὴν ἀρχὴν του ἐκ τῆς ὀληθρίας ταύτης ιδέας· «εἶνε πολὺ ἀργά· οὐδὲν ἔχω πλέον» νὰ ἐνεργήσω. Ἐνῷ ἐξ ἐναντίας ἡ ιδέα αὕτη ὤφειλε νὰ καθιστᾷ τὸν ἄνθρωπον ἀποφασιστικόν, διὰ τὸν λόγον ὅτι, ἐὰν πραγματικῶς εἶνε πλέον ἀργά, ἡ ἀπό-

φασις γίνεται εὐκόλως· διότι ἀποβαίνει ἀναγκαία· ἐὰν δὲ ἐξεναντίας εἶνε καιρὸς εἰσέτι ἐνεργείας ὥς γίνῃ ταχεῖα ἀπόφασις· διότι πᾶς κόπος συνεπάγῃ τὴν βεβαίαν ἀνταμοιβὴν του. Ὁ ἱππότης ὁ βαδίζων πρὸς κατὰ κτησιν τοῦ θησαυροῦ δὲν ὤφειλέ ποτε νὰ παλινδρομήσῃ· εἰς τὴν ἀρχαίαν ταύτην παράδοσιν ὠραιότατα ἐκφράζεται μία ἀληθὴς ιδέα.

Ἡ ἀφαίρεσις, τὴν ὁποίαν δυνάμεθα νὰ καλέσωμεν ἑλλειψιν ἀποφάσεως ἐν τῇ προσοχῇ τοῦ νοῦς, ἡ ἀφαίρεσις εἶνε ἐν τῇ ζωῇ τῆς ψυχῆς κατάστασις ἀνάλογος μὲ τὸν τρόπον τῶν μυῶν ἐν τῇ σωματικῇ ζωῇ· εἶνε δόνησις δεικνύουσα ἠθικὴν δύναμιν ἀνεπαρκῆ, ἵνα ἐνεργήσῃ ἐπιμόνως εἰς τὴν αὐτὴν διεύθυνσιν, καὶ προσέτι τὴν ἀνάγκην ἀναπαύσεως καὶ μεταβολῆς. Ἐὰν ἡ πείρα διδάσκῃ ἡμᾶς ὅτι καὶ ἐν αὐτῇ τῇ σωματικῇ καταστάσει μία ἰσχυρὰ ὥθησις δύναται νὰ ἐπενέγκῃ τὴν παῦσιν τῆς ἀδυναμίας ταύτης ἐπὶ τινα καιρὸν καὶ μικρὸν κατὰ μικρὸν διὰ παντός, ἔπεται ὅτι μία βαθύτερα καὶ ἀτομικωτέρα ὥθησις, ὁποίαν ποτὲ δύναται νὰ δεχθῇ ὁ ἄνθρωπος, ἦτοι, ἡ θέλησις, δύναται νὰ ἐπενέγκῃ τὰ πλέον θαυμάσια ἀποτελέσματα. Ἐκαμον εἰς ἐμαυτὸν τὴν παρατήρησιν ταύτην, «διὰ νὰ κατορθώσω νὰ ἐκλείψωσιν αἱ μυῖαι, αἵτινές μοι ἐφαίνοντο ἱπτάμεναι πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν μου καὶ μοὶ διετάραττον τὴν ὄρασιν καὶ διὰ νὰ ἐμποδίσω τὸν τρόπον τῶν γραμμάτων ἐπὶ τοῦ χάρτου μοὶ ἤρκει νὰ προσηλώσω τὸ βλέμμα ἐπιμόνως ἐπὶ τῶν ὀρωμένων ἀντικειμένων». Οὕτω βούλησις ἐνεργητικὴ παρέχει εἰς τὴν ψυχὴν διεύθυνσιν, στήριγμα καὶ δύναμιν. Διὰ τοῦτο ἐναντίον τῆς κοινῆς γνώμης ἐθεώρησα πάντοτε τὴν διάχυσιν ὡς φάρμακον ἀμφίβολον εἰς τὴν θεραπείαν

τῶν νοσημάτων τῆς τε ψυχῆς καὶ τοῦ σώματος· τὸνναντίον πιστεύω ἀδιστακτικῶς ὅτι ἡ συγκέντρωσις (ἡ βούλησις δηλονότι προσηλωμένη ἐπὶ τῆς αὐτενεργείας) εἶνε ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει σωτηριωδεστάτη, διὰ τὸν λόγον ὅτι ἡ μὲν ζωὴ ἐνεργεῖ ἐκ τῶν ἔσω πρὸς τὰ ἔξω, ὁ θάνατος δὲ καὶ τὰ νοσήματα ἐνεργοῦσιν ἐκ τῶν ἔξω πρὸς τὰ ἔσω. Ἐὰν δὲ στερῆσαι ὅλως διόλου τῆς ἀναγκαίας δυνάμεως, ἵνα δώσῃς εἰς ἑαυτὸν μίαν διεύθυνσιν, τότε ρίβητι εἰς θέσιν τοιαύτην, ὥστε ἐκὼν ἄκωννὰ ἦσαι ἡναγκασμένος νὰ ἐνεργῇς· τοῦτο πᾶς τις δύναται νὰ τὸ πράξῃ, φθάνει μόνον ν' ἀρχίσῃ, τὸ ἐπιλοιπον ἔρχεται μόνον. Ἐὰν ἐξ ὑποθέσεως δὲν ἔχω ὠρισμένην ἐνασχόλησιν, οὐδὲ τὴν ἐπιθυμίαν τοῦ νὰ δημιουργήσω τοιαύτην, δύναμαι ἐντοσούτω ν' ἀποφασίσω νὰ προσφέρω τὰς ὑπηρεσίας μου εἰς τὸ ἔθνος ἢ εἰς ἕν ἄτομον οἷονδ' ἕποτε, εἰς τρόπον ὥστε, τεθέντων ἅπαξ τῶν προσηκόντων ὅρων, εὐρίσκομαι εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ ἐργασθῶ. Τοιοῦτοτρόπως θριαμβεύω κατὰ τοῦ ἀναποφασίστου λαμβάνων πᾶν τὸ προστυχὸν καὶ ἐπισπεύδων τὴν ἐκλογὴν· διὰ τοῦ μέσου τούτου ἀπαλλάττομαι τῶν ζοφερῶν ἰδεῶν, αἵτινες μ' ἐνοχλοῦσι βυθιζόμενος, ἔστω καὶ ἐναντίον τῆς κλίσειώς μου, εἰς τὸν θόρυβον ζωῆς παραχῶδους καὶ κοινωνικῆς, ἔπου, τὸ ὅποιον ἔχω νὰ ἐκπληρώσω κοινωνικὸν καθήκον, μὲ ἀπομακρύνει τῶν ματαίων χιμαιρῶν τοῦ νοός μου, ἵνα μὲ μεταφέρῃ διὰ τῆς βίας ἐν τῷ μέσῳ τοῦ πλήθους, καὶ ὅπου, αἰ τακτικαὶ ἐνασχολήσεις πρῶτον μὲν μοὶ ἐμποιοῦσι φαινομένην καὶ ἐπιπόλαιον εὐχαρίστησιν, ἥτις ὅμως μετ' ὀλίγον μεταβάλλεται εἰς βαθεῖαν καὶ πραγματικὴν. «Πρὸς » θεραπείαν τῶν νοσημάτων τῆς ψυχῆς, εἶπε βαθύς » τις ἐπιστήμων, ὁ νοῦς εἶνε ἀνεπαρκής, ὁ λόγος μὲ-

» χρόν ἰσχύει, ὁ χρόνος ἔχει πολλὴν δύναμιν· ἡ δὲ » καρτερίᾳ καὶ ἐνεργητικότης εἶνε φάρμακα ἡρωϊκά.» Ἡ προφυλακτικὴ ἢ ἡ ριζικὴ αὕτη θεραπεία στηρίζεται εἰς ἕνα νόμον ἀληθῆ τὸν ἐξῆς: «Ἐκ δύο ἐρεθισμῶν ὁ ἀσθενέστερος ὑποχωρεῖ πάντοτε εἰς τὸν ἰσχυρώτερον.» Ἐὰν λοιπὸν κατορθώσῃ τις νὰ εἰσαγάγῃ εἰς τὴν ψυχὴν του καὶ διὰ ταύτης εἰς τὸ σῶμα τὸν ἐνεργητικώτατον καὶ ἀποτελεσματικώτατον τῶν ἐρεθισμῶν, ὁποῖος εἶνε ἡ βούλησις, πάντες οἱ λοιποὶ ἐρεθισμοὶ ἀποβάλλουσι τὴν δύναμίν των. Εἶνε ἀδύνατον εἰς τε τὸν φυσικὸν καὶ τὸν πραγματικὸν κόσμον νὰπομακρύνῃ τις ἑαυτοῦ πᾶσαν βλαβερὰν ἐπήρειαν· ἀλλὰ στρεφόμενος πρὸς ὠρισμένον τινα σκοπὸν ἐπιτυγχάνει ἤδη νὰ ἦνε πρὸς πᾶν ἄλλο ἀδιάφορος, κατ' ἐξοχὴν ὅποτε στρέφεται πρὸς τὴν πράξιν καὶ οὐχὶ πρὸς τὴν θεωρίαν. Ὅμως βλέπομεν νὰ παράγονται τὰ ἴδια θαύματα καὶ ὅποτε ἡ ψυχὴ βυθίζεται καθ' ὅλοκληρίαν εἰς τὰ βάθη τῆς θεωρίας, ὅποτε ὁ χρόνος καὶ ὁ χῶρος παύωσιν ὑπάρχοντα δι' αὐτὴν καὶ διατρέχει μέχρι τινὸς κόσμου ἀπεράντους, ὅποτε ὁ Ἀρχιμήδης ὑπὸ τὸ ξίφος τοῦ στρατιώτου, ὅστις τὸν ἀπειλεῖ, κραυγάζῃ «Μή μου τοὺς κύκλους τάραττε.»

Ἡ κακὴ διάθεσις, (*mauvaise humeur*) εἶνε ὁ κακὸς δαίμων, ὅστις ὑπὸ τοῦτο τὸ ὄνομα ἐπενόησε νὰ ἐξασκῇ ἐν τῇ κοινωνίᾳ κράτος δεσποτικόν. Εἶνε κακὸν, ὅπερ δὲν δύναται τις ν' ἀρνηθῇ· ἀλλὰ φεῦ! εἰς ἐκεῖνον, ὅστις ὑπετάχθη εἰς αὐτό! Συγγραφεὺς τις ἐκ τῶν νεωτέρων ἐσυμβούλευσεν εἰς τὸν ποιητὴν νὰ χρησιμοποιήσῃ τὴν διάθεσιν ταύτην τοῦ πνεύματός του, καθ' ὅν τρόπον ὁ ἀγαλματοποιὸς τὸ μάρμαρον, τὸ ὅποιον γλύφει. Διατί ἄράγε νὰ μὴ ἐφαρμοσθῇ εἰς τὸν ἄνθρωπον ἐν

γίνει ἡ πρὸς τὸν ποιητὴν ἀπευθυνομένη συμβουλή; Μήπως ἡ ἀληθὴς διαίτα δὲν εἶνε καὶ αὐτὴ τεχνουργημα;—Χρέος ἡμῶν ἦτο τοῦλάχιστον νὰ προσπαθῶμεν νὰ τὴν προάξωμεν εἰς τὸ ὕψος τοῦτο. Τότε ἴσως ἡ καλοβιωτικὴ ἤθελε γίνεαι μακροβιωτικὴ, ὅπως ἐγένετο παρὰ τοῖς παιδροῖς καὶ ὑγιέσιν Ἑλλήσιν. Ὁ Lavater ἔγραψεν ἠθικὴν πραγματείαν κατὰ τῆς κακῆς διαθέσεως. Τὸ ἀντικείμενον τοῦτο ἀνῆκε μᾶλλον εἰς ἰατρὸν. Οὐδεὶς δύναται ν' ἀποφύγῃ τὴν λύπην, ἀλλὰ πᾶς τις δύναται ν' ἀπαλλαγθῇ τῆς κακῆς διαθέσεως. Ἐν τῇ λύπῃ ὑπάρχει θέλητρον τι, ὑπάρχει ποίησις· ἀλλ' ἡ κακὴ διάθεσις δὲν ἔχει κἀνὲν γόητρον· εἶνε ἡ χυδαία πεζότης τοῦ βίου· εἶνε ἀδελφὴ τῆς ἀνίας καὶ ὀκνηρίας, τῆς φαρμακευτρίας ταύτης τῆς ζωῆς, ἣτις ἄγει βραδέως εἰς τὸν τάφον. Δύναται εὐλόγως νὰ ῥηθῇ ὅτι ἡ κακὴ διάθεσις εἶνε ἁμαρτία κατὰ τοῦ ἐν τῷ ἀνθρώπῳ Ἀγίου Πνεύματος. Πόθεν ἄρ' αὖτε πηγάζει τὸ κακὸν τοῦτο;—Ἐν πρώτοις ἐκ τῆς ἔξεως «τροφοῦ τοῦ ἀνθρώπου» καὶ τῶν κακιῶν αὐτοῦ. Ἐὰν ἐκ παιδικῆς ἡλικίας ἐσυνειθίζομεν νὰ μὴ μένωμεν ποτε ἀργοί, ἀλλὰ ν' ἀφιερώνωμεν πᾶσαν ὥραν, ἣτις περισσεύει μετὰ τὰς σπουδαίας ἐργασίας, εἰς ἐργασίας εὐαρέστους, μέχρι τῆς στιγμῆς, καθ' ἣν ὁ γλυκὺς ὕπνος ἐπέλθῃ συνεπάγων τὴν ἀνάπαυσιν καὶ ὄνειρα τερπνὰ, πῶποτε δὲν ἠθέλομεν εἶσθαι κακῶς διατεθειμένοι. Ἐὰν ἐκ παιδικῆς ἡλικίας ἐσυνειθίζομεν νὰ μὴ διερχώμεθα εἰς τὴν κλίνην τὰς ὥρας τῆς πρωίας, ἄγνωστος ἤθελεν εἶσθαι εἰς ἡμᾶς ἡ διεστραμμένη ἐκείνη ἀκηδία, τὴν ὁποίαν παράγει ὡς ἐπιτοπολὺ τὸ δυσάρεστον αἰσθημα παρατεταμένου ὕπνου. Ἐὰν ἐκ παιδικῆς ἡλικίας ἐσυνειθίζομεν νὰ βλέπωμεν τὸ πᾶν ἐν τάξει περὶ ἡμῶν,

βεβαίως ἡ ἐξωτερικὴ ἐκείνη τάξις ἤθελεν ἀντανακλᾶσθαι ἐντὸς ἡμῶν αὐτῶν δι' ἀρμονικῆς διαθέσεως τῆς ψυχῆς. Ἐντὸς δωματίου εὐτρεπισμένου ἡ ψυχὴ αἰσθάνεται εὐαρέστησίν τινα. Ἐν τῇ τέχνῃ τοῦ προφυλάττεσθαι ἐκ τῆς κακοδιαθεσίας τὸ οὐσίῳδες εἶνε νὰ δράζωμεν τὴν κατάλληλον εὐκαιρίαν. Ἐπειδὴ ὁ ἄνθρωπος δὲν δύναται νὰ ᾔνῃ πάντοτε διατεθειμένος δι' ὅλα, ἀλλ' ἔχει συνήθως μίαν τινὰ διάθεσιν πρὸς τι, τοῦτο λοιπὸν ἄς πράξῃ. Μὴ λησμονῶμεν ὅτι ἡ μεταβολή, ἡ ποικιλία, εἶνε ἐκ τῶν νόμων, οἵτινες διέπουσι τὸν κοσμον. Ἡ ἐρημία καθιστᾷ τὸν ἄνθρωπον δύστροπον κατὰ δὲ τὸν Πλάτωνα ἰσχυρογνώμονα. Ἡ συναναστροφή μετὰ τοῦ κόσμου ἐμπορεῖ νὰ φέρῃ τὰ αὐτὰ ἀποτελέσματα. Εὐάρεστος δὲ τις συνδυασμὸς τῶν δύο τούτων τρόπων τοῦ ζῆν θέλει μᾶς καταστήσει παιδρούς, εὐδιαθέτους καὶ ἐσωτερικῶς ὑγιεῖς. Τὸ ἀσφαλέστερον ὅμως προφυλακτικὸν κατὰ τῆς κακοδιαθεσίας εἶνε ἡ θρησκεία, ἡ ἀληθὴς γνῶσις τῆς ἀγάπης, ἡ συνοδεύουσα ἡμᾶς καὶ κατευθύνουσα τὰ διαβήματα ἡμῶν. Πνεῦμα ἀνοικτὸν εἰς πᾶν ὅ,τι καλὸν εὐχερῶς ὑποφέρει καὶ τὸ κακόν. Καὶ ἐάν τις ὑπῆρξεν ἱκανῶς δυστυχὴς ὥστε νὰ φέρῃ ἐν τῷ θλιβερῷ τούτῳ κόσμῳ τὴν κακὴν διάθεσιν ὡς μοιραίαν, ὡς προνόμιον φύσεως κακῶς διοργανωμένης, ἄς προσέχῃ καλῶς μὴ ποτε νομίσῃ ἑαυτὸν σοφόν, ὡς συμβαίνει πολλάκις· ἀλλ' ἄς θεωρῇ ἑαυτὸν ὡς ὃν ἄρρωστον καὶ, ἵν' ἀπαλλαγθῇ τῶν βασάνων του, ἄς μὴ περιφρονῇ καὶ τὰ πικρότατα φάρμακα.

Παρέλθωμεν ἐκ τῆς κακοδιαθεσίας εἰς τὰ μέσα, τὰ ὁποῖα τὴν θεραπεύουσι, καὶ εἰδικώτερον εἰς τὴν δύναμιν τῆς βουλήσεως ἐπὶ τῶν καταστάσεων, αἵτινες ὡς ἐκ τῆς καταγωγῆς των συνδέονται μὲ τὸ νευρικόν

σύστημα. Ἐπὶ τοῦ θέματος τούτου δυνάμεθα νὰ φέρωμεν πολυάριθμα παραδείγματα· μεταξύ ἄλλων ἀνέγνων που περὶ ἑνὸς ἀνθρώπου, ὅστις ἠδύνατο, ὅσας ἠθέλε, νὰ γεννήσῃ εἰς ἑαυτὸν ἐρεσιπελατώδη φλεγμονὴν εἰς πᾶν μέρος τοῦ σώματός του. Τὴν μᾶλλον ἀξιοσημεῖωτον ἐνέργειαν ἐξασκεῖ ἰσχυρὰ βούλησις ἐπὶ τῶν φαινομένων τοῦ ὀργάνου τῆς ὁράσεως. Ὑπάρχουσιν ἄνθρωποι, παρ' οἷς ἡ καρδιά, ὁ μῦς οὗτος ὁ μὴ ὑπαγόμενος εἰς τὴν βούλησιν, γίνεται ὄργανον τῆς βουλῆσεως. Εἶδον ἐν Ἀμερικῇ ἀγρίους, οἵτινες, ὅτε νομίζουσιν ὅτι ἐξεπλήρωσαν τὸ καθήκον των ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ καὶ ἂν ἀκόμη εὐρίσκωνται εἰς τὸ ἄνθος τῆς ἡλικίας, κατακλίνονται, κλείουσι τοὺς ὀφθαλμοὺς, ἀποφασίζουσι ν' ἀποθάνωσι καὶ ἀποθνήσκουσι τῷ ὄντι. Γνωρίζομεν τὰς ὑπὸ τῆς ἐπιτυχίας ἐπιστεφθεῖσας προσπάθειας τοῦ Δημοθένους, ἀγωνιζομένου, ἵνα κατορθώσῃ νὰ γίνῃ ῥήτωρ, αὐτὸς ὅστις ἦν ἐστερημένος παντὸς ῥητορικοῦ προσόντος. Εἰς τὰ μετὰ θάνατον δημοσιευθέντα συγγράμματα τοῦ ἀμερικανοῦ Brown ὁ ἐγγαστρίμυθος Carvin διηγεῖται πῶς ἔμαθε τὴν τέχνην του· τὸ διήγημά του εἶνε λίαν διδακτικὸν ὑπὸ τριπλὴν ἔποψιν, τὴν φυσιολογικὴν δηλονότι τὴν ψυχολογικὴν καὶ τὴν ἠθικὴν· μᾶς δεικνύει ὅλην τὴν δυνάμιν τῆς ἀνθρωπίνης βουλῆσεως. Ἐν πρώτοις ἀπλοῦν προαῖσθημα τυχαίως ἐγερθέν· ἀσθενὴς ἀπόπειρα· φαινόμενὴ ἐπιτυχία· πικρία τῆς ἀποτυχίας· νέαι προσπάθειαι πρὸς ἐπανάληψιν τῆς ἐπιτυχίας· εὐτυχὴς ἐπιτυχία πραγματικὴ ταύτην τὴν φορὰν· ἀκατάπαυστος ἐξάσκησις μὲ εὐχαρίστησιν γινομένη· ἐπιτηδειότης ἀποκτηθεῖσα· τέλος πάντων ἔξις. Ἴδου αἱ φάσεις, ἃς διέτρεξεν ὁ Carvin· ἡ δὲ ἐπιτυχία τῶν προσωπικῶν του

πειραμάτων ἐγέννησε παρὰ τῷ νοήμονι τούτῳ ἀνθρώπῳ τὰς ἐξῆς σκέψεις: «Θεωροῦντες, λέγει, εἰς πόσας
» τροποποιήσεις ἡ μουσικὴ κίνησις ὑπόκειται, ἐκπλητ-
» τόμεθα βλέποντες πόσον ὀλίγον ἐπὶ τῶν ἡμερῶν μας
» συνειθίζομεν νὰ ἐξασκώμεθα, ἐνῷ ἡ ἐπικράτεια τῆς
» βουλῆσεως δὲν ἔχει ὅρια. Ὑπάρχουσιν ἄνθρωποι,
» οἵτινες γνωρίζουσι τόσον καλῶς νὰ κρύπτωσι τὴν
» γλῶσσαν αὐτῶν, ὥστε οὔτε ἀνατόμος δύναται νὰ
» τὴν εὕρῃ. Τοῦτο δὲ γίνεται διὰ μέσου μουσικῶν κινή-
» σεων, τὰς ὁποίας οὐδεὶς σχεδὸν γνωρίζει καὶ τὰς
» ὁποίας ἐντούτοις ἕκαστος ἠδύνατο, ἐὰν τὸ ἠθέλε, νὰ
» τὰς ἀναπτύξῃ εἰς ἑαυτόν. Ἀπαξ ἀνακαλύψας ἐν
» ἑμαυτῷ τὸ παράδοξον τοῦτο προτέρημα, παρετή-
» ρησα μετὰ προσοχῆς λεπτοτάτης ὅλας τὰς περι-
» στάσεις, αἵτινες συνώδευον τὸ νέον φαινόμενον, τὰς
» ὑπέταξα εἰς τὴν δυνάμιν τῆς βουλῆσεώς μου καὶ,
» ὅ,τι κατ' ἀρχὰς μοι ἐφαίνετο πολὺ δύσκολον, κατήν-
» τησε δι' ἐμὲ βραδύτερον εἶδος παιγνιδίου, διὰ τῆς
» ἀσκήσεως καὶ τῆς ἐξεως.»

Κατὰ πᾶσαν πιθανότητα δυνάμεις, τὰς ὁποίας οὔτε καὶ ἠθελέτις ὑποπτευθῇ, ὑπνώττουσιν ἐν τῷ θαυμασίῳ τοῦ ἀνθρώπου ὀργανισμῷ· βούλησις σιδηρᾶ, ἐνεργητικὴ, ἐπίμονος, δύναται νὰ τὰς καταδείξῃ διὰ τρόπου ἐναργεστάτου. Ἡ Στωϊκὴ φιλοσοφία, ἥτις εἶνε ἀναντιρρήτως ἐξ ὅλων τῶν ἀρχαιοτέρων τοῦ χριστιανισμοῦ διδασκαλιῶν ἡ ἀγνοτέρα, ἡ ὑψηλοτέρα, ἡ ἀποτελεσματικωτέρα καὶ ἡ ἔχουσα πολυαρίθμους πρακτικούς ὁπαδοὺς, ἡ Στωϊκὴ φιλοσοφία, λέγω, ἀπέδειξε διὰ γεγονότων, τί δύναται νὰ κατορθώσῃ ἡ ἰσχυρὰ βούλησις. Δὲν εἶνε οἱ ψυχροὶ συλλογισμοὶ τῆς σχολῆς, οἵτινες ἔδωκαν τοσαύτην ἐνέργειαν εἰς τοὺς ὁπαδοὺς

τῆς Στοᾶς, ἀλλ' ἢ βούλησις ἀναπτυχθεῖσα καὶ ἰσχυροποιηθεῖσα διὰ τῶν διδαχῶν τοῦ Ζήνωνος παρήγαγεν ὅλα ἐκεῖνα τὰ θαύματα τοῦ θάρρους, ἅτινα ἐξεγείρουσι τὴν ἐκπληξιν καὶ τὸν θαυμασμόν εἰς τὴν μαλθακὴν καὶ ἐκνενευρισμένην γενεάν ἡμῶν, ἥτις τὰ θαυμάζει ὡς τοὺς μύθους τῆς χαλιμαῖς. Ἡ κρίσις δὲν ἐπέρχεται εἰμὴ μετὰ τὴν πείραν· οὐδέποτε ἡ πείρα προήχθη ἐκ τῆς κρίσεως, ἐκτὸς ἐὰν καλέσωμεν διὰ τοῦ ὀνόματος τούτου πειράματά τινα ἄνευ ἀξίας καὶ ἄνευ ἀποτελέσματος.

Ὁ Κικέρων διηγεῖται τὸ περιστατικὸν τοῦ Στωϊκοῦ ἐκείνου, ὅστις ζητῶν νὰ δείξῃ ἐπὶ παρουσίᾳ τοῦ Μεγάλου Πομπηίου τὴν πρότασιν, ὅτι ὁ πόνος δὲν εἶνε κακόν, ἤνωσε τὸ παράδειγμα εἰς τὸ μάθημα θριαμβεύσας ἐν ἑαυτῷ κατὰ βιαίας προσβολῆς ἀρθρίτιδος. Ἄρά γε ἡ ψυχρὰ κρίσις ἐξετέλεσε τὸ θαῦμα τοῦτο ἐν τῇ προκειμένῃ περιστάσει;—Δὲν ἦτο μᾶλλον τὸ ζωηρὸν αἴσθημα, ὅτι ἀπόδειξις τόσῳ πειστικῇ ἔχει ὑψηλὴν σημασίαν;—Ἡ Στωϊκὴ φιλοσοφία ἐδίδασκε κατ' ἀρχὰς τοὺς ὁπαδούς της διὰ μεγάλων παραδειγμάτων νὰ βούλωνται· ἔπειτα οἱ ὁπαδοί, βλέποντες ὁποῖαν δύναμιν ἠδύνατο ν' ἀποκτήσῃ ἡ βούλησις, περιήρχοντο εἰς σπουδαίας περὶ τούτου σκέψεις, τῶν ὁποίων ἡ τελευταία λέξις εἶνε ὁ λόγος ἐκεῖνος ὁ τόνον ἀπλοῦς ὅσον ὑψηλὸς «τὸ πνεῦμα βούλεται, τὸ σῶμα ὑποτάσσεται.» Ἡ ἐπιστήμη, ἡ σκέψις, ὁ ἐνθουσιασμός, δὲν δύνανται μόνον νὰ δώσωσιν εἰς τὸν ἄνθρωπον τὴν δύναμιν τοῦ ἐνεργεῖν· πρέπει ἡ θέλησις αὐτοῦ νὰ τὸν ὠθῇ καὶ νὰ τὸν πειθαναγκάσῃ· ἡ κάμψη δὲν μεταβάλλεται εἰς πεταλοῦδαν, διότι ἐγένεθη τὸ νέκταρ τῶν ἀνθέων, ἀλλ' ἅπαξ τῆς μεταμορφώσεως ἐκτελε-

σθείσης αὕτη τρέφεται ἐκ τοῦ χυμοῦ τοῦ μέλιτος· ἤδη πρόκειται νὰ ὠφεληθῶμεν ἐκ τῶν σκέψεων, ὥς ἐποιήσάμεθα, συμφώνως πρὸς τοὺς καλλιτέρους διδασκάλους καὶ νὰ προσπαθήσωμεν, Θεοῦ θέλοντος, μετὰ σταθερότητος νὰ κάμωμεν ἐφαρμογὴν αὐτῶν σπουδαίαν καὶ πρακτικὴν.

Ε'.

ΝΟΥΣ, ΜΟΡΦΩΣΙΣ.

Καὶ αὐτὸς ὁ φυσικὸς πόνος εἶνε εἰς τοὺς
ὀφθαλμούς μου ἀόριστόν τι, περὶ τοῦ ὁ-
ποίου μοι εἶνε ἀδύνατον νὰ δώσω λόγον.
Διὰ γὰρ πνεύματος, καθαρὰ καὶ κατὰ τὸ
δυνατὸν ἰσχυρὰ βούλησις· ἰδοὺ τίνων
ἔχει χρεῖαν ὁ ἄνθρωπος!

RAHEL.

Ἐποιήσαμεν τὸ ἐγκώμιον τῆς ἰσχύος τῆς βουλή-
σεως καὶ ἐπεμείναμεν εἰς τὴν ιδέαν ὅτι ὁ ἄνθρωπος
δύναται νὰ δώσῃ εἰς ἑαυτὸν διεύθυνσιν πρὸς τὸ ἐνε-
ργεῖν μετ' ἐπιμονῆς· ἰδῶμεν λοιπὸν τί ὀφείλει νὰ βού-
ληται· ποίαν ῥοπὴν πρέπει νὰ ἐκλέξῃ.—Ἡ γνῶσις
ἀποκρίνεται εἰς τὸ οὐσιῶδες τοῦτο ζήτημα, ἡ γνῶσις,
ὁ ἐξαίσιος καὶ αἰώνιος οὗτος καρπὸς τοῦ δένδρου τῆς
ἀνθρωπότητος, ὠριμάσας ὑπὸ τὸ εὐεργετικὸν φῶς τοῦ
λογικοῦ. Ἀποπλανηθεῖσα εἰς ὄνειρα ἢ φαντασίαν ἀκο-
λουθεῖ τὴν πλάνον αὐτῆς πορείαν. Ἐὰν τὸ λογικὸν δὲν
ἔλθῃ εἰς βοήθειαν τῆς βουλήσεως, χάνεται καὶ αὐτὴ
εἰς τὴν ἄβυσσον τοῦ ἀπείρου. Τὸ ὑπέρτατον καθήκον
τῆς ὑγιεινῆς τῆς ψυχῆς εἶνε νὰ ἐξηγήσῃ τὴν δύναμιν
τῆς μορφώσεως ἐπὶ τῶν σκοτεινῶν δυνάμεων τῆς ὑλι-

κῆς φύσεως, καὶ νὰ δείξῃ ὁποῖαν σωτηριώδη ἐπιρροὴν
ἐξασκεῖ τοῦ πνεύματος ἡ καλλιέργεια ἐπὶ τῆς ὑγιείας
τῶν ἀτόμων, τῶν κοινοτήτων, τῆς ὅλης ἀνθρωπότη-
τος. Διὰ τὸν φιλόσοφον, ὅστις καταγίνεται εἰς βαθείας
ἐρεῦνας περὶ τῆς οὐσίας τοῦ ἀνθρώπου, δὲν ὑπάρχει ἴσως
φαινόμενον μᾶλλον ἀξιοσημείωτον τῆς δυνάμεως, τὴν
ὁποῖαν ἔχει ἡ ἀφηρημένη ιδέα εἰς τὸ νὰ ἐνεργῇ ἐπὶ τοῦ
φυσικοῦ ὁργανισμοῦ διὰ τοῦ οὕτω καλουμένου διανοη-
τικοῦ συναισθήματος. Τοῦτο δὲ εἶνε ἐξαιρετικὸν
προνόμιον τοῦ ἀνθρώπου, ὅτι ἐν αὐτῷ αἱ ιδέαι δύνανται
νὰ γεννήσωσι συναισθήματα καὶ ὅτι διὰ τῶν διανοη-
τικῶν τούτων συναισθημάτων τὸ πνεῦμα ἐπηρεάζει
τὸ σῶμα, ὅπως τὸ σῶμα ἐπηρεάζει τὸ πνεῦμα διὰ τῶν
κυρίως καλουμένων ὑλικῶν συναισθημάτων. Τὰ κατώ-
τερα τοῦ ἀνθρώπου ὄντα δὲν ἔχουσιν ἔννοιαν τῶν συν-
αισθημάτων αὐτῶν. Ὅντα καθαρῶς πνευματικῆς
φύσεως δὲν συναισθάνονται, ὅπως ἡμεῖς. Ἐν τῷ ἄν-
θρώπῳ μόνῳ ὑπάρχει σχέσις σώματος καὶ ψυχῆς ἐκ-
φραζομένη διὰ τοῦ διανοητικοῦ συναισθήματος· ἐκεῖ-
νος, ὅστις ἐμορφώθη πρὸς τοῦτο, αἰσθάνεται τὴν ἐπιρ-
ροὴν τῆς ιδέας ἐν τῷ συνόλῳ τῆς ἑαυτοῦ ὑπάρξεως.

Ἐὰν κατὰ τὰς ψυχολογικὰς ἐρεῦνας συνειθίζον νὰ
θεωρῶσι τὸν ἄνθρωπον ὡς ὃν ἀδιαίρετον, ἤθελον ἐν-
νοήσῃ εὐκόλως τὴν σκέψιν ἡμῶν, ἀλλ' οὐδόλως συμ-
βαίνει τὸ αὐτὸ, ὅποταν θεωρῶσι τὸ πνεῦμα καὶ τὸ
σῶμα ὡς δύο δυνάμεις ἐχθρικὰς, βιαίως δεδεμέναις
τὴν μίαν μετὰ τῆς ἄλλης, καὶ ὅποταν παραδέχωνται
τὴν γνώμην ταύτην, τὴν ἱκανῶς διαδεδομένην, ὅτι
δηλαδή πᾶσα ἀπόλαυσις τῆς ζωικῆς φύσεως εἶνε ἀπό-
πειρα κατὰ τῆς ἀνωτέρας φύσεως, καὶ ὅτι δὲν δύναται
τις νὰ καλλιεργήσῃ τὸ πνεῦμα, εἰμὴ ἐπὶ ζημίᾳ τοῦ

σώματος· ἡ δοξασία αὕτη εἶνε σφόδρα λυπηρὰ καὶ ἀπελπιστικὴ, διὰ τὸν λόγον ὅτι δὲν ἐπιτρέπει εἰς τοὺς δυσμοίρους θνητοὺς, εἰμὴ τὴν ὀδυνηρὰν ἐκλογὴν μεταξὺ θυσιῶν ἀναπορεύκτων. Καὶ ὅμως βλέπομεν τόσους σοφοὺς πάσχοντας, τόσους ἀμαθεῖς εὐσάρκους καὶ εὐρώστους, τόσους χωρικοὺς χαίροντας ἄκραν ὑγείαν, τόσους κατοίκους πόλεων λειψοσάρκους καὶ λεπτοφυεῖς, ὥστε τὰ πάμπολλα ταῦτα παραδείγματα φαίνονται δικαιολογοῦντά πως τὴν κοινὴν γνώμην. Πλὴν ἀλλ' ὅμως πρόκειται νὰ συνενοηθῶμεν καλῶς περὶ τοῦ τι ἐννοοῦμεν ὑπὸ τὴν λέξιν «Μόρφωσις.» Σοφός τις, λόγου χάριν, ἀφιέρωσεν ἰσως τὸ ἥμισυ τῆς ζωῆς αὐτοῦ εἰς τὴν σπουδὴν τῆς γεωμετρίας· ἀλλ' ἐξ ὀλοκλήρου καταγινόμενος εἰς τὴν ἐπιστήμην ταύτην παρημέλησε τὴν σπουδὴν τοῦ ἀνθρώπου. Ἐτερος δέ τις ἐβυθίσθη εἰς τοὺς μυχοὺς τῆς ἱστορίας καὶ ἀπώλεσεν ἐκ τῆς ὄψεως αὐτοῦ τὸν παρόντα σύγχρονον κόσμον. Περιπλέον, ὁ ἄνθρωπος ἐκεῖνος, ὅστις ἀπολαύει καλῆς ὑγείας, εἶνε ἰσως ἥττον μωρὸς ἢ ὅσον φαίνεται· ἐσπούδασε τὴν τέχνην τοῦ χαίρειν καὶ ἀπολαύειν· ὁ χωρικός οὗτος γνωρίζει ἀκριβῶς τίνων χρεῖαν ἔχει εἰς ἐκπλήρωσιν τῶν καθηκόντων αὐτοῦ ὡς ἀνθρώπου καὶ ὡς πολίτου, ὁ τῆς πόλεως κάτοικος δὲν ἔμαθε τόσα καὶ λαμβάνει τῆς ἀμαθείας αὐτοῦ τὰ ἐπίχειρα. Ἡ ἀληθὴς μόρφωσις εἶνε ἡ ἐναρμόνιος ἀνάπτυξις τῶν δυνάμεων ἡμῶν. Αὕτη μόνη καθιστᾷ ἡμᾶς εὐτυχεῖς, ἀγαθοὺς καὶ ὑγιεῖς· αὕτη διδάσκει ἡμᾶς ὅ, τι ὀφείλομεν νὰ πράξωμεν, καθ' ἣν ἔχει ἕκαστος εἰδικὴν ἱκανότητα· αὕτη διδάσκει ἡμᾶς νὰ γνωρίζωμεν τὰς δυνάμεις ἡμῶν ἐξασκοῦντες αὐτὰς πρὸς δοκιμήν· αὕτη πείθει ἡμᾶς νὰ ὑποτάξωμεν (οὐχὶ νὰ καταστρέψωμεν) τὴν φαντα-

σίαν τῆς παιδικῆς ἡλικίας καὶ τὴν τολμηρὰν βούλησιν τῆς νεότητος εἰς τὴν νοημοσύνην τῆς ὀρίμου ἡλικίας. Ἐνταῦθα λοιπὸν ἐγκεῖται τὸ μέρος τῆς ψυχικῆς ὑγιεινῆς, τὸ ἀπευθυνόμενον κατ' εὐθεΐαν εἰς τὴν ὀριμότητα τῆς ἀνδρικῆς ἡλικίας.

Ἡ βούλησις καὶ τὸ συναίσθημα καὶ ἐπομένως ἡ χαρὰ καὶ ἡ λύπη ἐξαρτῶνται παρ' ἡμῖν ἐκ τῆς ἀπόψεως, ἐξ ἧς θεωροῦμεν τὸν κόσμον καὶ ἡμᾶς αὐτοὺς· ἡ ἀποψις δ' αὕτη εἶνε ἀποτέλεσμα τῆς ἡμετέρας μορφώσεως. Ἐκαστος ἐξ ἑαυτοῦ μόνον δύναται ν' ἀρύηται παρηγορίαν ἢ ἀποθάρρυνσιν, ἕκαστος ἐν ἑαυτῷ φέρει τὴν κόλασιν ἢ τὸν παράδεισον. Ἐὰν τὸ βλέμμα ᾔηνε καθαρὸν καὶ αἰθριον, τοιοῦτος θέλει φανῇ εἰς αὐτὸ καὶ ὁ κόσμος. Αἱ ἰδέαι ἐνεργοῦσαι ἐπὶ τῆς διαθέσεως ἡμῶν ἐνεργοῦσιν ἐπίσης καὶ ἐπὶ τῆς εὐεξίας ἡμῶν. Πεποίθησις ἰσχυρὰ καὶ εὐλογος ἀποβαίνει διὰ τὸν κατέχοντα αὐτὴν μέρος ἀναπόσπαστον τῆς ἀτομικότητος αὐτοῦ. Αὕτη εἶνε διὰ τὸν κεκμηκότα μὲν στήριγμα, διὰ τὸν πάσχοντα δὲ τῶν δεινῶν ἀνακούφισις καὶ τὸ παλλάδιον διὰ τὸν εἰσέτι ὑγιᾶ. Ὁ Σπινόζας χωρὶς τῆς βοηθείας τῆς ἐσωτερικῆς ταύτης δυνάμεως ἡδύνατο ἄρά γε νὰ ζήσῃ τοσοῦτον καιρόν;—Νοήσατε τὸν κόσμον καθόλου καὶ ἐν τῇ συναφείᾳ αὐτοῦ καὶ ἀμέσως τὸ βλέμμα ὑμῶν ἱλαρύνεται. Ἐχετε πάντοτε ὑπ' ὄψιν τοὺς τελικοὺς σκοποὺς, καὶ τὰ παροδικὰ δεινὰ θέλουσι φανῇ εἰς ὑμᾶς ἐλαφρότερα καὶ ἀνεκτότερα. Μὴ ζητεῖτε τὰ χειροκροτήματα τοῦ κόσμου, καὶ ἐμπορεῖτε νὰ ζήσητε εὐχαρίστως. Ὁ ἐγωΐστης εἶνε εἴπερ τις καὶ ἄλλος εὐαίσθητος εἰς τὰς προσβολὰς τοῦ κακοῦ, καθότι διατελὼν καθειργμένος εἰς λίαν στενὸν ὀρίζοντα, τιμωρεῖται ὑπὸ τοῦ ἰδίου αὐτοῦ ἐγωΐσμοῦ. Ἀναγκαῖον λοι-

πὸν εἶνε νὰ γνωρίζῃ τις νὰ εὐρύνη τὸν κύκλον τῶν οἰκείων αἰσθημάτων καὶ τῶν ιδεῶν· ἀναγκαῖον εἶνε νὰ ἐννοήσῃ πᾶς τις, ὅτι ἡ ζωὴ δὲν εἶνε δῶρον, χάρισμα τῆς φύσεως, ἀλλ' ὅτι πρὸ παντὸς ἄλλου ἕκαστος ἔχει καθήκον, ἀποστολὴν τινα νὰ ἐκπληρώσῃ· καὶ ὅτι, ἐὰν ἡ ζωὴ συνεπάγῃ δικαιώματα, ἐπιβάλλει ἑμῶς καὶ ὑποχρεώσεις.

Ἐπειδὴ ἡ ἀρχικὴ αἰτία νοσηρᾶς τινος καταστάσεως εἶνε ὑπερβολικὴ προσοχὴ εἰς πᾶν ὅ,τι ἀφορᾷ τὸ σῶμα, δὲν δύναται τις ν' ἀντιτάξῃ εἰς τὸ κακὸν τοῦτο καλλίτερον φάρμακον, εἰμὴ τὰς ὑψηλὰς ιδέας τοῦ νοῦς, αἵτινες ἀποτρέπουσιν αὐτὸν τῶν ὑλικῶν ἐνασχολήσεων. Οἶκτον προξενεῖ τὸ βλέπειν τὰς στενὰς ταύτας κεφαλὰς ἐνασχολουμένας μὲ λεπτολόγον καὶ ἀδιάλειπτον μέριμναν περὶ τῆς σωματικῆς αὐτῶν ὑπάρξεως, τὴν ὁποίαν συντέμνουσιν αὐτοὶ οἱ ἴδιοι ἔνεκεν τῆς διηνεκοῦς ἀνησυχίας. Ὁ ἰατρὸς, τὸν ὁποῖον δὲν ἀφίνουσιν ἡσυχον ζητοῦντες αἰωνίως συμβουλὰς, δὲν αἰσθάνεται εἰμὴ περιφρόνησιν πρὸς αὐτούς. Οἱ ἄνθρωποι οὗτοι ἀποθνήσκουσι διὰ τὴν ἐπιθυμίαν τοῦ ζῆν. Ἰ γνωρίζετε διατί;—διότι λείπει εἰς αὐτοὺς ἡ καλλιέργεια τοῦ πνεύματος, ἡ μόνη ἱκανὴ νὰ ὑψώσῃ τὸν ἄνθρωπον ὑπὲρ ἄνω τῆς ἀθλίας ταύτης ἀδυναμίας, ἀνοίγουσα στάδιον εἰς τὴν εὐγενεστέραν μοῖραν τῆς ὑπάρξεως αὐτοῦ καὶ τοιοῦτοτρόπως χορηγοῦσα εἰς αὐτὸν πραγματικὴν δύναμιν ἐπὶ τῆς ὕλης. Ἄς μὴ ἐνδιατρίψωμεν πλέον εἰς τὰ ἀξιομνημόνευτα παραδείγματα, τὰ ὁποῖα παρέσχεν εἰς ἡμᾶς ἡ στωικὴ φιλοσοφία· ἐν αὐτοῖς εἶδομεν μᾶλλον τὸ ἀποτέλεσμα τῆς βουλήσεως τοῦ ἀτόμου ἢ τὰς διδασκαλίας τῆς σχολῆς ταύτης. Ἀλλὰ τίνες ἀπήλαυσαν τὸ ἄκρον ἄωτον τῆς ἐπὶ τῆς γῆς ἀνθρω-

πίνης ὑπάρξεως, εἰμὴ τὰ σπουδαῖα πνεύματα στραφέντα μετὰ ζέσεως πρὸς τὰς ὑψίστας ιδέας ἀπὸ τοῦ Πυθαγόρου μέχρι τοῦ Γκαῖτε;—Ἰλαρά τις θεὰ τοῦ συνόλου τῶν πραγμάτων εἶνε ὁρος ἀναπόφευκτος τῆς ὑγείας καὶ μόνη ἡ γνῶσις δύναται νὰ δώσῃ εἰς τὸν ἄνθρωπον τὴν ἀναγκαίαν πρὸς τοῦτο ἰλαρότητα. Ὁ μέγας νοῦς, ὅστις ἐπὶ μᾶλλον ἐβυθίσθη εἰς τὴν ἄβυσσον τοῦ πνευματισμοῦ καὶ ὅστις διὰ παρατηρήσεως ἀταράχου ἔμαθε νὰ παρατείνῃ τὰς ἡμέρας αὐτοῦ, ὁ νοῦς, ὅστις ἐθεωρήθη πάντοτε ὡς ὁ σκαιότερος τῶν φιλοσόφων, εἶπε τοὺς ἀξιομνημονεύτους τούτους λόγους, τοὺς ὁποῖους ἄλλως τε καὶ ἀπέδειξεν, ὡς σύνηθες αὐτῷ, μετὰ γεωμετρικῆς ἀκριβείας. « Ἡ γαλήνη καὶ ἰλαρότης » δὲν ἔχει ποτὲ ὑπερβολὰς· ἀλλὰ πάντοτε εἶνέ τι ἀγαθόν, ἡ λύπη ἐξεναντίας δύναται νὰ ἔχῃ ὑπερβολὴν, » διότι πάντοτε εἶνέ τι κακόν· ὅσῳ μᾶλλον ἐκτείνονται αἱ ιδέαι τοῦ ἡμετέρου πνεύματος, τόσῳ μᾶλλον » προσεγγίζομεν εἰς τὴν ἀληθῆ εὐδαιμονίαν. » Ἐνταῦθα εὐρίσκεται ἡ εὐεργετικὴ δύναμις, τὴν ὁποίαν κατέχει ἡ ἀληθὴς φιλοσοφία, ὅτι δηλαδὴ εἰς αὐτὴν δέδοται νὰ ὑποδείξῃ εἰς τὸν ἄνθρωπον ἀφετηρίαν, ἀφ' ἧς ἄνευ ἀδιαφορίας, ἀλλὰ καὶ ἄνευ ψυχικῆς ἀγωνίας θεωρεῖ τὰ ἀλλοιούμενα κύματα τῶν φαινομένων, τὰ ὁποῖα παρέρχονται, ἐνθα τὸ παρελθὸν φαίνεται αὐτῷ ὡς ἱερὸν κληροδότημα, τὸ μέλλον ὡς σκοπὸς ἐμπλεως ἐλπίδων καὶ τὸ ἐνεστὸς ὡς παρακαταθήκη ἐμπεπιστευμένων εἰς τὴν διάνοιαν καὶ τὰς ἀνάγκας αὐτοῦ. Ἡ δύναμις αὕτη ἀνήκει μὲν εἰς τὴν φιλοσοφίαν, ἀλλ' εἰς ἐκείνην μόνον τὴν φιλοσοφίαν, ἥτις θερμαίνει τὴν καρδίαν ἐνταύτῳ καὶ τὴν κεφαλὴν, ἥτις ἔχει τὴν πηγὴν αὐτῆς ἐν τῇ ψυχῇ τοῦ νοοῦντος, τοῦ φιλοσόφου, ἡ

ὅποια διήκει δι' ἑλξης τῆς ὑπάρξεως αὐτοῦ, ἡ ὅποια δὲν διδάσκεται ὡς μάθημα, ἀλλ' εἶνε ἀποτέλεσμα τοῦ προσωπικοῦ αὐτοῦ βίου, ἐμπνέει δὲ τὸν ἄνθρωπον ὁλόκληρον, καὶ ἡ ὅποια τέλος πάντων ἔχει ὡς ἀρχὴν καὶ ὡς τέλος τὴν ἐξέτασιν καὶ κατανόησιν ἑαυτοῦ.

Πόσον εἶνε μωρὸς ὁ θαυμάζων καὶ ἐπιθυμῶν εὐδαιμονίαν, τῆς ὁποίας δὲν ἔχει συνείδησιν! Ἐπειδὴ ἡ εὐδαιμονία δὲν εἶνε ἄλλο τι, εἰ μὴ ιδέα, μόνον ἐν τῷ πνεύματι δύναται νὰ ἔχῃ τὴν ἑδραν αὐτῆς. Δὲν πρόκειται περὶ λογοπαιγνίου. Ποιῶ ἐκκλησιν πρὸς ὅλους ἐκείνους, οἱ ὅποιοι ἠδυνήθησαν νὰ παραβάλλωσι τὸ συναίσθημα εὐχαριστήσεως καθαρῶς ὑλικῆς πρὸς τὰς εὐχαριστήσεις τῆς διανοίας, ὡσάκως αὕτη κατορθώνει ν' ἀνακαλύψῃ μίαν ἀλήθειαν. Καθαρότης τοῦ πνεύματος. Ἰδοὺ διὰ τὸν ἄνθρωπον τὸ κάλλιστον πρὸς διατήρησιν καὶ ἀποκατάστασιν τῆς ὑγείας αὐτοῦ μέσον.

Τὸ σπουδαιότατον ἀποτέλεσμα πάσης μορφώσεως εἶνε τὸ γινώσκειν ἑαυτόν. Ἡ Θεία Πρόνοια παρεχώρησεν εἰς ἕκαστον ἀνθρώπινον πλάσμα ὠρισμένον ποσὸν δυνάμεων, αἱ ὅποια ἐνεργοῦσιν ἐντὸς κύκλου διαχαρχθέντος ἐκ τῶν προτέρων. Ἡ ὑγεία τοῦ ἀτόμου συνίσταται εἰς τὴν δικαίαν ἰσορροπίαν τῶν δυνάμεων τούτων. Τὸ ἄκρον ἄωτον τῆς ἀνθρωπίνης σοφίας εἶνε τὸ μετρεῖν καλῶς ἑαυτόν, καὶ ἡ ἐπιγραφὴ τῶν Δελφῶν δὲν ἔχει ἄλλην ἔννοιαν· ὁ γινώσκων νὰ πληροῖ τὸ μέτρον αὐτοῦ διατηρεῖ τὴν ζωὴν καὶ τὴν ὑγείαν· ἐκεῖνος ζῇ ἐν πλήρει ἐλευθερίᾳ· εἶνε ἀπρόσβλητος ἀπὸ πάσης ἐναντιότητος. Δὲν ἀνήκει, εἰμὴ εἰς ἑαυτόν καὶ, καθὼς εἶπεν ὁ Γκαῖτε ἐν τῷ Ἐγμόντῳ, δύναται νὰ διατάξῃ τὴν φύσιν νὰ ἐξαλείψῃ ἐκ τῆς ὑπάρξεως

αὐτοῦ πάντα τὰ ξένα στοιχεῖα, τὰ αἷτια τῆς νόσου καὶ τῶν παθημάτων. «Τὸ ὑπέρτατον ἀγαθόν, ὅπερ» ὁ Θεὸς ἐχορήγησεν εἰς τὸν ἄνθρωπον, εἶνε καὶ θε-» λει εἶσθαι πάντοτε τὸ νὰ ἀνήκῃ αὐτὸς εἰς ἑαυ-» τὸν.» ἂν οἱ λόγοι οὗτοι τοῦ Herder ᾔνε ἀληθεῖς, τότε ἡ μόρφωσις εἶνε ἡ κλεις τοῦ πολυτιμοτάτου θησαυροῦ. Τῷ ὄντι, καθὼς ἡ φύσις διὰ νὰ ἀσφαλίσῃ τὴν διάρκειαν τῆς πραγματικότητος παρέσχεν εἰς τὸ φυσικὸν ὄν δυνάμιν ἀντιστάσεως καὶ ἀναγεννήσεως διηνεκοῦς, ὁμοίως δυνάμεθα ἐν τε τῇ διανοητικῇ καὶ ἠθικῇ τάξει ν' ἀποκτήσωμεν δυνάμιν ἀνάλογον καὶ ὑπερτέραν. Ἡ ἐλαφρότης τοῦ πνεύματος, ἡ ὅποια εἶνε τὸ σημεῖον τῆς ἐλαστικότητος τοῦ χαρακτῆρος, ἔχει διὰ τὴν διατήρησιν τῆς ὑγείας ἐπιρροὴν ἐνεργητικωτάτην, ὥςτις αἰθὴρ λεπτὸς ζωογονεῖ ὅλην τὴν ὑπαρξιν ἡμῶν. Ἡ ἐλαφρότης τῆς καρδίας, ἥτις προέρχεται ἐκ κατοχῆς πλήρους καὶ τελείας ἡμῶν αὐτῶν, μήπως δὲν ἤθελεν ἔχει βαρύτερα καὶ διαρκέστερα ἀποτελέσματα τῆς διαβατικῆς καὶ ἀσυνειδήτου ἐκείνης μέθης;

Ἐὰν ὁ ἄνθρωπος, τοῦ ὁποίου τὸ πνεῦμα εἶνε καλλιεργημένον, φθάσῃ εἰς τὴν γνῶσιν ἑαυτοῦ, τοῦτο κατορθώνει μόνον καὶ μόνον, διότι ἔμαθε νὰ θεωρῇ ἑαυτόν ὡς μέρος ἑνὸς ὅλου καὶ νὰ συνέχῃται μὲ ἄλλα μέρη τοῦ αὐτοῦ ὅλου. Δύναται τις εἰπεῖν, ὅτι ἐκ τῆς ἐννοίας ταύτης ἀρχεται ἡ ἀληθὴς μόρφωσις καὶ συγχρόνως κατάστασις τις πραγματικῆς εὐχαριστήσεως, σωματικῆς καὶ πνευματικῆς. Παρατηρήσατε μετὰ προσοχῆς τὸν ὑποχονδριακόν. Θέλετε ἀναγνωρίσει μὲ οἶκτον, ὅτι τὸ κακὸν αὐτοῦ συνίσταται κυρίως εἰπεῖν ἐν τινι σκαιῷ καὶ ὀλιβερῷ ἐγωϊσμῷ. Δὲν ζῇ, δὲν σκέπτεται, δὲν πάσχει, εἰμὴ διὰ τὸ ἄθλιον ἐγώ, ἐκτεθειμένον εἰς μυρί-

ους ἐχθρούς. Ἀποστρέφων τοὺς ὀφθαλμοὺς ἐκ τῶν ὥραίων καὶ μεγάλων θαυμάτων, τὰ ὅποια ὁ κόσμος καὶ ἡ φύσις προσφέρουσιν εἰς πᾶσαν ἀνοικτὴν καρδίαν, ἀδιάφορος εἰς τὴν χαρὰν καὶ, τὸ χεῖριστον, εἰς τὰ παθήματα τῶν ὁμοίων του, καταδοκεῖ μετὰ προσηλώσεως τυραννικῆς τὸ ἐλάχιστον αἶσθημα τὸ κεκρυμμένον εἰς τὰς λεπτοτέρας πτυχὰς τῆς ὑπάρξεως αὐτοῦ, ἡ δὲ ζωὴ εἶνε εἰς αὐτὸν βραδεῖα κόλασις, συνεχὴς ἀγωνία. Οἱ μὲν ἄλλοι ἄνθρωποι εἶνε δι' αὐτὸν ἀντικείμενον φθόνου, αὐτὸς δὲ δι' ἑαυτὸν πηγὴ φόβων καὶ ψυχικῆς ἀγωνίας· αὕτη δὲ ἡ ὀλεθρία πηγὴ δὲν στεριεύει, εἰμὴ μετὰ τῆς ὑπάρξεως αὐτοῦ. Ἡ ζωὴ, τὴν ὅποιαν προσπαθεῖ διηνεκῶς νὰ συλλάβῃ καὶ ἡ ὅποια τῷ διαφεύγει ὅλον ἐν, καταντᾷ τελευταῖον ἀδιάφορος καὶ πίπτει εἰς κατάστασιν κτηνώδους ἡλιθιότητος. Δὲν δύναται πλέον νὰ εἴπῃ, ὥπως ὁ κατά τε τὸ σῶμα καὶ τὴν ψυχὴν ὑγιὲς ἄνθρωπος· «οὐδὲν ἀνθρώπινον θεωρῶ ξένον εἰς ἑμαυτὸν» (*Homo sum nihil humani alienum a me puto*), πᾶν ἀνθρώπινον εἶνε δι' αὐτὸν ξένον. Μὲ τὴν ἀπόγνωσιν τοῦ Ὀρέστου, παρ' οὗ αἱ Ἐρινύες ἀφῆρεσαν βαθμηδὸν καὶ κατ' ὀλίγον τὸ μεγαλεῖτερον ἀγαθόν, τὸ λογικόν, προσκολλᾶται ἀσυνειδήτως εἰς τὸν ἄθλιον ἐκεῖνον πηλὸν, τὸν ὅποιον ὀνομάζει, ἐγὼ καὶ ἐξαφανίζεται μετ' αὐτοῦ εἰς τὸν τάφον, τὸν ὅποιον αὐτὸς εἰς ἑαυτὸν ἔσκαψεν. Τί εἶνε δι' αὐτὸν ὁ κόσμος, ἡ φύσις, ἡ ἀνθρωπότης, ἡ ἐπιστήμη;—Ἡ ὑποχονδρία εἶνε ἐγωϊσμός· ὁ ἐγωϊσμός εἶνε κτηνωδία. Ἐάν ᾔνε καιρὸς ἀκόμη, ἀνοιξατε τὸ πνεῦμα τοῦ δυστυχοῦς τούτου εἰς γενικὰς ἰδέας, ἀφαιρέσατε τὴν ἀγλύν, ἥτις καλύπτει τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτοῦ, τὸ κάλυμμα, ὅπερ περιβάλλει τὴν καρδίαν αὐτοῦ· κατα-

στήσατε αὐτὸν εὐαίσθητον εἰς τὰς τύχας τῆς φυλῆς αὐτοῦ, ἐνὶ λόγῳ, φωτίσατε τὸ πνεῦμα αὐτοῦ· τότε δὲ τὸ δαιμόνιον, ὑφ' οὗ κατέχεται, ἀνένδοτον εἰς πάσας τὰς ἱατρικὰς συνταγὰς, θέλει ἐξαφανισθῇ ἐνώπιον τοῦ φωτὸς τῆς πνευματικῆς ἡμέρας. Καὶ ἐάν ἡ θεραπεία εἶνε ἀδύνατος, θὰ ᾔνε εἰσέτι παρηγορία, ἐάν δυνηθῇ νὰ εἴπῃ μετὰ τινος δυστυχοῦς ποιητοῦ· «ὄλος » ὁ κόσμος πάσχει καὶ μόνος ἐγὼ θέλω νὰ ᾔμαι » ἀπηλλαγμένος πάσης θλίψεως! Θέλω νὰ ᾔμαι εὐ- » τυχῆς ἐν τῷ μέσῳ τῶν τάφων, οἱ ὅποιοι καλύπτουσι » τὴν γῆν!»

Ἐάν ᾔναι λυσιτελὲς εἰς τὴν κατάστασιν τοῦ πάσχοντος τὸ νὰ ἐκτείνῃ τὴν θέαν πέραν ἑαυτοῦ καὶ ν' ἀνοιῇ τοὺς ὀφθαλμοὺς πρὸς τὴν ὁλότητα, ὠφελιμώτερον εἶνε τοῦτο εἰς τὸ νὰ προασφαλίσθῃ τις κατὰ τοῦ πάθους τούτου. Ἡ ὑγεία, καθόσον εἶνε ἴδιον τοῦ ἀνθρώπου ἔργον, ἐξαρτᾶται ἐκ δύο φρονημάτων, τὰ ὅποια ἔχουσι γονίμους συνεπείας, ἐκ τῆς αὐτονομίας τῆς βουλήσεως, ὅτε δηλονότι εἶνε τις κύριος ἑαυτοῦ, καὶ ἐκ τῆς αὐταπαρνήσεως, ἐξ ὧν γεννᾶται ἡ μεσότης, ἡ τήρησις δηλαδὴ τοῦ μέτρου, ὡς ἀποτέλεσμα τοῦ συνδυασμοῦ αὐτῶν. Εἶνε μέγα τὸ νὰ δείξῃ τις ἐν εὐθέτῳ στιγμῇ τὴν δύναμιν βουλήσεως ἰσχυρᾶς, ἀλλ' εἶνε ἀνώτερον ἀκόμη τὸ μεγαλεῖον, ὅπότεν τις ὑποτάσῃ τὴν βούλησιν κατὰ χρέος τοῦτο δὲ δὲν κατορθοῦται, εἰμὴ διὰ τῆς μορφώσεως τοῦ πνεύματος, ὑψωθέντος εἰς τὴν ἔννοιαν τοῦ νόμου, ἐνώπιον τοῦ ὁποίου πᾶσα αὐθαιρεσία καταντᾷ μωρία. Ἡ ἐνέργεια τῆς βουλήσεως δὲν ἐνεργεῖ προφανῶς, εἰμὴ εἰς παροδικὰς καταστάσεις. Τὸ λογικὸν ἐξ ἐναντίας ἀσκεῖ τὴν δύναμιν αὐτοῦ εἰς χρονίαν παθήσει τῆς ψυχῆς,

ὅπως ἡ χαρὰ ἐξάπτει μὲν στιγμιαίως τὰ φαινόμενα τῆς ζωῆς, ἀλλ' ἐξαντλεῖ τὰς ἀνθρωπίνους δυνάμεις διὰ λίαν συνεχῶς ἐπαναλαμβανομένων συγκινήσεων, ἐν ᾧ ἡ φαιδρότης τῆς ψυχῆς δι' ἡπίας μὲν, πλὴν διαρκoῦς ἐπιδράσεως συντηρεῖ τὴν υἱείαν, παρέχουσα τὴν εὐεργεσίαν τροφῆς ἐκλεκτῆς καὶ θρεπτικῆς. « Τὸ καλλίτερον μέσον » εἶπε πνευματώδης τις ἄνθρωπος, « τοῦ νὰ ἐξέλθῃ τις τοῦ βορβόρου, ὅστις συνταράσσει τὴν φύσιν καὶ τὴν κοινωνίαν, εἶνε ἡ ὑψωσις τοῦ πνεύματος ». Οὐδὲν ὅμως δύναται νὰ ὑψώσῃ τὸ πνεῦμα ἐκτὸς τῆς θεωρίας, ἡ ὁποία εἶνε θυγάτηρ τοῦ λογικοῦ. Ἄς λάβωμεν ὡς παράδειγμα τὸν Βραχμᾶναν· αἰετοτε σκαιὸς, αἰετοτε εὐχαριστημένος, πλανώμενος εἰς ῥεμβασμὸν ἀόριστον καὶ ἀτελεύτητον, βυθισμένος εἰς τὴν μελέτην τοῦ ἰδεώδους, ζῇ ἡσύχως καὶ ἀταράχως ἐν φαιδρᾷ υἱείᾳ, εἰς περιόδους μακρῶν ἐνιαυτῶν. Οὐδεὶς τῶν εὐρωπαϊῶν ἀπησχολημένος διηνεκῶς εἰς μηδαμινὰ πράγματα, δύναται νὰ φθάσῃ εἰς τὸ αὐτὸ γῆρας. Ὁ Κάντιος, εἰς τὸν ὁποῖον ἡ φύσις ἐδείχθη μητρυιὰ, ἀντλήσας δύναμιν ἐκ τοῦ μεγαλείου τῶν ἰδεῶν αὐτοῦ, ἀπέκτησεν υἱείαν διαρκῇ καὶ παρέσχεν οὕτω μίαν ἀπόδειξιν εἰς τὰς ὑποθέσεις τῶν σοφῶν, οἵτινες ἀπὸ πολλοῦ πειρῶνται ν' ἀποδείξωσι τὴν συγγένειαν τῆς Ἰνδικῆς μετὰ τῆς Γερμανικῆς φυλῆς. Ὁ Wieland, τοῦ ὁποῦ οὗ βίος ὑπῆρξεν ὑπογραμμὸς ἀρμονίας, καὶ περ ποιητὴς ὢν, ἔσχε γῆρας εὐτυχὲς καὶ πλήρες υἱείας, ὀφειλόμενον μᾶλλον εἰς τὴν ὁμαλὴν ἀνάπτυξιν τῶν διανοητικῶν αὐτοῦ δυνάμεων, ἢ εἰς τὴν φαντασίαν αὐτοῦ. Ἡ νόησις εἶνε καθ' ἑαυτὴν ἐνασχόλησις ὄντως ἀνθρωπική, εὐεργετικὴ καὶ σωτήριος, διότι τηροῦσα τὸ μέσον μετὰ τὴν διαχύσεως καὶ προσηλώσεως καὶ ἀνταποκρίνο-

μένη εἰς τὸν ἐπὶ τῆς γῆς προορισμὸν τοῦ ἀνθρώπου, ἡρέμα προβιβάζει αὐτὸν εἰς τὸν ὑψηλότερον αὐτοῦ προορισμὸν. Πόσον τέρπει τὸ βλέμμα ἐκεῖνο τὸ διευθυνόμενον εἰς τὴν εὐρείαν ἄλυσιν τῶν δυνάμεων τοῦ παντός, ἀπασῶν συνδεομένων που πρὸς ἀλλήλας καὶ ὑποδεικνυσῶν τὴν ἐνότητα ἐκείνην, τῆς ὁποίας τὸ συναίσθημα καθιστᾷ ἡμᾶς εὐτυχεῖς! Πόσον καλὸν καὶ ὠφέλιμον πρᾶγμα εἶνε τὸ νὰ δυνηθῇ τις νὰ δείξῃ μετὰ σεβασμοῦ τὰς λαμπράς ταύτας ἀτομικότητας, αἱ ὁποῖαι, ὡς σύμβολα τῆς δυνάμεως τοῦ πνεύματος ἐπὶ τῆς ὕλης, ἴστανται ἐν τῷ ναῷ τῆς ἱστορίας ὡς γεραραί εἰκόνες!—Ὁ Πλάτων ἐδίδασκε καὶ ἐμάνθανεν ἀκόμη ἐν ἡλικίᾳ 84 ἐτῶν. Ὁ Σοφοκλῆς ἦτο γέρων, ὅτε συνέταξε τὸν Οἰδίποδα ἐπὶ Κολονῷ. Ὁ Κάτων πλήρης ἡμερῶν δὲν ἀηδίαζε τὴν ζωὴν. Ὁ μὲν Ἰσοκράτης διέλαμπεν ὡς ῥήτωρ εἰς ἡλικίαν 94 ἐτῶν, ὁ δὲ Φλενρὺς ὡς πολιτικὸς εἰς ἡλικίαν 90 ἐτῶν. Ὁ Γκαῖτε, ὁ ἐξοχος διδάσκαλος, ὁ Ζεὺς Γκαῖτε, ὑπερέβη καλῶς ἔχων τὰ συνήθη ὅρια τῆς ζωῆς καὶ ἐπροςπάθει ἀκόμη νὰ εἰσδύσῃ εἰς τὸ μυστήριον τῆς φύσεως, εἰς τὸ ἀρχέτυπον τῶν δημιουργημάτων αὐτῆς! Ἀδίκως ἤθελε προβάλλει τις ὅτι, προκειμένου περὶ τῆς ἐπιρροῆς τῆς πνευματικῆς μορφώσεως ἐπὶ τῆς σωματικῆς ἀναπτύξεως, ἡ ἐποχὴ ἡμῶν παρουσιάζει δυστυχῶς τὸ ἐναντίον παράδειγμα καὶ ὅτι ἡ ἀβρὰ καὶ νοσηρὰ κατάστασις τῆς ἡμετέρας γενεᾶς αὐξάνεται κατὰ λόγον τῆς ἀναπτύξεως τῆς διανοίας καὶ τῆς προόδου τοῦ πολιτισμοῦ· ἀλλ' εἶνε ἡ λεπτότης ἡ ἀληθὴς μόρφωσις; Ἡ ἀληθὴς μόρφωσις, ὅπου πραγματικῶς ἀνεφάνη, δὲν παρήγαγε τοὺς λαμπροτάτους καρπούς; Καὶ ἐν περιπτώσει, καθ' ἣν ἴσως σύντονος καὶ ὑπερβάλλου-

σα διανοητική ἐργασία ἡδυνήθη νὰ ἐπιδράσῃ τῷ ὄντι ἐπιβλαβῶς ἐπὶ τῆς σωματικῆς ζωῆς, ἀρά γε δὲν ἐθεράπευσε μόνη τὰς πληγὰς, τὰς ὁποίας ἐπροξένησεν;—Ἡ ἀνάγνωσις, ἡ συναναστροφή, ἡ μελέτη δὲν εἶνε πηγαὶ ἀφθονώτατοι, ἔπου εἴμεθα βέβαιοι ὅτι θ' ἀνανεωθῶμεν, θὰ σθένεσωμεν τὴν δίψαν ἡμῶν;—Δὲν πρόκειται ἐνταῦθα νὰ μεταμορφώσωμεν διὰ τῆς σπουδῆς κράσεις ἐξησθενημένας. Ἡ φαντασία καὶ ἡ πίστις δύνανται νὰ παραγάγῃσι θαύματα, ἀλλὰ τὸ λογικὸν δὲν ἔχει τὴν αὐτὴν δύναμιν. Ἐξετάζοντες ὁμῶς τοὺς νοήμονας ἀνθρώπους εὐρίσκομεν ὅτι παραπονοῦνται σπανιώτερον διὰ ἠθικὰς ταραχὰς καὶ κακουχίας ἢ οἱ περιωρισμένου νοὸς ἄνθρωποι, παρ' οἷς τὸ ὑπογάστριον εἶνε τὸ σύμβολον τοῦ σύμπαντος καὶ οἱ ὅποιοι, περιβληθέντες κατὰ κακὴν μοῖραν δικαστοῦ τήθεννον, ἀποφαίνονται ἐν μιᾷ στιγμῇ περὶ ζωῆς, τιμῆς καὶ ἐλευθερίας τοῦ πλησίον, κατὰ λόγον τῶν σωματικῶν λειτουργιῶν αὐτῶν ἢ ἐκτελουμένων κατ' εὐχὴν ἢ κακῶς.

Ὅποταν ἀναπλάσωμεν τὴν φαντασίαν ἡμῶν διὰ τῶν ἀπολαύσεων τῆς τέχνης, ἰσχυροποιήσωμεν τὸν χαρακτῆρα ἡμῶν διὰ τῶν ἠθικῶν πεποιθήσεων, εὐρύνωμεν καὶ κοσμήσωμεν τὴν ὑπαρξιν ἡμῶν διὰ τῆς μορφώσεως, τότε θέλομεν ἀνθέξει εὐχερῶς εἰς τὰς ἑθρικὰς ἐπηρείας, αἱ ὁποῖαι δὲν παύουσι καταδιώκουσαι ἡμᾶς πανταχόθεν. (*)

Παρατηροῦμεν μετ' ἐνδομύχου εὐχαριστήσεως ὅτι αἵτε διανοητικαὶ καὶ φυσικαὶ δυνάμεις ἐξίσου τείνουσι πρὸς μοναδικόν τινα σκοπὸν, εἰς τὸ νὰ τελειοποιησῶσι καὶ καταστήσωσιν ἡμᾶς εὐτυχεῖς, ὅτι ἡ ζωὴ, ἡ

(*) Voyer Reveille—Parise *Traité de la Vieillesse hygienique médical et philosophique*. Paris 1852, in 8.

τέχνη καὶ ἡ ἐπιστήμη εἶνε ἀκτῖνες τοῦ αὐτοῦ ἡλίου, τοῦ ὁποίου τὸ μεῖδιον ὠραίζει πᾶσαν τὴν ὑπαρξιν.

Ῥίπτοντες ἐν βλέμμα ἐπὶ τῶν σκέψεων, εἰς τὰς ὁποίας ἐνδιετρίψαμεν ἄχρι τοῦδε, παρατηροῦμεν ὅτι ἐποικίλαμεν τρεῖς φορές τὸ αὐτὸ θέμα, καὶ ὅτι ἐποιήσαμεν τὴν αὐτὴν μελωδίαν διὰ τριῶν ὀργάνων, προσπαθήσαντες νὰ προσδλέψωμεν ὑπὸ τρεῖς διαφόρους ἐπόψεις τὸν ἄνθρωπον, ὅστις εἶνε ὃν ἀπλοῦν καὶ ἀδιαίρετον. Τοῦτο ὁμῶς δὲν εἶνε ταυτολογία ἀνωφελής, οὐδὲ εἶνε κυρίως ταυτολογία. Τῷ ὄντι, τῆς ἀναλογίας τῶν δυνάμεων καὶ τῶν κλίσεων μὴ οὐσης τῆς αὐτῆς παρ' ἅπασιν τοῖς ἀνθρώποις, ἕκαστος ἐκείνων, οἵτινες θέλουσι λάβει ὑπ' ὄψιν τὰς ἀνωτέρω ῥηθείσας παρατηρήσεις, θέλει προσπαθήσει νὰ ἐφαρμόσῃ εἰς ἑαυτὸν ἐκείνας, αἱ ὁποῖαι ἰδιαιτέρως ἐφαρμόζονται εἰς αὐτόν. θέλει διεγείρει ἢ θέλει περιορίσει, κατὰ τὰς ἰδιαιτέρας αὐτοῦ περιστάσεις, μίαν τῶν τριῶν δυνάμεων τῆς ἡμετέρας φύσεως, δηλονότι, τὴν αἴσθησιν, τὸ βουλευτικὸν καὶ τὸ νοητικόν, μᾶλλον δ' εἰπεῖν θέλει δοκιμάσει τὴν μέθοδον, τὴν ὁποῖαν θέλομεν προτείνει εἰς τὰ ἐπόμενα κεφάλαια.

Παρατήρησις. Αἱ οὐσιωδῶς πρακτικαὶ ἐρευναι τοῦ Brigham ἀποδεικνύουσιν ὅτι ἡ ἐποχὴ ἡμῶν, φίλη τῆς προόδου, ἤρχισε νὰ ἐκτιμᾷ τὴν σπουδαιότητα καὶ τὴν ἀξίαν, τὴν ὁποῖαν ἔχει ἡ διάνοια διὰ τὴν σωματικὴν εὐεξίαν. Ὁ συγγραφεὺς οὗτος θέλει ν' ἀποδείξῃ ὅτι οἱ σοφοὶ φθάνουσι γενικῶς εἰς γῆρας βαθύ, ὅτι ἡ ὀνησιμότης ἡλαττώθη πανταχοῦ κατ' εὐθὺν λόγον τῆς προόδου τῶν φώτων, καὶ ὅτι ὁ ἐξευγενισμὸς τῶν ἡδονῶν εἶνε τὸ μέσον, δι' οὗ ἀρχόμεθα νὰ ἐκτείνωμεν μέχρι τῆς σωματικῆς εὐεξίας τὴν εὐεργετικὴν ἐπενέργειαν τοῦ πολιτισμοῦ.

ΣΤ'.

ΚΡΑΣΕΙΣ, ΠΑΘΗ.

Τὰ πάθη εἶνε ἢ ὑπερβολικά ἐλαττώματα ἢ ὑπερβολικαὶ ἀρεταί.

ΓΚΑΙΤΕ.

Αἱ πραγματεῖαι αὗται ἤθελον κατηγορηθῇ ὡς αὐθαίρετοι καὶ ἀτελεῖς, εἰ μὴ ἐπραγματευόμεθα τοῦλάχιστον ἐν παρόδῳ περὶ κρᾶσεων καὶ παθῶν. Αἱ κρᾶσεις, εἶνε ἀληθές, οὐδόλως μεταβάλλονται καὶ ἐπομένως δὲν δυνάμεθα νὰ ἐνδιατρίψωμεν εἰς τὴν ἔρευναν αὐτῶν καὶ νὰ κερδίσωμεν τι διὰ τὴν ὑγιεινὴν τῆς ψυχῆς. Περὶ δὲ τῶν παθῶν πολλοὶ πολλάκις ὠμίλησαν, καὶ ὅμως πάντοτε ὑποκείμεθα εἰς αὐτά. Ναὶ μὲν ἐκ τῶν μέχρι τοῦδε ἐκτεθέντων εὐχερῶς δύναται τις νὰ συμπεράνῃ ὅ,τι οὐσιῶδες καὶ χρήσιμον πρὸς τὸν σκοπὸν ἡμῶν ἐμπορεῖ νὰ ῥηθῇ περὶ αὐτῶν· ἀλλὰ, καθὼς ὑπάρχουσιν ἀναγνώσται ἐπιθυμοῦντες νὰ μαντεύωσι πολλά, ὑπάρχουσι καὶ ἄλλοι, εἰς τοὺς ὁποίους πρέπει νὰ λέγη τις τὰ πάντα. Ἐν τούτοις θέλομεν περιορισθῇ εἰς ὀλίγας τινὰς παρατηρήσεις, περιοριζόμενοι ἐκ τῶν στενῶν ὁρίων τοῦ μικροῦ τούτου βιβλίου. Πᾶς τις

εἶνε κύριος ν' ἀναπληρώσῃ ἐν εὐθέτῳ τόπῳ τὰ κεφάλαια τῆς ψυχολογίας καὶ τῆς πρακτικῆς φιλοσοφίας. Καλῶς ἐξετάζοντες εὐρίσκομεν ὅτι δύο μόνον κρᾶσεις ὑπάρχουσι, τῶν ὁποίων αἱ λοιπαὶ εἰσι τροποποιήσεις ἐπ' ἄπειρον, ἡ ἐνεργητικὴ δηλονότι καὶ ἡ παθητικὴ.

Ὁ σεβάσμιος συγγραφεὺς τοῦ περὶ Διαίτηος βιβλίου, τοῦ περιλαμβανομένου εἰς τὰ συγγράμματα τοῦ Ἱπποκράτους, ὁ Λαβιᾶτ, ὁ Ζιμμερμάν καὶ ἄλλοι παραδέχονται τὴν διαίρεσιν ταύτην καὶ τὴν ἀκολουθοῦσι καὶ ἡ διδασκαλία τοῦ Βράουν, στηριζομένη ἐπὶ τῆς ἀντιθέσεως τοῦ Σθενικοῦ καὶ Ἀσθενικοῦ, εἶνε εὐνοϊκὴ εἰς τὴν διαίρεσιν ταύτην.

Καθὼς ὁ χαρακτήρ εἶνε τὸ ἄθροισμα τῶν δυνάμεων τῆς θελήσεως ἐν τῷ ἀτόμῳ, ὁμοίως ἡ κρᾶσις εἶνε τὸ σύνολον τῶν ἐμφύτων κλίσεων· ἡ κλίσις δὲ χρησιμεύει ὡς ὕλικόν τῆς θελήσεως. Ἐὰν ἡ θέλησις ἐπικρατήσῃ, ἡ κλίσις μεταβάλλεται εἰς χαρακτῆρα· τὸναντίον δὲ, ἐὰν ἡ κλίσις καταβάλῃ τὴν θέλησιν, γίνεται πάθος. Ἡ κρᾶσις λοιπὸν εἶνε ἡ πηγὴ τῶν παθῶν, καὶ καθὼς διακρίνομεν δύο γενικὰ εἶδη κρᾶσεων, ὁμοίως κατατάττομεν εἰς δύο ἄθροίσματα τὰ πάθη, ἐννοοῦντες ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦτο τὰς διαφόρους συγκινήσεις καὶ ἀψικαρδίας. Τοῦτο λίαν καλῶς κατενόησαν οἱ φυσιολόγοι καὶ οἱ νοήμονες ἰατροί· αἱ αἵματοχολερικαὶ κρᾶσεις ἀποτελοῦσι τὴν ἐνεργητικὴν καλουμένην κρᾶσιν, ἡ δὲ λεμφατικὴ καὶ ἡ φλεγματικὴ τὴν λεγομένην παθητικὴν κρᾶσιν. Δὲν ἀληθεύει τὸ ὑπὸ πολλῶν λεγόμενον, ὅτι αἱ ἀδρανεῖς, ἀμελεῖς, παθητικαὶ κρᾶσεις εὐκόλως δύνανται νὰ μορφωθῶσιν ὑπὸ τῆς πρακτικῆς φιλοσοφίας· ἡ ἀδράνεια εἶνε ἡ ἰσχυροτάτη δύναμις τῆς φύσεως· εἶνε πολὺ μᾶλλον δύσκολον νὰ νικηθῇ αὕτη παρὰ τῷ ἀν-

θρώπων ἢ ἡ ζωηρότης· ἡ ὑγιεινὴ δὲ τῆς ψυχῆς ἔχει ὡς βάσιν τὴν ὑποταγὴν τῶν φυσικῶν καὶ ἠθικῶν δυνάμεων ὑπὸ τὴν βούλησιν· ἡ δὲ ὑποταγὴ αὕτη συνίσταται εἰς τὸ νὰ τὰς κανονίσῃ, νὰ τὰς διευθύνῃ καὶ ὄχι νὰ τὰς ἐμποδίσῃ ἐν τῇ κινήσει αὐτῶν. Συμφέρει προσέτι νὰ γνωρίζωμεν τὸ ἀκριβὲς μέτρον τῆς ἀναπτύξεως, ἡ ὁποία δέδοται παντὶ ἀτόμῳ, μέτρον, τὸ ὁποῖον ὀφείλει τὸ ἄτομον νὰ συμπληρώσῃ, οὐχὶ δὲ νὰ τὸ ὑπερβῇ· διότι ἐὰν ὑπερβῇ αὐτὸ, ἀπόλλυσι τὴν ὑγιείαν. Πᾶς ἄνθρωπος, ἀναλόγως τῆς κράσεως αὐτοῦ, ἢ ἔχει ἀνάγκην διεγέρσεως ἢ καταπραΰνσεως· ἡ ἀδιαφορία εἶνε θάνατος. Ὅθεν ἐπολεμήσαμεν τὴν πρόληψιν, ἡ ὁποία ἤθελε νὰ καταστρέψῃ τὰ πάθη ἐν τῇ πηγῇ αὐτῶν. Πηγὴ δὲ αὐτῶν εἶνε ἡ κλίσις· ἀλλ' ἄνευ κλίσεως δὲν ὑπάρχει ἐνδιαφέρον καὶ ἄνευ ἐνδιαφέροντος δὲν ὑπάρχει πραγματικὴ ζωὴ. Οἱ ἀρχαῖοι ἐμυθολόγουν ὅτι αἱ Μοῦσαι εἶνε θυγατέρες τῆς Μνημοσύνης, ταύτης δὲ πατήρ εἶνε ὁ Ἔρως. Ἡ κλίσις δέον νὰ προὑπάρχῃ πρὶν ἢ ἡ σοφία δυνηθῇ νὰ διαχαράξῃ εἰς αὐτὴν μίαν διέθυνσιν· ἐν τῇ ἐρημώσει, ἐνθα λείπει ἡ κλίσις, ἐπικρατεῖ ἡ ἀδιαφορία, ἡ ὁποία ἔχει ἀδελφὰς τὴν ἀηδίαν καὶ τὴν ἀργίαν. Ὅποῖον συγγενολόγιον! «Ὁ ἐχθρὸς, » ὅστις μὲ πληγόνει, προσβάλλει μόνον τὸ σῶμα, » εἶπε » νεώτερός τις συγγραφεὺς, « ἀλλ' ἡ ἀηδία δολοφονεῖ τὴν ψυχὴν μου. » : Καὶ ὅστις προξενεῖ ἀηδίαν εἰς ἑαυτόν; προσθέτομεν ἡμεῖς. Ὁ ἔρως καὶ τὸ μῖσος· ἰδοὺ τὰ βαθύτατα τῆς ζωῆς στοιχεῖα. Τὸ ζήτημα δὲν εἶνε ἐνταῦθα νὰ μάθωμεν ἂν τὸ μῖσος εἶνε ἔρως λανθάνων, καθὼς ὁ θάνατος εἶνε ζωὴ λανθάνουσα, μυστηριώδης· ἀρκεῖ ἡμῖν νὰ ἐννοήσωμεν ὅτι αἱ δύο αὗται ἐκδηλώσεις τῆς ζωῆς ἡμῶν εἶνε ἀναγκαῖαι

διὰ τὴν ὑγιείαν τῆς ψυχῆς· καὶ ἡ ἀθυμία αὕτη εἶνε διὰ τὴν ψυχὴν ὅ,τι εἶνε ἡ χολὴ διὰ τὸ σῶμα, καὶ καθὼς αὕτη, οὕτω καὶ ἐκείνη εἶνε ἀναγκαῖα εἰς τὴν διατήρησιν τῆς ὑγείας. Ἐν γένει τὰ πάθη εἶνε δυνάμεις· τὸ θάρρος δὲν ἀποκτᾶται διὰ φιλοσοφικῶν ἀποδείξεων· πρὸς διέγερσιν αὐτοῦ ἀρκεῖ πολλάκις ἀπλὴ ἀγανάκτησις. Δὲν πρέπει ν' ἀμελῇ τις ποτὲ τὰς δυνάμεις καὶ ἔτι μᾶλλον δὲν πρέπει νὰ ἐξαφανίζῃ αὐτάς· ἀλλὰ νὰ σπουδάζῃ, νὰ νικᾷ, νὰ ἐξάπτῃ, νὰ κανονίζῃ καὶ νὰ ὑποτάσσῃ αὐτάς. Τίποτε περισσώτερον, τίποτε ὀλιγώτερον. Ὁ Lessing, ὁ ἀτάραχος φιλόσοφος, ἔδεν ὁμιλεῖ περὶ τοῦ πάθους, τὸ ὁποῖον αἰσθανόμεθα διὰ τὴν ἀλήθειαν; Ὁ ἐνθουσιασμὸς δὲν εἶνε ἀψικαρδία, δὲν εἶνε συγχρόνως ἡ φλόξ ἡ ζωογονοῦσα τὴν ἀνθρωπίνην ζωὴν; Ὁ παρατηρῶν ἑαυτὸν αἰσθάνεται πόσον εἶνε σωτήριος ἡ ἐλευθέρη κίνησις τῆς ψυχῆς. Οἱ ἔξοχοι ἄνθρωποι ἀγαπῶσι τὴν ἐνέργειαν, τὴν πάλην, εἴτε πρὸς ἑαυτοὺς εἴτε πρὸς τὸν ἐξωτερικὸν κόσμον. Κάτωθεν ὁ πρεσβύτερος, κατὰ τὴν διήγησιν τοῦ Ἑλληνος βιογράφου, δὲν ἡσθάνετό ποτε πλειότεραν εὐεξίαν, εἰμὴ ὅτε ἤκουε τὰς βροντάς τοῦ Διός· ἀλλ' ἤθελε τις ἀντεῖπει : ἡ ἑλλειψις παντὸς πάθους δὲν προφυλάττει τὸν ἄνθρωπον τοῦ νὰ κατατρίβῃ καὶ νὰ φθείρῃ αὐτὸς ἑαυτόν; ἔδεν διατηροῦνται ἐπὶ ἔτη ὀλόκληρα ἐντομάτινα ὑπὸ τὸ κάλυμμα τῆς μεταμορφώσεως αὐτῶν; : φυτὰ τεθέντα ἐντὶνι ὑπογείῳ δὲν ζῶσι πλειότερον χρόνον ἢ τὰ ἐκτεθειμένα εἰς τὸν ἐλεύθερον ἀέρα, τῶν ὁποίων οἱ χυμοὶ δὲν παύουσι τιθέμενοι εἰς κίνησιν ὑπὸ τῆς μητρικῆς θερμότητος τῆς γῆς; : Τί λέγετε διὰ τὸν Ἑλεῖον, τί λέγετε διὰ τὸν Φρύνον, ὅστις ζῇ πεφυλακισμένος ἐν τῷ κόλπῳ μιᾶς πέτρας; — Εἰς ταῦτα ἀπο-

κρίνομαι ὅτι ζωὴ μακροχρόνιος δὲν εἶνε ταῦτόν τῳ ζῆν ἐν καλῇ ὑγιείᾳ καὶ ὅτι ὁ ἄνθρωπος δὲν εἶνε Φρῦνος.

Τέλος πάντων ἐὰν τὰ πάθη δὲν παρέχωσιν ἄλλην ὠφέλειαν, τοῦλάχιστον χρησιμεύουσιν εἰς τὸ νὰ καταβάλλωσιν ἄλληλα· ἡ σκέψις καθ' ἑαυτὴν οὐδέποτε θὰ δυνήθῃ νὰ εξαφανίσῃ μίαν ἀψικαρδίαν, μόλις δ' ἤθελε κατορθώσῃ νὰ πραύνη αὐτήν. Τοῦναντίον δὲ βιαία τις κλίσις δύναται νὰ χρησιμεύσῃ ὡς ἀντιπερισπασμὸς εἰς μίαν ἄλλην. Οὕτω ὁ ἔρως μετριάζει τὴν ὑπερφάνειαν, ἡ φιλία τὴν ἀγανάκτησιν, ὁ γέλως τὴν ὀργήν, καὶ τὰνάπαλιν, ἀμοιβαίως. Ἡ φύσις αὐτῇ, ἡ ὁποία διδάσκει ἡμᾶς διὰ τῶν σοφῶν αὐτῆς μαθημάτων, διευθύνει τὸν ἄνθρωπον διὰ τῶν κλίσεων. Αἰφνιδία χαρὰ διεγείρει, ἀλλὰ διεγείρουσα ἐξαντλεῖ. Συνήθης τις εὐθυμία ἐπιφέρει τὴν εὐεξίαν· ἡ μὲν ἐνεργεῖ ὡς φάρμακον διεγερτικόν, ἡ δὲ ὡς τονωτικόν. Τὸ αὐτὸ ἰσχύει καὶ περὶ τῆς θυελλώδους ὀργῆς καὶ τῆς εὐγενοῦς ἀγανακτήσεως· ἡ μὲν πρώτη ἐνεργεῖ διεγείρουσα, ἡ δὲ δευτέρα ἐνισχύουσα καὶ δίδουσα τόνον. Ἐνταῦθα ἤδη φαίνεται ἡ στενὴ σχέσις τῆς ἠθικῆς καὶ τῆς ὑγιεινῆς· ἡ λίαν ζωηρὰ φλόξ τῆς ὀργῆς ἐνεργεῖ ἐπιβλαβῶς ἐπὶ τοῦ ὀργανισμοῦ, τὸ δὲ πῦρ τῆς ἀγανακτήσεως ἐπιφέρει πολλάκις σωτήρια ἀποτελέσματα. Αὗται δὲ αἱ κατὰ βαθμὸν διαφοραὶ δὲν ἐξήρτηνται συνήθως ἐκ τῶν ἀντικειμένων καὶ ἐκ τῶν χαρακτήρων, δηλονότι ἐξ ἠθικῶν περιστάσεων:—Ἡ ὀργὴ εἶνε παραφορὰ ἀγροῖκος ἐνεκα εὐτελοῦς αἰτίας, ὑποβιάζουσα ἡμᾶς εἰς τὴν εὐτέλειαν τῆς αἰτίας, ἥτις διεγείρει αὐτήν. Ὅποτε ὀργιζόμεθα, ὁ ἀντίπαλος ἡμῶν φθάνει εἰς τὸν σκοπὸν αὐτοῦ, εἵμεθα ἤδη εἰς τὴν ἐξουσίαν αὐτοῦ. Ἡ δὲ ἀγανάκτησις εἶνε ἠθικὴ τις κίνησις,

πάθος εὐγενές, τὸ ὁποῖον ὑψώνει ἡμᾶς ὑπεράνω τῶν ταπεινῶν καὶ οὐτιδανῶν ἀντικειμένων καὶ προφυλάττει ἀπὸ τὸν ῥύπον αὐτῶν, καθιστῶσα αὐτὰ περιφρονήσεως ἄξια. Ὀργὴ, ἀλλὰ ὀργὴ ἀτάραχος καὶ σιωπηλὴ ὠραίζει τὰ χεῖλη τοῦ Ἀπόλλωνος τοῦ Belvedere. Ὁ Πλάτων ἐκάλει τὰ πάθη «ψυχικοὺς πυρετοὺς» καὶ ἔχουσι τῳ ὄντι ἐπὶ τῆς ψυχῆς τὴν αὐτὴν ἐπίδρασιν, τὴν ὁποίαν οἱ αὐτοπαθεῖς καλούμενοι πυρετοὶ ἔχουσιν ἐπὶ τοῦ σώματος. Εἶνε κρίσεις, αἵτινες καθαρίζουσαι τὸν ὀργανισμόν σύμπαντα θεραπεύουσι τὰ χρονιώτατα δεινά. Ἀφοῦ δὲ τοιαύτην ὠφέλειαν παρέχουσιν αἱ ὁμολογουμένως ὡς κακαὶ θεωρούμεναι ἀψικαρδία, κατὰ μείζονα λόγον προσδοκᾶται τοῦτο ἐξ ἐκείνων, αἱ ὁποῖαι εἶνε καλαὶ καὶ νόμιμοι. Θέλω παρατηρήσει μόνον ὅτι ἐκ τῶν ἀψικαρδιῶν ἡ ἐλπίς ὑπὲρ πᾶσαν ἄλλην ζωογονεῖ καὶ ἐπομένως εἶνε ἡ ὑπὲρ πᾶσαν ἄλλην ἐνδιαφέρουσα εἰς τὴν ὑγιεινὴν τῆς ψυχῆς. Τὸ οὐράνιον τοῦτο προαίσθημα εἶνε, ἐὰν δύναμαι νὰ εἶπω οὕτως, ἀβρόντι μέρος τοῦ ἐγώ, ἐν θελκτικόν ἐγώ, τὸ ὁποῖον οὐδέποτε θέλει ἀνεχθῆ νὰ καταστραφῇ παρ' ἡμῶν.

Μὴ θέλοντες νὰ φανῶμεν ὅτι ποιούμεν τὴν ἀπολογίαν τῶν παθῶν προσθέτομεν ὅτι τὰ εὐνοϊκὰ ἀποτελέσματα, τὰ ὁποῖα ἀπεδώκαμεν εἰς τὰ πάθη προκύπτουσι μόνον ἐφ' ὅσον δὲν ὑπερβαίνουσι βαθμὸν τινα, ἐφ' ὅσον δηλονότι εἶνε ἐνεργητικά· διότι τὰ ἐνεργητικὰ πάθη εὐθὺς ἅμα ὑπερβῶσι τὰ ὅρια τῆς μετριότητος γίνονται παθητικά· ἐνεργητικὸν δὲ πάθος εἶνε μόνον τὸ ὑποβαλλόμενον εἰς τὸ λογικὸν τοῦ ἀνθρώπου· διότι ἐκτὸς τοῦ κύκλου τούτου δὲν δύναται ὁ ἄνθρωπος νὰ ἐνεργῇ ὡς ἄνθρωπος. Πᾶν δὲ τὸ ἀποκλειστικῶς ὑπὸ τῶν αἰσθήσεων κυβερνώμενον εἶνε οὐσιωδῶς παθητικόν· διότι

ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ὁ ἄνθρωπος καταβάλλεται ὑπὸ τῆς κτηνώδους δυνάμεως τῆς φύσεως. Εἰς ἡμᾶς δὲ ἀπόκειται νὰ προδιαγράψωμεν ταύτην τὴν διεύθυνσιν. Συγκίνησις τις εἶνε ζωογόνος ἐφ' ὅσον μένει ἐντὸς τῶν ὁρίων τοῦ θαυμασμοῦ, ἅμα ὅμως μεταβληθεῖσα εἰς συμπάθειαν ἐξευτελίζει καὶ ἐξασθενεῖ. Ὁργὴ βιαία δὲν εἶνε ἐνεργητικὸν πάθος, ὡς δύναται τις νὰ ὑποθέσῃ· ἐπειδὴ ἐκεῖνος, τὸν ὁποῖον ὡς τις δαίμων κατέχει, πᾶσχει εἰς τὸ εὐγενέστερον μέρος τῆς ὑπάρξεως αὐτοῦ· εἰς τὸν ὑψιστον δὲ βαθμὸν αὐτῆς ἡ ὁργὴ γίνεται παθητικὴ, μάλιστα κατὰ τὰς ἐκδηλώσεις αὐτῆς. — « Δὲν » ἦτον ἀταραξία, » λέγει ὁ Πλούταρχος ὁμιλῶν περὶ » τῆς σιωπῆς τοῦ Κοριολάνου, « ἦτο δυνάμις τῆς ὁρ- » γῆς, ψυχικὴ κατάστασις, » προσθέτει, « τὴν ὁποίαν οἱ » ἀμαθεῖς δὲν θεωροῦσιν ὡς θλίψιν. » — Ὅσω παράδο- » ξος καὶ ἂν δύναται νὰ φανῇ ἡ δοξασία αὕτη, τὸ βέ- » βαιον εἶνε ὅτι τὰ βίαια πάθη εἶνε σημεῖα ἀδυναμίας. Προκαλοῦνται δὲ συχνότατα ὑπὸ τῆς δυστυχίας, ἡ ὁποία καταβάλλει ἐν τῷ ἄνθρωπῳ τὴν ἀληθῆ αὐτοῦ ἰσχύν, τὸ πνεῦμα. Τὸ παιδίον κλαίει καὶ παραφέρεται, ὅπου ὁ ἐμβριθὴς ἄνθρωπος ἐνεργεῖ μετὰ ἀταραξίας ἀπο- » βλέπων εἰς τὸ μέλλον. Τὰ ἥπια πάθη φαιδρύνουσι τὸν ὀρίζοντα τῆς ὑπάρξεως· διεγείρουσι χωρὶς νὰ κατα- » βάλῃσι, θερμαίνουσι χωρὶς νὰ καταναλώσῃσι καὶ με- » τατρέπουσι βαθμηδὸν καὶ κατ' ὀλίγον τὴν φλόγα, ἥτις καίει ἐν πάσῃ καρδίᾳ, εἰς ἥρεμον, γόνιμον καὶ εὐερ- » γητικὸν φῶς. Τὰ ἥπια πάθη εἶνε ἐνδείξεις ἀληθοῦς δυ- » νάμεως μηδέποτε παραιτουμένης τῶν σκήπτρων τῆς πνευματικῆς δυνάμεως.

Ὁ Κάντιος εἶχεν ἰσως ὑπ' ὅψιν ὁμοίας παρατηρή- » σεις, ὅτε διέκρινε τὰς σθενικὰς καὶ ἀσθενικὰς ἀψικαρ-

» δίας. Ἐν τῇ περιστάσει δὲ ταύτῃ ποιεῖ παρατήρησιν » τινὰ λίαν ἀξιοσημεῖωτον ὁρμώμενος ἐκ τῶν λόγων ἐ- » κείνων τοῦ Saussure: « Βασιλεύει ἐπὶ τῶν ὁρέων Bou- » hours » ἄνοστος τις θλίψις. » « Ὁ Saussure λοι- » πὸν, παρατηρεῖ ὁ Κάντιος, ἰγνωρίζει καὶ ἄλλην θλί- » ψιν διαφέρουσιν ταύτης, θλίψιν κινουσαν τὸ ἐνδια- » φέρον, προερχομένην ἰσως ἐκ τῆς θέας ἐρήμου, τὴν » ὁποίαν ὁ ἄνθρωπος ἐξωογόνησε διὰ τῆς οἰκείας ἐνερ- » γείας; Ὑπάρχει λοιπὸν καὶ θλίψις ἀνήκουσα εἰς τὴν » κατηγορίαν τῶν σθενικῶν ἀψικαρδιῶν καὶ ἥτις ἔχει » πρὸς τὴν ἀσθενικὴν ὡς τὸ ὑψηλὸν πρὸς τὸ ὠραῖον. »

Ὅποῖον βάθος ἐν τῇ παρατηρήσει ταύτῃ! Πῶς ἐκ- » τείνει αὕτη τὸ βλέμμα πολὺ πέραν τῆς ζωῆς! Ἡ θλί- » ψις, τὴν ὁποίαν δοκιμάζει μεγάλη τις ψυχὴ εἴτε διὰ » τὴν ἀπώλειαν φιλτάτου ὄντος εἴτε καὶ διὰ μικροτέραν » αἰτίαν, ὑψώνει τὴν καρδίαν ἀντὶ νὰ τὴν καταβάλλῃ· ἡ » λύπη τοιαύτης ψυχῆς εἶνε εἶδος τι παθητικῆς ὑπερ- » φανείας, ἥτις μόνῃ θριαμβεύει κατὰ τῆς δυνάμεως τῆς » τύχης.

Ἡ φύσις ἐξέφρασε τὴν βούλησιν αὐτῆς καὶ ἐν τῇ » διακρίσει τῶν φύλων· ἠθέλησεν ὥστε αἱ ἥπια συγχι- » νήσεις νὰ ὦσι σωτήριοι εἰς τὴν γυναῖκα, αἱ δὲ ἰσχυραὶ » εἰς τὸν ἄνδρα· ἐκ τοῦ ἐνεργητικοῦ δὲ ἡ παθητικοῦ χαρα- » κτῆρος τῶν συναισθημάτων προκύπτουσιν ὅλαι αἱ » διαφοραὶ, αἵτινες ὀφείλουσι νὰ ἐμφανισθῶσιν ἐν τῷ βίῳ » ἑκατέρου τῶν φύλων.

Ἰ· Ἀράγε εἶνε ἀνάγκη νὰ ὁμιλήσω ἀκόμη περὶ τῶν » συνεπειῶν, τὰς ὁποίας ἐπιφέρουσιν εἰς τὸ σῶμα αἱ ἥπι- » καὶ συγκινήσεις; Ἰ· Δυνάμεθά ποτε νὰ ἐπιφέρωμεν διὰ » περισκεμμένης αὐθαιρεσίας εἰς τὸν ὁργανισμόν ἡμῶν » τοιούτους κλονισμούς, ὁποίους προξενεῖ συχνότατα

ἀκουσίως ἡμῶν ἢ θυελλώδης ἰσχύς τῆς ἀψικαρδίας; Ποῖος δὲν ἔκαμεν εἰς ἑαυτὸν τὴν πείραν ταύτην; Ποῖος δὲν ἐνθυμεῖται τὰ ἀξιοσημεῖωτα γεγονότα, ἐξ ὧν γέμει ἡ ἱστορία καὶ ἡ καθημερινὴ ζωὴ;—Ἐνθυμούμεθα τὸν υἱὸν τοῦ Κροίσου, τὸν ἐννεὸν ἐκεῖνον, ὅστις βλέπων τὸν πέλεκυν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς τοῦ πατρὸς αὐτοῦ ἀνακτᾶ πάραυτα τὴν φωνὴν καὶ κραυγάζει. «Στρατιῶτα! φρεῖσθητι τοῦ Κροίσου!» Ἐνθυμούμεθα τὸν ἐννεὸν κυνηγόν, ὅστις, νομίζων ὅτι ἐμαγεύθη ὑπὸ γυναικὸς τινος, ἀπαντᾷ αὐτὴν καὶ ἐν τῇ θεᾷ αὐτῆς ἐμπίπτει εἰς βιαίαν ὀργὴν καὶ ἀνευρίσκει αἰφνης τὸν λόγον. Ὑπάρχουσι πρὸς τούτοις πολλὰ γεγονότα παραπλήσια, τῶν ὁποίων ἔκαμον χρῆσιν οἱ ποιηταὶ καὶ ἐξ ὧν ὠφελήθησαν πολλάκις οἱ ἱατροί. Ἀναφέρομεν μόνον τὸν ἐνδοξον Βοεράδιον θεραπεύσαντα τὴν ἐπιληψίαν διὰ τοῦ φόβου ἐν τῷ πτωχοκομείῳ τοῦ Harlem καὶ τὸν Ἑρζιον ἐκ Βερολίνου θεραπεύσαντα διὰ τοῦ φόβου τοῦ θανάτου ἐκτικὸν πυρετὸν, τοῦ ὁποῦ ἡ βαρύτης οὐδεμίαν παρεῖχεν ἐλπίδα θεραπείας. Ὁ Ζίμερμαν ἀναφέρει πολυάριθμα παραδείγματα ἀποβιώσεων ἔνεκεν αἰφνιδίας συγκινήσεως ἐκ λύπης ἢ καὶ ἐκ χαρᾶς. Ἐξετάσατε τὸν χαίροντα ἄνθρωπον: ἔχει τὸ βλέμμα καθαρὸν, λαμπρὸν, τὸν σφυγμὸν εὐρύν, ταχύν, τὴν ἀναπνοὴν ἐλευθέραν, τὸ μέτωπον λεῖον, τὴν ὄψιν ἀνθηράν. Τίς ἀγνοεῖ τὰ ἀποτελέσματα τοῦ φόβου; Τὸ σῶμα τρέμει, ἡ γλῶσσα τραυλίζει, τὸ δέρμα εἶνε ψυχρὸν, αἱ τρίχες ἀνορθοῦνται, ἡ καρδία πάλλει, ἐπέρχεται δύσπνοια, τὸ πρόσωπον ὠχρὸν, ὁ σφυγμὸς ἀσθενής, ὁ στόμαχος τεταραγμένος, τὰ συμπτώματα ταῦτα εἶνε προφανῶς τὰ συμπτώματα τοῦ φόβου. Ἀναπνοὴ βραδεῖα, ὀδυνηρὰ πολλάκις, πάντοτε ἐτοίμη νὰ ἐκραγῇ εἰς δάκρυα, τὸ δερ-

μα ψυχρὸν, ὠχρὸν, ἐρρυτιδωμένον, τὸ ἀδέβαιον βάδισμα, τὰ κλονιζόμενα γόνατα, ὁ ἀδύνατος καὶ βραδὺς σφυγμὸς πάντα ταῦτα τὰ σημεῖα δὲν φανερόνουςι τὴν ἀπελπισίαν;—Τίς ἀγνοεῖ τὸ ἐρύθημα τῆς αἰδοῦς, τὴν ὠχρότητα τοῦ φθόνου, τὸ φαιδρὸν καὶ διαλάμπον ἦθος τοῦ εὐτυχοῦς ἔρωτος, τὸ διψαλέον ἦθος τοῦ ἀπηλπισμένου ἔρωτος; Ἡ θλίψις τῆς ζηλοτυπίας πιέζει τὸ στῆθος, σφίγγει αὐτὸ ἀπὸ τοῦ διαφράγματος μέχρι τοῦ λαιμοῦ. Ἡ ὀργὴ προδίδεται ἐκ τῆς ἐξοκώσεως τῶν φλεβῶν, τῆς ζωηρᾶς ἐρυθρότητος τοῦ προσώπου, τῶν ὀρατῶν παλμῶν τῶν ἀρτηριῶν, τῆς ἀσθματικῆς ἀναπνοῆς, τῶν πεπλανημένων βλεμμάτων καὶ πάντων τῶν προδρόμων φαινομένων τῆς ἀποπληξίας.

Δὲν πρέπει ν' ἀποδώσωμεν εἰς τὴν αὐθαίρετον φαντασίαν τῶν Γάλλων, Ἀγγλῶν καὶ Γερμανῶν ποιητῶν τὰς ὁμοιοκαταληξίας τῆς *douleur* μετὰ *cœur* *Schmerz* μετὰ *Herz* *Smart* μετὰ *heart*. Βλέπομεν ὅτι τὸ πάθος πιέζει, οὕτως εἰπεῖν, τὴν καρδίαν ἐν τῇ χειρὶ αὐτοῦ, πνίγει αὐτὴν ὥς δι' ὕλικοῦ τινος πιεστηρίου, καὶ ὅτι αἱ ταραχαὶ τῆς κυκλοφορίας εἶνε πάντοτε τὸ πρῶτον σημεῖον τῆς φυσικῆς δυνάμεως αὐτοῦ. Πολλοὶ ἱατροὶ ἐπραγματεύθησαν ἤδη περὶ τῆς ῥοπῆς, ἣν ἔχουσιν ἐπὶ τοῦ σώματος αἱ ψευθεῖσαι ἐλπίδες. Ὁ Ramadze ἀποδίδει εἰς ταύτην τὴν αἰτίαν τὰς τοσοῦτον συχνὰς περιστάσεις τῆς πνευμονικῆς φθίσεως ἐν Ἀγγλίᾳ. Πᾶς τις εὐχερῶς ἐννοεῖ ὅτι αἱ συμφορήσεις τοῦ στῆθους, τὰς ὁποίας ἐπιφέρει ἡ χρονία θλίψις, παράγουσι καὶ ἀναπτύσσουσι βαθμηδὸν καὶ κατ'ὀλίγον τὸ ὀλέθριον τοῦτο νόσημα. Εὐχῆς ἔργον ἦθελεν εἶσθαι, ἂν ὅλος ὁ κόσμος ἐγνώριζε τὰς τρομερὰς συνεπειάς

τοῦ πικροῦ καὶ στείρου ἐκείνου συναισθήματος, τὸ ὁποῖον καλεῖται μετάνοια, αὐτοκατάκρισις, ἵνα προφυλάσσεται ἐξ αὐτοῦ.

Εἶπον ἀνωτέρω ὅτι ὑπάρχουσι τρεῖς τρόποι πρὸς καταπολέμησιν τῶν κράσεων καὶ τῶν παθῶν: ἡ ἕξις, δηλονότι, τὸ λογικὸν καὶ αὐτὰ ταῦτα τὰ πάθη. Ἡ δύναμις τοῦ προσκτᾶσθαι τὴν ἕξιν εἶνε εὐεργέτημα τῆς θείας προνοίας, ἡ ὁποία ἠθέλησε διὰ τοῦ μέσου τούτου νὰ ἐξασφαλίσῃ τὴν συντήρησιν τῶν πλασμάτων αὐτῆς· τὸ νὰ ἔχη τις τὴν ἕξιν διὰ πᾶν ὅ,τι δίκαιον εἶνε τὸ οὐσιῶδες τῆς ἠθικῆς καὶ τῆς ὑγιεινῆς τῆς ψυχῆς. Ναί μὲν τὸ λογικὸν δὲν ἐνεργεῖ εἰς τὴν ἰδίαν στιγμὴν τῆς ἀψικαρδίας, ἀλλ' ἡ ἐνέργεια αὐτοῦ δὲν εἶνε ἡττον λυσιτελῆς· διότι παιδεύον τὸν ἄνθρωπον ἐκ τῶν προτέρων προφυλάττει αὐτὸν ἀπὸ τὰ πάθη καὶ προσδιορίζει τὴν διεύθυνσιν καὶ ἀνάπτυξιν τοῦ πάθους, ὑποτάσσον αὐτὸ κατ' ὀλίγον εἰς εὐγενῆ τινα ἕξιν. Ἡ ἀληθὴς ἀταραξία δὲν εὐρίσκεται ἐν τῇ ἀπολύτῳ ἀκινήσει, ἀλλ' ἐν τῇ ἰσορροπίᾳ τῶν κινήσεων.

Ἐξηγήσαμεν ἀνωτέρω πῶς τὰ πάθη ἐξουδετεροῦνται δι' ἀλλήλων, ἐπίσης δὲ καὶ πῶς διεγείρονται ἀμοιβαίως. Θίξατε ἐν τινὶ ἀτόμῳ τὴν χορδὴν τοῦ πάθους, τὸ ὁποῖον ἐπικρατεῖ παρ' αὐτῷ· μικρὸν κατὰ μικρὸν αἱ χορδαὶ τῶν ἄλλων παθῶν θέλουσιν ἠχησὶ ὁμοφώνως καὶ τὸ ὄργανον ὁλόκληρον θέλει τεθῆ εἰς τὴν προσήκουσαν διαπασῶν· τότε θέλει προκύβῃ ἡ ἀρμονία, ἥτις ἐστὶν αὐτὴ ἡ ζωὴ· διότι ἡ ζωὴ δὲν εἶνε ἡ σιωπὴ. Πολλάκις συνεχύθη ἡ θεία ἀπάθεια μὲ τὴν κτηνώδη ἀδιαφορίαν. Δέον νὰ γίνῃ διάκρισις μεταξὺ τοῦ σκώληκος καὶ τῆς πεταλούδας.

Ζ'.

ΑΨΙΚΑΡΔΙΑΙ.

Ἐὰν γινώσκῃς τι ὀρθότερον τούτων, μετὰδος μοι μετὰ ἐλευθεριότητος, εἰ δὲ μὴ, τούτοις χρῶ μετ' ἐμοῦ.

ΟΡΑΤΙΟΣ.

Οἱ πλεῖστοι τῶν συγγραφέων, οἵτινες ἐπραγματεύθησαν περὶ ἀψικαρδιῶν, φαίνεται ὅτι θεωροῦσιν αὐτὰς ὅχι ὡς φαινόμενα φυσικὰ, ὑποκείμενα εἰς τὸν Νόμον τοῦ σύμπαντος, ἀλλὰ ὡς παρὰ φύσιν φαινόμενα. Οἱ κτείρουσι τὸν ἄνθρωπον, περιγελῶσι τὴν ἀθλιότητα αὐτοῦ, θαυμάζουσιν ἢ καταφρονοῦσιν αὐτὸν ἀντὶ νὰ σπουδάζωσι τὴν φύσιν αὐτοῦ. Τὸ κατ' ἐμὲ ἰδοῦ ἡ γνώμη μου. Οὐδὲν συμβαίνει ἐν τῇ φύσει, διὰ τὸ ὁποῖον δύναται τις νὰ ἐξελέγξῃ αὐτήν· διότι ἡ φύσις εἶνε μία πάντοτε καὶ πανταχοῦ· ὑπεῖκει εἰς Νόμον ἀναλλοίωτον. Λοιπὸν τὸ μῖσος, ἡ ὀργή, ὁ φθόνος, κ. τ. λ. καθ' ἑαυτὰ θεωρούμενα ἀπορρέουσιν ἐκ τῆς αὐτῆς ἀνάγκης, ἐξ ἧς καὶ πάντα τὰ λοιπὰ πράγματα. Ἐπομένως ἀναγνωρίζουσιν αἰτίας εἰδικὰς, δι' ὧν δύναται τις νὰ κατανοήσῃ αὐτὰ καὶ ἔχουσι ποιότητος ὠρισμένας, ἐπίσης ἀξίας ἐρεύνης, ὡς καὶ πάντα τὰ ἀντικείμενα, τῶν ὁποίων ἡ θεωρία εὐφραίνει τὸν ἄνθρωπον.

Ἐνεργοῦμεν, ὡς ἂν συμβαίνει τι ἐν ἡμῖν καὶ ἐκτὸς ἡμῶν, τοῦ ὁποίου ἡμεῖς εἴμεθα ἡ ἀληθῆς αἰτία, δηλονότι ὡς ἂν τὸ εἶναι ἡμῶν παράγει τι, τὸ ὁποῖον δύναται τις νὰ κατανοήσῃ ὡς καταγόμενον ἐκ τούτου τοῦ εἶναι. Πάσχομεν δὲ, ὡς ἂν συμβαίνει ἐν ἡμῖν τι, τοῦ ὁποίου ἐν μέρει εἴμεθα ἡ ἀληθῆς αἰτία. Ἀψικαρδία εἶνε ὅ,τι διαθέτει τὸ σῶμα ἡμῶν εἰς τρόπον ὥστε νὰ ἐκτείνηται ἢ νὰ περιορίζηται ἢ ἐν αὐτῷ δύναμις τοῦ ἐνεργεῖν. Ἐὰν λοιπὸν ἡμεῖς εἴμεθα ἡ ἀληθῆς αἰτία τῶν ἀψικαρδιῶν, τότε ἡ ἀψικαρδία εἶνε ἐνέργεια, εἶνε πρᾶξις· ἄλλως εἶνε πάθος. Τὸ πνεῦμα ἡμῶν πρέπει νὰ ἔχῃ ἰδέας σαφεῖς διὰ νὰ ἐνεργήσωμεν· ἢ πλάνη καὶ ἢ ἀγνοία καθιστῶσιν αὐτὸ παθητικόν. Ἐντεῦθεν ἔπεται ὅτι τὰ πάθη ἀναπτύσσονται ἐν τῷ ἀνθρώπῳ κατὰ λόγον ἀντίστροφον τῆς ἐπιστήμης καὶ ὅτι, ὅσῳ μᾶλλον τὸ πνεῦμα εἶνε πεφωτισμένον, τόσῳ μᾶλλον εἶνε ἐνεργητικόν.

Ἡ χαρὰ εἶνε ἀψικαρδία, ἥτις ἐξαίρει τὴν ψυχὴν εἰς ἀνωτέραν τελειότητα. Ἡ λύπη ἀφαιρεῖ τὴν ἐνέργειαν τῆς ψυχῆς. Ὁ ἔρως εἶνε ἡ χαρὰ ἡνωμένη μετὰ τῆς ἰδέας αἰτίας ἐξωτερικῆς. Τὸ μῖσος εἶνε λύπη προξενουμένη ἀπὸ ἐξωτερικὴν αἰτίαν. Ἡ ὁμοιότης ἀντικειμένου τινὸς πρὸς ἄλλο, τὸ ὁποῖον προλαβόντως διήγειρεν ἐν ἡμῖν τὴν χαρὰν ἢ τὴν λύπην, ἐμπνέει εἰς ἡμᾶς ἀγάπην ἢ μῖσος, τοῦ ὁποίου ἡ αἰτία δὲν εἶνε εἰς ἡμᾶς ἀμέσως καταληπτὴ, καὶ ὅπερ καλοῦμεν συμπάθειαν ἢ ἀντιπάθειαν.

Καλῶ δουλείαν τὴν ἀδυναμίαν τοῦ ἀνθρώπου εἰς τὸ νὰ μετριάξῃ, νὰ χαλιναγωγῇ τὰς ἀψικαρδίας. Τὸ πνεῦμα παραιτεῖ τότε εἰς τὰ ἐξωτερικὰ πράγματα τὸ

οἰκεῖον δικαίωμα, τοῦτέστιν, ἀπεκδυθὲν πάσης δυνάμεως καὶ ὑπεῖκον εἰς τὴν ἐπίδρασιν ἐξωτερικῶν πραγμάτων παρασύρεται εἰς τὸ κακόν, καίπερ ἐπιδοκιμάζον τὸ ἀγαθόν. Ἐπειδὴ δὲ τὸ πνεῦμα καὶ τὸ σῶμα εἰσὶ στενῶς συνδεδεμένα, τὸ σῶμα παραδίδεται εἰς τὴν δύναμιν τῆς φύσεως, τῆς ὁποίας ἀποτελεῖ μέρος. Διὰ τοῦτο προδιέθεσα τὸ πνεῦμά μου εἰς τὴν χαρὰν· διότι τὰ δάκρυα, οἱ στεναγμοὶ, ὁ φόβος κ. λ. π. εἶνε σημεῖα ἀδυναμίας τῆς ψυχῆς καὶ ἐνταύτῳ προσκόμματα εἰς τὴν ἀρετὴν καὶ εἰς τὴν υἰεῖαν. Ἄρα ὅσῳ υἰέστερον εἶνε τὸ σῶμα, τόσῳ ἐπιτηδειότερον εἶνε ἵνα χορηγῇ εἰς τὸ πνεῦμα τὸ ἀναγκαῖον ὕλικόν πρὸς ἀνάπτυξιν τῆς δυνάμεως αὐτοῦ. Θὰ ἐξηγήσω παρακατιῶν ὁποῖον εἶδος χαρᾶς ἔχω ὑπ' ὄψιν.

Ἐνεργῶντις συμφώνως πρὸς τὸ λογικόν ἐνεργεῖ συμφώνως πρὸς τὰς ἀνάγκας τῆς φύσεως. Ἡ φύσις παντὸς ὄντος τείνει εἰς τὴν συντήρησιν τῆς ὑπάρξεως αὐτοῦ. Ὁ ἐλεύθερος ἄνθρωπος ἀπωθεῖ ἐκ τοῦ πνεύματος αὐτοῦ τὴν ἰδέαν τοῦ θανάτου. Ὁχι τοῦ θανάτου, ἀλλὰ τῆς ζωῆς ἡ μελέτη ἀρέσκει εἰς τὴν σοφίαν· διὰ τὸν λόγον ὅτι ὁ ἐλεύθερος ἄνθρωπος, τοῦτέστιν ὁ ζῶν συμφώνως πρὸς τὸ λογικόν, δὲν κυριεύεται ὑπὸ τοῦ φόβου, ἀλλ' ἀποβλέπει εἰς τὴν διατήρησιν τῆς ὑπάρξεως αὐτοῦ διὰ σωτηρίου ἐνεργητικότητος· ζητεῖ νὰ κατανοήσῃ τὸ βάθος τῶν πραγμάτων καὶ ν' ἀπομακρύνῃ πάντας τοὺς πέπλους, οἵτινες ἐπισκιάζουσι τὴν ὄψιν τῆς διανοίας, ἡγουν, τὸ μῖσος, τὴν ὀργήν, τὸν φόβον, τὴν ὑπερηφανίαν καὶ τὴν ματαιότητα.

Ἀπασαίει προσπάθειαι καὶ ὁρμαὶ ἡμῶν ἔχουσι χαρὰ κτῆρα μοιραῖον καὶ προέρχονται ἀναγκαίως ἐκ τῆς ἡμετέρας φύσεως· δὲν ἔχουσι σχέσιν πρὸς τὸ πνεῦμα, εἰμὴ

μόνον καθόσον τοῦτο γνωρίζει ἢ ἀγνοεῖ αὐτάς, καθόσον τοῦτο εἶνε διαυγές ἢ τεθολωμένον. Ἐν τῇ πρώτῃ περιστάσει εἶνε ἐνεργητικάι, ἐν τῇ δευτέρᾳ παθητικάι. Αἱ μὲν δεικνύουσι τὴν δύναμιν ἡμῶν, αἱ δὲ παθητικάι ἀποδεικνύουσι τὴν ἀδυναμίαν καὶ τὴν ἀγνοίαν ἡμῶν· αἱ μὲν εἰσὶ πάντοτε καλαὶ αἱ δὲ δύνανται νὰ ὦσι καὶ καλαὶ καὶ κακαί. Οὐδὲν λοιπὸν εἶνε λυσιτελέστερον τῆς καλλιέργειας τοῦ πνεύματος· ἐκ ταύτης ἐξήρτηται πᾶσα ἡ εὐδαιμονία τοῦ ἀνθρώπου, ἥτις εἰς οὐδὲν ἄλλο συνίσταται εἰμὴ εἰς τὴν γαλήνην ἐκείνην τῆς ψυχῆς, τὴν ὁποίαν παρέχει ἡ θεὰ τοῦ Θεοῦ· καλλιέργεια δὲ τοῦ πνεύματος εἶνε ἡ γνῶσις τῆς θείας προνοίας ἐν τοῖς ἀναγκαίοις νόμοις τῆς φύσεως. Τὸ ἔχειν ἀκριβῆ ἰδέαν ἑαυτοῦ καὶ παντὸς εὐρισκομένου ἐντὸς τῆς ἐπικρατείας τῆς οἰκείας διανοίας εἶνε διὰ τὸν ἀνθρώπον, πὸν κανονίζοντα τὴν ζωὴν κατὰ τοὺς νόμους τοῦ λογικοῦ, ὁ ὑπέρτατος σκοπός, τὸ ἰσχυρότατον πάθος, δι' οὗ προσπαθεῖ νὰ χαλιναγωγῇ πάντα τὰ λοιπὰ πάθη. Ἀψικαρδία, γινομένη πάθος, ἀπόλλυσι τὸν χαρακτῆρα τοῦτον εὐθὺς ἅμα εἰμεθα εἰς θέσιν νὰ συλλάβωμεν περὶ αὐτῆς ἰδέαν ἀκριβῆ, διὰ τὸν λόγον ὅτι πᾶσα ἀψικαρδία εἶνε ἰδέα συγκεχυμένη· ἀλλὰ δὲν ὑπάρχει πάθος, τοῦ ὁποίου δὲν δυνάμεθα νὰ συλλάβωμεν ἀκριβῆ ἰδέαν. Ἐννοοῦμεν σαφῶς πᾶν πρᾶγμα, τὸ ὁποῖον κατανοοῦμεν ἐν τῇ συναφεῇ αὐτοῦ πρὸς τοὺς νόμους τοῦ σύμπαντος καὶ τὴν αἰωνίαν Δικαιοσύνην.—Ἐντεῦθεν ἔπεται:

α'. Ὅτι ὁ ἀνθρώπος ἔχει τὴν ἐξουσίαν νὰ ἐπενέγκῃ θεραπείαν εἰς ἑαυτὸν πάσχοντα, ἐνὸς ἢ πάθους αὐτοῦ προέρχεται ἀπὸ ἀψικαρδίας.

β'. Ὅτι ἡ ἰδία ὁρμὴ δύνανται ἐξίσου νὰ ἐπιφέρῃ

καὶ τὴν ἐνεργητικὴν καὶ τὴν παθητικὴν κατάστασιν. Φυσικὸν, λόγου χάριν, αἰσθημα εἶνε εἰς πάντα ἀνθρώπον ὅτι θέλει νὰ βλέπῃ τοὺς ἄλλους συμμορφουμένους πρὸς τὰς ἰδέας αὐτοῦ· παρὰ τῷ ἀνθρώπῳ, ὅστις δὲν ζῇ κατὰ τοὺς κανόνας τοῦ λογικοῦ, ἡ ἐπιθυμία αὕτη γίνεται πάθος, καὶ καλεῖται οἷησις· παρὰ δὲ τῷ σοφῷ καὶ νοήμονι ἀνθρώπῳ εἶνε ἀρετὴ διαδηλουμένη διὰ προσπαθειῶν ἐνεργητικῶν. Τοιοῦτοτρόπως ἅπασαι αἱ κλίσεις εἶνε πάθη, ἐνὸς ἢ γεννῶνται ἐξ ἰδεῶν συγκεχυμένων· εἶνε δὲ ἐνέργειαι, πράξεις, ὅποταν φωτίζονται ὑπὸ τῆς νοήσεως. Ὅθεν τὸ καλλίτερον μέσον τοῦ δαμάζειν τὰ πάθη εἶνε τὸ ἐννοεῖν αὐτά· τοῦλάχιστον δὲν δύνανται νὰ φαντασθῇ τις ἄλλο μέσον ἐντὸς τῶν ὁρίων τῶν ἡμετέρων δυνάμεων· διότι ἡ δύναμις τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος περιορίζεται εἰς τὸ νὰ μορφώσῃ σαφεῖς ἰδέας.

Ὅσω μᾶλλον τὸ λογικὸν ἐννοεῖ τὴν ἀνάγκην τῶν πραγμάτων, τόσω μᾶλλον προσκτᾶται δυνάμεις ἐπ' αὐτῶν, τόσω μᾶλλον ἄρχει τῶν παθῶν· ἡ πείρα ἀποδεικνύει τοῦτο· ἀπώλεια θεωρουμένη ἀναπόφευκτος εἶνε ὀλιγώτερον ὀδυνηρά. Οὐδεὶς οἰκτεῖρει τὸ παιδίον, διότι δὲν δύνανται νὰ ὁμιλῇ, νὰ βαδίξῃ, νὰ διδῇ λόγον τῶν πράξεων αὐτοῦ. Ἐὰν ὅμως οἱ ἀνθρώποι ἐν γένει ἤρχοντο εἰς τὸν κόσμον ἐν ὠρίμῳ ἡλικίᾳ καὶ εἰς ἐξ αὐτῶν κατ' ἐξαίρεσιν ὑφίστατο τὴν δοκιμασίαν τῆς βρεφικῆς ἡλικίας, τότε σύμπας ὁ κόσμος ἤθελε συμφωνήσῃ νὰ συλλυπηθῇ τὸ ἀκροσφαλὲς καὶ ἄθλιον τοῦτο ὄν· διὰ τὸν λόγον ὅτι τότε ἡ βρεφικὴ ἡλικία ἤθελεν εἶσθαι παράβασις τῶν φυσικῶν νόμων.

Οὕτω λοιπὸν τὸ καλλίτερον, τὸ ὁποῖον δυνάμεθα νὰ πράξωμεν πρὶν ἢ φθάσωμεν εἰς μίαν ἀκριβῆ γνῶ-

σιν τῶν κλίσεων ἡμῶν, εἶνε τὸ νὰ ἐγχαράξωμεν εἰς τὴν ψυχὴν ἡμῶν δόγματά τινα ἠθικῆς καὶ νὰ ἐφαρμόσωμεν αὐτὰ εἰς περιστάσεις ἰδιαιτέρας τῆς ἡμετέρας ὑπάρξεως. Ἴδου, παραδείγματος χάριν, ἐν τῶν δογμάτων τούτων: Τὸ μῖσος δύναται νὰ νικηθῇ ὑπὸ τῆς ἀγάπης. Διὰ νὰ ἔχη τις αἰείποτε ὑπ' ὅψιν τὸν νόμον τοῦτον, δεόν νὰ ἐνθυμῆται πάντοτε τὰς εὐαρεστήσεις, τὰς ὁποίας ἡ ἀγάπη προξενεῖ εἰς τὸν ἄνθρωπον, καὶ νὰ μὴ λησμονῇ ὅτι οἱ ἄνθρωποι ἐνεργοῦσι κατὰ τοὺς ἀναλλοιώτους νόμους τῆς φύσεως. Τότε πᾶν ὅ,τι ἤθελεν ἐξάψει τὴν ὀργὴν ἡμῶν θέλει παρέλθει ἐνώπιον ἡμῶν ἀπαρατήρητον. Πρέπει νὰ ζητῶμεν πᾶν ὅ,τι καλὸν ἐν παντὶ αἰσθήματι, ἵνα οἰκαιοποιηθῶμεν αὐτό. Ἐάν τις ὀρέγεται δόξης, δεόν νὰ σκεφθῇ τί ἔχει ἡ δόξα καλὸν καὶ ἀληθὲς καὶ πῶς ἀποκτᾶται ἡ ἀληθὲς δόξα· δὲν πρέπει νὰ ἐνδιατρίβῃ εἰς τὰς καταχρήσεις, τὴν ἀστασίαν τῆς δόξης κλπ. Τοιαῦται μέριμναι βασανίζουν μόνον τὸ ἄρρωστον πνεῦμα. Αὗται εἶνε αἱ λυπηραὶ ἐκεῖναι ιδέαι, αἵτινες βασανίζουν τὸν κενόδοξον, τοῦ ὁποίου τὰ σχέδια ἐναυάγησαν· χύνων ὁ τοιοῦτος τὴν χολὴν αὐτοῦ θέλει νὰ φαίνεται σοφός. Ὁ φιλάργυρος, ὅστις ἀπώλεσε τὴν περιουσίαν, κηρύττεται ὑπὲρ τῆς καταχρήσεως τῶν χρημάτων καὶ κατὰ τῶν κακιῶν τῶν πλουσίων. Ὁ δυστυχής τις ἐν τῷ ἔρωτι καθάπτεται πάντοτε τῆς γυναικείας ἀστασίας. Πάντα ταῦτα τὰ παράπονα δὲν χρησιμεύουσιν εἰμὴ εἰς τὸ ν' αὐξήσωσι τὴν ἀθλιότητά τῶν παραπονουμένων, εἰς τὸ ν' ἀποδείξωσιν ὅτι εἶνε ἀνίκανοι νὰ ὑποφέρωσι τὴν τύχην αὐτῶν καὶ ὅτι θεωροῦσι μὲ ζηλότυπον ὄμμα τῶν ἄλλων τὴν εὐτυχίαν.

Μία ἀψικαρδία δὲν δύναται νὰ καταπολεμηθῇ εἰμὴ

δι' ἑτέρας ἰσχυρότερας. Αἱ ἰσχυρότεραι ἀψικαρδία εἶνε αἱ ἐνεργητικαὶ κλίσεις, αἱ σχετιζόμεναι πρὸς τὸ πνεῦμα τοῦ ἀνθρώπου· ὅσῳ πλείοτέραν ἔκτασιν ἔχει τὸ πνεῦμα, τόσῳ μᾶλλον γίνεται ἱκανὸν ν' ἀναφέρῃ εἰς γενικὴν τινα ιδέαν πάντα τὰ κατὰ μέρος φαινόμενα· τόσῳ μᾶλλον αἱ ἐξαρτώμεναι ἀπ' αὐτοῦ κλίσεις γίνονται ζωηρότεραι. Ἀλλὰ τὸ ἀνθρώπινον πνεῦμα δύναται νὰ ὑψωθῇ ὑψηλὰ, ὥστε ν' ἀναφέρῃ καὶ σχετίσῃ πάντα τὰ κατὰ μέρος πράγματα πρὸς τὴν ιδέαν τῆς Θεότητος. Ἐντεῦθεν γεννᾶται ἡ πρὸς Θεὸν ἀγάπη, ἡ καλλίστη, ἡ ἀγνοτάτη, ἡ ἰσχυροτάτη τῶν ἀψικαρδιῶν· τὸ αἶσθημα τοῦτο ἀπορροφᾷ πάντα τὰ ἄλλα. Ὁ ἄνθρωπος, τὸν ὁποῖον ἐμπνέει, βαδίζει πλήρης ἐνεργείας καὶ δραστηριότητος ἐν τῷ φωτὶ τῆς ζωῆς· εἶνε ἀπηλλαγμένος τῆς δουλείας τῶν παθῶν. Ἀλλὰ καὶ ἡ πρὸς Θεὸν ἀγάπη, ὡς καὶ πᾶσαι αἱ ἐνεργητικαὶ ἀψικαρδία, ἔχει τὴν πηγὴν αὐτῆς ἐν τῇ γνώσει. Ὅσῳ μᾶλλον κατανοοῦμεν τὸ ἐπὶ μέρους, τόσῳ μᾶλλον προσεγγίζομεν εἰς τὴν ιδέαν τοῦ ὑψίστου ὄντος. Ἐκ ταύτης τῆς γνώσεως πηγάζει διὰ τὸν ἄνθρωπον ἡ γλυκυτάτη καὶ βαθυτάτη εὐχαρίστησις. Περὶ τῆς ἀγίας ταύτης χαρᾶς ὠμίλησα ἤδη. Ὁ ἔρως, εἶπον, εἶνε χαρὰ ζωηρά, ἡνωμένη μὲ τὴν ιδέαν τῆς αἰτίας, ἥτις προξενεῖ αὐτήν. Ἡ χαρὰ δὲ, μεθ' ἧς περιλαμβάνομεν τὸ σύνολον τῶν πραγμάτων, διότι ἀναγνωρίζομεν ἐν τῷ Θεῷ τὴν ὑπερτάτην καὶ αἰωνίαν αἰτίαν τῶν πάντων, ὀφείλει νὰ γεννήσῃ ἐν ἡμῖν αἰώνιον τινα ἔρωτα. Ὁ ἔρως οὗτος, ἀκαταγώνιστος ὢν, ὀφείλει τὰ πάντα νὰ ὑποτάξῃ καὶ τῶν πάντων νὰ ἄρχῃ. Ἐντεῦθεν πηγάζει προφανῶς τὸ ἀληθὲς θεμέλιον τῆς ἡμετέρας εὐδαιμονίας, ἐλευθερίας, ὑγείας,

τουτέστιν ἐκ τῆς σταθερᾶς καὶ ἀπαραμειώτου πρὸς τὸ ὑπέρτατον ὄν ἀγάπης. Τοιαύτη δὲν εἶνε βέβαια ἡ ἰδέα τοῦ ὄχλου· νομίζει ὅτι εἶνε ἐλεύθερος, ὅσας κορέννυσι τὰς ἐπιθυμίας αὐτοῦ, νομίζει ὅτι παραιτεῖται τῶν δικαίων αὐτοῦ, ἐὰν ὑποταχθῇ εἰς τὸν ἀναλλοίωτον καὶ αἰώνιον Νόμον. Καὶ ὅμως ἡ αἰωνία εὐδαιμονία δὲν εἶνε ἡ ἀνταπόδοσις τῆς ἀγάπης, ἀλλ' εἶνε ἡ ἀγάπη αὐτῇ· δὲν μετέχομεν αὐτῆς, διότι ἐθριαμβεύσαμεν κατὰ τῶν παθῶν ἡμῶν, ἀλλὰ διότι εἴμεθα εἰδήμονες, διὰ τοῦτο ἔχομεν τὴν δύναμιν νὰ νικῶμεν τὰ πάθη.

Νομίζω ὅτι δὲν ἔχω νὰ προσθέσω τι πλέον περὶ τῆς ἐπὶ τῶν παθῶν ἰσχύος τοῦ πνεύματος. Ἐκ τῶν παρατηρήσεών μου συνάγεται ὅτι ἡ δύναμις αὕτη εἶνε μεγαλύτερα παρὰ τῷ πεφωτισμένῳ ἢ παρὰ τῷ ἀμαθεῖ ἀνθρώπῳ. Ὁ ἀμαθής, περιελαυνόμενος κύκλῳ ὑπὸ τῶν ἐξωτερικῶν πραγμάτων, οὐδέποτε ἐπιτυγχάνει νὰ εὐχαριστήσῃ ἑαυτόν. Ζῇ χωρὶς νὰ γνωρίζῃ οὔτε τὸν Θεὸν οὔτε ἑαυτόν, χωρὶς νὰ ἔχῃ συνειδήσιν τῆς ἰδίας αὐτοῦ προσωπικότητος· παύει τοῦ νὰ πάσχῃ τὴν στιγμήν, καθ' ἣν παύει τοῦ νὰ ὑπάρχῃ. Ὁ σοφὸς ἐξεναντίας εἶνε βράχος ἀκλόνητος κατὰ τῶν τρικυμιῶν τῆς ψυχῆς· ὅλος ἀφωσιωμένος εἰς τὴν ἰδέαν τοῦ Θεοῦ καὶ τὴν αἰωνίαν ἀγάπην δὲν παύει ποτὲ τοῦ νὰ ὑπάρχῃ καὶ νὰ ἐνεργῇ.

Η'.

Τ ΑΛΑΝΤΕΥ ΣΙΣ, ΙΣΟΡΡΟΠΙΑ.

Ἐχαιρον διὰ τὸν πόνον μου. Οὗτος ἦτο διὰ τὸ πνεῦμά μου τὸ σύμβολον τῆς αἰωνίας ζωῆς. Ἐνόμιζον ὅτι αἰσθάνομαι ἐν ἐμοὶ τὴν γόνιμον ἐκείνην πάλην, ἥτις δημιουργεῖ καὶ παράγει πάντα ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ, ἐνθα μάχονται ἀκαταπαύστως δυνάμεις ἄπειροι.

FRED. DE SCHLEGEL.

Ἡ ζωὴ τοῦ ἀνθρώπου ὡς καὶ πάσης τῆς φύσεως συνίσταται εἰς μίαν ἀλληλουχίαν ἀντιθέσεων, αἵτινες διαδέχονται, συνοδεύουσι, παράγουσιν ἀλλήλας. Ἐν τῷ σύμπαντι ἐπικρατεῖ Νόμος τῆς ἰσορροπίας, ἐν τῇ ὁποίᾳ αἱ ἀντιθέσεις διαλύονται ἅμα ἐμφανιζόμεναι· ἐπικρατεῖ αἰώνιος παλμὸς τῆς φύσεως, προωθῶν τὴν ζωὴν διὰ τῶν ἀρτηριῶν τοῦ σύμπαντος κόσμου. Καὶ ἐν αὐτῇ τῇ κατασκευῇ τῶν φυτῶν, τῶν τέκνων τούτων τῆς ἡσυχίας καὶ τῆς εἰρήνης, ἡ φύσις ἀκολουθεῖ τὸν Νόμον τοῦτον, ὑποκρύπτουσα βαθεῖαν, ἐσωτερικὴν ἀντίθεσιν, τὰ σχηματίζει δηλαδὴ διὰ σειρᾶς συστολῶν καὶ διαστολῶν, αἵτινες διαδέχονται καὶ προπαρασκευάζουσιν ἀλλήλας· εἰς πάντα κόμβον, ἔστις εἶνε συστολή, ἀνταποκρίνεται μία ἀνάπτυξις καυλοῦ, ἥτις

εἶνε διαστολή. Ὁ Νόμος οὗτος προίσταται πάσης δημιουργίας τῆς φύσεως· δὲν ὑπάρχει ὑπεροχὴ ἄνευ ἀτελείας ἰσοδυνάμου, οὔτε κέρδος ἄνευ ἀπωλείας, οὔτε ὕψος ἄνευ πτώσεως, οὔτε διαφωνία ἄνευ διαλλαγῆς. Ὅμοίως καὶ ἐν τῷ βίῳ τοῦ ἀνθρώπου, τοῦ μικροκόσμου τούτου, ὑπάρχει διηνεκὴς ἀλληλουχία ἐντάσεως καὶ χαλαρώσεως, ὕπνου καὶ ἐγρηγόρσεως, χαρᾶς καὶ θλίψεως, ὥπως ἡ εἰσπνοὴ καὶ ἐκπνοὴ τοῦ ζωτικοῦ ἀέρος. Ἡ ὑπαρξὶς ἡμῶν εἶνε διηνεκὴς κυκλοφορία, προερχομένη ἐκ τοιούτων παλμῶν καὶ ταλαντεύσεων. Φυσιολόγους τις περιέγραψεν οὕτω πως τὰ ἀποτελέσματα τοῦ ἀλλοκότου τούτου Νόμου. «Ὅποτε τις ἐβάδιζε λίαν
 » ταχέως, εἶνε ἡναγκασμένος νὰ βαδίσῃ μετ'ὀλίγον
 » μὲ βραδύτητα ἀνάλογον· μετὰ ὑπέρμετρον ἐξάσκη-
 » σιν ἀπαιτεῖται ἴσον μέτρον ἀναπαύσεως· ἐὰν ἀπο-
 » περατώσῃ τις ἐντὸς μιᾶς ἡμέρας τὴν ἐργασίαν δύο
 » ἡμερῶν, ἡ κατάχρησις αὐτῇ ἀμείβεται διὰ μιᾶς
 » ἡμέρας καταβολῆς καὶ νωθρότητος. Ὅσῳ ἐνεργη-
 » τικώτερος εἶνε ὁ ἄνθρωπος ἐν καιρῷ ἐγρηγόρσεως,
 » τόσῳ ὁ ὕπνος αὐτοῦ εἶνε βαθύς καὶ παρατεταμένος·
 » ὥσῳ μᾶλλον πολεμεῖ τις τὴν ἀνάγκην τοῦ ὕπνου, τό-
 » σον ὁ ὕπνος ἔρχεται καὶ καταλαμβάνει πάντα τὰ
 » μέλη μεταβαλλόμενος εἰς χαύνωσιν καὶ εἰς ἀδιαθε-
 » σίαν. Ὅσῳ μᾶλλον ἐντύπωσιν τις εἶνε ζωηρὰ, τόσῳ
 » μᾶλλον τείνει εἰς τὸ νὰ παρέλθῃ ταχέως· ὥσῳ μᾶλ-
 » λον ὀρεξίς τις, ἐπιθυμία εἶνε βιάια, τόσῳ εὐκολώτε-
 » ρον ψυχραίνεται· ὥσῳ μᾶλλον ἡ ὀργὴ ἐξάπτε-
 » ται, τόσῳ μᾶλλον πλησιάζει νὰ παύσῃ· τὰ ἀγριώ-
 » τερα θηρία δαμάζονται εὐκολώτερον· ὁ Λέων, ὅστις
 » εἶνε λίαν λυσσαλέος, δύναται νὰ γίνῃ καὶ ἡπιότα-
 » τος. Οἱ ἐνεργητικώτεροι καὶ μᾶλλον ἀνεξάρτητοι

» χαρακτηῖρες εἶνε οἱ μᾶλλον ἐπιδεκτικοὶ εἰς τὸ ν' ἀφο-
 » σιῶνται εἰς τὴν γενικὴν ζωὴν.»

Ἐὰν αἱ περὶ ὧν ὁ λόγος ἀντιθέσεις διαδέχωνται ἀλλήλας μετὰ μεγίστης δυνάμεως καὶ ταχύτητος, ἡ ζωὴ καταναλίσκεται ταχέως, φθείρεται καὶ ἐξαντλεῖται ἐν πάλῃ σφόδρα ζωηρᾷ. Ἐὰν ἐξεναντίας δὲν ὑπάρχῃ διαμάχη, ἐὰν ἡ κίνησις ᾗνε, οὕτως εἰπεῖν, μονομερῆς, τότε πάλιν λείπει ἐκ τῆς ζωῆς εἰς ἕρος τῆς ὑπάρξεως αὐτῆς. Ἀναγκαῖον λοιπὸν εἶνε νὰ μάθῃ τις πρὸ παντὸς ἄλλου νὰ κανονίζῃ προσηκόντως τὰς ἀναγκαίας ἀντιθέσεις. Εὐτυχὴς ὅστις κατέχει τὴν τέχνην τοῦ ἐγείρειν ἢ πρᾶναι εἰκότως τὴν ἀναπόφευκτον ταύτην πάλιν, ἥτις γίνεται ἐπικίνδυνος, ὁπότεν ὑπερβῇ τὸ προσῆκον μέτρον. Ὁ ἄνθρωπος ἔχει τὴν δύναμιν τοῦ ν' ἀποκαταστήσῃ τὴν ἰσορροπίαν τῆς ψυχῆς αὐτοῦ. Ἐνταῦθα ἐγκεῖται τὸ θεμέλιον πάσης ὑγιεινῆς τῆς ψυχῆς· ἀλλ' ἵνα φθάσῃ τις εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο δεόν ἐν πρώτοις νὰ ἐργασθῇ, ἵνα γνωρίσῃ ἑαυτὸν καὶ ἀποκτήσῃ τὸ ἐφ' ἑαυτοῦ κράτος. Δὲν ἀρκεῖ νὰ κανονίσῃ καλῶς τὴν τροφὴν αὐτοῦ, νὰ προσδιορίσῃ τὸ προσῆκον μέτρον ἀναπαύσεως καὶ ἐργασίας, νὰ μάθῃ ἐκ στήθους τὴν Μακροβιωτικὴν τοῦ Οὐφελάνδου, ἢ ν' ἀναγνώσῃ τὰ λύχνων ἀπόζοντα συγγράμματα ἡμῶν, τὰ πραγματευόμενα περὶ τῶν ἀποτελεσμάτων τοῦ αἰσθήματος, τῆς θελήσεως καὶ τῆς διανοίας. Ἀπαιτεῖται κυρίως νὰ βιάσῃ ἑαυτὸν νὰ μάθῃ «τὸ γινῶθι σαυτόν», ν' ἀναπτυχθῇ ἠθικῶς καὶ διανοητικῶς. Τότε θὰ μάθῃ τί ἐστὶν υγιεία. Μηδεὶς λεγέτω—εἶμαι ἀνίκανος εἰς τοιαύτην ἐπιχείρησιν, δὲν αἰσθάνομαι ἑμαυτὸν ἱκανὸν διὰ τοῦτο—ὅστις ἀναγινώσκει ἡμᾶς καὶ ἀποκρούει τὰ συμπεράσματα ἡμῶν, οὗτος ἔχει δυνάμει τὴν ἀναγ-

καίαν ἰσχύον καὶ ἐπιτηδειότητα, ἵνα ὑποτάξῃ τὸ σῶμα αὐτοῦ. Ἀλλὰ πρέπει νὰ θελήσῃ. Θέλειν ἐστὶ δύνασθαι.

Εἶνε ἀνωφελὲς νὰ πραγματευθῶμεν περὶ τῆς ἀνάγκης, τὴν ὁποίαν αἰσθάνεται ὁ ἄνθρωπος, νὰ διασκεδάσῃ, νὰ χαρῇ ὕστερον μάλιστα ἀπὸ σπουδαίας ἐργασίας καὶ ὕστερον ἀπὸ παθήσεις ὀδυνηράς, ὡς καὶ περὶ τῆς κλίσεως, ἣτις ἀναγκάζει αὐτὸν νὰ εὐχαριστήσῃ τὴν ἀνάγκην ταύτην. Εἶνε νόμος τῆς φύσεως, ὅστις ἀπαιτεῖ τοῦτο. Μετὰ τὴν ἐργασίαν ἐρχεται ὁ ἐπανορθωτικὸς ὕπνος, ὅστις κυριεύει ἡμᾶς μετὰ γλυκύτητος ἀκαταμαχήτου. Ναὶ μὲν σοφὸς τις ἡσχολημένος ἀνενδότως εἰς τὴν ἀναδίφισιν τῶν ἐγκάτων τῆς ἐπιστήμης, δύναται νὰ λησμονήσῃ τοὺς νόμους τῆς φύσεως καὶ τῆς ζωῆς, ἀλλὰ δὲν θὰ παραβιάσῃ αὐτοὺς ἀτιμωρητί. Ἐὰν ὁ Μεφιστοφελὴς δὲν προσέφερεν εἰς τὸν Φαῦστον ἄλλην ὑπηρεσίαν ἐκτὸς ἐκείνης τοῦ νὰ ἐπαναφέρῃ αὐτὸν εἰς τὸν πραγματικὸν κόσμον καὶ νὰ ἀποτινάξῃ τὸν κονιουρτὸν τοῦ μανδύου αὐτοῦ, ὁ δόκτωρ δὲν ἤθελε φθάσει εἰς ἀπελπισίαν. Ἀλλὰ δὲν ἔχει οὕτω περὶ τῆς ἐγρηγόρσεως ὡς καὶ περὶ τοῦ ὕπνου. Ἴνα ἐξυπνήσῃ τις τὸν ἄνθρωπον, ἀπαιτεῖται πολλάκις καταναγκασμός. Ἡ ζωὴ φέρει ἀνά χειρὸς ῥάβδον σιδηρᾶν, ἵνα δείξῃ ἐκάστῳ τὴν ὁδόν, τὴν ὁποίαν ὀφείλει νὰ ἀκολουθήσῃ. Εὐτυχὴς ὅστις ἀκολουθήσῃ τὴν διαχαρχθεῖσαν ὁδὸν καὶ δὲν περιμένει νὰ βαδίσῃ, ἀφοῦ αἱματώσει ἢ ῥάχῃς αὐτοῦ ἐκ τῶν ἀλλεπαλλήλων ῥαβδισμῶν τῆς αὐστηρᾶς ταύτης Δεσποίνης. Χρειάζεται ὑψηλὸς βαθμὸς διανοητικῆς μορφώσεως ἢ λεπτότης κρίσεως σπανία, ὅπως αἰσθανθῇ τις τὴν ἀνάγκην τοῦ νὰ ᾔνε σπουδαῖος ἐν τῷ μέσῳ τοῦ στροβίλου τῶν ἡδονῶν καὶ τῶν

ἀπολαύσεων τῆς ζωῆς. Εὐφυὴς τις ἀνὴρ, ὅστις εἶνε συνάμα ὁ ἠθικώτερος ποιητὴς τῶν νεωτέρων χρόνων, ὁ K. de Salvandy, θέτει τὸ ἐξῆς ζήτημα: «Ποία εἶνε »ἡ μυστηριώδης ἐκείνη δύναμις, ἣτις κάμνει νὰ προέρχεται πάντοτε λύπη τις ἐκ τῶν ζωηροτέρων ἡδονῶν »ἡμῶν, ὡσεὶ γευόμενος αὐτὰς ὁ ἄνθρωπος ἠθέτει τὴν »οἰκείαν ἀποστολήν;»—Ἡ παρατήρησις αὕτη, ἀληθοῦς ὑπὸ ἠθικὴν ἐποψιν, εὐρίσκει τὴν ἐφαρμογὴν αὐτῆς καὶ ἐν τῇ ὑγιεινῇ. Ἡ θλίψις δὲν εἶνε μόνον τὸ καρύκεισμα τῆς ἡδονῆς, ἀλλὰ τῆς ἡδονῆς ἀναγκαία συνθήκη. Ὅμοίως ἡ ἡμέρα δὲν ἐπανέρχεται ἄνευ νυκτός. Ἡ φύσις γνωρίζει ἀείποτε τί κάμνει. Δὲν ὑπάρχουσι ῥόδα ἄνευ ἀκανθῶν. Ὁ θέλων νὰ παλλάξῃ ἡμᾶς ἀπὸ παντὸς πόνου ἠθέλεν ἀφαιρέσει συγχρόνως καὶ πᾶσαν ἡδονήν. Ἡ ἀλγηδὼν αὕτη εἶνε ἡ ζύμη ἐν τῷ φυράματι τοῦ ἀνθρώπου, τὸ στοιχείον τῆς κινήσεως, ὅπερ ἐμποδίζει τὸ πνεῦμα ἀπὸ τοῦ νὰ εὐρωτιάσῃ. Ἐν πεῖσμα ἐκ τυχαίας προκληθὲν αἰτίας, ἀρκεῖ πολλάκις νὰ ἀποδιώξῃ μελαγχολικὴν διάθεσιν ἐπὶ πολὺ εἰς πᾶν φάρμακον ἀνένδοτον. Οἱ πλούσιοι, οἱ χορτασμένοι, οἱ ἀργοὶ εἶνε μᾶλλον ἐκτεθειμένοι εἰς τὴν ὑποχονδρίαν, ἐκεῖνοι, τοὺς ὁποίους οἱ μωροὶ τῶν ἀνθρώπων θεωροῦσιν ὡς τοὺς εὐτυχεῖς τῆς γῆς. Οἱ τοιοῦτοι βασανίζουσιν αὐτοὶ ἑαυτοὺς διηνεκῶς· διότι αἰσθάνονται ἐν τῇ ὑπάρξει αὐτῶν κενόν τι, τὸ ὅποιον ἡ ἡδονὴ δὲν δύναται νὰ πληρώσῃ. Ὁ σοφὸς ἀγνοεῖ τὰς ματαίας ταύτας βασάνους, τὰς προλαμβάνει ἐρευνῶν τὰς σκοτεινάς καὶ ἐπιμόχθους πορείας, τὰς ὁποίας ὁ ἄνθρωπος κέκληται νὰ διέλθῃ κατὰ τὴν ὁδοιπορίαν τοῦ βίου. Ἡ ἀνθρώπινος ὑπαρξίς εἶναι κράμα σκότους καὶ φωτός· εἶδός τι λυκαυγοῦς ἀποτελούμενον ἐκ τῆς συμπτώ-

σεως τῆς ἡμέρας μετὰ τῆς νυκτός. Ὅστις ἐγνώρισεν αὐτὸς ἑαυτὸν, ἀντὶ νὰ καταγίνηται εἰς μελέτας ἀγόνους περὶ τῆς ἀρχῆς τοῦ κακοῦ, θέλει ἀναγκασθῇ, θαυμάζων ἐκ βάθους καρδίας τὴν Θεῖαν Πρόνοιαν, ὅχι μόνον νὰ περιμεῖνῃ, ἀλλὰ νὰ προκαλέσῃ ἐκουσίως καὶ θαρραλέως, ἐν τῷ μέσῳ μάλιστα τῶν ἡδονῶν, τὴν μυστηριώδη ἀγγελίαν τῆς λύπης. Ἴδου τὸ ἄκρον ἄωτον τῆς τέχνης τοῦ ζῆν, τὸ ἔπακρον τῆς ὑγιεινῆς τῆς ψυχῆς. Δυσεπίτευκτος, τῷ ὄντι, σκοπός· ἀλλ' ὅταν φθάσῃ τις εἰς αὐτὸν, ἀντεμείβῃ ἤδη ἐπαξίως.

Ὅτε τὸ μικρὸν τοῦτο σύγγραμμα ἀνεφάνη τὸ πρῶτον, οὐδὲν κεφάλαιον, ἔσον τὸ παρὸν, ἤγειρε πλειοτέρας ἐνστάσεις, καὶ ἐξ αὐτῶν μάλιστα τῶν ἀναγνωστῶν, οἵτινες εὐμενῶς ἀπεδέχθησαν τὸ ἐπίλοιπον τοῦ συγγράμματος καὶ εἰλικρινῶς ἐξετίμησαν τοῦ συγγραφέως τὰς προθέσεις. «Τί ἀποτελεῖ τὸ θέλγητρον τῶν
» μεσημβρινῶν τόπων, ἔλεγον εἰς ἡμᾶς, εἰμὴ ὅτι πα-
» ρέχουσιν ἡμῖν τὴν ιδέαν αἰωνίου ἔαρος; ὁ ἄν-
»θρωπος δύναται νὰ ἐπινοήσῃ καλλιτέραν ὑπαρξίν
» ἄλλως πως, εἰμὴ ἐν ταύτῃ τῇ εἰκόνι τῆς διαρκείας
» καὶ ἡσυχίας; ὁ Δὲν εἶνε φαντασία μισανθρώπου ἢ
» καλογῆρου τὸ νὰ παραχωρῇ ἐν τῇ ζωῇ θέσιν εἰς
» τὴν θλίψιν καὶ εἰς τὸ κακόν, ὥσεί ἡ κοινωνία εἶνε
» καταδεδικασμένη εἰς ἀτελεύτητον συμφοράν; Οὐχί·
» ὑπάρχουμεν, ἵνα γευώμεθα τὴν χαρὰν καὶ τὴν εὐδαι-
» μονίαν, ἵνα διαχύνωμεν ἐπὶ τοῦ προσώπου τῆς γῆς
» τὸ καλὸν καὶ τὸ ἀγαθόν, ἵνα ἀποκαταστήσωμεν διὰ
» παντός τὸ ἀποκλειστικὸν αὐτοῦ βασίλειον. Ἴδου ὁ
» προορισμός τοῦ ἀνθρώπου, ἐὰν ἡ ζωὴ τῆς ἀνθρωπό-
» τητος δὲν ᾔνε κακὸν ὄνειρον· ὅλαι αἱ εὐχαὶ τῶν
» τρυφερῶν ψυχῶν πρέπει νὰ ἐκπληρωθῶσι μίαν ἡμέ-

» ραν, ἐὰν αἱ ἐλπίδες αὐτῶν δὲν ᾔνε εἰρωνεῖται τῶν
» δαιμόνων, ἀλλὰ αἱ ὑποσχέσεις τοῦ Θεοῦ τῆς ἀγά-
» πης.»—Ἦκουσα τὰς ἐνστάσεις ταύτας μετ' εὐχα-
ριστήσεως. Τίς δὲν ᾔθελε νὰ ὀνειρεύηται ἐμοίως τὰ
ώραια ταῦτα ὄνειρα, ἄνευ τῶν ὁποίων ἡ ζωὴ δὲν εἶνε,
εἰμὴ ἐπιφάνεια ἄνευ χρώματος;—Πλὴν ἀλλ' ἐμὼς ἡ
ἐγρήγορσις διαλύει τὰ ὄνειρα. Εἴμεθα ἠναγκασμένοι
νὰ ζήσωμεν καὶ ἐνεργήσωμεν ἐν τῷ πραγματικῷ κό-
σμῳ· δέον πρὸς στιγμὴν νὰ λησμονήσωμεν τὸ φᾶσμα
τοῦ ιδεώδους, ἐὰν θέλωμεν νὰ συντηρήσωμεν τὴν με-
γαλοπρέπειαν καὶ ὠραιότητα αὐτοῦ. Καθότι ἡ ἐπιθυ-
μία καὶ τὸ προαίσθημα ἐδόθησαν εἰς τὸν ἄνθρωπον,
ἵνα αὐτὸς ὑψοῦται πρὸς τὸ ιδεῶδες καὶ ὅχι νὰ ταπει-
νόνῃ αὐτὸ μέχρι τῶν πραγματικοτήτων τῆς ζωῆς.
Πραγματοποιῶν τις τὸ ιδεῶδες καταστρέφει αὐτό.
Ἄς μελετήσῃ τις ἐπὶ τοῦ ἀντικειμένου τούτου τὸν
ώραϊον μῦθον τῆς Σεμέλης καὶ τοῦ Διός. Ἐὰν ᾔνε
ἱερὸν χρέος τὸ ὑψόνειν τὴν ψυχὴν εἰς τὴν μελέτην τοῦ
ὑπερτάτου ἀγαθοῦ, τὸ χρέος τοῦτο ἔχει ὅρια. Δὲν ἀρ-
μόζει εἰμὴ μία κυριακὴ κατὰ πᾶσαν ἐβδομάδα. Προς-
βλέψωμεν τὴν ὑπαρξίν ἡμῶν, ὅποια πραγματικῶς
εἶνε, καὶ μάθωμεν νὰ ὑποφέρωμεν αὐτὴν ἀφίνοντες
τὴν φροντίδα τοῦ νὰ ζωγραφῶσι τὸν οὐρανὸν ἐκεῖνοι,
οἵτινες γνωρίζουσι νὰ ζωγραφῶσιν εἰκόνα ἄνευ σκιῶν.
Ὅποταν Κόσμοι ἐντελέστεροι δεχθῶσιν ἡμᾶς εἰς τὰς
ἀγκάλας αὐτῶν, τότε θέλωμεν ἄλλως πως διοργανι-
σθῇ. Τοιοῦτοι, ὅποιοι εἴμεθα ἐδῶ κάτω, τὴν χαρὰν
ἀπολαύομεν αἰετοτε μετὰ ἀλγηδόνης ἀνάμικτον· ἡ δὲ
θλίψις εἶνε ἡ πηγὴ ἢ βαθεῖα τῆς ὑπάρξεως καὶ ἐνε-
ργείας ἡμῶν. Ἀλλως τε τίς εἶνε ὁ ἱκανώτερος νὰ ἐκ-
πληρώσῃ τὰς εὐχάς, περὶ τῶν ὁποίων λέγετε; ὁ ἄν-

θρῶπος, ὅστις τρέφει αὐτὰς ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ, χωρὶς νὰ ἀπολαύσῃ αὐτὰς, ἢ ἐκεῖνος, ὅστις ἔχει συνειδήσιν τῆς πραγματικότητος; Καὶ διὰ νὰ ἐπανέλθωμεν εἰς τὴν ὑγιεινὴν τῆς ψυχῆς, θέλει ἀπολαύσει τις πλειοτέραν εὐεξίαν ἐπικαλούμενος διὰ τῶν εὐχῶν αὐτοῦ ἄλλον τινὰ κόσμον, ἢ καλῶς ἐννοῶν τοὺς Νόμους τοῦ παρόντος κόσμου;—Τὸ καθ' ἡμᾶς ἀρκοῦμεθα, ὡς πρὸς τοῦτο, εἰς τὴν θεωρίαν τοῦ κόμητος Βερί.

« Ἡ ζωὴ ἡμῶν συνίσταται εἰς τὴν ἐνέργειαν. Τὸ
 » συναίσθημα τῶν προσκομιμάτων, τὰ ὅποια παρεμ-
 » βάλλονται εἰς τὴν ἐνέργειαν ταύτην, εἶνε ἡ θλίψις.
 » τὸ δὲ συναίσθημα τῶν περιστάσεων, αἱ ὅποιαι συν-
 » τρέχουσιν εἰς τὴν ἐνέργειαν ταύτην, εἶνε ἡ ἡδονή.
 » Ἀλλ' ἡ ἐνέργεια δὲν δύναται νὰ ἐννοηθῇ ἐξ ἑνὸς μέ-
 » ρους, χωρὶς ἐκ τοῦ ἑτέρου ν' ἀπαντήσῃ ἐμπόδιόν τι,
 » ὅσῳ ἐλαφρόν καὶ ἂν ᾔη. Οὕτω λοιπὸν ἡ ἡδονὴ
 » προϋποθέτει τὴν θλίψιν. Ὅπόταν θελήσωμεν νὰ ἐκτεί-
 » νωμεν ὑπὲρ τὸ μέτρον τὴν ἐνεργητικότητα ἡμῶν, ἡ
 » ὑπερβολὴ αὕτη συνεπάγεται μίαν ἀντίδρασιν. Ἡ ὑγεία
 » ἀποτελεῖται ἐκ τοῦ προσήκοντος μέσου ὁροῦ. Ἐξε-
 » τάζοντες αὐτοὶ ἑαυτοὺς προσεκτικῶς εὐρίσκομεν ἐν
 » ἡμῖν ἀκατάπαυστόν τινα ῥοπὴν εἰς τὸ νὰ ἐξέλθωμεν
 » ἐξ ἧς εὐρισκόμεθα καταστάσεως. Ἡ ῥοπὴ αὕτη δὲν
 » φανερόναι βεβαίως ὅτι εἴμεθα εὐχαριστημένοι καὶ
 » ἱκανοποιημένοι. Ἡ ζωὴ δὲν εἶνε λοιπὸν εἰμὴ σταθε-
 » ρὰ θλίψις, καὶ ἡ θλίψις αὕτη, ἥτις εἶνε τὸ θεμέλιον
 » τῆς ζωῆς, ἀναρριπίζει τὴν ἐνεργητικότητα ἡμῶν.
 » Ἡ ἡδονὴ δὲν εἶνε καθ' ἑαυτὴν πραγματικόν τι, χρη-
 » σιμεύει μόνον ὡς ἀκεσώδυνον φάρμακον εἰς τὴν πά-
 » θησιν. »

Ἡ θεωρία αὕτη φαίνεται σφόδρα μελαγχολικὴ, καὶ

ἔμως δὲν εἶνε τοιαύτη· αὕτη προσβλέπει ἐν σταθερᾷ μεσημβρίᾳ τὴν ἀθλίαν κατάστασιν τοῦ ἀνθρώπου καὶ διαχέει φῶς ἐπὶ τῶν μυστηρίων τῆς ἠθικῆς καὶ σωματικῆς ζωῆς. Ἐν τῷ κράματι τῆς ἡδονῆς καὶ θλίψεως ἀποκαλύπτει εἰς ἡμᾶς θεῖόν τινα σκοπόν· ὁ θεὸς ἠθέλησεν ἵνα ἡ μὲν πάθησις μορφώσῃ τὸν χαρακτῆρα, ἡ δὲ ἡδονὴ μορφώσῃ τὸ πνεῦμα· ἀμφοτέραι λοιπὸν εἰσὶν ἐξίσου ἀναγκαῖαι εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ ἀνθρώπου καὶ τῆς ἀνθρωπότητος.

Ὁ ὑπέρτατος τῆς ζωῆς σκοπὸς δὲν εἶνε τῶν ἐπιθυμιῶν ἡμῶν ἡ ἀπόλαυσις, ἀλλὰ τοῦ καθήκοντος ἡ ἐκπλήρωσις, ἄνευ τῆς ὁποίας οὐδόλως ὑπάρχει ἀληθῆς εὐχαρίστησις. Ἡ ἀγούσιος τῆς ἀπολαύσεως μονοτονία διδάσκει ἡμᾶς διὰ τοῦ κόρου τὴν ἀνάγκην τῆς ἐργασίας. Δυστυχῶς ἔμως τὸ μάθημα τοῦτο κατενοήθη βραδέως ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων τῶν μὴ σκεπτομένων· ἡ ἀκόρεστος ἐπιθυμία ἄγει τὸν μωρὸν μὲν εἰς ἀπελπισίαν, τὸν νοήμονα δὲ εἰς ὀλιγάρκειαν· ἡ ζωὴ πραγματικῶς δὲν εἶνε εἰμὴ ἀκηδία, κενὴ ἰδέα, χάρτης λευκός, ἐφ' ὅσον δὲν ἔγραψέ τις ἐπ' αὐτοῦ τὴν λέξιν ὕ π έ φ ε ρ α, ὃ ἐστὶν ἔ ζ η σ α.

Ἀπασα τοῦ θνητοῦ ἡ εὐδαιμονία συνίσταται εἰς τὴν ἐν ἰδρῶτι τοῦ προσώπου αὐτοῦ ἐξιστόρησιν τῶν παθημάτων αὐτοῦ· οὐδεμίαν ἄλλην ἐννοιαν τῆς εὐδαιμονίας δυνάμεθα νὰ συλλάβωμεν. Γνωρίζω ὅτι τοιοῦτος ὀρισμὸς δὲν δύναται ν' ἀρέσῃ εἰς τὴν νεότητα, τὴν ἡλικίαν ταύτην τῆς φαντασιώσεως καὶ τῆς ἐλπίδος· ἀλλὰ δὲν εἶνε διὰ τοῦτο ἥττον ἀκριβής, ὡς ἀποδίδων εἰς τὴν ζωὴν τὴν ἀληθῆ αὐτῆς σημασίαν, τὴν ἀληθῆ αὐτῆς ἀξίαν.

Τοιοῦτοτρόπως ἡ μὲν εὐδαιμονία εἶνε ἀβέβαιος καὶ

παροδική, τὸ καθήκον δὲ μόνον βέβαιον καὶ αἰώνιον. Ἀλλ' ἐὰν ἡ Θεία Πρόνοια ἐδημιούργησέ τὴν θλίψιν, ἐ-
 ῖθηκεν ἅμα παρ' αὐτῇ τὴν χαρὰν πρὸς παρηγορίαν, καὶ
 αὐτὴ δὴ ἡ ὀδυνηρὰ ἀντίστασις καὶ διηνεκὴς πάλη τῶν
 δύο τούτων αἰσθημάτων δεικνύει τὸ μεγαλεῖον τοῦ ἡμε-
 τέρου προορισμοῦ. Δὲν ὑπάρχει ὠραιότερον μειδίαμα τοῦ
 μειδιάματος, τὸ ὅποιον διαλάμπει ἐπὶ προσώπου δια-
 βρόχου ὑπὸ δακρύων. Δὲν ὑπάρχει ἐπιθυμία ὑψηλο-
 τέρα καὶ διαρκεστέρα τῆς ἐπιθυμίας, ἡ ὅποια δὲν δύ-
 ναταί ποτε νὰ ἐκπληρωθῇ. Δὲν ὑπάρχει ἀπόλαυσις ἀγνο-
 τέρα καὶ ἀληθεστέρα τῆς ἀπολαύσεως ἀνθρώπου ἐπι-
 βάλλοντος εἰς ἑαυτὸν στερήσεις. Οὕτω τὸ σύμβολον
 τῆς ζωῆς ἡμῶν εἶνε καὶ μένει ὁ σταυρὸς περιεστει-
 μένος μὲ ῥόδα.

Ἐδείξαμεν τὰς ἀντιθέσεις· ἄς ἐξετάσωμεν τώρα τὰ
 μέσα πρὸς ἀποκατάστασιν τῆς ἰσορροπίας.

Ἐν τῇ σφαίρᾳ τοῦ συναισθήματος ἡ χαρὰ καὶ ἡ
 θλίψις ἀνταποκρίνονται. Τὸ αὐτὸ ἰσχύει ἐν ἄνωτέρᾳ
 τινὶ σφαίρᾳ περὶ τῆς κινήσεως καὶ ἡρεμίας.

Ἡ ἐνέργεια εἶνε αὐτὴ ἡ ζωὴ· ἀλλὰ ἐνέργεια ὑπερ-
 βολικὴ, εἴτε κατὰ τὴν ἔντασιν εἴτε κατὰ τὴν διάρκειαν,
 βλάπτει τὴν ἁρμονίαν. Ὑπάρχει ὅριον, τὸ ὅποιον δὲν
 πρέπει νὰ ὑπερβῇ τις.

Ὁ αὐτὸς κανὼν ἐφαρμόζεται ἐν ταῖς ὕλικαῖς λειτουρ-
 γίαις τοῦ ἀνθρωπίνου ὁργανισμοῦ. Ὁ λιτὸς καὶ ὀλιγαρ-
 κῆς ἄνθρωπος γνωρίζει νὰ φέρῃ εἰς ἰσορροπίαν τὴν τρο-
 φὴν αὐτοῦ πρὸς τὸ ποσὸν τῶν δυνάμεων, τὰς ὁποίας
 δαπανᾷ. Τελευταῖον καὶ ἐν αὐταῖς ταῖς ὑψίσταις χώ-
 ραις τῆς ἀνθρωπίνης ἐνεργείας, ἡγουν ἐν τῇ νοήσει,
 ὑπάρχει ἀναγκαία ἰσορροπία τις. *Dulce est dissipere
 in loco* (γλυκὺ καὶ τὸ ἀνοηταίνειν ἐν καιρῷ).

Ἦθελεν εἶσθαι παράλογον τὸ νὰ θελήσῃ τις νὰ ἐκ-
 βιάσῃ ἐν ἑαυτῷ ὁμοίαν ἰσορροπίαν διὰ τοῦ λογικοῦ, ἐν
 σχολαστικῇ σοβαρότητι προστάσων εἰς ἐκάστην πα-
 ροδικὴν στιγμήν τοῦ ἀστάτου τούτου βίου: μὴ περαι-
 τέρω! Δὲν εἶνε ὁ ἄνθρωπος ὡς ἡ μηχανὴ τοῦ ὥρολο-
 γίου, τὴν ὅποιαν κινουῦμεν πρὸς τὰ ἔμπροσ ἢ πρὸς τὰ
 ὀπίσω κατ' ἄρέσκειαν. Οὐδεὶς δύναται ν' ἀποφύγῃ τὴν
 συνειδήσιν δι' οὐδεμιᾶς πράξεως τῆς συνειδήσεως· ἀλλὰ
 δύναται ν' ἀναπτύξῃ ἐν ἑαυτῷ διάθεσιν τινα καὶ νὰ
 παραδοθῇ εἰς αὐτήν. Ἡ εὐνοϊκωτέρα κατάστασις εἰς
 τὴν ὑγείαν καὶ εὐεξίαν εἶνε ἡ περισκεμμένη· ἐν τούτοις
 κατὰ τὸ ἥμισυ ἀκουσία: κατάστασις μιᾶς ἀνέτου ιδέας
 τῆς ζωῆς, κατάστασις, ἥτις βαίνουσα ἐπὶ τῆς χρυσῆς
 μέσης ὁδοῦ, τῆς κειμένης μεταξὺ τῆς ἐντεταμένης
 προσοχῆς καὶ τῆς κεχαλαρωμένης διαχύσεως καὶ ἀφαι-
 ρέσεως, ἀδιακόπως ἀπασχολεῖ καὶ συγχρόνως ἀναπαύει
 τὸ πνεῦμα, καὶ διὰ τῆς θέας τοῦ ἐξωτερικοῦ κόσμου
 διασκεδάζει τὰς προσωπικὰς ἐνασχολήσεις καὶ ἐμποδί-
 ζει αὐτάς ἀπὸ τοῦ νὰ μεταβληθῶσιν εἰς μελαγχολίαν.
 Ἡ κατάστασις αὕτη εἶνε ἐξαισία, σχεδὸν ἀόριστος, γνω-
 στή μόνον ὑπὸ τοῦ ἀνθρώπου, ὅστις ἐνώνει μετὰ πεφωτι-
 σμένης διανοίας ἀβρὰν αἰσθηματικότητα. « Συμβουλευ-
 θητε τὴν ἰδίαν ὑμῶν πεῖραν, εἶπεν ὁ Schelver, διὰ νὰ ἀνα-
 καλέσητε τὸν τόπον καὶ τὴν στιγμήν, καθ' ἣν ἀπηλαύ-
 σατε τὴν μεγαλειτέραν ἡδονήν. Βεβαίως δὲν ὑπῆρξα-
 τε εὐτυχεῖς εἰμὴ ὅτε, συρόμενοι ὑπὸ τοῦ ἀοράτου τῆς
 ζωῆς ἅρματος, ὑπῆρξατε ἐνεργοὶ καὶ δημιουργοί. Τότε
 μόλις ἀνήκει τις εἰς ἑαυτόν: παραφερόμενος ὑπὸ τῆς
 χαρᾶς καὶ τῆς ἡδονῆς ἀπολαύει καὶ δὲν δίδει λόγον
 τῆς ἀπολαύσεως αὐτοῦ· ἡ καρδιά εἶνε συγκεκινημένη,
 ἀλλὰ δὲν ἐννοεῖ τὴν οἰκείαν συγκίνησιν. Ἡ ψυχὴ πα-

ράγει τὰ ἔργα αὐτῆς ὡς τὸ δένδρον τὰ φύλλα καὶ τοὺς καρποὺς, διὰ προσπαθείας φυσικῆς, αὐτομάτου, ἐνστιγμιατικῆς. Ἄν γινώριζομεν ὅτι ὁ θέλων νὰ συλλάβῃ καὶ κρατήσῃ ἅμα μετὰ βίας πολλὰ ἀντικείμενα ἐν τῇ αὐτῇ στιγμῇ ἀπόλλυσιν ἤδη τὸ πρότερον εὐρημένον; Πλανᾶται θέλων ν' ἀρπάσῃ, ἐνθα ὀφείλει ἀπλῶς νὰ δεχθῇ. Ἡ ἀταραξία καὶ τὸ ψυχρὸν αἷμα εἶνε ἀναγκαῖα, ἐὰν θέλῃ ν' ἀνοιχθῶσιν εἰς αὐτὸν αἱ πύλαι τοῦ κόσμου. Διὰ τοῦτο ἔχει εὐρυτέραν μνήμην ὁ παῖς ὁ διερχόμενος τὸν κόσμον χωρὶς νὰ ἐπιθέτῃ χεῖρα ἐπ' αὐτοῦ, διὰ τοῦτο ἐπανερχονται πάλιν εἰς τὴν καρδίαν ἐν τῇ προβεβηκυῖα ἡλικίᾳ ἡ ἀνάμνησις καὶ ἡ ἄνεσις, ὅτε μετριάζεται ἡ σφοδρὰ καὶ βιαία βούλησις. Ἐκ τῆς διαφωνίας τῆς ὀρέξεως καὶ στερήσεως ἐπανερχεται ὁ ἄνθρωπος εἰς τοῦτο τὸ ἱερὸν ἐνστικτον τῆς ζωῆς. Ἄς διατηρήσωμεν τὸ ἐνστιγμα τοῦτο, ὅπερ ἡ φύσις ἔθηκεν ἐν ἡμῖν.

Βεβαίως τὸ οὐσιῶδες σημεῖον τῆς τέχνης τοῦ ζῆν καθόλου καὶ ἐπομένως τῆς ὑγιεινῆς τῆς ψυχῆς εἶνε τὸ νὰ ἔχη τις πάντοτε ἀκριβῆ γινῶσιν ἑαυτοῦ, χωρὶς νὰ παρατηρῇ ἑαυτὸν μὲ λεπτολογίαν, τὸ νὰ διατηρῇ γαλήνην τινὰ ἀναλλοίωτον, ἐντῷ μέσῳ τῶν φαινομένων τῆς ζωῆς, τὸ νὰ ὑποφέρῃ τὴν προσβολὴν πασῶν τῶν ἐξωτερικῶν δυνάμεων καὶ τὸ νὰ μένῃ πάντοτε ὁ ἴδιος, ἀναμέσον τῶν μεταβολῶν. Ἄς τὸ ὁμολογήσωμεν: ὅστις ἔφθασεν εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο, οὗτος εἶνε τὸ πᾶν δι' ἑαυτὸν, διδάσκαλος, φίλος, ἐχθρὸς, προστάτης, ἰατρός. Ὅπως τὸ βᾶδισμα ἡμῶν εἶνε σειρὰ πτώσεων ἐξ ἀριστερῶν πρὸς τὰ δεξιὰ καὶ ἐκ δεξιῶν πρὸς ἀριστερά, οὕτως ἡ ἐναρμόνιος πρόοδος τῆς ζωῆς πηγάζει ἐκ τῆς ἰσορροπίας τῶν ἀντιθέσεων, αἵτινες διαδέχονται ἀλ-

λήλαις. Ἡ ἰσορροπία αὕτη δὲν εἶνε ἡ αὐτὴ διὰ πάντας. Ἐκαστος ὀφείλει νὰ ζητήσῃ ἐκείνην, ἣτις ἀρμόζει εἰς τὴν οἰκείαν αὐτοῦ φύσιν. Θέλει δ' εὐρεῖ αὐτὴν εὐχερῶς διὰ τῆς ἀσκήσεως τῶν ἰδίων δυνάμεων μᾶλλον ἢ διὰ τῆς σκέψεως. Ἐχει τις καλῶς, ὅποτε δὲν αἰσθάνεται ἐν ὁποιονδήποτε ὄργανον κατ' ἐξοχὴν ἐνεργόν, ἀλλ' ὅτε αἰσθάνεται τὴν ἐλευθερίαν τῆς ἐνεργείας ταύτης, ὡς τὴν κοινὴν ἔκφρασιν τοῦ ἐγώ. (*)

(*) Ὁ αἰσθανόμενος τὸν στόμαχον αὐτοῦ διέφθειρεν αὐτόν· ὁ δὲ μὴ αἰσθανόμενος μέρος τι τοῦ ὁργανισμοῦ κατ' ἐξαιρέσιν ὑπὲρ τὰ λοιπὰ εἶναι ὕγις.

Θ'.

ΥΠΟΧΟΝΔΡΙΑ.

Αἱ μικρολογίαι εἶνε ἡ κατάρα τῆς ζωῆς ἡμῶν. Αἱ τοῦ σώματος ἐλκεῖναι φροντίδες τῆς ἡμέρας ἐξαντλοῦσι τὴν ψυχὴν καὶ τὸ σῶμα ἡμῶν. Ἄς καλλιεργῶμεν λοιπὸν τὸ ἐν ἡμῖν θεῖον μέρος, τὴν σκέψιν καὶ τὸν θαυμασμόν.

BULWER.

Ἡ ὑποχονδρία εἶνε βεβαίως ἡ μικροτάτη καὶ ἄμα ἡ λυπηροτάτη τῶν ἀνθρωπίνων ἀσθενειῶν. Τὸ λογικόν, ἡ ἠθικὴ καὶ ἡ θρησκευτικὴ αὐτὴ ἐπροσπάθησαν διὰ πάντων τῶν μέσων νὰ ἐκριζώσωσι τὸν φρικτὸν τοῦτον δαίμονα· οὗτος ὅμως, ὁμογάλακτος ἀδελφὸς τῆς ἀνησυχίας τοῦ πνεύματος, ἥτις, ὡς γνωστὸν, εἰσδύει διὰ τῆς ὁπῆς τοῦ κλείθρου, ἐνεδύθη τὸ ἐνδύμα τῆς φρονήσεως καὶ οὐδεὶς δύναται ν' ἀποδιώξῃ αὐτόν. Ἄς προσπαθήσωμεν ἐν τούτοις ν' ἀφαιρέσωμεν ἀπ' αὐτοῦ τὸ προσωπεῖον. Ἐκαλέσαμεν αὐτόν ἐγώϊσμόν, ἀλλ' αὕτη ἡ ὕβρις οὐδόλως συγκινεῖ αὐτόν· διότι γνωρίζει τὰς ιδέας τοῦ αἰῶνος, ὅτι δηλ. ὁ ἐγώϊσμός θεωρεῖται σήμερον ὡς ἐνδειξὶς εὐφυΐας καὶ ἀνεξαρτησίας πνεύματος. Προτιμότερον λοιπὸν ν' ἀποδείξωμεν ὅτι δὲν εἶνε τίποτε· καὶ σπουδαίως τοῦτο θὰ προσπαθήσωμεν νὰ πράξωμεν.

Σεβασμία τις φωνή εἶπεν ἐπὶ τοῦ τάφου τοῦ Wileland. «Ὅποτε ὁ ἄνθρωπος σκέπτεται περὶ τῆς σωματικῆς καὶ ἠθικῆς καταστάσεως αὐτοῦ γίνεται ἄρρωστος. Τοῦτο ὑποφέρομεν πάντες ἐν τῷ βίῳ.» Ὑπὸ τὰς ἐκφράσεις ταύτας ὑπάρχει ἀκριβὴς ὁρισμὸς τοῦ εἶδους τῆς ὑποχονδρίας, τὴν ὁποῖαν ἔχω ὑπ' ὄψιν καὶ ἣτις ὑπάγεται εἰς τὴν δικαιοδοσίαν τῆς ψυχικῆς ὑγιεινῆς.

Ἄπαντες ἡμεῖς, οἵτινες ζῶμεν ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ, εἴμεθα σχετικῶς ἄρρωστοι. Ἐχομεν πάντες τὴν ὁδὸν ἡμῶν πρὸς τὸν τάφον προκεχαραγμένην ἐν τῇ οἰκείᾳ ἡμῶν φύσει καὶ δὲν ἀπαιτεῖται μεγάλη προσοχὴ πρὸς εὐρεσιν ταύτης τῆς ὁδοῦ, ἥτις ἄγει ἡμᾶς εἰς τὸν θάνατον.—Ἐνόσω εἴμεθα ἐν ἀρκούντως καλῇ καταστάσει, ὥστε νὰ ἐκτελῶμεν τὰ καθημερινὰ ἡμῶν ἔργα καὶ ν' ἀπολαύωμεν τὴν ἀνάπαυσιν μετὰ τὴν ἐργασίαν, καθήκον ἡμῶν εἶνε, καθήκον πολιτικόν καὶ διαιτητικόν, νὰ μὴ φροντίζωμεν περὶ τοῦ σώματος ἡμῶν. Ὁ πόνος εἶνε ἐν ἀπαιτητικόν καὶ πλήρες ἀξιώσεων μὴ δὲν, τὸ ὁποῖον γίνεται τι, ἄμα ἀποδώσωμεν εἰς αὐτὸ σημασίαν. Ἐπρεπε νὰ ἐρυθριῶμεν περιποιῶντες αὐτῷ τοσαύτην τιμὴν, κολακεύοντες θωπεύοντες αὐτὸ καὶ ὑψοῦντες αὐτῷ τοιοῦτοτρόπως ἐν ὑπόβαθρον. Ὁ πόνος αὐξάνει μέγας μόνον, καθόσον ἡμεῖς ταπεινούμεθα ἐνώπιον αὐτοῦ. Δύναται τις νὰ φαντασθῇ ποτε ἓνα Θεμιστοκλέα, ἓνα Ῥήγουλον, παρατηροῦντας τὴν γλῶσσαν αὐτῶν ἐν τῷ καθρέπτῳ καὶ ψαύοντας τὸν σφυγμὸν αὐτῶν; (*) Προχωρῶ πε-

(*) Ὁ ἥρως τῆς ἑλλ. ἐπαναστάσεως Γ. Καραϊσκάκης ἔπασχεν ὑπὸ πνευμ. φθίσεως, ὅτε διέπραττε τὰ παρὶνγνωστα ἀνδραγαθήματα. Σ. τ. Μ.

ραιτέρω. Ἐπικαλοῦμαι πρὸς θεραπείαν τοῦ κακοῦ τοῦ-
του τὸν φόβον, ἔστις εἶνε ἡ πηγὴ αὐτοῦ. Ὁ φόβος εἶνε
σωτήριος ἢ ὀλέθριος;—Οὐδὲν ἐπισπεύδει τόσον τὸ γή-
ρας, ἔσον ὁ φόβος τοῦ γήρως. Πολλοὺς αἰῶνας πρὸ
τῆς ἐμφανίσεως τῆς μακροβιωτικῆς τοῦ Οὐφελάνδου
ὁ σοφὸς Πέρσης Ἀττάρ ἐδείξε πέντε μέσα συντέμνοντα
τὴν ἀνθρωπίνην ζωὴν. «Τὸ πρῶτον εἶναι ἡ στέρη-
» σις καὶ ἡ πενία κατὰ τὸ γήρας· τὸ δεύτερον νόσος
» παρατεταμένη· τὸ τρίτον μακρὰ περιήγησις· τὸ
» τέταρτον εἶναι τὸ νὰ ἔχῃ τις αἰέποτε τὸ βλέμμα
» ἐστραμμένον πρὸς τὸν τάφον.—ἡ σταθερὰ αὕτη
» προσήλωσις ἐπισπεύδει εἰς ἐκεῖνον, τὸν ὁποῖον βασα-
» νίζει, τὴν ὥραν τοῦ θανάτου.—τὸ πέμπτον εἶναι ὁ
» φόβος, τὸ ἀλάνθαστον τοῦτο μέσον, ὅπερ φονεύει ἄ-
» σφαλέστερον καὶ ταχύτερον τοῦ ξίφους τοῦ ἄρ-
» χαγγέλου Γαβριήλ».

Ὁ φόβος συντέμνει τὰς ἡμέρας τοῦ ἀνθρώπου· εἶναι
στοιχεῖον τῆς ὑποχονδρίας· ἐπομένως ὁ ὑποχονδριακὸς
ἀποθνήσκει ἐκ τοῦ φόβου μὴ ἀποθάνῃ. Ἐνταῦθα ὑπά-
γονται οἱ ἄνδρες ἐκεῖνοι ἄρρωστοι, περὶ ὧν ἀνωτέ-
ρω εἶπον, ὅτι εἶναι καὶ διὰ τὸν ἰατρὸν ἀντικείμενα πε-
ριφρονήσεως, οἱ ἀνήσυχτοι ἐκεῖνοι ἐρασταὶ τῆς ἱατρικῆς
ἐπιστήμης, οἵτινες διατρέχουσι ἀπνευστὶ ὅλην τὴν Νο-
σολογίαν, οἵτινες ἀντιγράφουσι πάσας τὰς συνταγὰς,
ὅσας ἀπαντῶσιν· εἰς ἓνα ἐξ αὐτῶν ὁ Mare Nerz ἔλε-
γεν ἡμέραν τινά. «Φίλε μου θὰ σὲ φονεύσῃ ἐν τυπογρα-
φικὸν παρόραμα». Ἐνταῦθα κατατάττονται τὰ μη-
δαμινὰ ἐκεῖνα ὄντα, τὰ ὁποῖα ὁ θεῖος Πλάτων διώκει
ἐκ τῆς πολιτείας αὐτοῦ· διότι ὁ Πλάτων τὰ ἐγνώρι-
ζεν. Εἶδε πλέον ἢ ἐν ἐν τῇ πόλει ἐκείνῃ τῶν Ἀθηναίων,
ἥτις ἐστὶν οἱ Παρίσιοι ἅμα καὶ τὸ Λονδῖνον τῆς ἄρ-

» χαιότητος. «Τὸ δὲ τῆς ἱατρικῆς, ἣν δ' ἐγὼ, δεῖσθαι,
» ὅτι μὴ τραυμάτων ἕνεκα ἤτινων ἐπετείων νοσημά-
» των ἐπιπεσόντων, ἀλλὰ δι' ἀργίαν τε καὶ δίκαιαν οἶαν
» διήλθομεν ρευμάτων τε καὶ πνευμάτων ὥσπερ λί-
» μνας ἐμπιπλάμενους φύσας τε καὶ κατάρρους νόσῃ-
» μασιν ὀνόματα τίθεσθαι ἀναγκάζειν τοὺς κομψοὺς
» Ἀσκληπιάδας, οὐκ αἰσχρὸν δοκεῖ; Καὶ μάλ', ἔφη,
» ὡς ἀληθῶς καὶνὰ ταῦτα καὶ ἄτοπα νοσημάτων
» ὀνόματα. Οἶα, ἣν δ' ἐγὼ, ὡς οἶμαι, οὐκ ἦν ἐπ'
» Ἀσκληπιοῦ· τεκμαίρομαι δὲ, ὅτι αὐτοῦ οἱ υἱεῖς ἐν
» Τροίᾳ Εὐρυπύλῳ τετρωμένῳ ἐπ' οἶνον Πράμνειον
» ἄλφιτα πολλὰ ἐπιπασθέντα καὶ τυρὸν ἐπιξυσθέντα,
» ἃ δὴ δοκεῖ φλεγματώδη εἶναι, οὐκ ἐμέμφαντο τῇ
» δούσῃ πιεῖν, οὐδὲ Πατρόκλῳ τῷ ἰωμένῳ ἐπετίμησαν.
» Καὶ μὲν δὴ, ἔφη, ἄτοπόν γε τὸ πῶμα οὕτως ἔ-
» χοντι. Οὐκ, εἰ γ' ἐννοεῖς, εἶπον, ὅτι τῇ παιδαγω-
» γικῇ τῶν νοσημάτων ταύτῃ τῇ νῦν ἱατρικῇ πρὸ τοῦ
» Ἀσκληπιάδαι οὐκ ἐχρῶντο, ὡς φασί, πρὶν Ἡρό-
» δικον γενέσθαι. Ἡρόδικος δὲ παιδοτρίβης ὢν καὶ νο-
» σώδης γενόμενος, μίξας γυμναστικὴν ἱατρικὴν ἀπέ-
» κναισε πρῶτον μὲν καὶ μάλιστα ἑαυτὸν, ἔπειτ' ἄλ-
» λους ὕστερον πολλοὺς. Πῇ δὴ; ἔφη. Μακρὸν, ἣν δ'
» ἐγὼ, τὸν θάνατον αὐτῷ ποιήσας, παρακολουθῶν
» γὰρ τῷ νοσήματι θανασίμῳ ὄντι οὔτε ἰάσασθαι, οἶ-
» μαι, οἷός τ' ἦν ἑαυτὸν, ἐν ἀσχολίᾳ τε πάντων ἱα-
» τρευόμενος διὰ βίου ἔζη ἀποκναιόμενος, εἴ τι τῆς εἰω-
» θυίας διαίτης ἐκβαίῃ, δυσθανατῶν δὲ ὑπὸ σοφίας εἰς
» γήρας ἀφίκετο. Καλὸν ἄρα τὸ γέρας, ἔφη, τῆς τέ-
» χνης ἡνέγκατο. Οἷον εἰκὸς, ἣν δ' ἐγὼ, τὸν μὴ εἰδότα,
» ὅτι Ἀσκληπιὸς οὐκ ἀγνοία οὐδὲ ἀπειρία τούτου τοῦ
» εἶδους τῆς ἱατρικῆς τοῖς ἐκγόνοις οὐ κατέδειξεν αὐ-

» τὸ, ἀλλ' εἰδὼς ὅτι πᾶσι τοῖς εὐνομουμένοις ἔργον τι
 » ἐκάστω ἐν τῇ πόλει προστέτακται, ὃ ἀναγκαῖον ἔρ-
 » γάζεσθαι, καὶ οὐδενὶ σχολὴ διὰ βίου κάμνειν ἰατρευο-
 » μένω· ὃ ἡμεῖς γελοῖως ἐπὶ μὲν τῶν δημιουργῶν αἰ-
 » σθανόμεθα, ἐπὶ δὲ τῶν πλουσίων τε καὶ εὐδαιμόνων
 » δοκούντων εἶναι οὐκ αἰσθανόμεθα. Πῶς; ἔφη.

» Τέκτων μὲν, ἣν δ' ἐγὼ, κάμνων ἀξιοῖ παρά τοῦ ἰα-
 » τροῦ φάρμακον πιὼν ἐξεμέσαι τὸ νόσημα ἢ κάτω
 » καθαρθεῖς ἢ καύσει ἢ τομῇ χρησάμενος ἀπηλλάχθαι·
 » ἐὰν δέ τις αὐτῷ μακρὰν δίαιταν προστάτῃ, πιλιδιά
 » τε περὶ τὴν κεφαλὴν περιτιθεῖς καὶ τὰ τούτοις ἐπό-
 » μενα, ταχὺ εἶπεν ὅτι οὐ σχολὴ κάμνειν οὐδὲ λυσιτε-
 » λεῖ οὕτω ζῆν, νοσήματι τὸν νοῦν προσέχοντα, τῆς
 » δὲ προκειμένης ἐργασίας ἀμελοῦντα· καὶ μετὰ ταῦτα
 » χαίρειν εἰπὼν τῷ τοιοῦτῳ ἰατρῷ, εἰς τὴν εἰωθυῖαν
 » δίαιταν ἐμβὰς, ὑγιὲς γενόμενος ζῇ τὰ ἑαυτοῦ πράτ-
 » των· ἐὰν δὲ μὴ ἱκανὸν ἦ τὸ σῶμα ὑπενεγκεῖν, τε-
 » λευτήσας πραγμάτων ἀπηλλάχῃ. Καὶ τῷ τοιοῦτῳ
 » μὲν γ', ἔφη, δοκεῖ πρέπειν οὕτως ἰατρικῇ χρῆσθαι.
 » Ἄρ', ἣν δ' ἐγὼ, ὅτι ἦν τι αὐτῷ ἔργον, ὃ εἰ μὴ πράτ-
 » τοι, οὐκ ἐλυσιτέλει ζῆν; Δῆλον, ἔφη. Ὁ δὲ δὴ πλού-
 » σιος, ὥς φαμεν, οὐδὲν ἔχει τοιοῦτον ἔργον προκείμε-
 » νον, οὐ ἀναγκαζόμενῳ ἀπέχεσθαι ἀβίωτον. Οὐκ οὖν
 » δὴ λέγεται γε. Φωκυλίδου γάρ, ἣν δ' ἐγὼ, οὐκ ἀ-
 » κούεις, πῶς φησὶ δεῖν, ὅταν τῷ ἤδη βίος ἦ, ἀρετὴν
 » ἀσκεῖν. Οἶμαι δέ γε, ἔφη, καὶ πρότερον. Μηδὲν, εἰ-
 » πον, περὶ τούτου αὐτῷ μαχώμεθα, ἀλλ' ἡμᾶς αὐτοὺς
 » διδάξωμεν, πότερον μελετητέον τοῦτο τῷ πλουσίῳ
 » καὶ ἀβίωτον τῷ μὴ μελετῶντι, ἢ νοσοτροφία τεκτο-
 » νικῇ μὲν καὶ ταῖς ἄλλαις τέχναις ἐμπόδιον τῇ προ-
 » σέξει τοῦ νοῦ, τὸ δὲ Φωκυλίδου παρακείμεμα οὐδὲν

» ἐμποδίζει. Ναὶ μὰ τὸν Δία, ἣ δ' ὅς, σχεδὸν γέ τι πάν-
 » των μάλιστα ἢ γε περαιτέρω γυμναστικῆς ἢ περιτ-
 » τῇ αὐτῇ ἐπιμέλεια τοῦ σώματος· καὶ γὰρ πρὸς οἰ-
 » κονομίας καὶ πρὸς στρατείας καὶ πρὸς ἐδραίους ἐν
 » πόλει ἀρχὰς δύσκολος. Τὸ δὲ δὴ μέγιστον, ὅτι καὶ
 » πρὸς μαθήσεις ἀστινασοῦν καὶ ἐννοήσεις τε καὶ με-
 » λέτας πρὸς ἑαυτὸν χαλεπὴ, κεφαλῆς τινὰς αἰεὶ δια-
 » τάσεις καὶ ἱλίγγους ὑποπτεύουσα καὶ αἰτιωμένη ἐκ
 » φιλοσοφίας ἐγγίγνεσθαι, ὥστε, ὅπῃ ταύτῃ ἀρετὴ ἀ-
 » σκεῖται καὶ δοκιμάζεται, πάντῃ ἐμπόδιος· κάμνειν
 » γὰρ οἶεσθαι ποιεῖ αἰεὶ καὶ ὠδίνοντα μήποτε λήγειν
 » περὶ τοῦ σώματος. Εἰκὸς γ', ἔφη. Οὐκοῦν ταῦτα γι-
 » γνώσκοντα φῶμεν καὶ Ἀσκληπιὸν τοὺς μὲν φύσει τε
 » καὶ διαίτῃ ὑγιεινῶς ἔχοντας τὰ σώματα, νόσημα δέ
 » τι ἀποκεκριμένον ἴσχοντας ἐν αὐτοῖς, τούτοις μὲν καὶ
 » ταύτῃ τῇ ἔξει καταδείξαι ἰατρικὴν, φαρμάκοις τε
 » καὶ τομαῖς τὰ νοσήματα ἐκβάλλοντα αὐτῶν τὴν
 » εἰωθυῖαν προστάττειν δίαιταν, ἵνα μὴ τὰ πολιτικά
 » βλάπτοι, τὰ δ' εἰσὼ διὰ παντὸς νενοσηκότα σώματα
 » οὐκ ἐπιχειρεῖν διαίταις κατὰ σμικρὸν ἀπαντλοῦντα
 » καὶ ἐπιχέοντα μακρὸν καὶ κακὸν βίον ἀνθρώπῳ ποιεῖν,
 » καὶ ἐκγονα αὐτῶν, ὥς τὸ εἰκὸς, ἕτερα τοιαῦτα φυ-
 » τεύειν, ἀλλὰ τὸν μὴ δυνάμενον ἐν τῇ καθεστηκυίᾳ
 » περιόδῳ ζῆν μὴ οἶεσθαι δεῖν θεραπεύειν, ὥς οὔτε
 » αὐτῷ οὔτε πόλει λυσιτελεῖ; Πολιτικόν, ἔφη, λέγεις
 » Ἀσκληπιόν. Δῆλον, ἣν δ' ἐγὼ· καὶ οἱ παῖδες αὐτοῦ,
 » ὅτι τοιοῦτος ἦν, οὐχ ὁρᾷς ὥς καὶ ἐν Τροίᾳ ἀγαθοὶ
 » πρὸς τὸν πόλεμον ἐφάνησαν, καὶ τῇ ἰατρικῇ, ὥς ἐγὼ
 » λέγω, ἐχρῶντο; ἢ οὐ μέμνησαι, ὅτι καὶ τῷ Μενέ-
 » λεω ἐκ τοῦ τραύματος οὐ ὁ Πάνδαρος ἔβαλεν
 » αἷμ' ἐκμυζήσαντ' ἐπὶ τ' ἥπια φάρμακ' ἔπασσον,

» ὅτι δ' ἐχρῆν μετὰ τοῦτο ἢ πιεῖν ἢ φαγεῖν οὐδὲν μᾶλ-
 » λον ἢ τῷ Εὐρυπύλῳ προσέταττον, ὡς ἱκανῶν ὀντων
 » τῶν φαρμάκων ἰάσασθαι ἄνδρας πρὸ τῶν τραυμά-
 » των ὑγιεινούς τε καὶ κοσμίους ἐν διαίτῃ, καὶ εἰ τύ-
 » χουσιν ἐν τῷ παραχρῆμα κυκεῶνα πιόντες, νοσώδη
 » δὲ φύσει τε καὶ ἀκόλαστον οὔτε αὐτοῖς οὔτε τοῖς ἄλ-
 » λοις ᾤοντο λυσιτελεῖν ζῆν, οὐδ' ἐπὶ τούτοις τὴν τέ-
 » χνην δεῖν εἶναι, οὐδὲ θεραπευτέον αὐτούς, οὐδ' εἰ Μί-
 » δου πλουσιώτεροι εἶεν.» (*)

Εἰ καὶ ὁ τρόπος αὗτος τοῦ ἐξετάζειν τὸ ζήτημα φαίνεται λίαν ἀρχαιοπρεπὴς δι' ἡμᾶς, τέκνα κόσμου ἀλλοίως διωργανωμένου, παρέχει ὅμως πάντοτε καὶ εἰς ἡμᾶς πολύτιμα μαθήματα. Βλέπομεν ὅτι οἱ νοή-
 μονες ἄνθρωποι διακρίνουσι δύο εἶδη ὑποχονδρίας. Διὰ τὴν μίαν ἐπικαλοῦνται τὴν βοήθειαν τῆς ἐπιστή-
 μης· ἡ ἑτέρα, περὶ ἧς ἐνταῦθα ὁ λόγος, εἶναι μηδὲν εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτῶν, ὡς καὶ εἰς τοὺς ἡμετέρους. Ἄνθρωπός τις, ἐκ τῶν διορατικωτάτων καὶ ἐχεφρο-
 νεστάτων, ὑπέστη καὶ αὐτὸς προσβολὰς τινὰς τῆς φανταστικῆς ταύτης νόσου καὶ ἠδυνήθη νὰ ἐκτιμήσῃ αὐτὴν ἐξ οἰκείας πείρας, ὁ Κάντιος, λέγομεν, ὡς ἀλη-
 θὴς Γερμανὸς φιλόσοφος, ὅστις ἐκμηδεύει πᾶν ὅ,τι φράττει εἰς αὐτὸν τὴν ὁδὸν, θεωρεῖ ὡς παράφρονας ἐ-
 κείνους, οἵτινες ἀποδίδουσι τὴν ἐλαχίστην πραγμα-
 τικότητα εἰς χίμαιραν τόσῳ ματαίαν. «Ὅποτε μαῦ-
 » ραι ἰδέαι ἔρχονται νὰ καταλάβωσι τὸ πνεῦμά μου,
 » ἐρωτῶ ἑμαυτὸν, λέγει, ἂν ἔχουσι πραγματικὴν τινὰ
 » αἰτίαν. Ἐάν δὲν ἀνακαλύψω αἰτίαν, ἢ εὖρω τοιαύ-
 » την, τῆς ὁποίας οὐδὲν δύναται νὰ μεταβάλλῃ τὸ
 » ἀποτελεσμα, τότε δίδομαι εἰς τὴν ἡμερησίαν ἐρ-

(*) Πολιτεία Πλάτωνος, Τομ. Δ'. Σελ. 89 Ἐκδ. Teubner.

» γασία μου. Ἐν ἄλλαις λέξεσιν, ἀφίνω κατὰ μέρος
 » πᾶν ὅ,τι δὲν εἶνε ἐκ τῶν ἐφ' ἡμῖν, ὡσεὶ ὅλως ἄ-
 » σχετον πρὸς ἐμέ· στρέφω τὴν προσοχήν μου εἰς ἄλ-
 » λα ἀντικείμενα.»—Ἴδου ἐν μέσον πρὸς καταπολέμη-
 σιν τῆς ὑποχονδρίας, τὸ ὁποῖον ἐγκρίνομεν καθ' ὅλο-
 κληρίαν· διότι γνωρίζομεν ὅτι εἶναι λυσιτελές. Ὁ Ἀ-
 ριστοτέλης τῆς Πρωσσίας ἔπασχεν ὑπὸ δυσπνοίας
 ἔνεκεν ἐλαττωματικῆς κατασκευῆς τοῦ θώρακος·
 οὐδὲν ἤττον ἔζησεν εἰς ἡλικίαν λίαν προβεβηκυῖαν
 καὶ ἐθριάμβευσε κατὰ τοῦ ἀθλίου τούτου προσκόμ-
 ματος ἀρνούμενος αὐτό. Καὶ ὁ πνευματωδέστατος
 τῶν ὑποχονδριακῶν καὶ ὁ ὑποχονδριακώτατος τῶν
 εὐφυῶν ἀνθρώπων, ὁ καθηγητὴς Lichtenberg ὁ ἐκ
 Γοτtingης, ἐφρόνει τὰ αὐτά. «Υπάρχουσι, λέγει, νοσή-
 » ματα βαρέα, τὰ ὁποῖα δύνανται νὰ προξενήσωσι τὸν
 » θάνατον· υπάρχουνσι δὲ καὶ ἄλλα μὴ θανατηφόρα,
 » διαγιγνωσκόμενα μετὰ μεγάλης εὐκολίας καὶ ἄνευ
 » μεγάλων σπουδῶν· τελευταῖον υπάρχουνσι νοσή-
 » ματα, τὰ ὁποῖα μόλις διακρίνομεν μετὰ τὸ μικροσκο-
 » πιον καὶ τὰ ὁποῖα διὰ τοῦτο φαίνονται ὅλως ὁδελυ-
 » ρά· τὸ μικροσκοπικὸν δὲ τοῦτο εἶνε ἡ ὑποχονδρία. Ἐάν
 » οἱ ἄνθρωποι ἀπεφάσιζον νὰ ἐπιχειρήσωσι τὴν σπου-
 » δὴν τῶν νόσων διὰ τοῦ μικροσκοπίου, θὰ εἶχον τὴν
 » εὐχαρίστησιν νὰ ᾔνε καθ' ἑκάστην ἡμέραν ἄρρω-
 » στοι.»

Μία τῶν μαύρων ἰδεῶν, ἡ συχνοτέρα, εἶνε τὸ νὰ νομίζῃ τις ἑαυτὸν πάσχοντα κατὰ τὸ στήθος, χί-
 μαιρα τρελλή, τῆς ὁποίας ἡ μετάδοσις ὀφείλεται
 κατ' ἐξοχὴν εἰς τὰς αἰσθηματικὰς περιγραφάς, τὰς
 ὁποίας ἐπιπόλαιοι παρατηρηταὶ ἔκαμον περὶ τῆς φθί-
 σεως, ἐν ταῖς ἐπιφυλλίσιν καὶ τοῖς μυθιστορήμασιν.

Πρὸ 50 ἐτῶν ἰατρός τις, ὁ Weicard, ἐνόμισεν ὅτι ἡδύνατο νὰ εἰδικεύσῃ ὑπὸ τὸ ὄνομα τῆς κατὰ φαντασίαν φθίσεως ἰδιαίτεράν τινά πάθησιν τοῦ ἐγκεφάλου. Ὁ φθισικὸς βήχει, ἀλλ' ἡ βῆξις δὲν εἶναι πάντοτε σημεῖον φθίσεως. Τοῦτο αὐτὸ ἰσχύει καὶ περὶ πάντων τῶν μεμονωμένων συμπτωμάτων νοσηρᾶς τινος καταστάσεως. Εἰς τὸν ἰατρὸν ἀπόκειται νὰ κρίνῃ ἐκ τοῦ συνόλου αὐτῶν περὶ τῆς σημασίας αὐτῶν· διὰ τὸν μὴ ἰατρὸν δὲν πρέπει νὰ ἔχωσιν οὐδεμίαν σημασίαν.

Φιλόσοφος τις εἶπεν εὐλόγως. «Ἵνα δώσητε νὰ ἐννοήσῃ ὑποχονδριακὸς τις, τί ἐστὶ πραγματικὴ ἀσθένεια, καταστήσατε αὐτὸν πραγματικῶς ἄρρωστον· τότε θέλει γίνεαι ὑγιής.» Ὀνομάσατε τὴν ἐλλειπὴν ταύτην κατάστασιν τῆς ψυχῆς ὅπως θέλετε: ἀδυναμίαν, ἀμέλειαν, ἀνοησίαν, ἐγωϊσμόν, νόσον, ἀρχὴν τρέλλας· πᾶν ὄνομα ἀρμόζει εἰς αὐτήν, διότι μετέχει πάντων καὶ ἐτι πλέον. Προέρχεται ἐκ τοῦ διαβόλου καὶ τὸ ὄνομα αὐτῆς εἶναι λεγεών. Ὅτι δὴποτε καὶ ἂν ἦνε ἡ ὑποχονδρία, μόνη ἡ ἐργασία, ὁμοία μὲ τὸν φλογίνην ῥομφαίαν φυλάττοντα τὴν πύλιν τῆς Ἑδέμ ἁγγελόν, ἀπαγορεύει αὐτῇ τὴν εἰσοδὸν εἰς τὸν παράδεισον τὸν κατοικούμενον ὑπὸ τῶν πιστῶν εἰς τὴν φύσιν καὶ εἰς τὸ καθήκον ἀνθρώπων. Ἵνα ἡ ἀνάπαυσις ἢ εὐεργετικὴ, πρέπει νὰ ἔχῃ τις ἀνάγκην αὐτῆς. Καλῶς ἐξετάζοντες εὐρίσκομεν ὅτι, ἐπειδὴ οἱ ὑποχονδριακοὶ δὲν εἶνε πραγματικῶς ἄρρωστοι, ἢ μᾶλλον ἐπειδὴ δὲν βασανίζονται, εἰμὴ ὑπὸ ματαίων χιμαιρῶν, δὲν εἶνε ἄξιοι οὐδεμιᾶς συμπαθείας· τοῦναντίον δὲ, κατ' ἐμὲ, ὀφείλομεν νὰ κηρύξωμεν αὐτοὺς ἀτίμους, ὅπως τῷ ὄντι εἶνε, καὶ ὡς τοιοῦτους ν' ἀπο-

κλείσωμεν αὐτοὺς ἀπὸ τὴν κοινωνίαν. Μέτρον τοιοῦτον, ἐφαρμοζόμενον πρὸς ἴδιον αὐτῶν συμφέρον, ἤθελε θεραπεύσει αὐτοὺς ἀσφαλέστερον πασῶν τῶν φιλοσοφικῶν συμβουλῶν. Λέγω κατ' ἐμὲ περισσότερον μάλιστα: ἤθελεν εἶσθαι καλὸν εἰς αὐτοὺς νὰ ὑποβάλωμεν αὐτοὺς εἰς βασανιστήρια. Ἐὰν ἡ κοινωνία ἔχῃ ποτὲ τὸ δικαίωμα τοῦ βασανίζειν ἐν τῶν μελῶν αὐτῆς, ἢ προκειμένη περίστασις εἶναι προσφυστάτη. Ὁ μέγας ποιητὴς εἶπε: « Τὸ καλλίτερον φάρμακον κατὰ τῆς ὑποχονδρίας εἶναι αἱ πραγματικαὶ παθήσεις. »

Αἱ μαῦραι ἰδέαι δὲν δύνανται νὰ γεννηθῶσιν ἐν τῷ ἐγκεφάλῳ ἀνθρώπου, ὅστις ἤθελε συμμορφωθῇ μὲ τὰς μέχρι τοῦδε περὶ ὑγιεινῆς τῆς ψυχῆς ὁδηγίας ἡμῶν. Ἰὼς, τῷ ὄντι, νὰ ὑποπέσῃ εἰς ὑποχονδρίαν, ὅτε περικυκλούμενος ὑπὸ θελκτικῶν εἰκόνων τῆς φαντασίας βαδίζει τις ἐπὶ τῆς ὁδοῦ τοῦ βίου μετὰ σταθερᾶς καὶ ἀταράχου θελήσεως, τὸ βλέμμα ἔχων προσηλωμένον ἐπὶ τοῦ εὐρυχώρου θεάτρου τοῦ κόσμου, ἀναπτύσσων δὲ ἐν ὠραίᾳ ἀρμονίᾳ πάσας αὐτοῦ τὰς δυνάμεις, καταλλήλως συνδυάζει τὴν ἐργασίαν μὲ τὴν ἀπόλαυσιν; —Διὰ ν' ἀποφύγῃ τὰς ἐπαναλήψεις δὲν ἐνδιατρίβω εἰς περισσοτέρας λεπτομερείας, ἀλλὰ τὸ μηδὲν ἐκεῖνο, τὸ ὅποιον δυσαρεστεῖται μὲ πᾶν τι, τὸ ὅποιον εἶναι τὸ χαρακτηριστικὸν σημεῖον τῆς ἐποχῆς ἡμῶν, εἶναι μανία τοσοῦτον γενικευμένη, ἐμφανίζεται μετὰ τοσαύτης ἀξιώσεως, ὥς τι σπουδαῖον, ὥστε ὀφείλον νὰ ἐπιμείνω εἰς τὸ νὰ καταπολεμήσω αὐτό.

Τρία κατ' ἐξοχὴν εἶδη πνευματικῆς καταστάσεως ὑπάρχουσι, τὰ ὅποια προδιαθέτουσιν εἰς τὸ εἶδος τῆς ὑποχονδρίας, —περὶ ἧς ἐν τῷ βιβλίῳ τούτῳ ὁ λόγος— περὶ τῶν ὁποίων πᾶς ψυχολόγος ἰατρός ὀφείλει ν' ἀσχο-

ληθῇ, ἤτοι ὁ ἐγωϊσμός, ἡ ἀργία, καὶ ἡ σχολαστικότης. Δὲν ἐπανέρχομαι ἐπὶ τῶν δύο πρώτων· ὅσον δ' ἀφορᾷ τὴν σχολαστικότητα, καλὸν εἶναι ἵνα ὀρίσωμεν αὐτὴν ὅσον ἐνεστὶν ἀκριβῶς. Ἀποδίδουσι συνήθως τὴν σχολαστικότητα εἰς ἐκείνους, οἵτινες πᾶν ἄλλο εἶναι ἢ σχολαστικοὶ καὶ δὲν βλέπουσιν αὐτὴν, ἐνθα ὑφίσταται ἐν τῷ ὑφίστῳ αὐτῆς βαθμῷ. Σχολαστικότης δὲν εἶναι ἡ τάξις καὶ ἡ ἀκρίβεια ἐν τῇ ἐκπληρώσει τοῦ καθήκοντος, καὶ ἐὰν καταντήσωσιν εἰς ὑπερβολὴν. Ἀλλὰ τὸ πνεῦμα τῆς μικρολογίας, ἕπερ λησμονεῖ τὸν σκοπὸν χάριν τῶν μέσων καὶ γίνεται αἰχμάλωτον ματαίων εἰδώλων. Ἄς μὴ δίδωμεν τὸ ὄνομα τοῦ σχολαστικοῦ εἰς τὸν μετριοφρονα ἐκείνον σοφόν, τὸν ὁποῖον ἡ καλλιτέρα κοινωνία τῶν βιβλίων κάμνει νὰ λησμονήσῃ τὴν χειροτέραν τοῦ κόσμου καὶ ὅλους ἐκείνους τοὺς καλοὺς τρόπους τοῦ φέρεσθαι, τοὺς ὁποῖους ἴσως πραγματικῶς ἤδη ἔμαθεν, ἀλλὰ τὸν ἀλαζόνα λογιώτατον, ὅστις ἀμελεῖ τὴν οὐσίαν χάριν τῆς μορφῆς, ἀποδίδει σημασίαν εἰς τὰς ἐκδόσεις ἐνὸς βιβλίου, χωρὶς ν' ἀσχολῆται εἰς τὰς σκέψεις τοῦ συγγραφέως· ὅστις γνωρίζει τὰ χειρόγραφα τῶν παρελθόντων αἰώνων, χωρὶς νὰ γνωρίζῃ νὰ ἐρμηνεύσῃ αὐτά, ὅστις γνωρίζει τὸ νεκρὸν γράμμα, οὐχὶ δὲ τὸ πνεῦμα, τοῦ ὁποῖου τὸ γράμμα εἶναι σύμβουλος. Σχολαστικὸς—χωρὶς νὰ ἐννοῇ αὐτὸ—εἶναι προσέτι ὁ φιλάρεσκος τῶν αἰθουσῶν· σύμπας αὐτοῦ ὁ βίος συνίσταται εἰς τρεῖς λέξεις: τὸ ὕψος, τοὺς τρόπους καὶ τὸν συρμόν. Ναί· οὗτός ἐστιν ὁ Σχολαστικὸς ὁ γελοιοδέστατος, ὁ κατὰ τὴν κυρίαν τῆς λέξεως ἐννοίαν σχολαστικὸς. Διὰ τὸν ἄνθρωπον τοῦτον οὐδὲν εἶναι σπουδαῖον, εἰμὴ ὅ,τι εἶναι φροῦδον καὶ μικρολόγον, καὶ οὐδὲν φροῦδον, εἰμὴ ὅ,τι εἶναι σπουδαῖον. Τώρα, ἐὰν ἀνα-

γνώσῃ τις ἐκ δευτέρου τὸ ἐν τῇ προμετωπίδι τοῦ κεφαλαίου τούτου γνωμικόν, θέλει ἐννοήσῃ, διατί ὁμιλῶ ἐνταῦθα περὶ σχολαστικότητος. Ἰτί ὑπάρχει τῷ ὄντι μικρολογώτερον τῆς ἐνασχολήσεως τοῦ ὑποχονδριακοῦ, αἰωνίως ἀνησυχοῦντος διὰ τὴν υἰεῖαν αὐτοῦ; Ἡ ἄφρων ἐκείνη μελέτη ἑαυτοῦ, ἥτις βόσκεται μὲ χιμαίρας, ἐξευτελίζει τὴν διάνοιαν καὶ φθείρει τὴν ζωὴν, θέλουσα ἀδιακόπως ν' ἀποφύγῃ μὲ παιδικὴν ἀγωνίαν, τὸ ὑπὸ τὰς ὄψεις πάντοτε φόβητρον τοῦ θανάτου. Ἀλλ' αὕτη ἀρέσκεται ἐν τῇ ἀδυναμίᾳ αὐτῆς καὶ ἐπενόησε μάλιστα, κατὰ τὸν λίαν πεπολιτισμένον αἰῶνα ἡμῶν, πρόσωπον, τὸ ὁποῖον παίζει μετὰ γοητευτικῆς χάριτος. Τὸ προσωπεῖον, τὸ ὁποῖον καλύπτει αὐτὴν, δὲν θέλει μᾶς ἀπατήσῃ· ἄς ἐξετάσωμεν αὐτὴν ἐκ τοῦ πλησίον.

Γίνεται ἐνίοτε λόγος περὶ τῆς μελαγχολίας τῶν ἐνδόξων ἀνδρῶν. Ὁ Σταγειρίτης εἶπεν ὅτι οἱ ἔξοχοι ἄνθρωποι, οἱ πεπραικισμένοι μὲ διορατικὸν πνεῦμα, κλίνουσι πρὸς τὴν λύπην· ἡ δοξασία αὕτη εἶναι ἐν μέρει ἀληθής. Ὁ Καμοένσιος, ὁ Τάσσος, ὁ Βύρων καὶ ἄλλοι εἶχον τὴν διάθεσιν μελαγχολικὴν. Ἐφερον τοὺς δύο πρώτους εἰς τὴν σκηνὴν, ἵνα δοξάσωσι τὴν μελαγχολίαν, συνέπαθον μετὰ τῶν παθημάτων αὐτῶν. Προσποιήθησαν δὲ ὅτι συμμερίζονται τὰ τοῦ Βύρωνος. Τί συναισθάνονται οἱ μεγάλοι ἄνδρες ἄς ἀναλύσωσι μόνοι τὰ αἰσθήματα αὐτῶν καὶ ἄς ἐκφράσωσιν αὐτὰ μόνοι· τοῦτο ἔχει καλῶς. Ἰ' Ἀλλ' εἶναι τοῦτο λόγος, ὅπως οἱ ποιηταὶ ἡμῶν ἀμιλλῶνται εἰς τὸ ὑποχονδριακὸν εἶδος τῆς ποιήσεως; Ἄς ὁμολογήσωμεν εἰλικρινῶς: ἡ νεωτέρα φιλολογία εἶναι θυγάτηρ τῆς μαύρης διαθέσεως, τῆς νοσταλέως διεστραμμένης, τῆς ἐκνευρίζουσας καὶ ναυτιώδους ὑποχονδρίας. Μετὰ τινα καιρὸν, ἵνα κρίνῃ

τις τοὺς ποιητὰς ἡμῶν, θὰ ἔχῃ ἀνάγκην ἱατρῶν καὶ οὐχὶ κριτικῶν. Νέος τις ἀνετράφη ἢ μᾶλλον διεστράφη ὑπὸ τῆς μητρὸς αὐτοῦ· εἰσέρχεται εἰς τὸν βίον ἄνευ γνώσεων σπουδαίων καὶ βαθειῶν, ἄνευ πείρας, ἄνευ ὠρισμένου σκοποῦ· δὲν ἔχει δυνάμεις οὔτε εἰς τὸ νὰ ἐργασθῇ οὔτε εἰς τὸ ν' ἀπολαύσῃ ἀληθεῖς ἀπολαύσεις· ἐνώπιον αὐτοῦ ἐμφανίζονται τὰ τρομερὰ ταῦτα προβλήματα: ἢ ὑπάρχειν ἢ μὴ ὑπάρχειν;—δὲν ὑπῆρξα καὶ δὲν θὰ ὑπάρξω! ὁποῖαν λύσιν θέλει εὑρεῖ ὁ τοιοῦτος! Ζητεῖ, ἐνδοιάζει πλήρης ἀνησυχίας καὶ ἀνίας· ἀναγινώσκει ἐπιφυλλίδα, πηγαίνει εἰς τὸ θέατρον· ἐν τοῖς μυθιστορήμασιν ἐν τῷ θεάτρῳ βλέπει φαντασιώδη πρόσωπα· συγκρίνει ἑαυτὸν πρὸς τοὺς ἥρωας τούτους· ἀνέγνωσε τοὺς ποιητὰς· στιχουργεῖ. Φωτισθεὶς ὑπὸ αἰφνιδίου φωτὸς ἀνακαλύπτει ὅτι ἡ ἀηδία, ἐξ ἧς ὑποφέρει, εἶναι ἄδυστος ἄνευ πυθμένου, πόθος ἀνεκπλήρωτος· βυθίζεται εἰς τὸν ὠκεανὸν ἐκεῖνον τῶν δακρύων, δι' ὧν ἡ μελαγχολικὴ ποίησις κατέκλυσε τὸν κόσμον καὶ κατοπτρίζεται μετ' εὐχαριστήσεως εἰς τὰ πικρὰ ταῦτα κύματα. Ἐχει ὡς συντράφους τὸν ἀτυχῆ Καμοένσιον καὶ τὸν Βύρωνα ὑπερέχει μόνον κατὰ ἐν πλεονέκτημα: ἡ πρόοδος τοῦ χρόνου ὕψησε τὴν θλίψιν αὐτοῦ, ἥτις—ὑπάρχει πᾶς λόγος νὰ ἐλπίζῃ,—«θέλει φθάσει προσεχῶς εἰς μίαν νέαν ἐκδοσιν». Τοιοῦτο τρόπον ὁδυστυχῆς διέρχεται τὴν νεότητά αὐτοῦ καὶ, ἐὰν ἡ πραγματικότης ἔλθῃ τελευταῖον νὰ κρούσῃ τὴν θύραν αὐτοῦ διὰ σκληρᾶς καὶ ἀδυσωπῆτος χειρὸς, δὲν γνωρίζει μήτε τὸν κόσμον μήτε ἑαυτόν. Φεῦ! ἐναντίον παθήσεων σφόδρα πραγματικῶν, ματαίως θέλει ἐπικαλεσθῇ τοὺς ποιητικούς αὐτοῦ ῥεμβασμούς! ἡ μοῦσα ἀδυνατεῖ νὰ παρηγορήσῃ αὐτόν.

Τοιαύτη ἡ τύχη τοῦ ἄνευ σπουδαίου προσόντος ἀνθρώπου, ἀλλὰ καὶ τῶν ἀνθρώπων δυστυχῶς, οἵτινες ἔχουσι μὲν πλεονεκτήματα, ἐγεννήθησαν ὅμως ποιηταί. Ὁ ἀληθὴς ποιητὴς, ὅστις αἰσθάνεται ἐν ἑαυτῷ διάπυρον μεγαλοφυΐαν, ἀπορροφᾶται ἐν τῇ ἑαυτοῦ προσωπικότητι καὶ, προσπαθῶν νὰ ποιήσῃ σκεπτόμενος ὡς ὑποχονδριακός, πίπτει πράγματι εἰς τὴν μελαγχολικὴν διάθεσιν. Τοιοῦτοι ποιηταὶ σύρουσιν ἀκολουθῶς κατόπιν ἑαυτῶν τὸ δημόσιον καὶ, ἐπειδὴ τὸ δημόσιον σήμερον εἶνε ὁ κόσμος, ἐννοεῖται εὐκόλως διατῖ, θέλοντες νὰ προφυλάξωμεν τὸ δημόσιον ἀπὸ τῆς ὑποχονδρίας, ἐποιήσαμεν λόγον περὶ φιλολογίας· ἃς ἀφήσωμεν τοὺς ψευδοβύρωνας εἰς τὰ ἐλεγεία αὐτῶν καὶ τὰ ποιητικὰ παράπονα, ἀφοῦ εἶνε ἀδύνατον νὰ δώσωμεν εἰς αὐτοὺς νὰ ἐννοήσωσιν, ὅτι πρὸ παντὸς ἄλλου εἶχον ἀνάγκην νὰ μάθωσιν. Ἐς ἀφήσωμεν αὐτοὺς ν' ἀπολαύωσι κατ' ἀρέσκειαν τὸ λυπηρὸν αἶσθημα τῆς ἀνεπαρκείας αὐτῶν καὶ νὰ ἀναμασσῶσιν αὐτὸ ἐν ἡσυχίᾳ. Δι' ἡμᾶς, οἵτινες ἀγαπῶμεν τὴν ζωὴν, ἃς προσπαθήσωμεν νὰ κερδίζωμεν θάρρος καὶ ὄχι ν' ἀπελπίζώμεθα. Ὁ Hippel εἶπεν: «ὁ γνωρίζων ν' ἀναγινώσκη τι, ἔχει ἐν » μέτρον ὀλιγώτερον θάρρος· εἰς τὸν γνωρίζοντα δὲ νὰ » ψάλλῃ λείπουσι δύο μέτρα!» Ἐν τούτοις κατετάξαμεν τὴν ἀνάγνωσιν μετὰ τῶν μέσων τῆς διατηρήσεως τῆς ὑγιείας τῆς ψυχῆς καὶ ἐπομένως τῆς τοῦ σώματος. Παρεκτὸς δὲ τῆς ἐργασίας, ἥτις ἐστὶ τὸ α καὶ ὦ, ὑπάρχουσι δύο εἰσέτι μέσα θαυμασίου ἀποτελέσματος, εἰς τὰ ὁποῖα ἀμέσως μεταβαίνομεν.

I.

ΦΥΣΙΣ. ἈΛΗΘΕΙΑ.

Κατηραμένοι δειλοί! διατί δὲν ἔχετε τὸ
θάρος νὰ ἦσθε ὅ,τι εἰσθε;—ἠθέλατε εἶσθε
χιλιάκις καλλίτεροι. Οὐδεμία χάρις, οὐδὲν
χρῆμα ἄνευ τοῦ φυσικοῦ! οὐδὲν σταθερὸν,
οὐδὲν ἐνδιαφέρον.

NECKER.

Τὰ πρώτιστα φάρμακα καὶ ἐπομένως τὰ κάλλι-
στα προφυλακτικὰ μέσα ἐναντίον τῶν δεινῶν, εἰς τὰ
ὅποια ὑπόκειται τὸ ἀνθρώπινον γένος, εἶνε ἡ ἀλ-
θεια καὶ ἡ φύσις. Καὶ ἐὰν ἀκόμη τὸ ἠθέλομεν
δὲν ἠδυνάμεθα ν' ἀπολαύσωμεν ζωὴν ἐλευθέραν καὶ
ἀγνήν· διότι αἰώνιον τι ψεῦδος, ἀναπόφευκτον περι-
βάλλει ἡμᾶς, τὸ ψεῦδος τῆς κοινωνικῆς ἀνατροφῆς.
Κατὰ τῆς ἐξωτερικῆς ταύτης πιέσεως οὐδεμίαν ἔχο-
μεν ὑπεράσπισιν· ἡ ζωὴ τῆς ἐθιμοταξίας εἶνε κωμω-
δία, τῆς ὁποίας εἴμεθα θεαταὶ ἢ ὑποκριταὶ ἐξ ἀνάγκ-
ης. Δὲν μᾶς εἶνε ἐπιτετραμμένον ν' ἀφήσωμεν τὸ θέα-
τρον καὶ νὰ διαταράξωμεν τὴν τάξιν τοῦ θεάματος.
Ἐχόντες ἄκοντες ὀφείλομεν νὰ ὑποταχθῶμεν εἰς τὸν
νόμον τοῦτον, τὸν ἐπιβαλλόμενον ὑπὸ τῆς κοινωνίας.
Ἀλλὰ τὸ νὰ προσθέτωμεν εἰς τὸν ἐξωτερικὸν τοῦτον

καταναγκασμὸν καὶ ἕτερον ἐσωτερικόν, τὸν ὁποῖον ἐπι-
βάλλομεν ἡμεῖς αὐτοὶ εἰς ἑαυτούς, τὸ τοιοῦτον εἶνε
μωρία, ἡ ὁποία μικρὸν κατὰ μικρὸν δι' ἀποτελεσμάτων
ἀκαταγωνίστων ὑποσκάπτει ἐν ἡμῖν τὴν ὑγιεῖαν τῆς τε
ψυχῆς καὶ τοῦ σώματος. Μία μόνη ἠθικότης ὑπάρχει,
καὶ αὕτη ἐστὶν ἡ ἀλήθεια· εἰς μόνος ὁλεθρος, καὶ οὐ-
τός ἐστὶ τὸ ψεῦδος· ἐκεῖ ὑπάρχει ζωὴ καὶ ὑγιεία·
ἐνταῦθα σῆψις· ἐκείνη μὲν ἐξαγνίζει, τοῦτο δὲ διαφθεί-
ρει. Τὸ διηνεκές ψεῦδος, τὸ ὁποῖον ἐπιβάλλομεν εἰς ἡμᾶς
αὐτούς, καταναλίσκει ὡς βραδὺ δηλητήριον πάσας
τὰς δυνάμεις τῆς ὑπάρξεως ἡμῶν. Ἀφρονες! εὐρίσκο-
μεν νοσαλέαν τινὰ εὐχαρίστησιν εἰς τὸ νὰ διατρέφω-
μεν ἐκ τῆς σαρκὸς καὶ τοῦ αἵματος ἡμῶν τὸν σκώλη-
κα, ὅστις διαβιβρώσκει ἡμᾶς. Ἡ τέχνη αὕτη τοῦ ψεύ-
δους οὐδέποτε ἐκαλλιεργήθη τόσον, ὅσον ἐπὶ τῶν ἡμε-
ρῶν ἡμῶν· εἴμεθα ὑπερήφανοι διὰ τὸ κακὸν τοῦτο,
ὅπως φιλάρεσκος γυνὴ διὰ τὴν ὠχρότητα αὐτῆς, καὶ
τὰς προόδους τοῦ πολιτισμοῦ στηρίζομεν ἐπὶ τῆς λε-
πτότητος τοῦ κοινωνικοῦ ψεύδους. Ὅμοίως βλέπομεν
τὸν ἀνίατον ἄρρωστον, ὅτε ἀπώλετο ἄνευ ἐλπίδος, νὰ
ἐπιχαίρῃ διὰ τὴν ἐλάττωσιν τῶν ἀλγηδόνων αὐτοῦ·
νομίζει ὅτι ἡ νόσος ἐξέλιπε, διότι δὲν αἰσθάνεται αὐτὴν
πλέον· ἡ ἐλπίς καὶ ἡ εὐχαρίστησις διαλάμπουσιν ἐπὶ
τοῦ προσώπου αὐτοῦ. Φεῦ! ἡ πικρὰ εἰρωνεία τῶν ψευδῶν
τούτων φαντασμάτων αὐξάνει τὴν θλίψιν τῶν ἀγαπη-
τῶν αὐτοῦ συγγενῶν καὶ τοῦ ἱατροῦ, ὅστις γινώσκει κάλ-
λιον τὴν θέσιν τοῦ ἀρρώστου. Ἴδου ἡ εἰκὼν τοῦ ἡμετέρου
κόσμου. Οὐδεὶς ἔχει τὸ θάρος νὰ ἦνε ὅ,τι πραγματικῶς
εἶνε· καὶ ὅμως ἡ ὑγιεία στηρίζεται ἐπὶ τῆς ἐλευθέρας
καὶ αὐτομάτου ἐκδηλώσεως καὶ ὑπερασπίσεως τοῦ γνη-
σίου ἐγὼ ἐναντίον παντός ὅ,τι ζητεῖ νὰ πιέσῃ τὸ ἄτομον.

Οἱ φιλόσοφοι καλῶς ἐνόησαν τὴν ἀσθένειαν τοῦ καιροῦ ἡμῶν καὶ ὑπέδειξαν τὸ ἀντιφάρμακον. «Μόνη,» εἶπαν, ἡ ἀλήθεια δύναται νὰ σώσῃ τὸν κόσμον. «Ἀνθρώποι! ἐστὲ ἀληθεῖς πανταχοῦ καὶ πάντοτε.» «Ὅ,τι δὲ οὗτοι διδάσκουσιν εἰς τὴν ἡμετέραν γενεάν καθόλου, ὁ ἱατρὸς ὀφείλει νὰ συστήσῃ θερμῶς εἰς πᾶν ἄτομον ἰδιαίτερος. Εἶνε τῷ ὄντι ἔργον ἐπίμοχθον, φθεῖρον προώρως τὰς ἀνθρωπίνους δυνάμεις, τὸ νὰ ἴσταται τις διηνεκῶς ἐν τῇ σκηνῇ καὶ νὰ παίζῃ ἐν πρόσωπον δι' ὅλου τοῦ βίου, ἔστω καὶ ἂν δυνηθῇ κατὰ τὸ τέλος τοῦ δράματος ν' ἀνακράξῃ ἐν τῷ αὐτῷ δικαιοματι μετὰ τοῦ Αὐγούστου· «ἡ παράστασις ἐτελείωσε, χειροκροτήσατε.»—Ὁ Οὐφελάνδος παραβάλλει τὴν κατάστασιν ταύτην μὲ συνεχῇ σπασμὸν, μὲ βραδὺν νευρικὸν πυρετόν. Διατί ἄρά γε ὑποβαλλόμεθα εἰς αὐτόν; δὲν εἶνε προτιμότερον καὶ ἀνετώτερον νὰ ἡμεθα ἀληθεῖς; Ἀρά γε ἀπαιτοῦνται τόσῳ μεγάλαι δυνάμεις, ἵν' ἀκολουθῇ τις τὸ ἐνστιγμα τῆς φύσεως καὶ φαίνεται τοιοῦτος, ὁποῖος φύσει εἶνε; Λέγω εἰς μὲν τοὺς ἄνδρας ὅτι δὲν ὑπάρχει δύναμις ἄνευ ἀληθείας· εἰς δὲ τὰς γυναῖκας ὅτι δὲν ὑπάρχει χάρις ἄνευ ἀληθείας. Μάθετε τὸ μυστήριον τοῦτο, τὸ ὁποῖον εἶνε εὐκόλον εἰς πάντα τὰ πνεύματα καὶ ὅμως οὐδὲν ἀνακαλύπτει αὐτὸ (αἰωνία ἐπανάληψις τοῦ ὡοῦ τοῦ Κολόμβου.)

Ἡ μεγαλοφυΐα εἶνε ἀπλῶς ἀλήθεια. Φαίνεται τις μεγαλοφυΐας καὶ πρωτότυπος, ὁπότεν, πρὶν ἢ καθίσῃ εἰς τὸ γραφεῖον, ἀντὶ νὰ συμβουλευθῇ βιβλίον, ἐρωτᾷ ἑαυτὸν καὶ ἀποκρίνεται εἰς ἑαυτὸν εὐσυνειδήτως. Ὅποτεν συγγραφεὺς τις ἀκολουθῇ τὴν μέθοδον ταύτην, ὁ πλοῦτος τῶν σκέψεων αὐτοῦ προκαλεῖ τὴν ἐκπληξιν καὶ τὸν φθόνον τῶν πολυμαθεστέρων. Τὸ φυσικὸν καὶ

ἀνθρώπον τῶν εἰκόνων αὐτοῦ διεγείρει τὸν φθόνον παντὸς ποιητοῦ. Τὸ ψεῦδος γεννᾷ τὴν ἀδυναμίαν. Ἐν τῇ ὁδῷ, εἰς ἣν εἰσῆλθεν ὁ αἰὼν ἡμῶν, δὲν δύναται νὰ εὕρῃ εἰμὴ αἴσχος καὶ μεταμέλειαν. Οὐδὲν καταλληλότερον εἰς τὸ νὰ ἐκνευρίσῃ, νὰ παραλύσῃ τὴν διάνοιαν· ἵνα ἀνακύψωμεν ἐκ τῆς ταπεινώσεως, δέον νὰ λάβωμεν θάρρος. Ἄς ἔχωμεν τὴν δύναμιν νὰ μὴ ψευσθῶμεν, μήτε πρὸς ἑαυτοὺς μήτε πρὸς τοὺς ἄλλους· ἄς ἔχωμεν τὴν δύναμιν νὰ ἡμεθα ὅ,τι εἴμεθα. Εὐτυχῆς ἔστις φέρει ἐν ἑαυτῷ πανταχοῦ καὶ πάντοτε τὴν μακαριότητα, τὴν εὐδαιμονίαν! Πανταχοῦ καὶ πάντοτε δίδει ἡ διάνοια ὕλην εἰς μονολόγους, ἡ φαντασία εἰκόνας, ἡ ζωὴ συναισθήματα, ἀφορμὰς πρὸς καθάραν βούλησιν. Ἄς μὴ ἀφήσωμεν τοὺς θησαυροὺς τούτους τεθαμμένους ἐν ἡμῖν καὶ στεῖρους.

Πλὴν ἀλλ' ὅμως τίς σώζει ἡμᾶς ἐκ τοῦ ψεύδους, τὸ ὁποῖον ἐξώθεν περιβάλλει ἡμᾶς, ἐκ τῆς πιέσεως, τὴν ὁποίαν ἐξασκεῖ ἐφ' ἡμῶν ἡ κοινωνία, τεθεμελιωμένη οὕσα ἐπὶ τοῦ ψεύδους;—Ἡ σπουδὴ καὶ ἡ ἀπόλαυσις τῆς φύσεως. Ὅποτεν τὸ ἄβρὸν τοῦτο φυτὸν, ὅπερ καλεῖται πνεῦμα, ἀπειλῆται νὰ ξηρανθῇ καὶ ἀπολεσθῇ ἐν τῷ θερμῷ τῆς κοινωνίας κλουδίῳ, μετοικήσατε αὐτὸ, ἵνα σωθῇ, εἰς μεμονωμένον καὶ ἄγριόν τινα τρόπον καὶ θὰ ἐπανέλθῃ παρευθὺς εἰς τὴν ζωὴν. Ὁ Καζανόβας, ὁ τῶν ἐπικουρείων ἡδονικώτατος, ἀφοῦ ἀπῆλαυσε πᾶν εἶδος ἡδονῶν, κατήντησεν τελευταῖον εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι ὕψισται ἡδοναὶ εἶνε ὅσαι δὲν διαταράττουσι τὴν γαλήνην τῆς ψυχῆς. Καὶ ποῖαι εἶνε αἱ ἀπολαύσεις αὗται;—Δὲν γνωρίζω, εἰμὴ δύο: Τὴν μελέτην τοῦ πνεύματος καὶ τῆς φύσεως. Γεγονὸς θαυμάσιον καὶ μυστηριώδους βάθους! Ἡ ὠραιότης καὶ τὸ

μεγαλεῖον τῆς φύσεως δὲν ἀνοίγονται ἐνώπιον τῶν ὀφθαλμῶν ἡμῶν, χωρὶς ἐνταύτῃ νὰ εὐρύνηται καὶ νὰ ὑψοῦται τὸ πνεῦμα ἡμῶν. Εἶπατε ὅ,τι θέλετε πρὸς ὑπεράσπισιν τῆς κοινωνίας· διδάσκει τὸν ἄνθρωπον τὰ καθήκοντα αὐτοῦ καὶ τοῦτο εἶνε τὸ ἐγκώμιον αὐτῆς· ἀλλὰ μόνη ἡ ἐρημία περιποιεῖ εἰς αὐτὸν τὴν εὐδαιμονίαν. Τὸ βλέμμα, τὸ ὁποῖον χάνεται εἰς τὸ ἀτελεύτητον τοῦ οὐρανοῦ κυανοῦν ἢ τὸ ὁποῖον ἐκτείνεται ἐπὶ τῆς πλουσίας καὶ ποικίλης εἰκόνας τῆς φύσεως, δὲν δίδει προσοχὴν εἰς τὰς ἀθλιότητας, αἵτινες βασανίζουσι τὴν ζωὴν ἐν τῷ βορβόρῳ τοῦ κόσμου. Ἡ φύσις δὲν φέρει εἰμὴ σκέψεις ὑψηλάς· μελετῶν αὐτάς ὁ ἄνθρωπος ὑψοῦται εἰς τὸ ἄκρον ἄωτον αὐτῶν. Τὸ ἄτομον μανθάνει νὰ γνωρίζῃ τὴν ἀδυναμίαν αὐτοῦ, καὶ ὅμως ἐν τῷ μέσῳ τῆς θεωρίας τοῦ ἀπείρου χαίρει διὰ τὴν ὑπαρξίν αὐτοῦ, διότι αἰσθάνεται ὅτι ζῇ ἐν τῇ ἁρμονίᾳ τοῦ συνόλου. Ἡ φύσις διὰ τῶν ἀναλλοιώτων νόμων αὐτῆς διδάσκει τὴν δικαιοσύνην, ἀγαπᾷ καὶ ὅταν ἐξαφανίζῃ. Ἐν αὐτῇ μόνη εὐρίσκει τις τὴν ἀλήθειαν, τὴν ἀνάπαυσιν, τὴν ὑγιείαν. «Ἡ ζωὴ εἰς ἀνοικτὸν ἀέρα, εἶπεν ἡ Rahel, ἔχει δι' ἐμὲ κάτι τι μαγευτικόν· μοὶ φαίνεται ὅτι τότε εἶμαι πλησιέστερον» ἐκείνων, τοὺς ὁποίους ἀγαπᾷ καὶ μακρύτερα τῶν ὀχληρῶν.»—Οἱ σοφοὶ θέλουσι προσφέρει ἀείποτε μετὰ θαυμασμοῦ τὴν λέξιν φύσις, ὥςπερ ἐν τῷ ναῷ κύπτει τις τὴν κεφαλὴν εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Ὑπερτάτου ὄντος. Μεταξὺ τῶν πεπαιδευμένων οἱ φυσιοδίφαι πρὸ πάντων φθάνουσιν εἰς γῆρας βαθὺ καὶ ἡσυχίον. Ἡ φύσις τῶνδ' ἔστι, ἥτις, ἴν' ἀποκαλυφθῇ, ἀπαιτεῖ νὰ ἐξεταζῇται μετὰ παιδικῆς καρδίας, ἀνενεόνη εἰς ἀμοιβὴν ἐκείνους, οἵτινες ἀφιεροῦνται εἰς αὐτὴν μετὰ νεανικῆς ἀθωότητος.

Κατὰ βάθος πᾶσα προσπάθεια τοῦ πνεύματος εἶνε ἔρευνα τῆς φύσεως καὶ μόνον ὁ ἀποκτήσας τὴν δύναμιν καὶ τὴν τέχνην νὰ πραγματευῇται πᾶν τὸ περὶ αὐτὸν καὶ ἐν αὐτῷ κατὰ τὴν μέθοδον τῆς φυσικῆς ἱστορίας θὰ διατηρήσῃ τὴν ὑγιείαν καὶ εὐδαιμονίαν τοῦ πνεύματος αὐτοῦ. Ὁ Ἄνταϊος εἶνε ἡ εἰκὼν τοῦ ἀνθρώπου. Ἡ γῆ, ὅποτε ἐρειδόμεθα εἰλικρινῶς ἐπὶ τοῦ μητρικοῦ αὐτῆς κόλπου, ἐνδυναμώνει καὶ ζωογονεῖ καθιστώσα ἡμᾶς ἀκατανικήτους. Ἡ φύσις ἐνεργεῖ ἐφ' ὅλων τῶν ὀργάνων ἡμῶν· πληροῖ τὴν φαντασίαν εὐγενῶν καὶ νεαρῶν εἰκόνων, διεγείρει ἐν τῇ βουλήσει ὄρια ἀνυπέρβλητα, παρέχουσα εἰς αὐτὴν σταθερότητα καὶ ῥώμην· ἡ μυστηριώδης σιωπὴ τῆς φύσεως ὑψώνει τὴν ψυχὴν· τὰ κολοσσιαῖα, ἀλλ' ἅμα ἀείποτε ἀπλᾶ καὶ κανονικὰ αὐτῆς ἔργα, ἐγείρουσιν ἐν τῷ νῷ ζωηράς καὶ γονίμους σκέψεις. Ὁ ἀναλλοιώτος τῶν νόμων αὐτῆς χαρακτήρ κρατεῖ ἡμᾶς εἰς σωτήριον ἰσορροπίαν. Οἱ θησαυροὶ τῆς καλλονῆς, τοὺς ὁποίους σπείρει μετὰ ἐλευθερίου χεὶρς, τὸ θέλγητρον τῶν φύλλων, ἡ λάμψις τῶν ἀστέρων, πάντες οὗτοι οἱ ἀδάμαντες, τοὺς ὁποίους ἀσώτως διασκορπίζει ἐφ' ὅλων τῶν ὁδῶν εἰς τὴν διάθεσιν τοῦ ἐμφύχου κόσμου, σχηματίζουν θέαμα μεγαλοπρεπές, τοῦ ὁποῖου ἡ θεὰ διώκει ἐκ τοῦ μετώπου ἡμῶν τὰς ῥυτίδας τῶν φροντίδων καὶ τῆς μελαγχολικῆς διαθέσεως, καὶ τοῦ ὁποῖου τὸ μεγαλεῖον μεταφέρει ἡμᾶς ὑπεράνω ἡμῶν μέχρι θείων χώρων, ἐνθα τὸ Ὑπέρτατον ὄν ἐμφανίζεται μετὰ δεσποτικῆς ἐξουσίας ἐν τῇ διανοίᾳ καὶ ἐν τῷ ἔρωτι ἡμῶν. Ἴδου αἱ εὐεργεσίαι τῆς φύσεως! Εἴχομεν λοιπὸν δίκαιον νὰ ἐπικαλώμεθα αὐτὴν, ὡς τὸν κάλλιστον καὶ ἰσχυρότατον ἱατρὸν τῆς ψυχῆς.

ΙΑ'.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ.

Ἐσο κύριος σεαυτοῦ καὶ ἔχε θάρρος ἔν τε ταῖς καλαῖς καὶ ταῖς πονηραῖς ἡμέραις.

ΜΑΡΚΟΣ ΑΥΡΗΑΙΟΣ.

Πᾶσα σκέψις περὶ τῆς συναφείας ψυχῆς καὶ σώματος εἶνε ματαία καὶ ὑποπτος μάλιστα, εἴαν δὲν γίνηται πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦ νὰ φθάσῃ εἰς πρακτικὸν ἀποτέλεσμα καὶ εἴαν δὲν καταντήσῃ πραγματικῶς εἰς τὸ ἀποτέλεσμα τοῦτο· ὑπὸ τὴν ἐποψιν ταύτην οἱ ἀναγνώσται ἡμῶν ἤθελον ἴσως ὁμολογήσει εἰς ἡμᾶς χάριν, εἴαν ῥίψωμεν ἐν βλέμμα ὀπισθοδρομικὸν ἐπὶ τῆς ὁδοῦ, τὴν ὁποίαν διηνύσαμεν καὶ συνοψίσωμεν ἐν μορφῇ γνωμῶν τὰς ἐρεῦνας ἡμῶν. Ἄς ἐπιτραπῇ δὲ ἡμῖν νὰ προσθέσωμεν λεπτομερείας τινὰς εἰς ἐπίμετρον, αἵτινες δὲν ἠδυνήθησαν νὰ εὕρωσι θέσιν κατὰ τὴν γενικὴν ἀνάπτυξιν τῶν ἰδεῶν ἡμῶν.

Διὰ ν' ἀποκτήσῃ τὸ πνεῦμα κράτος σωτήριο ἐπὶ τοῦ σώματος, ὁ πρῶτος ἔρος, ὁ ἀναπόφευκτος καὶ ἀπόλυτος, εἶνε νὰ πιστεύσῃ εἰς τὸ δυνατόν τοῦ πράγματος. Καὶ οἱ μὲν θεωρητικοὶ ὥς ἀποδείξωσι τοῦτο

διὰ λόγων, ἡμεῖς δὲ προετιμήσαμεν νὰ ἀποδείξωμεν αὐτὸ διὰ γεγονότων. Εἰς τὰ παραδείγματα, τὰ ὁποῖα ἀνεφέραμεν, δυνάμεθα καὶ ἄλλα νὰ προσθέσωμεν, διότι δὲν εἶνε σπάνια. Ἐντούτοις ὥς ἀρκεσθῶμεν εἰς τὰ ἐξῆς: Κατὰ τὴν ὁμολογίαν τοῦ Ἀγγλοῦ ἱατροῦ Mead, γυνή τις, ἀφοῦ ὑπέφερεν ἐπὶ μακροὺς ἐνιαυτοὺς ὑπὸ ἀσκίτου ὕδρωπος, συνοδευομένου μὲ ἀτροφίαν τῶν μελῶν τοῦ σώματος, ἐθεραπεύθη ἐκ τῆς λίαν ὕλικῆς καὶ ἥκιστα φαντασιώδους ταύτης νόσου, διευθύνασα ἀποκλειστικῶς τὰς σκέψεις αὐτῆς πρὸς ἓν καὶ μόνον ἀντικείμενον. Ὁ Mead διηγεῖται καὶ ἕτερον γεγονὸς ἀνάλογον. Γυνή τις, ἐν τῇ ὀδυνηροτάτῃ περιόδῳ μαρasmus διατελοῦσα, ἀπηλλάγη τῶν βαρυτέρων τῆς νόσου συμπτωμάτων, ἀναπολήσασα ὑπόθεσιν τινα παρελθουσῶν ἡμερῶν, ἥτις ἐφαίνετο οὕσα δι' αὐτὴν ἀντικείμενον αἰωνίου μεταμελείας. Ὁ καθηγητὴς Conring ἐθεραπεύθη ἀπὸ τριταῖον πυρετὸν ἕνεκα τῆς εὐχαριστήσεως, τὴν ὁποίαν ἐπροξένησεν εἰς αὐτὸν συνέντευξις τις μετὰ τοῦ σοφοῦ ἀνατόμου Meibom. Naὶ μὲν δύναται τις ν' ἀποδώσῃ εἰς τὴν τύχην τὸ πλεῖστον μέρος παραπλησίων συμβεβηκότων, ἡ τύχη ὅμως δὲν ἀρκεῖ νὰ ἐξηγήσῃ πάντα. Ἐν τῷ πολυτίμῳ αὐτοῦ συγγράμματι, περὶ Ἰλιγγος, ὁ Marc Herz διηγεῖται πλεῖστα παραδείγματα τοιοῦτου εἶδους, εἰς τὰ ὁποῖα ἡ ἐπιτυχία ἔστεψε τὰς προσπάθειας τοῦ ἱατροῦ. Τελευταῖον, ἐπειδὴ ἐν ἀρχῇ τῶν σκέψεών μου ἀπέδωκα εἰς τὸ πνεῦμα δυνάμιν τινα, τοῦλάχιστον ἑμμεσον ἐπὶ τῆς ζωῆς καὶ τοῦ θανάτου, ἀναφέρω ἐν γεγονόσ, τὸ ὁποῖον ὑποστηρίζει τὴν ιδέαν μου ταύτην. Τὸ ἀναφέρει ὁ διδάκτωρ Cheyne. Ὁ ταγματάρχης Townsend ἠδύνατο, ὅσάκις ἤθελε, νὰ παρουσιάσῃ ὅλα τὰ φαινόμενα

τοῦ νεκροῦ· ἐπλαγίαζεν ὑπτίως καὶ δὲν ἐκινεῖτο οὔτε ἔδιδε σημεῖα ζωῆς. Ἡμέραν τινὰ ὁ ἀνωτέρω ῥηθεὶς διδάκτωρ λαμβάνει τὴν χεῖρα αὐτοῦ· ἡσθάνθη τὸν σφυγμὸν πίπτοντα μικρὸν κατὰ μικρόν. Θέτει ἐν κάτοπτρον πλησίον τοῦ στόματος αὐτοῦ· οὐδὲ μία πνοὴ ἐθόλωσε τὸν καθρέπτην· ὁ ἰατρὸς φρίττων ὑπέθεσεν ὅτι ὁ ἀστεῖσμός μετεβλήθη εἰς λυπηρὰν πραγματικότητα· ἀλλὰ μετὰ ἡμίσειαν ὥραν ἡ κίνησις ἀνεφάνη· ὁ σφυγμός καὶ οἱ παλμοὶ τῆς καρδίας ἤρχισαν νὰ γίνωνται ἐπαισθητοί, καὶ ὁ ταγματάρχης ἐπανελάβε τὸν λόγον.

Ἀφοῦ ἅπαξ πεισθῇ τις ἐνδομύχως ἵνα πιστεύσῃ εἰς τὴν πραγματικὴν δύναμιν τοῦ πνεύματος, πρόκειται νὰ ἐξασκήσῃ εἰς ἑαυτὸν τὴν δύναμιν ταύτην. Ἡ ἐπιχειρήσις αὕτη εἶνε δυσκολωτέρα ἢ ὅσον φαντάζεται τις. Διότι ὁ μὲν ἀνησυχῶν ἀείποτε περὶ τῆς υγιείας αὐτοῦ τελευτᾷ γινόμενος δῆμιος αὐτὸς ἑαυτοῦ καὶ κινδυνεύει νὰ παραφρονήσῃ· ὁ δὲ ἐπιπόλαιος ἐξεναντίας καὶ μὴ προσέχων εἰς ἑαυτὸν δὲν δύναται νὰ προσκτῇ τὸ ἐφ' ἑαυτοῦ κράτος. Ἐπομένως ἡ περὶ ἧς ὁ λόγος δύναμις ἀνήκει εἰς ψυχὰς φαιδρὰς καὶ εἰλικρινεῖς, ἐξίσου ἀφεστηκυίας τοῦ τε ἐγωΐσμου καὶ τῆς ἀδιαφορίας, εἰς ἀνθρώπους ἱκανοὺς νὰ μελετήσωσιν ἑαυτοὺς μετὰ εὐωνείας τινὸς γλυκείας καὶ ἡσυχίου.

Ἐξετάζοντες ἑαυτοὺς μετὰ τελείας τοῦ πνεύματος ἐλευθερίας καὶ ἄνευ συστηματικῆς προκαταλήψεως εὐρίσκομεν ἐν τῇ ψυχῇ ἡμῶν τρεῖς δυνάμεις· τὴν αἰσθηματικότητα, τὴν βούλησιν, τὸ νοητικόν. Εἰς ἡμᾶς ἀπόκειται νὰ διευθύνωμεν τὰς δυνάμεις ταύτας προσηκόντως· ἅς μάθωμεν νὰ στρέφωμεν τὴν μὲν φαντασίαν πρὸς πᾶν ὅ,τι καλὸν καὶ τερπνόν, τὸ δὲ αἰσθημα νὰ τρέφωμεν μὲ πᾶν ὅ,τι μέγα καὶ φαιδρὸν, καλλιερ-

γοῦντες τὸ τε αἰσθημα καὶ τὴν φαντασίαν διὰ τῆς καλλιιεργείας τῆς τέχνης· ἡ δὲ βούλησις δέον νὰ ἐνισχύηται, ἐξαγνίζηται καὶ νὰ διευθύνηται πρὸς τὸ οἰκεῖον ἐγὼ, τὸ ὁποῖον πρέπει νὰ κυβερνᾷ καὶ δεσπόζῃ, μορφωθείσα διὰ γνησίας υγιεοῦς ἠθικῆς. Τότε καθήκον καὶ ἡ ὑγιεινὴ τῆς ψυχῆς ἐκ συμφώνου ἀπευθύνουσι πρὸς τὸν ἄνθρωπον τὴν αἰωνίαν μεγάλην συμβουλήν· Ἔσο κύριος σεαυτοῦ. Τὸ δὲ βέβαιον μέσον πρὸς πραγμάτωσιν τῆς διατάξεως ταύτης εἶνε τὸ ἐρκίζεσθαι καὶ σταθερῶς ἐμμένειν εἰς πᾶν ὅ,τι σαφῶς ἀνεγνώρισέ τις ὡς ἀληθές καὶ δίκαιον. Ὁ θέλων νὰ ᾔγνε ὑγιῆς τὴν τε ψυχὴν καὶ τὸ σῶμα ἀνάγκη νὰ λάβῃ τὴν σταθερὰν ἀπόφασιν τοῦ νὰ δεσπόζῃ ἑαυτοῦ καὶ νὰ μένῃ πιστὸς δι' ὅλου τοῦ βίου του εἰς τὴν ἀμετάκλητον ταύτην ἀπόφασιν. Βεβαίως ἐν ἀρχῇ συμβαίνουσιν ὀλισθήματα, ἀλλ' ἡ βούλησις διπλασιάζουσα τὰς προσπάθειας ἐπιτυγχάνει τελευταῖον νίκην τελείαν. Πρέπει λοιπὸν πρὸ παντὸς ἄλλου ἐκ τοῦ βάθους τῆς καρδίας νὰ ἐκφέρῃ τις ὅρκον σταθερὸν καὶ ἀμετάτρεπτον, ὅτι θὰ συμμορφώσῃ τὴν ζωὴν αὐτοῦ πρὸς τοὺς νόμους τῆς ἠθικῆς. Οὕτω δ' ἐνισχυομένη ἡ βούλησις θριαμβεύει κατὰ τοῦ ἀναποφασίστου, διορθοῖ τὴν ἀφαίρεσιν διὰ τῆς συγκεντρώσεως, διαλύει τὴν παράλογον ἐπιθυμίαν καὶ ἀπαλλάττει ἡμᾶς τῶν δεσμῶν τῆς ἔξεως προσηλόνουσα εἰς τὸ ὀρθὸν καὶ δίκαιον τὴν ἐλαφρότητα τῶν ἐπιπολαίων πνευμάτων. Τὸ νοητικόν, ὡς καὶ αἱ δύο ἀνωτέρω ῥηθεῖσαι δυνάμεις, δέον ν' ἀναπτυχθῶσι πεφροντισμένως. Καὶ τοῦ μὲν νοητικοῦ σκοπὸς εἶνε τὸ γνῶθι σεαυτὸν τῆς δὲ βουλήσεως τὸ κράτος ἐφ' ἡμῶν αὐτῶν. Ὁ ἄνθρωπος ὀφείλει ἐξ ἀνάγκης καὶ κατὰ καθήκον νὰ σπουδάζῃ αὐτὸς ἑαυτὸν, ἀλλ' ὀφείλει ὁμοίως

νά σπουδάζῃ τὸν κόσμον καὶ νά ὑφοῦται εἰς τὴν ἐννοίαν τοῦ Ὑπερτάτου ὄντος. Τὸ νοητικὸν ὁδηγεῖ τὸν ἄνθρωπον εἰς τοὺς κόλπους τῆς θρησκείας, ἥτις ἐμπνέει εἰς τὴν καρδίαν αὐτοῦ ἐντελῆ ὑποταγὴν εἰς τὸν ὑπέρτατον νόμον. Ἐκ τοῦ αἰσθήματος τούτου γεννᾶται εἰς ἀμοιβὴν ἡσύχιος γαλήνης, ἥτις ἐπιφέρει τὴν ὑγιείαν· ἐκεῖνος μόνος, ὅστις ἐφάνη μικρὸς εἰς τοὺς ἰδίους αὐτοῦ ὀφθαλμοὺς, δύναται νά αἰσθάνηται καὶ νά ἐπιτύχῃ τὸ μέγα· ἀναγκαῖον λοιπὸν εἶνε νά δύναται οὗτος νά ἐπαναλαμβάνῃ τὴν ὡραίαν ἐκείνην εὐχὴν τῆς Λύρηλιανῆς Παρθένου, ἥτις ἐζήτει παρὰ Θεοῦ «καθαράν καρδίαν καὶ μεγάλας ιδέας.» Ἡ ἐσωτερικὴ καὶ ἐξωτερικὴ ἀταραξία εἶνε τὸ πρῶτον καὶ ἀναπόφευκτον ἱατρικὸν πάντων τῶν δεινῶν. Εἰς τὰς πλείστας περιστάσεις ἀρκεῖ μόνῃ πρὸς θεραπείαν· εἰς τὰς λοιπὰς εἶνε ἀναγκαῖα πρὸς ὑποστήριξιν τῶν λοιπῶν μέσων· πάντοτε λοιπὸν ἀποβαίνει ὠφέλιμος καὶ σωτήριος, καὶ ὡς προφυλακτικὸν κέκτηται ἀρετὴν πολύτιμον.

Ἡ ἀταραξία δὲ αὕτη, ἡ τοσοῦτον ἀναγκαῖα, εἶνε θυγάτηρ τοῦ πνεύματος· οὐδεμία μελέτη παράγει αὐτὴν τόσον, ὅσον ἡ μελέτη τῆς φύσεως. Αὕτη, ὑπὸ τὴν ἔποψιν τῆς ὑγιεινῆς τῆς ψυχῆς, εἶνε προτιμότερα τῆς ἱστορίας, ἡ ὁποία ἀποβαίνει πολλάκις ἐπιβλαβὴς εἰς ἀβρὰς φύσεις, ὧν ἐξάπτει τὰ πάθη καὶ τὰς ἀδυναμίας. Ἡ μὲν ἐνεργητικὴ κράσις ἀπαιτεῖ διανοητικὴν ἐργασίαν· ἡ δὲ παθητικὴ κράσις πρακτικὴν ἐργασίαν. Πρέπει νά προσέχητις πολὺ, ἵνα μὴ ἐξαφανίσῃ ἐν ἑαυτῷ τὰ πάθη· διότι τὰ πάθη εἶνε τὸ φυσικὸν σπέρμα τῆς ζωῆς καὶ τῆς ὑγείας, ἀρκεῖ μόνον νά κρατῶνται ἐν ἰσορροπίᾳ, νά μετριάζωνται, νά δεσπόζωνται.

Τρεῖς ἀστέρες ἐδόθησαν εἰς ἡμᾶς, πρὸς τοὺς ὁποίους ὀφείλομεν ν' ἀτενίζωμεν τὸ ὄμμα ἡμῶν: τὸ θάρρος, ἡ χαρὰ καὶ ἡ ἐλπίς. Εἰς ἡμᾶς ἀπέκειται νά κανονίσωμεν καὶ νά διευθύνωμεν τὰς κλίσεις ἡμῶν. Ὁ νόμος τῆς ἰσοσταθμίας εἶνε ἡ θεμελιώδης βάσις τῆς ψυχικῆς ὑγιεινῆς· δυνάμει τοῦ νόμου τούτου ὀφείλομεν νά ἀποκαταστήσωμεν ἐν ἡμῖν τὴν ἀναγκαίαν ἰσορροπίαν τῆς χαρᾶς καὶ τῆς ἀλγηδόνης, τῆς ἡσυχίας καὶ τῆς κινήσεως, τοῦ λογικοῦ καὶ τῆς τρέλλας—γλυκὺ καὶ τὸ ἀνοηταίνειν ἐν καιρῷ—ὅπως ὁ ζωγράφος γνωρίζει νά συνδοιάζῃ τὰ χρώματα, οὕτω καὶ ὁ φρόνιμος πραγματοποιεῖ ἐν τῇ ψυχῇ αὐτοῦ τὴν ἁρμονίαν τῶν ἀντιθέσεων.

Δὲν ἔχει τις νά φοβηθῇ καθόλου τὴν πραγματικὴν προσβολὴν τῆς ἠθικῆς παθήσεως, ὁπόταν γνωρίζῃ νά ἐγείρῃ ἐν τῇ ψυχῇ αὐτοῦ σκέψεις σπουδαίας, ὀλιβεράς ἀναμνήσεις, λυπηρὰς ιδέας. Τελευταῖον συμφέρει νά σχετίσωμεν τὰς σωματικὰς καὶ ἠθικὰς ἡμῶν διαθέσεις πρὸς τὰς διαφόρους ὥρας τῆς ἡμέρας· δεόν νά γνωρίζωμεν ἐκεῖνας, τὰς ὁποίας ἀναπτύσσει ἡ ἐπιρροὴ τῆς πρωΐας, τῆς μεσημβρίας, τῆς ἐσπέρας.

Τὰ γενικὰ ταῦτα διδόμενα ἀρκοῦσιν. Εἰς σὲ ἀνήκει, ἀναγνώστα, νά ἐξάξης ὁ ἴδιος τὰ ἐπίλοιπα συμπεράσματα. Ἐάν ἤδη κατεβλήθῃς ὑπὸ τῆς ὑποχονδρίας, δὲν ἔχω εἰμὴ μίαν συμβουλὴν νά σοὶ ἐπαναλάβω. Στρέψον τοὺς ὀφθαλμοὺς ἐκ τῶν ἰδίων βασάνων πρὸς τὸ ἄπειρον θέαμα τῆς πασχούσης ἐκ τῶν δεινῶν ἡ ἀλαλαζούσης ἐκ τῆς χαρᾶς ἀνθρωπότητος, παρηγορήθητι διὰ τὰ προσωπικά σου ἄλγη, ἐνδιαφερόμενος καὶ συμπαθὼν εἰς τὰ βάσανα τοῦ ἀνθρωπίνου γένους, ἡ τοῦλάχιστον γενοῦ ἄξιος τῆς συμπαθείας τῶν ἄλλων.

Αἱ μεγάλαι κινήσεις τοῦ ἐνεστῶτος πολιτισμοῦ ἀρκοῦ-
σιν ἄλλως νὰ ἐμφυσῶσι καὶ νὰ ἐπιβάλλωσι μάλι-
στα ὡς χρέος τὸ ὑπὲρ τῆς ἀνθρωπότητος ἐνδιαφέρον
εἰς πάντα, ὅστις θέλει νὰ φανῇ ἄξιος τοῦ καιροῦ. Ζή-
τησον ἐν τῇ σπουδῇ τῶν ἀείποτε νεαρῶν τῆς φύσεως
καλλονῶν τὸ σωτήριο ἀρώμα, τοῦ ὁποίου ἡ ψυχὴ σου
ἔχει ἀνάγκην. Τελευταῖον ἐν τῇ ἀπείρῳ ἀλύσει τῶν
ἀνθρωπίνων χαρακτήρων καὶ τυχῶν, ζήτησον τὴν θέ-
σιν, ἣτις σοι προσδιωρίσθη, τὴν ἐντολήν, τὴν ὁποίαν
ἔχεις νὰ ἐκπληρώσῃς, καὶ, τῆς ἀξίας σου ἀπαξ γνω-
στῆς γενομένης, πάσχισον νὰ μένης ὁ αὐτὸς πάντοτε,
ἀγνὸς καὶ ἀληθής, ὡς ὁ ἀκίβδηλος λόγος τοῦ Θεοῦ.
Διότι ὑγεία οὐδὲν ἄλλο ἐστὶν ἢ τὸ καλὸν, τὸ ἀγαθόν,
τὸ ἀληθές.

Τὸ καθήκον ἡμῶν ἐξεπληρώθη. Εἴθε τὸ εὐσυνείδη-
τον πνεῦμα, ὅπερ ὑπηγόρευσε τὰς σελίδας ταύτας, νὰ
εὕρῃ τὴν γλυκεῖαν ἀμοιβὴν ἐν τῇ συμπαθείᾳ τῶν πα-
σχουσῶν ψυχῶν καὶ τῶν πεφωτισμένων νόων.

ΑΞΙΩΜΑΤΑ ΚΑΙ ΓΝΩΜΑΙ.

*Condo et compono quæ mox
depromere possim.*

HORAT.

I.

Τὰ ποιητικὰ ἔργα, μυθιστορήματα καὶ θεατρικαὶ
παραστάσεις, κατὰ τοῦτο πλεονεκτοῦσι τῶν καθαρῶς
διδασκτικῶν βιβλίων, ὅτι δὲν λέγουσι τὰ πάντα, (τοῦθ'
ὅπερ θὰ ἐπροξένει ἀηδίαν), ἀλλὰ ἀναρριπίζουσι τὴν
σκέψιν παρέχοντα αὐτῇ προβλήματα πρὸς λύσιν. Ἰ-
σως τὰ ἀξιώματα καὶ αἱ γνώμαι ἡμῶν θέλουσιν ἔχει
διὰ τὸν ἀναγνώστην ὅμοιον τι θέλγητρον. Καθότι τῶν
ἀφορισμῶν ἡ ἀξία συνίσταται εἰς τὸ νὰ κινῶσι τὴν πε-
ριέργειαν, χωρὶς νὰ κορεννύωσιν αὐτήν.

II.

Ἡ φύσις ὑποβάλλει εἰς ἡμᾶς πάντοτε προβλήματα
καὶ ἐκμυστηρεύεται ἀρχὰς εἰς τὸ προσεκτικὸν πνεῦμα,
τὸ ὁποῖον ἡξεύρει νὰ διερμηνεύῃ τὴν ἐννοιαν τῶν συμ-
βουλῶν αὐτῆς. Τὰ καλὰ βιβλία καὶ οἱ ἄνθρωποι τῆς
πέρας τὴν αὐτὴν προσφέρουσιν ὑπηρεσίαν. Ἄς ζητῶ-
μεν πανταχοῦ ὅ,τι δύναται νὰ δώσῃ εἰς ἡμᾶς τὴν ἡ-

συχίαν καὶ τὴν δύναμιν. Ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον τοιοῦτῳ τρόπῳ οἰκαιοποιούμεθα, μεταβάλλεται εἰς τὴν οἰκείαν ἡμῶν φύσιν· ὅ,τι εὐρίσκομεν σύμφωνον πρὸς αὐτὴν εἶνε ἐπίσης ἰδιοκτησία ἡμῶν, ὡς καὶ ὅ,τι πιστεύομεν ὅτι εἶνε προϊόν τῶν προσωπικῶν ἡμῶν σκέψεων, διότι ὁ ἄνθρωπος δὲν δύναται νὰ ἐφεύρῃ οὐδέν· νοῶν θέτει ἀπλῶς εἰς ἐνέργειαν τοὺς ἐν αὐτῷ καὶ παρὰ πᾶσιν ἀνθρώποις ἰσχύοντας νόμους τῆς νοήσεως, περιβάλλεται ὑπὸ τῆς ἀτμοσφαίρας τῆς ἀληθείας, τὴν ὁποίαν εἰσπνέει καὶ ἐκπνέει. Ὁ Γκαῖτε εἶπεν εὐλόγως· «Πᾶσα ἰδέα εἶνε μία ἀναγέννησις».

III.

Ὁ αὐτὸς συγγραφεὺς εἶπε προσέτι: «Μία λεπτή » συνείδησις, ἥτις ἀποδίδει πολλὴν ἀξίαν εἰς τὴν ἰδίαν » προσωπικότητα, δύναται νὰ γίνῃ αἰτία ὑποχονδρίας, » ἐὰν δὲν ἀντισταθμίζεται ὑπὸ μεγάλης ἐνεργητικότητος ».

IV.

Διὰ νὰ διατηρῶμεν ὑγιὲς τὸ σῶμα καὶ τὴν ψυχὴν πρέπει ἐγκαίρως νὰ ἐνδιαφερόμεθα διὰ τὰ γενικὰ τῆς ἀνθρωπότητος συμφέροντα.

V.

Ὅφείλει τις νὰ προσπαθῇ νὰ θέτῃ τὴν ἰσορροπίαν ἐντὸς καὶ ἐκτὸς ἑαυτοῦ· ἡ ἰσορροπία αὕτη, ἐφ' ὅσον δύναται νὰ ἐπιτευχθῇ διὰ τῆς βουλήσεως, εἶνε ὡς πρὸς

τὸν κύκλον μὲν τῆς θρέψεως ἢ ἐγκράτειας, ὡς πρὸς τὸν κύκλον δὲ τῆς ἐρεθισιμότητος ἢ ἀκριβοῦς μεσότητος ἀνὰ μέσον ἀκινήσεως καὶ κινήσεως, ὡς πρὸς τὸν κύκλον δὲ τῆς αἰσθήσεως εἶνε ἡ ἀνεσις. Ἴδου ὁ νόμος ἡμῶν.

VI.

Ἀπαιτεῖται δύναμις πνευματικὴ καὶ βαθεῖα ἠθικότης, ἵνα διατηρήσῃ τις τὴν ἐνεργητικὴν ἀταραξίαν, ἥτις, ἐν τῷ μέσῳ μάλιστα τῶν περιπετειῶν καὶ καταιγίδων, δίδει στήριγμα εἰς τὴν μελέτην, ἡ ὁποία εἶνε ἀρχὴ καὶ ἀναγκαία συνθήκη τῆς εὐδαιμονίας.

VII.

Δὲν πρέπει ν' ἀνησυχῇ τις διὰ τὰ πάθη, φθάνει μόνον νὰ ἔχῃ τὴν δύναμιν νὰ μετριάζῃ αὐτά.

VIII.

Προσωπικαὶ παρατηρήσεις, τὰς ὁποίας ἔκαμον εἰς ἑμαυτὸν μετὰ λεπτολόγου φροντίδος, μ' ἐδίδαξαν ὅτι ἡ σκέψις εἶνε ὑγρὸν τι, τὸ ὁποῖον φεύγει ὑπὸ τὴν πίεσιν· ὅποτε μάλιστα ὁ ἐγκέφαλος φαίνεται ἐντελῶς τεταραγμένος, ἡ σκέψις μένει καθαρὰ καὶ ἐλευθέρα. Τὸ ἀποτέλεσμα αὐτῆς μόνον εἶνε συμπεποδισμένον.

IX.

Ἡ ἀμφιβολία, ἥτις εἶνε τὸ δεινότατον πάντων τῶν συναισθημάτων, διαλύεται διὰ τῆς ἀπελπισίας, ἡ ὁ-

ποία δύναται νὰ γείνη πολλάκις ἀληθὲς θεραπευτικὸν μέσον.

X.

Ὑπάρχουσι στιγμαὶ εὐτυχεῖς, ὅτε τὸ σῶμα ὑποτάσσεται εἰς τὸ πνεῦμα τοιούτῳ τρόπῳ, ὥστε λησμονεῖ τὰς ἰδίας αὐτοῦ ἀνάγκας. Τότε ἅπασαι αἱ δυνάμεις ἀναπτύσσονται καὶ ἀκολουθοῦσιν ἐλευθέρως τὸν δρόμον αὐτῶν, ὡς θάλασσα, ἥτις ἐκτείνεται ἀνευ κωλύματος ἀναμέσον παραλίας ὁρατῆς καὶ παραλίας ἀοράτου. Εὐτυχής, ὅστις ἔχει τὴν δύναμιν τῆς ἀφαιρέσεως, ὅστις δύναται νὰ προκαλέσῃ αὐτὴν καὶ νὰ μετριάξῃ αὐτὴν μετὰ ψυχροῦ αἵματος.

XI.

Ἡ φύσις θεραπεύει τὰς πληγὰς, τὰς ὁποίας προξε-
νεῖ· ἀλλ' ὅποταν ὁ ἄνθρωπος προσβάλλῃ αὐτὸς ἑαυτὸν, ὀφείλει ἡ φύσις ἄρα γε, ὡς μήτηρ κακῶς ἀνατεθραμ-
μένου τέκνου, νὰ συμπαθήσῃ διὰ τὰ δεινὰ, τῶν ὁποίων αὐτὸς εἶνε ὁ αἷτιος;—Ἰνα πράνῃ τις τὰς παθήσεις τῆς ψυχῆς, ἵδεν ὑπάρχει ἱκανὴ ἡ γαλήνη τῆς φύσεως; Ὁ ρύαξ ἐκεῖνος, ὅστις ῥέει ὡς ὄφις ἐρπετός, τὸ ἀτάρα-
χον ἐκεῖνο δάσος, τὸ κυανοῦν τοῦ οὐρανοῦ καὶ ἡ παν-
τοτεινὴ ἐκείνη ἀρμονία τῆς αἰωνίου ωραιότητος;—
Μία παραφωνία δὲν ἔμπορεῖ νὰ διαταράξῃ τὴν μελω-
δικὴν ταύτην ἀρμονίαν. Καὶ δὲν εἶνε εὐγενέστερον καὶ
φυσικώτερον τὸ νὰ διαλύσῃ τις τὴν μικρὰν δυσαρμο-
νίαν τοῦ ἐγωῖσμοῦ ἐν ἐκείνῃ τῇ παγκοσμίῳ ἀρμονίᾳ ἢ
νὰ διαταρατῇ ταύτην δι' ἐκείνης;

XII.

Ὑπάρχει φάρμακον πρὸς παράτασιν τῆς ζωῆς; Εἰς
τοὺς γνωρίζοντας αὐτὸ διδάξατε μᾶλλον τὴν τέχνην
τοῦ νὰ ὑποφέρωσιν αὐτήν.

XIII.

Ὅλον τὸ μυστήριον τῆς μακροβιότητος συνίσταται
εἰς τὸ νὰ μὴ συντέμνῃ τις τὴν ζωὴν.

XIV.

Διὰ νὰ ᾔνε ἡ ἐργασία ἀληθῶς σωτήριος ὑπάρχουσι
τρεῖς ἔροι ἀπαράδατοι.

α'. Πρέπει νὰ τηρῇται πάντοτε ὁ μέσος ὁρος διὰ
τῆς ἀποφυγῆς πάσης ὑπερβολῆς «σπεῦδε βραδέως».

β'. Νὰ γίνῃται μετ'εὐχαριστήσεως, ἐν καταλλήλῳ
χρόνῳ, εἰς κατάλληλα ἀντικείμενα.

γ'. Νὰ μεσολαβῶσι διαστήματα ἀναπαύσεως καὶ
νὰ ποικίλλωνται αἱ ἐνασχολήσεις. Εἶνε τοιαύτη τοῦ
ἡμετέρου πνεύματος ἡ φύσις, ὥστε ἡ ποικιλία ἀνα-
κουφίζει περισσότερον τῆς ἀναπαύσεως.

XV.

Θεωρία, ἥτις, ἀποθεόνει τὰς ἀπολαύσεις, περιποιεῖ
ὀλιγωτέρας ἀπολαύσεις τῆς θεωρίας, ἥτις διδάσκει νὰ
ἐκτιμῶμεν αὐτὰς μέχρι βαθμοῦ τινος καὶ ἐπομένως νὰ
μὴ περιφρονῶμεν μίαν ἀπόλαυσιν μικράν· διότι ἡ πρῶ-

τη συνεπάγει αναγκαίως τὴν ἀηδίαν τῆς ζωῆς, ἐνῶ ἡ δευτέρα μόνη γνωρίζει νὰ θεραπεύῃ αὐτήν.

XVI.

Διὰ τὸν ἄνθρωπον, ὅστις εἶνε ἄξιος τοῦ ὀνόματος τούτου, ἡ παρηγορία δὲν εἶνε σωτήριος, ὡς ἐξασθενοῦσα αὐτόν· μόνον τὸ καθήκον εἶνε ἀληθῆς παρηγορία. Τὸ ἐπιθυμεῖν τὸ ἄπειρον εἶνε ταῦτόν τῷ ἀγνοεῖν τὰ ὅρια τοῦ πεπερασμένου. Ὁ στενάζων ὅτι παρεγνωρίσθη παραγνωρίζει τὸν σκοπὸν τῆς ὑπάρξεως, ὁ ὁποῖος δὲν κεῖται ἐκτὸς τοῦ ἀνθρώπου· αἱ παθήσεις δὲν εἶνε πολ-
λάκις εἰμὴ ποιναὶ, τὰς ὁποίας ὑφίσταται τις, ἡγουν, ἀναπόφευκτοι συνέπειαι ἐσωτερικῆς καταστάσεως ἐναν-
τίας εἰς τὴν φύσιν.

XVII.

Ἐὰν ἄτομα πεφωτισμένα δὲν παρατηρῶσι τὴν δύ-
ναμιν, τὴν ὁποίαν ἐξασκεῖ τὸ πνεῦμα, τοῦτο προέρχε-
ται, διότι φαντάζονται ὅτι πᾶν τὸ ὑπάρχον ζῇ δι' ἐξω-
τερικῆς αἰτίας· τοιοῦτῳ τρόπῳ δεικνύουσι τὴν ἀνθρω-
πίνην ζωὴν ἐν τίποτε ἀφηρημένον, τὸ ὁποῖον μία ἱα-
τρικὴ Σχολὴ ὠνόμασε διεγερσιμότητα. Πλὴν ἀλλ' ὅμως τοῦναντίον συμβαίνει, ἡ ζωὴ ἐνεργεῖ ἐκ τῶν ἔσω
πρὸς τὰ ἔξω—«mens agitat molem».

XVIII.

Διὰ τὸ πνεῦμα ὡς καὶ διὰ τὸ σῶμα ἡ ζωὴ εἶνε ἐρ-
γασία ἀφομοιώσεως καὶ ἐκκρίσεως, εἰς πνοῆς καὶ ἐκ-

πνοῆς· ἡ ὑγεία συνίσταται εἰς τὴν κανονικότητα τῶν
παλμῶν.

XIX.

Πάντοτε ἀκούειν, πάντοτε σκέπτεσθαι, πάντοτε μαν-
θάνειν, τοῦτό ἐστι ζωὴ. Ὅστις δὲν ἀποβλέπει πλέον
εἰς τι, ὅστις δὲν μανθάνει τι, δὲν εἶνε ἄξιος τοῦ ζῆν.

XE.

«O what a noble mind is here overthrown!» —
«ὦ λυπηρὰ διατάραξις εὐγενοῦς πνεύματος!» Δὲν γνω-
ρίζω θλίψιν ἡθικωτέραν, βαθυτέραν τῆς ἐκφραζομένης
διὰ τῶν λόγων τούτων τοῦ Ἀμβλέτου. Δὲν εἶνε ἄλλη
παρεκτροπὴ συγχοτέρα εἰς τὸν αἰῶνα ἡμῶν, ὅτε ἡ ἄρ-
νησις προσβάλλει μάλιστα πράγματα αἰώνια, ὅτε τί-
ποτε δὲν φαίνεται ὅτι ἔχει τύχην διαρκείας.

XXI.

Ἡ ὑπομονὴ εἶνε τὸ στήριγμα τῆς ἀδυναμίας· ἡ
ἀνυπομονησία εἶνε ἡ καταστροφὴ τῆς δυνάμεως.

XXII.

Ὑπομονή! ἀδελφὴ τῆς ἐλπίδος, ἄρωμα σωτήριον
θεραπεῦον τὰς ψυχὰς, ὅπερ εὐρίσκεις ἐν τῇ οὐδετερότητι
δύναμιν θαυμασίαν καὶ εὐεργετικὴν· τίς πάσχων δὲν
θέλει εὐλογῆσαι τὴν γλυκεῖάν σου μαγείαν; Τίς ἱατρός
δύναται ν' ἀγνοῇ ὅτι οἱ παροξυσμοὶ τοῦ πυρετοῦ ἀφα-

νίζονται ἐνώπιόν σου, ὅτι διπλασιάζονται ὅπου σὺ ἀπομακρύνεσαι, ὅτι σὺ βοηθεῖς εἰς τὸ νὰ δαμάζωνται αἱ βιαιότεραι ἀλγηδόνες καὶ ὅτι ἐπισπεύδεις τὰς δυσκολώτερας θεραπειάς! Μόνη εἶσαι ἰσχυρὰ ἐν τῇ ἀδυναμίᾳ, μόνη εἶσαι ἢ ἐντελεστέρα ὕψωσις, ἢ ἀβροτέρα ἀποκάλυψις τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς ὡς δυνάμειος ἱκανῆς ν' ἀπομακρύνῃ τοῦ σώματος τὰς ἀσθενείας.

XXIII.

Ἡ ὑποχονδρία εἶνε ἐγωϊσμός. Ὁ ποιητὴς συνειθισμένος ν' ἀναδιψᾷ τὰ βάθη τῆς ψυχῆς αὐτοῦ, ν' ἀνατέμνῃ πάσας τὰς ἰσχύας τῆς καρδίας αὐτοῦ, νὰ ποιῇ ἑαυτὸν τὸ κέντρον τοῦ κόσμου, ὁ ποιητὴς λέγομεν γίνεται συνήθως λεία τῆς φρικτῆς ταύτης μάστιγος. Ἐγνώρισα ἕνα τῶν ἀνθρώπων τούτων, πεποικισμένον μὲ τὰ ὑψηλὰ ἄμμι καὶ ὀλέθρια ταῦτα δῶρα, πολιορκούμενον ἀπὸ τὰς βασάνους τῆς μελαγχολίας. Δὲν κατώρθωσε ν' ἀπαλάττηται ἐπὶ στιγμᾶς τινας εἰμὴ μελετῶν τὴν ἱστορίαν καὶ ἐνδιαφερόμενος ἀνεπιφυλάκτως εἰς τὰς γενικὰς τύχας τῆς ἀνθρωπότητος. Τὸ φάρμακον τοῦτο ἡδύνατο νὰ ἐπιφέρῃ τελείαν θεραπείαν, ἐὰν ἐγένετο χρῆσις αὐτοῦ ἐν καιρῷ.

XXIV.

Πᾶς ἄνθρωπος φέρει ἐν ἑαυτῷ σπέρμα παραφροσύνης. Ἡ γαλήνη καὶ ἡ ἐργασία τοῦ πνεύματος εἶνε τὰ μόνα ἱκανὰ νὰ ἐμποδίσωσι τὴν ἀνάπτυξιν αὐτῆς μέσα.

XXV.

Ὁ σκαιὸς καὶ μηδαμινὸς σκεπτικισμὸς τῶν ἀνθρώπων τοῦ κόσμου προέρχεται ἐξ ἀδυναμίας καὶ ἀνικανότητος. Ἐγκαρτερεῖ τις ὅπου τὴν βλέπῃ τὰς δυσκολίας, τὰς ὁποίας ὁ γενναῖος ἄνθρωπος πολεμεῖ μετ' ἐπιμονῆς καὶ τὰς ὁποίας ἡ πεποίθησις μόνον ἡξεύρει νὰ νικᾷ. Οἱ ἡμι-ἱατροὶ εἶνε ἐν γένει σκεπτικοί.

XXVI.

Ἄς προσέχωμεν καλῶς νὰ μὴ ἀναπτύξωμεν ἐν ἡμῖν τὴν ἀπάθειαν. Ἄς πασχίζωμεν ἐξεναντίας ν' ἀνάπτωμεν καὶ νὰ τρέφωμεν ἐν τῇ ψυχῇ ἡμῶν τὰ ἀγνότατα καὶ εὐγενέστατα τῶν παθῶν.

XXVII.

Ἀναζητῇ τὸ ὥραϊον. Τὸ ὥραϊον εἶνε ἡ τροφή τοῦ ἀγαθοῦ καὶ τῆς ὑγείας.

XXVIII.

Ἡ πρὸς ἐκπλήρωσιν τοῦ καθήκοντος ἐργασία εἶνε ἡ μήτηρ τῆς καθαρᾶς συνειδήσεως. Αὕτη γεννᾷ τὴν ἡσυχίαν, καὶ ἐν τῇ ἡσυχίᾳ μόνη αὖξεται τὸ ἄβρον τῆς εὐημερίας φυτόν.

XXIX.

Ὅ,τι συμφέρει νὰ διατηρῶμεν πάντοτε δὲν εἶνε τόσον τὰ φῶτα τῆς διανοίας, ὅσον ἡ ἀταραξία καὶ ἡ γαλήνη τῆς ψυχῆς.

XXX.

Εἰς τοὺς ὀρμητικοὺς χαρακτῆρας ἐπιβάλλετε τὴν ἀνάγκην τοῦ βαδίζειν βραδέως εἰς δὲ τοὺς ἀναποφασίστους τοῦ ἐνεργεῖν μετὰ σπουδῆς. Δόσατε εἰς τοὺς ῥεμβάζοντας, τοὺς πάντοτε εἰς τὰς σκέψεις αὐτῶν βυθισμένους, τὴν ἔξιν τοῦ θεωρεῖν κατὰ πρόσωπον καὶ ὁμιλεῖν εὐκρινῶς καὶ μὲ ὑψηλὴν φωνήν. Αἱ ἔξεις αὗται ἔχουσιν ἐπὶ τῆς ψυχῆς καὶ ἐπὶ τοῦ σώματος ἀπίστευτον ἐπιρροήν, τὴν ὁποίαν πολλάκις παρετήρησα.

XXXI.

Δὲν ἀρκεῖ νὰ θεωρῇ τις ἑαυτὸν ὡς ἀντικείμενον· πρέπει προσέτι νὰ μεταχειρίζηται ἑαυτὸν ὡς τοιοῦτον.

XXXII.

Ἀναζητεῖτε τὴν συναναστροφὴν τῶν ἀνθρώπων, τῶν ὁποίων ἡ ὁμιλία καθιστᾷ ὑμᾶς ἐπιτηδαιότερους πρὸς ἐξακολουθήσιν τῆς ἐργασίας τῆς ζωῆς. Ἀποφεύγετε τὴν προσέγγισιν ἐκείνου, ὅστις ἀφίνει εἰς ὑμᾶς τὸ κενὸν καὶ τὴν ἀδυναμίαν.

XXXIII.

Θεωρήσατε τὰ παθήματα ὡς δοκιμασίας. Τοῦτο εἶνε καὶ ἔσεται αἰωνίως ἡ ὠραιότερα καὶ ἡ γονιμωτέρα θεωρία· ἠθικοποιεῖ δὲ καὶ ἐνδυναμόνει τὸν ἄνθρωπον.

XXXIV.

Ἡ φύσις ἔδωκεν εἰς τὸν ἄνδρα ἐνεργητικότητα ἀποφασιστικὴν καὶ δραστηρίαν· εἰς δὲ τὴν γυναῖκα ζωὴν καὶ φύσιν παθητικὴν· ὁ νόμος, ὅστις ἔδειξε τὴν διαφορὰν ταύτην μεταξὺ τῶν φύλων, δὲν δύναται νὰ παραβιασθῇ ἀτιμωρητί.

XXXV.

Τὰ βιβλία εἶνε δίοπτρα, δι' ὧν βλέπει τις τὸν κόσμον. Εἶνε ἀναγκαῖα διὰ τοὺς ἀνθρώπους, ὅτινες ἔχουσιν ἀσθενῆ τὴν ὄρασιν, διότι ἐνδυναμόνουςι καὶ διατηροῦσιν αὐτήν· ἀλλ' εἶνε προτιμότερον νὰ διέλθῃ τις τὸν βίον χωρὶς νὰ λάβῃ χρεῖαν αὐτῶν.

XXXVI.

Πᾶσα ἐνεργητικὴ ἐπιθυμία πραγματοποιεῖται· ὁ λόγος οὗτος εἶνε παράτολμος, ἀλλ' ἐμπεριέχει θαυμασίαν παρηγορίαν.

XXXVII.

Ἡ λύπη, ἥτις ἔχει τὴν πηγὴν αὐτῆς ἐντὸς τοῦ ἀν-

θρώπου, ἐπάγει τὴν καταστροφὴν εἰς τὰ βάθη τοῦ ὀργανισμοῦ. Λύπη προελθοῦσα ἐξ ἐξωτερικῆς αἰτίας ἀποκαθιστᾷ τὴν ἰσορροπίαν τῆς υγιείας.

XXXVIII.

Ἐάν τις φθάσῃ νὰ συγκεντρώσῃ τὴν προσοχὴν εἰς δεδομένον τι ἀντικείμενον εἴτε διὰ τῆς συναναστροφῆς ἢ τῆς ἀναγνώσεως, εἴτε ἐξ ἀναμνήσεων ἢ ἐκ τῆς συναισθήσεως τοῦ καθήκοντος, ὁ ἀντιπερισπασμὸς οὗτος ἀνακουφίζει τὴν λύπην καὶ ἀφαιρεῖ ἀπ' αὐτῆς τὴν πικρίαν. Ἡ ἐπιτυχία εἶναι βεβαιότερα, ὅποτε ἀκουσίως αὐτῆς καὶ ἐν ἀγνοίᾳ ἢ πάσχουσα ψυχὴ ἀποστρέφεται ἐκ τῶν ὀλεθρίων ἐνασχολήσεων αὐτῆς.

XXXIX.

Ὁ Hippel εἶπεν « ἡ βαθεῖα μελέτη συνειθίζει τὴν ψυχὴν νὰ ζῇ ἐκτὸς τοῦ περικαλύμματος τοῦ σώματος » καὶ τοιοῦτῳ τρόπῳ παρασκευάζει αὐτὴν διὰ τὴν « μέλλουσάν ζωὴν ».

XL.

Ἡ ἀφαίρεσις, ἢ καθὼς λέγουσιν, ἢ διάχυσις, εἶνε κακὸν ἰατρικόν. Ὄταν προσπαθῶ ἐπιμόνως νὰ ἀφαιρέσω τὸν νοῦν ἐκ τοῦ ἀντικειμένου Α ἢ Β κρατῶ τὸ ἀντικείμενον τοῦτο εἰς τὴν σκέψιν μου καὶ ἀπολείπομαι τοῦ σκοποῦ μου. Ὄποτε ἐξεναντίας προσηλωθῶ εἰς τὸ Γ, τὸ Α Β θέλει ἀπομακρυνθῇ οἰκοθεν.

XLI.

Πᾶσα ἄρνησις περιέχει τὴν κατάφρασιν τοῦ ἐναντίου. Ὁ νόμος οὗτος ἔχει τὰ συμφερότερα ἀποτελέσματα, ὅχι μόνον διὰ τὴν ὑγιεινὴν τῆς ψυχῆς, ἀλλὰ δι' ὅλην τὴν ζωὴν. Τὸ μόνον μέσον τοῦ πολεμεῖν τὸ κακὸν εἶνε τὸ νὰ μὴ ἀναγνωρίζῃ τις αὐτὸ, νὰ τὸ ἀρνηθῇ, ν' ἀντικαταστήσῃ αὐτὸ διὰ τοῦ καλοῦ.

XLII.

Λίσιδοξία τις (optimismo) μετρία, φυσικὸν προϊόν ὑγιοῦς φιλοσοφίας, ἀνήκει εἰς τὴν ὑγιεινὴν τῆς ψυχῆς. Ὄποτε εἶνέ τις δυσαρεστημένος ἀπὸ τὸν κόσμον, εἶνε καὶ ἀπὸ τὸν ἴδιον ἑαυτόν· καὶ ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ἵπῳς νὰ διαφύγῃ τὴν μελαγχολίαν; πῶς νὰ διατηρήσῃ τὴν υγιείαν τῆς ψυχῆς;

XLIII.

Οὐδεὶς ὑπάρχει ὁ μὴ ἀπολαύσας ἡμέραν τινὰ εὐδαιμονίαν ἀπροσδόκητον. Σκέφθητε ἐπὶ τῶν ἰδιοτροπιῶν τῆς τύχης καὶ μὴ ἀπελπίζεσθέ ποτε· ἡ ἀνάμνησις θέλει ἀναγεννηθῇ ἐν ὑμῖν καὶ θέλει διατηρήσῃ τὴν ἐλπίδα.

XLIV.

Ἄς μάθωμεν νὰ μεταχειριζώμεθα ἡμᾶς αὐτοὺς ὡς ὁ Reil μετεχειρίζετο τοὺς ἀρρώστους αὐτοῦ· εἰς τὰς χεῖρας αὐτοῦ ἡδύνατό τις νὰ χάσῃ τὴν ζωὴν, ἀλλ' οὐδέποτε τὴν ἐλπίδα.

XLV.

Διὰ τῆς ἐργασίας ὁ ἄνθρωπος συντηρεῖ τὴν ἀτομικότητα αὐτοῦ ἀπέναντι τῶν ἐξωτερικῶν ἐπιδράσεων, ἀλλὰ πᾶσα ἐνέργεια, τὴν ὁποῖαν δυνάμεθα ν' ἀποκτήσωμεν, ἔχει τὴν πηγὴν αὐτῆς εἰς τὴν μόρφωσιν, ὡς, ἐπὶ παραδείγματι, ἡ δύναμις τῆς ἀδρανείας, ἡ πεισμονή, ἡ ἀταραξία, ἡ σταθερότης, ἡ ἐπιμονή, ἡ ὑπομονή κ.λ.π. Ἡ ἐνέργεια εἰς τὴν γενικὴν αὐτῆς ἔννοιαν θεωρουμένη, εἶνε τὸ ἀποτέλεσμα διαφόρων δυνάμεων προαχθεισῶν εἰς τὴν ὑψίστην αὐτῶν δύναμιν, ἢ μᾶλλον ἡ ἄγνωστος δύναμις, ἡ ἀνεξήγητος, ἡ ἀχώριστος τοῦ ἀτόμου.

XLVI.

Πόρρω ἡμῶν ἀπέχει ἡ ἀξίωσις τοῦ νὰ ἐπιβάλλωμεν εἰς τὸν ἄνθρωπον μίαν καὶ τὴν αὐτὴν διάθεσιν πάντοτε. Δὲν ὑπάρχει κλειδοκύμβαλον τόσῳ ἐντελές, ὥστε νὰ μὴ χαλαρώνηται ὑπὸ τῆς ὑγρασίας. Ὅταν τὸ ὄργανον ἦνε οὕτω διατεταραγμένον, εἶνε δύσκολον νὰ παίξῃ τις καλῶς. Ἐν τούτοις ὁ κλειδοκυμβαλιστὴς κατορθώνει νὰ παίξῃ ἀκόμη, ἐνόσῳ αἱ χορδαὶ δὲν εἶνε ὀλωςδιόλου ψευδεῖς ἢ σιωπηλαί.

XLVII.

Δὲν ἔχομεν τὴν δύναμιν νὰ δημιουργήσωμεν ἐν ἡμῖν διαθέσεις, δυνάμεθα ὅμως, ὡς οἱ ποιηταί, νὰ ὠφελώμεθα ἐξ ἐκείνων, αἵτινες ἀναφαίνονται ἐν τῇ ψυχῇ

ἡμῶν. Ὁ ποιητὴς ἐξάγει ἐκ τῆς οἰκείας μεγαλοφυΐας ἐν ἔργον τῆς τέχνης, ὡς ὁ γλύπτης ἐξ ἀκατεργάστου μαρμάρου ἐν ἄγαλμα. Ὑπάρχουσι στιγμαὶ, καθ' ἃς ἡ συνείδησις ἀπόλλυσι τὰ δικαιώματα αὐτῆς, ὅτε φαίνεται μάλιστα ἐξηφανισμένη. Τότε, ὡς πεπλανημένη εἰς τὸ ὠχρὸν φῶς τοῦ λυκαυγοῦς, ἡ ψυχὴ βυθίζεται εἰς τὴν θλίψιν ἢ εἰς τὴν χαράν. Τοιαῦται στιγμαὶ, εἶνε, λέγει ἡ Rabel, «παρενθέσεις τῆς ζωῆς· κατὰ τὰς ὥρας » ταύτας ἔχομεν ἐλευθερίαντινā, ἣν δὲν χορηγεῖ τὸ » ψυχρὸν αἷμα τοῦ ἀνθρώπου. Τίς ἤθελε νὰ προκα- » λήσει εἰς ἑαυτὸν τὸν νευρικὸν πυρετόν; ἐν τούτοις » ὅμως ὁ πυρετὸς οὗτος δύναται νὰ σώσῃ τὴν ζωὴν » ἡμῶν. ἐν τούτοις ἐρχεται οἴκοθεν.»

XLVIII.

Ἐκαμον ἐσχάτως πείραμα λίαν ἀξιοσημεῖωτον ἐπὶ τῶν διαθέσεων, τὰς ὁποίας προκαλεῖ τὸ φῶς τῆς ἡμέρας· ἡ λυχνία, ἣτις φέγγει διαρκούσης τῆς νυκτὸς ἐντὸς τοῦ κοιτῶνός μου, ἔρριπτε ζωηρὸν φῶς. Ἠγέρθην χωρὶς νὰ γνωρίζω τί ὥρα ἦτο. Ἰδέαι βαρεῖαι καὶ ἂν θέλετε μελαγχολικαὶ ἦλθον, ὡς σύννητες, νὰ καταλάβωσι τὴν ψυχὴν μου καὶ μοὶ ἐδίωξαν τὸν ὕπνον. Τὸ ὠρολόγιον ἐσήμανε πέμπτην τῆς πρωίας ὥραν· ἀνεγνώρισα τότε ὅτι τὸ φῶς, τὸ ὁποῖον ἀπέδιδον εἰς τὰς λάμπεις τῆς λυχνίας, ἦτο τὸ αὐξὸν φῶς τῆς ἡμέρας· παρευθὺς ἡ κατὰστασις τοῦ πνεύματός μου μετεβλήθη. Τὰ αὐτὰ ἀντικείμενα, ἅτινα πρὸ μικροῦ ἐλύπησαν τὴν ψυχὴν μου, ἐφάνησαν εἰς ἐμὲ ὑπὸ μειδιῶσαν ὄψιν καὶ ἀνέλαβον θάρρος· ἡ μεταβολὴ αὕτη

ὑπῆρξε λίαν ἐπαισθητὴ δι' ἐμέ· ὑπῆρξεν ὡς κλονισμὸς διὰ τὸν ἐγκέφαλόν μου.

XIIIX.

Ἡ συγκίνησις εἶνε ὁ δῦων ἥλιος, ὅστις διαχέει ἐπὶ τῆς φύσεως τὰς πορφυρᾶς αὐτοῦ ἀκτῖνας, εἶνε ὁ χρωματισμένος ὕελος, ὅστις δεικνύει τὰ ἀντικείμενα ὑπὸ χρωματισμὸν ὠραιότερον, οἶονεὶ περιβεβλημένον μαγικὸν θέλγητρον.

L.

« Δὲν ἤξεύρω, ἀλλὰ θὰ ἔφριττον περισσότερον ἐνώ-
» πιον μέλανος δηλητηρίου, ἢ ἐνώπιον ὕδατος δια-
» φανοῦς ὡς τοῦτο » λέγει, ἐν τινι παραστάσει τῆς Clara Gazul, νέα κόρη, ἥτις ἐτοίμη νὰ δηλητηριασθῇ βλέπει τὸ διαυγὲς ποτόν. Οἱ λόγοι οὗτοι περιέχουσι δι' ἡμᾶς ἐν μάθημα. Τὸ πᾶν ἐξήρτηται ἐκ τοῦ χρωματισμοῦ, τὸν ἐποῖον δίδομεν εἰς τὰ πράγματα, ἅτινα ἐξαποστέλλει εἰς ἡμᾶς ἡ τύχη.

LI.

Ἡ ἀνθρώπινος ζωὴ ἔχει τὴν ἡῶ αὐτῆς· ἅμα φανῇ ἢ ἡῶς δὲν χρειάζεται πλέον λυχνία, φέγγει. Πᾶς φρόνιμος ἄνθρωπος διῆλθε τὴν ἐποχὴν ταύτην, ἐπέζησε τῆς ἰδίας ἑαυτοῦ ἀναγεννήσεως, καθ' ἣν στερητὴν ἔσχε συνείδησιν ἑαυτοῦ. Ἀλλ' ἡ φύσις δὲν θέλει νὰ σταματῶμεν τὰ βλέμματα ἡμῶν ἐν πάσῃ λεπτομερείᾳ τοῦ μηχανισμοῦ τῆς ἡμετέρας ὑπάρξεως. Ὁ ἐγκέφαλος

δὲν εἶνε ὁ ἄνθρωπος ὁλόκληρος· ἡ καρδιά, οἱ πόδες, αἱ χεῖρες συνεισφέρουσιν ἐπίσης καὶ πλέον μάλιστα εἰς τὴν ὑπαρξίν ἡμῶν. Ἀφοῦ ἅπαξ οἱ ὀφθαλμοὶ γνωρίσωσι τὸν σκοπὸν, τὸ σῶμα δὲν ἔχει ἀνάγκην νὰ σκεφθῇ διὰ νὰ κινηθῇ πρὸς τὴν ὑποδεικνυομένην διεύθυνσιν. Τὰ ῥόδα ἀνθίζουσιν ἀσυνειδήτως, οἱ καρποὶ ὠριμάζουσιν ἀσυνειδήτως.

LII.

Τὸ θεμελιῶδες ἐλάττωμα τοῦ ἀνθρώπου εἶνε ἡ ἀμέλεια. Παρὰ τοῖς πεφωτισμένοις τῶν ἀνθρώπων κρύπτεται ὑπὸ τὸ προσωπεῖον σκεπτισμοῦ ψυχροῦ, μελαγχολικοῦ, δῆθεν φιλοσοφικοῦ, ὅπερ προσωπεῖον παριστᾷ προφάνῃ τὸν τύπον τοῦ Ἀμβλέτου. Εἶνε παραίτησις ἑαυτοῦ, νόσος, θάνατος ἐκούσιος· ἡ ἐξέγερσις τῆς ἀτομικῆς ἐνεργείας εἶνε ἡ συνθήκη τῆς ὑγείας καὶ τῆς ζωῆς.

LIII.

Ἐὰν τὸ λογικὸν ἤρκει εἰς τὸν ἄνθρωπον, δὲν ἠθέλομεν ἔχει οὔτε τὴν δύναμιν τοῦ αἰσθάνεσθαι οὔτε τὴν τοῦ φαντάζεσθαι.

LIV.

Τὸ σῶμα καὶ ἡ ψυχὴ ἐνδυναμοῦνται διὰ τῆς ἀμειβαίας δράσεως τοῦ ψυχους καὶ τοῦ θάλπου, τῆς χαρᾶς καὶ τοῦ ἄλγους. Οὕτω ἡ φύσις, ὡς ἡ ποίησις, ἀνατρέφει τὰ μᾶλλον διακεκριμένα τέκνα αὐτῆς.

LV.

Ἡ ἐπιστήμη δὲν δύναται νὰ δώσῃ εἰς ἡμᾶς τὴν ὁρεξίν τῆς ζωῆς· ἐξεναντίας δεικνύει τὴν ζωὴν ἐν ὅλῃ αὐτῆς τῇ μηδαμινότητι· ἡ φαντασία καὶ τὸ αἶσθημα ἀναρριπίζουσι τὸ ἐνδιαφέρον ἡμῶν ὑπὲρ τῶν παροδικῶν ἐμφανίσεων αὐτῆς καὶ οὕτω καθιστῶσιν ἡμᾶς εὐτυχεῖς. Ὑπὸ τὴν ἐννοιαν ταύτην ἡ τέχνη εἶνε σωτηριωδέστερα τῆς φιλοσοφίας.

LVI.

Ἡ ἐννοια δὲν πληροῖ τὴν ἀνθρωπίνην καρδίαν· δὲν δύναται οὔτε ἐνέργειαν οὔτε ἀταραξίαν νὰ τῇ ἐμπνεύσῃ· ἡ δύναμις αὕτη δὲν ἀνήκει εἰμὴ εἰς τὸ αἶσθημα, εἰς τὸ φρόνημα, εἰς δὲν ἡξεύρω τί, τὸ ὅποιον δὲν ἔχει ὀνομία, ἀλλὰ τοῦ ὁποίου τὰ ἀποτελέσματα εἶνε πραγματικά. Λ. Χ. Ἐρρέθη ἀξιόλογα: Τὰ ποιήματα τοῦ Hafis ἀναγεννῶσι τὴν ψυχὴν, ὅχι διὰ τῆς ἐννοίας τῶν λόγων, ἀλλὰ διὰ τῆς γαλήνης τῶν αἰσθημάτων, τὰ ὅποια διαχέουσιν.

LVII.

! Σκεπτισμὸς φαιδρὸς καὶ ἄνευ πικρίας εἶνε ὁ ἀσφαλέστερος προμαχὼν κατὰ τοῦ φρικτοῦ φάσματος τοῦ γήρατος, τῆς ἀποστεώσεως ἡμῶν, ὅχι ὁ σκεπτισμὸς ὡς πρὸς τὰς αἰωνίας ἀληθείας, ἀλλ' ἡ ἀτάραχος ἀδιαφορία ὡς πρὸς ἡμᾶς αὐτοὺς. Ἰνα μείνῃ τις νέος, ἀνάγκη νὰ προφυλάσσῃται πάσης ἀποκλειστικῆς τάσεως πρὸς τὸ ἴδιον ἑαυτοῦ ἄτομον.

LVIII.

Ἄνθρωπος ἱκανὸς ὀφείλει αἰετοτε νὰ ἐνασχολῇται εἰς ἐργασίαν σύμφωνον πρὸς τὴν ἱκανότητά αὐτοῦ καὶ ἀπαιτοῦσαν τὴν συνδρομὴν πασῶν τῶν δυνάμεων αὐτοῦ· διότι ἡ ζωὴ συνίσταται ἀποκλειστικῶς εἰς μίαν ἐργασίαν μᾶλλον ἢ ἥττον σύντονον· ἡ χαλύνωσις εἶνε ἀσθένεια, θάνατος.

LIX.

Τὸ γράφειν, καὶ ἐὰν δὲν ἔχῃ σκοπὸν ὁ γράφων ἵνα δημοσιεύσῃ ὅ,τι γράφει, εἶνε ἐξάίρετον ὑγιεινὸν μέσον πρὸς ἐνδυνάμωσιν τῆς ψυχῆς. Ἐν τῷ αἰῶνι, καθ' ὃν ζῶμεν, τὸ φάρμακον τοῦτο εἶνε εὐκόλον εἰς ὅλον τὸν κόσμον. Ἰν' ἀπαλλαχθῇς ἐκ τῆς ιδέας ἢ ἐκ τοῦ αἰσθηματος, ὅπερ σὲ πιέζει, ἀρκεῖ εἰς σὲ πολλάκις νὰ σημειώσῃς ἐγγράφως τὰς ἐντυπώσεις σου καὶ νὰ περιγράψῃς αὐτάς ἀκριβῶς. Ἡ ἐργασία αὕτη διαλύει τοὺς σπασμοὺς τῆς ψυχῆς καὶ προλαμβάνει τὴν ὑποτροπὴν αὐτῶν.

LX.

Ὁ ἀληθὴς φιλόσοφος δὲν βυθίζεται εἰς τὴν περὶ θανάτου μελέτην. Ἡ φιλοσοφία εἶνε ἡ σοφία τῆς ζωῆς καὶ ὁ θάνατος δὲν ἔχει εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτῆς πραγματικότητα.

LXI.

Γνησία ἀρετὴ καὶ ἀληθοῦς εὐεξία εἶνε ἀποτελέσματα τῆς αὐτοδιοικήσεως, τῆς κυριαρχίας, τὴν ὁποίαν ἐξασκεῖ ἕκαστος εἰς ἑαυτόν.

LXII.

Σεῖς, οἵτινες ἐσκέφθητε περὶ τῆς σωματικῆς καὶ ἠθικῆς ὑμῶν ὑπάρξεως, ἐρωτήσατε τὴν πείραν ὑμῶν καὶ ζητήσατε ἂν αἱ ἐντυπώσεις δὲν κανονίζονται πρὸς τὰς ιδέας μᾶλλον ἢ αἱ ιδέαι πρὸς τὰς ἐντυπώσεις.

LXIII.

Πάθος, κατάστασις παθητικὴ—ἔροι συνώνυμοι.— Ὁ περιεσκεμμένος βίος εἶνε ἡ ἀληθοῦς ἐνέργεια. Ὅσω μᾶλλον ἡ ἐνεργητικότης γίνεται ἕξις, στοιχεῖον τῆς ὑπάρξεως ἡμῶν, τόσω ὀλιγώτερον τρέχομεν τὸν κίνδυνον τοῦ νὰ περιπέσωμεν εἰς κατάστασιν παθητικὴν. Παθητικὴ οὖσα ἡ ψυχὴ ταπεινοῦται, ἐνεργητικὴ δὲ ὑψοῦται, τουτέστι ζῇ. Ἡ νόσος καὶ ὁ θάνατος εἶνε μερικὴ ἢ γενικὴ ἐλλειψις ὕψους, ἐνθουσιασμοῦ.

LXIV.

Τὰ ἐλαττώματα τῶν πρώτων τῆς ζωῆς ἐτῶν ἐξασκοῦσι μέχρι τῆς μᾶλλον προκεχωρημένης ἡλικίας τὴν σωματικὴν καὶ ἠθικὴν αὐτῶν ἐπίδρασιν. Τοῦτο

αὐτὸ συμβαίνει καὶ ἐπὶ τῶν καλῶν ιδιοτήτων, τὰς ὁποίας ἤθελέ τις ἐνωρὶς ἀποκτήσει.

LXV.

Ὅφείλεις νὰ θέλῃς· κάμνε ὅ,τι ὀφείλεις. Ἴδου εἰς δύο λέξεις ὅλη ἡ ὑγιεινὴ τῆς ψυχῆς.

LXVI.

Ἡ καταλληλότης δηλ. τὸ τὰ πάντα ἐν καιρῷ τῷ προσήκοντι ποιεῖν εἶνε μία συνθήκη τῆς ὑγείας· οὕτω ἡ ἐρημία εἶνε σωτήριος· ἀλλ' ὅποτεν εὐρίσκηται τις ἐν τῇ κοινωνίᾳ, δὲν εἶνε ἡ κατάλληλος στιγμή νὰ θέλῃ νὰ ᾔνῃ μόνος.

LXVII.

« Εὐτυχῇ λέγετε τὸν δυνάμενον νὰ ἐνώσῃ τὴν » δραστηριότητα καὶ ὁρμὴν τῆς νεότητος μετὰ τὴν ὠριμότητα τῆς ἀνδρικῆς ἡλικίας. » Φροντίσατε μόνον νὰ διατηρήσῃτε τὰ δῶρα τῆς πρώτης, τὸ ἐπίλοιπον ἐργάζεται οἰκοθεν καὶ ὁ χρόνος θέλει ἐκπληρώσει τὰς ὑμετέρας εὐχάς.

LXVIII.

Φθάνει τις εἰς τὸν σκοπὸν, ὅποτεν τείνῃ πρὸς αὐτὸν δι' ὅλων τῶν δυνάμεων· διότι ἡ ἐπιθυμία δὲν εἶνε εἰμὴ ἡ ἐκφρασις τῶν ἀναγκῶν τῆς ἡμετέρας φύσεως. « Κρούσατε καὶ ἀνοιγήσεται ὑμῖν. » Πόσοι καὶ πόσοι

φιλόδοξοι ἐπιτυγχάνουσιν ἐν τῇ ἐπιζητήσει τῶν τιμῶν καὶ τοῦ πλούτου! Ἀρά γε ἄλλως πως ἔχει τὸ πρᾶγμα προκειμένου περὶ τῆς ὑγείας :

LXIX.

Ὅτε ἀρχόμεθα ἀποκτᾶν τὴν συνείδησιν ἑαυτῶν, ὀφείλομεν στιγμασίως, κατὰ τὸ φαινόμενον, νὰ θυσιάσωμεν τὴν ἀνθηρότητα καὶ τὴν ζωηρότητα τῶν συναισθημάτων ἡμῶν, ἵν' ἀποκτήσωμεν αὐτὰ πάλιν μονιμοποιηθέντα καὶ ὠριμάσαντα διὰ τῆς σκέψεως καὶ τῆς πείρας.

LXX.

Ὅποτε ἄλγος τι ἀπειλεῖ ἢ κατέχει ὑμᾶς, σκέφθητε καλῶς ὅτι ἀποστρέφοντες ἀπ' αὐτοῦ τὸ πρόσωπον δὲν καταστρέφετε αὐτό. Πρέπει νὰ θεωρήσῃτε αὐτὸ κατὰ πρόσωπον καὶ νὰ ἐξετάσῃτε αὐτὸ προσεκτικῶς, ἵνα μάθῃτε, ἐὰν ᾔνε καλὸν νὰ λησμονήσῃτε αὐτό, ἐὰν δὲν ᾔνε προτιμότερον νὰ ὠφεληθῇτε ἐκ τούτου. Μὴ περιφρονῇς ποτε ἐν πρᾶγμα πρὶν ἢ λάβῃς αὐτὸ εἰς τὴν ἐξουσίαν σου. Ἐκεῖνό, τὸ ὁποῖον περιφρονεῖται οὕτως ἀπλῶς, ἐπανέρχεται ἐπιμόνως μὲ φορτικότητα αὖξουσιν. Μόνον ἡ ἡμέρα δύναται νὰ διαλύσῃ διὰ τῶν λάμψεων τοῦ φωτὸς πάντα τὰ φάσματα τῆς νυκτός.

LXXI.

Ἡ μόρφωσις εἶνε ἀναγκαία, ἵνα ἡ θέλησις δυνηθῇ νὰ ἐνεργήσῃ ἐν γνώσει, ἀλλὰ δὲν εἶναι ἀπολύτως ἀναγ-

καῖον, ἵνα ἐν γένει ἐνεργήσῃ ἡ θέλησις. Ἐνόσω ἡ διανοητικὴ ἀνάπτυξις δὲν συμπληρωθῇ, δεόν νὰ καταστῶμεν ἱκανοὶ νὰ ἐνεργήσωμεν ὠφελίμως διεγείροντες εἰς τὴν ψυχὴν ἡμῶν τὴν γενικὴν ἐνέργειαν· ἡ διάνοια κεῖται ὑπεράνω τῆς θελήσεως· ἀλλ' ἡ θέλησις ὀφείλει νὰ ᾔνε κατὰ πρῶτον ἐξησκημένη, ἵνα δυνηθῇ νὰ ἐκπληρώσῃ τὰς ἐπιταγὰς τοῦ νοός.

LXXII.

Πλὴν—ἤθελέ τις εἶπει—ἵνα βούλωμαι ἀπαιτεῖται ἀντικείμενον βουλήσεως. Τί ὀφείλω νὰ θέλω; Τοῦτο πρὸ παντὸς ἄλλου μ' ἐνδιαφέρει νὰ μάθω. Ἔστω· ἀλλὰ δὲν εἶνε ἀνάγκη νὰ κατανοήσῃτε καλῶς τὸ ἀντικείμενον τῆς ἡμετέρας ἐνεργητικότητος. Τὸ νὰ γνωρίζῃ τις ἐν γένει ὅ,τι θέλει δὲν σημαίνει ὅτι γινώσκει αὐτὸ κατὰ τὴν αὐστηρὰν σημασίαν τῆς λέξεως· δὲν ὑπάρχει ἰδέα ἄνευ ἐξωτερικῆς ἢ ἐσωτερικῆς πείρας· ἀλλὰ ἡ πείρα δύναται νὰ προηγηθῇ τῆς ἀκριβοῦς ἐννοίας τῆς ἰδέας. Ἐπομένως δύναται νὰ παραχθῇ χωρὶς νὰ γείνη καταληπτή.

LXXIII.

Ἐπειδὴ τὸ κενὸν εἶναι ἄρνησις, δὲν αἰσθάνεται τις αὐτὸ, κυρίως εἰπεῖν, ἀλλ' ἐνίοτε συμπυκνοῦται καὶ γίνε-ται ἐπαισθητόν· ὁπόταν τις αἰσθάνηται τὸ κενὸν ἐν τῇ ψυχῇ αὐτοῦ, τοῦτο εἶνε ἀρχὴ τῆς θεραπείας· καθότι γίνε-ται ἀναγκαία μία προσπάθεια, μία τάσις.

Ὁ Ἑκατομμυριοῦχος, τοῦ ὁποῖου τὸ ἀκαλλιέργητον πνεῦμα ἀγνοεῖ τὴν μεγάλην τέχνην τοῦ νὰ μεταχειρισθῇ εὐγενῶς τὰ πλούτη αὐτοῦ καὶ δὲν γνωρίζει τὴν ἐνασχόλησιν ὑψηλῆς τιнос τάξεως, κορέννεται ἐν τῇ ἀπολαύσει καὶ ἐν τῇ ἐπιθυμίᾳ. Αἰσθάνεται ἀόριστόν τινα ἀνάγκην τοῦ νὰ εὕρῃ που ἀντίστασιν ἱκανὴν ἵνα διεγείρῃ τὴν ἐνεργητικότητά αὐτοῦ.

Ἡ ἀνθρωπίνη ψυχὴ ἔχει ἐν σημεῖον σκοτεινόν, ἐν ᾧ περιέχονται τὰ σπέρματα πάντων τῶν ἐσωτερικῶν δεινῶν. Εἶνε οὐσιῶδες νὰ περιορίσωμεν τὴν ἐπικράτειαν τοῦ σημείου τούτου διὰ ἰδεῶν καθαρῶν, ἠθικῶν καὶ ἱλαρῶν. Ἐὰν δὲν παρεμβάλλῃ τις πρόσκομμα εἰς αὐτὸ, ἐκτείνεται καὶ αὐξάνεται, τὸ σκότος καταλαμβάνει τὴν ψυχὴν καὶ νῦξ γεννᾶται ἐν ἡμῖν, ἡ ὀλιβερά νῦξ τῆς φρεναλλοιώσεως.

Υπάρχει ἐπίσης ἐν τῇ ψυχῇ ἐν σημεῖον φωτεινόν, ἄσυχρον τῆς σιωπῆς, τῆς γαλήνης καὶ τῆς λάμψεως, ἐνθα δὲν δύναται νὰ εἰσδύσῃ μήτε ἡ καταιγὶς μήτε τὸ σκότος. Εἶνε εἶδος ἀσύλου δοθὲν εἰς τὸν ἀνθρώπον ἐναντίον τῆς παθήσεως καὶ τοῦ ἄλγους. Χρέος ἡμῶν εἶνε νὰ διατηρῶμεν καὶ νὰ μεγεθύνωμεν τὸ σημεῖον τοῦτο· ἡ φρεναλλοίωσις αὐτὴ δὲν δύναται νὰ ἐξαφανίσῃ τὸ αἰωνίως φωτεινόν τοῦτο σημεῖον.

Δὲν προσδιωρίσθη εἰσέτι ὁ βαθμὸς τῆς ψυχικῆς δυσαρμονίας, ὅθεν ἄρχεται ἡ παραφροσύνη.

Πολλάκις συγχέεται ἡ δύναμις μὲ τὴν αἴσθησιν. Ἡ αἴσθησις εἶνε, ἐν ταῖς ἡμέραις ἡμῶν, ἱκανῶς ἀνεπτυγμένη, συναύξεται μετὰ τῆς νοσηρᾶς τοῦ αἰῶνος ἀβρότητος· ἀλλ' ἡ δύναμις, ἥτις ἐστὶ τὸ θεμέλιον τῆς υγιείας, δὲν εἶνε καθόλου καλλιεργημένη· ἔχομεν ὄρεξιν δι' ὅλα, ἀλλὰ δύνάμιν διὰ τίποτε.

Ἡ διαφωνία εἶνε συνθήκη ὀλεθρία τῆς ἀνθρωπίνης υπάρξεως· ὥς μάθωμεν νὰ ὑποτασσώμεθα εἰς αὐτήν. Εὐτυχεῖς θὰ ᾔμεθα προαισθανόμενοι, ἐντισὶ στιγμαῖς, τὴν ὑπερτάτην ἐνότητα.

Αἱ ἀναμνήσεις γεννῶνται καὶ αὐξάνουσιν ἐν τῇ σιωπῇ τῆς μελέτης. Τὸ καλλίτερον μέσον τοῦ νὰ καταστήσωμεν ἐν ἀντικείμενον ἀδιάφορον εἶνε τὸ νὰ ὁμιλῶμεν ἀκαταπαύστως περὶ αὐτοῦ, πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦ ν' ἀφαιρέσωμεν τὸν πειρασμὸν τοῦ νὰ σκεπτώμεθα περὶ αὐτοῦ ἐν τῇ ἀπομονώσει. Ἄλλο οὐσιῶδες μέσον, ὅπερ δύναται νὰ διατηρήσῃ τὴν υγιάν, εἶνε τὸ νὰ μάθωμεν νὰ ἐκτιμῶμεν καὶ ν' ἀναπτύσσωμεν προστηκόντως

τὰ πλεονεκτήματα πάσης ηλικίας: ἡγουν, τὴν ἀνθηρότητα τῆς νεότητος καὶ τὸ πλήρες ῥώμης ἄφροντι αὐτῆς, τὴν περισκεμμένην μετριοπάθειαν τῆς ἀνδρικῆς ηλικίας καὶ τὸ ἀτάραχον τοῦ γήρως βλέμμα. Τὰ βάσανα τῆς σκέψεως εἶνε ὀλέθρια διὰ νέον ἄνθρωπον, ὡς εἶνε δι' ἓνα γέροντα παραφορὰ τῆς ὀργῆς. Ἡ εὐεργετικὴ φύσις ἐχορήγησεν εἰς πᾶσαν ἡλικίαν τὰ οἰκεία ἐκάστη ἀνθῆ καὶ τοὺς οἰκείους καρπούς.

LXXXI.

Δὲν εἶνε ἥττον σωτήριο τὸ νὰ προσέχωμεν τὸν νοῦν μετ' εὐγνωμοσύνης πρὸς τὴν πληθὺν τῶν ἀπαρατηρήτων εὐεργετημάτων, ἅτινα χορηγεῖ εἰς ἡμᾶς διηνεκῶς ἢ γενναιοῦς τῆς φύσεως. Ὁ ἄνθρωπος δείκνυται καθ' ἐκάστην ψυχρὸς καὶ ἀναίσθητος εἰς πλῆθος πραγματικῶν ἀπολαύσεων, τῶν ὁποίων ἡ ἐκτίμησις ἤθελε παρέξει εἰς αὐτὸν διαρκῆ τινα εὐχαρίστησιν. Τοῦτο παρετήρησαν πολλάκις λεπτοφυῆ τινα πνεύματα. Ἄς μάθωμεν νὰ κρατῶμεν λογαριασμὸν παντός, ὅ,τι συμβαίνει ἐν ἡμῖν καλὸν καὶ εὐάρεστον, νὰ γευώμεθα τὴν εὐδαιμονίαν τοῦ ἀναπνέειν, τοῦ βλέπειν τὸ φῶς, τοῦ αἰσθάνεσθαι τὴν γλυκεῖαν τοῦ Ἡλίου θερμότητα, τοῦ ἐννοεῖν τέλος πάντων ὅτι πᾶσα στιγμή ὑπάρξει εἶνε δι' ἡμᾶς ἐν δῶρον τῆς φύσεως, διὰ τὸ ὁποῖον δὲν ἔχομεν τὸ δικαίωμα νὰ ἔχωμεν ἀξιώσεις.

LXXXII.

Ἐγωῖσμός ἀγνός καὶ εὐγενής εἶνε ἀναγκαῖος πρὸς διατήρησιν τῆς γαλήνης καὶ τῆς υἱείας. Ἄξιος οἴκτου

εἶνε ὁ ἄνθρωπος, ὅστις δὲν ἀποβλέπει ἐξ οἰκείας εὐχαριστήσεως εἰς τὸν σκοπὸν τῆς ἐργασίας, τοῦ ἔρωτος καὶ τῆς ζωῆς αὐτοῦ. Δὲν ὑπάρχει σχεδὸν ἀγνή εὐχαρίστησις χωρὶς νὰ ὑποκινῆται ἀπὸ προσωπικὴν ἀφορμήν. Πᾶσα ἀνθρωπίνη πράξις συνεπάγει ἀναγκαίως τοὺς οἰκείους καρπούς καλοὺς ἢ κακοὺς.

LXXXIII.

Ἡ εὐδαιμονία τῆς ψυχῆς συνίσταται τῷ ὄντι εἰς τὸ προάγεσθαι καὶ μεγαλύνεσθαι. Ἐκκαλῶ τοῦτο εἰς τὴν πείραν παντὸς πεφωτισμένου ἀνθρώπου: κατὰ ποίαν ἄρ' γε στιγμήν ἡσθάνθη ἑαυτὸν εὐτυχέστερον; Ὁχι ἐν τῇ ἐποχῇ ἐκείνῃ τῆς νεότητος, ὅτε πᾶσαν ἡμέραν ἀνεκαλύπτοντο εἰς τὴν διάνοιαν αὐτοῦ νέος κόσμος καὶ νέαι σφαῖραι ἰδεῶν;—Ἡ τοιαύτη εὐδαιμονία γίνεται σπανιωτέρα, καθ' ὅσον προχωρεῖ ἡ ἡλικία. Αἱ γήϊναι ἀντιλήψεις ἔχουσιν ὅρια ὁρατά. Ὅ,τι συντηρεῖ τὸν ἔμπειρον γέροντα εἶνε τὸ βλέμμα, ὅπερ ρίπτει πέραν τοῦ κόσμου, εἰς χώρας ἀπείρους.

LXXXIV.

Ὅ,τι διαστέλλει τὸν κοινὸν ἄνθρωπον τοῦ διακεκριμένου ἀνθρώπου εἶνε ὅτι διὰ νὰ ᾔηνε εὐτυχῆς ὁ μὲν πρῶτος πρέπει νὰ λησμονήσῃ ἑαυτὸν καὶ ν' ἀποβάλῃ τὴν συνείδησιν τῆς ἀτομικότητος αὐτοῦ, ὁ δὲ δεύτερος πρέπει νὰ συγκεντρωθῇ ἐν ἑαυτῷ καὶ νὰ λάβῃ κατοχὴν τῆς ἑαυτοῦ ὑπάρξεως.

LXXXV.

Ἐάν ἡ ψυχὴ σου πάσχη, ἐάν ᾔνη λεία τῆς ἀβεβαιότητος, τῆς ἀμφιβολίας, τοῦ φόβου, ζήτησον κοινωνίαν, σύχναζε εἰς τὸν κόσμον· ἐκεῖ πολλάκις λόγος τις, ῥιφθεὶς κατὰ τύχην, ἤρκεσε νὰ διαφωτίσῃ, ὡς φωτεινὴ ἀκτίς, τὴν βαθυτέραν νύκτα.

LXXXVI.

Δυσκόλως ὑποφέρεις πολλάκις τοὺς συγγενεῖς, τοὺς στενοτέρους φίλους σου· ἔσο βέβαιος ὅτι τὸ αὐτὸ συμβαίνει καὶ εἰς αὐτοὺς ὡς πρὸς σέ. Μελετήσατε καλῶς τὴν ἰδέαν ταύτην· δὲν ὑπάρχει καλλίτερον προφυλακτικόν.

LXXXVII.

Ὁ σκοπὸς ἡμῶν εἶνε νὰ δώσωμεν εἰς τὸ πνεῦμα διεύθυνσιν γενικὴν, ὑγιᾶ καὶ ἀληθείᾳ· νὰ εὐρύνωμεν αὐτὸ, νὰ τὸ ἀπαλλάξωμεν τῶν ματαιῶν χιμαιρῶν καὶ νὰ καταστήσωμεν εἰς αὐτὸ προσιτὰ φάρμακα ἀσφαλῆ.

LXXXVIII.

Ἦθελεν εἶσθαι σχολαστικὸν καὶ κακόζηλον τὸ νὰ θελήσῃ τις ν' ἀκολουθήσῃ εἰς ὅλα τὰ καθέκαστα αὐτῆς τὴν ἐνέργειαν τῆς βουλήσεως, ἐφ' ὅλων τῶν συνήθων καὶ καθημερινῶν λειτουργιῶν τῆς σωματικῆς ζωῆς.

LXXXIX.

Δύναται τις νὰ ἴδῃ εἰς τὰ συγγράμματα τῶν ἱατρῶν, οἵτινες ἔκαμον προσέκτικὰς παρατηρήσεις, ὅτι ὁ θυμὸς ἐνεργεῖ ἐπὶ τοῦ συστήματος τῆς χολῆς, ὅτι προκαλεῖ τὴν ἐκκρίσιν αὐτῆς διὰ τῶν ἐμέτων καὶ τῶν ἀφοδεύσεων, ὅτι ἡ φρίκη ἐνεργεῖ ἐπὶ τῶν νεύρων τῆς καρδίας καὶ τῶν μεγάλων αἰμοφόρων ἀγγείων, ὅτι ὁ φόβος καὶ τὸ μῖσος προξενοῦσι ῥίγος· ἡ εὐχαρίστησις καὶ ἡ στενοχωρία θερμότητα· προσδοκία δὲ καλοῦ ἢ κακοῦ παλμούς· ἡ ἀπέχθεια καὶ ἡ ἀηδία λειποθυμίας· ὁ γέλως καὶ τὰ δάκρυα διετάχθησαν ὑπὸ τῆς προνοητικῆς φύσεως πρὸς τὸ συμφέρον τῆς σωματικῆς ἡμῶν εὐεξίας καὶ ὅτι ἡ εὐεξία αὕτη ἐπὶ τέλους παρουσιάζει πολλάκις ἀληθῆ κρίσιν δεινῶν λίαν περιπεπλεγμένων. Ἔχομεν εἰς τὴν ἐξουσίαν ἡμῶν, τοῦλάχιστον ἀρνητικῶς, τὸν πταρμόν, τὴν χάσμην, τὸν στεναγμόν κ.λ.π. Ἀλλὰ τὸ λεπτότατον τὸ μᾶλλον ἀξιοπαρατήρητον καὶ ἐνταυτῷ μᾶλλον καθημερινόν ἐν τοῖς ἐπὶ τοῦ σώματος ἀποτελέσμασι τῆς βουλήσεως μόλις δύναται νὰ ἐκφρασθῇ διὰ λόγων· ἀλλ' ἄς θέσῃ τις τὴν θεωρίαν ἡμῶν ὑπὸ δοκιμασίαν πρακτικῆς σπουδαίας καὶ ἐπιμόνου καὶ θέλει ἐκπλαγῇ ἐκ τῶν θαυμασίων αὐτῆς ἀποτελεσμάτων.

XC.

Παρετήρησάν τινες ὅτι ἡ θεὰ τοῦ ωραίου ἐξασκεῖ ἐπὶ τοῦ ὀργάνου τῆς ὁράσεως σωτήριο ἐπιρροήν, ὅπως τὸ πράσινον τῶν χλοερῶν πεδιάδων καὶ τὸ κυανοῦν τοῦ οὐρανοῦ.

XCI.

Ἡ ὑποχονδρία καὶ ὁ ὑπερισμὸς ἦσαν ἄγνωστα παρὰ τοῖς ἀρχαίοις. Ἄς προσπαθῇσωμεν νὰ εἵμεθα εὐγενεῖς ὡς οἱ Ἕλληνες καὶ ἐνεργητικοὶ ὡς οἱ Ῥωμαῖοι· ἴσως τότε τὰ φρικτὰ ταῦτα δεινὰ ἐξαφανισθῶσιν.

XCII.

Ἡ ὑποχονδρία δὲν συνίσταται μόνον εἰς τὸ νὰ νομίζῃ τις ὅτι εἶνε προσβεβλημένος ἀπὸ χιμαιρικόν τι κακόν, ἀλλ' ἀκόμη καὶ εἰς τὸ νὰ σπουδάζῃ μὲ λεπτολόγον φροντίδα τὰ δεινὰ, τὰ ὅποια πραγματικῶς αἰσθάνεται.

XCIII.

Ἐὰν ἡ ψυχὴ σου πάσχῃ, σημείωσον μόνον ἐν τῷ ἡμερολογίῳ τῆς ζωῆς σου τὰς παρηγόρους σκέψεις, αἵτινες παρουσιάζουσιν εἰς τὸ πνεῦμά σου εἰκόνας εὐαρέστους. Διὰ τοῦ μέσου τούτου θέλεις ἔχει αὐτὰς προχείρους, ἵνα προστρέχῃς ἐνταῖς λυπηραῖς σου στιγμαῖς. Μία συλλογὴ τοιούτου εἶδους εἶνε διὰ τὸν πάσχοντα τόσῳ ἀναγκαία, ὅσῳ ὁ ἰατρός.

XCIV.

Ἴνα ἀναγράψῃ τις τὴν δίαιταν τῆς ψυχῆς, συμφέρει ἐπὶ πᾶσι νὰ ἐννοήσῃ καλῶς τὰς διαφορὰς ἡλικίας τῆς ζωῆς καὶ νὰ προσέξῃ εἰς αὐτάς· διὰ τὸν λόγον ὅτι πᾶσα ἡλικία ἔχει τὰς ἐπιθυμίας καὶ τὰ ἴδια αὐτῆς καθήκοντα, τὰ ὅποια δὲν ἐμπρέπουσιν εἰς τὴν ἐπομένην

ἡλικίαν. Ὁ μὲν ἔφηβος ἅς ἐγκαταλιμπάνῃ ἑαυτὸν εἰς τὰς παραφορὰς τῆς πλεοναζούσης ἐνεργητικότητος αὐτοῦ· εἶνε τοῦτο εἶδος πυρετοῦ, ἔστις δίδει εἰς πάντα τὰ σπέρματα τὴν ἐλευθερίαν τοῦ ἀναπτύσσεσθαι συμφώνως πρὸς τὴν βούλησιν τῆς φύσεως· κατὰ δὲ τὴν μεσάζουσιν ἡλικίαν, ὅτε ὁ χαρακτήρ ἐμορφώθῃ, ἀρχεται ἡ ἔξις, ἣτις γίνεται εἰς τὴν πρεσβυτικὴν ἡλικίαν πηγὴ ἡδονῶν καὶ δυνάμεως. Ἡ φύσις, ἐν τῇ ἀγαθότητι αὐτῆς, ἠθέλησεν ὥστε ἡ ἀνάμνησις τοῦ παρελθόντος νὰ ᾔνῃ εὐάρεστος αἰείποτε καὶ πᾶσα ἡλικία νὰ κληροδοτῇ εἰς τὴν ἐπομένην τὴν κληρονομίαν τῶν ἀπολαύσεων αὐτῆς, χωρὶς νὰ συνεπάγῃ καὶ τὰ ἄλλα αὐτῆς.

XCV.

Ἰτί εἶνε τὸ παρελθόν; Διὰ σέ εἶσαι σὺ ὁ ἴδιος· διότι δὲν ὑπάρχει εἰς τοὺς ὀφθαλμούς σου καὶ δὲν δύνασαι νὰ συλλάβῃς αὐτὸ, εἰμὴ διὰ τῶν ἰχνῶν καὶ τῶν σπερμάτων, τὰ ὅποια ἄφησεν εἰς τὴν ὑπαρξίν σου καὶ τὰ ὅποια μικρὸν κατὰ μικρὸν συγχέονται ἐν αὐτῇ. Ἰτί εἶνε τὸ μέλλον; Διὰ σέ τίποτε ἄλλο ἢ σὺ ὁ ἴδιος· δὲν σέ ἀφορᾷ εἰμὴ ἐνόςῳ κατορθόνεις δι' αὐτοῦ τὸν σκοπὸν τῶν προσπαθειῶν σου. Ἐνθυμεῖσθαι καὶ ἐλπίζειν κατὰ πᾶσαν ἄλλην ἐννοίαν δὲν εἶνε εἰμὴ ὄνειρον ἀπατηλόν.

XCVI.

Ἡ καταλληλοτέρα πρὸς μακροβιότητα κατάστασις εἶνε κατὰ μὲν τὸν Οὐφελάνδον ὁ γάμος· κατὰ δὲ τὸν Κάντιον ἡ ἀγαμία· ἀμφότεροι ἐπικαλοῦνται τὴν πεῖ-

ραν. Ὁ εἷς διηγεῖται τὰ παραδείγματα ἀνθρώπων νυμφευθέντων, οἵτινες ἔφθασαν εἰς βαθὺ γῆρας· ὁ ἕτερος στηρίζει τὴν γνώμην αὐτοῦ εἰς τὸ ὅτι οἱ ἄγαμοι χαίρουσιν αὐθιρὸν καὶ ὑγιὲς γῆρας. Ἡ λύσις τοῦ προβλήματος τούτου εἶνε, ὅτι ἐν μὲν τῇ πρώτῃ περιόδῳ τοῦ βίου ἡ ζωτικὴ ἐνέργεια διατηρεῖται διὰ τῆς ἀγαμίας, ἐν δὲ τῇ δευτέρᾳ αἱ ἐξασθενήσασαι δυνάμεις ἔχουσιν ἀνάγκην οἰκογενειακῶν περιποιήσεων, ἵνα διατηρηθῶσι πλεόντερον καιρὸν.

XCVII.

Ἡ ζωὴ δὲν εἶνε ὄνειρον εἰμὴ κατὰ λάθος τοῦ ἀνθρώπου, τοῦ ὁποῦ ἡ ψυχὴ οὐδόλως ἀκούει τὸ ἐξυπνητήριον σήμαντρον.

XCVIII.

Ἡπία τις λύπη, τῆς ὁποίας αἱ ἐξάψεις ἐπανέρχονται κατὰ διαλείμματα, ἔχει, ὥς ἡ θεὰ τῆς Σελήνης, κατὰ τι ἀναφυκτικόν. Προσπάθησον νὰ μεταβάλῃς τὴν μελαγχολικὴν καὶ θλιβεράν διαθέσιν εἰς ἀπλῶς λυπηράν. Δάκρυα χυνόμενα ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν ἤθελον εἶσθαι μάλιστα ἄρωμα εὐεργετικὸν διὰ τὰς πληγὰς τῆς καρδίας.

XCIX.

Ὁ ὑπὸ εὐγενῶν καὶ ἀβρῶν αἰσθημάτων ἐμπορούμενος ἄνθρωπος εἶνε ποτὲ δυνατὸν νὰ ᾔνῃ εὐχαριστημένος ἀπὸ τὸν ἴδιον ἑαυτόν· ἀλλὰ τὸ νὰ ᾔνῃ τις εὐχα-

ριστημένος μὲ ἑαυτόν εἶνε ἀπολύτως ἀναγκαῖον διὰ νὰ φθάσῃ εἰς τὸν σκοπὸν. Ἐπομένως δὲν πρέπει νὰ θέτῃ τις πολὺ ὑψηλὰ τὸ καθῆκον, τὸν ὑψηλὸν σκοπὸν τῆς ὑπάρξεως, πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦ νὰ ᾔνῃ βεβαιότερος ὅτι θὰ φθάσῃ αὐτόν.

C.

Καθὼς ἡ φθίσις καὶ ὁ ὕδρωψ ἀναπτύσσονται αὐτοπαθῶς ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν ἠθικῶν παθήσεων, ὁμοίως ἡ ἐνεργητικότης καὶ ἡ χαρὰ εἶνε μέσα εὐνοϊκὰ πρὸς τὴν ἀναγκαίαν διάλυσιν καὶ θεραπείαν τῶν νόσων τούτων. Ὁ Οὐφελάνδος συμβουλεύει τὸ κανονίζειν κατὰ θέλησιν τὰς καθημερινὰς ἀφοδεύσεις· εἰς τὴν ἐξοχὸν ταύνην νουθεσίαν προσθέτω μίαν ἄλλην, ἣτις σχετίζεται εἰδικώτερον μετὰ τῆς ὑγιεινῆς τοῦ σώματος. Ὅτε ἀναγινώσκει τις καὶ γράφει—ἐργασία διαρκούσης τῆς ὁποίας κρατεῖ τις ἀκουσίως τὴν ἀναπνοὴν αὐτοῦ—εἶνε καλὸν ν' ἀναπνέῃ βαθέως ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν, ν' ἀφίνη μάλιστα τὸ γραφεῖον καὶ νὰ περιδιαβάσῃ ἐντὸς τοῦ δωματίου. Περιπλέον, ὅποτεν ἡ ἐργασία ἀπαιτῇ μεγάλην προσοχὴν, ἢ ὅποτεν παραδίδηται τις εἰς αὐτὴν ἀφ' ἐσπέρας, πρέπει ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν νὰ κρατῇ τοὺς ὀφθαλμοὺς κεκλεισμένους ἐπὶ τινα δευτερόλεπτα. Ὁ ἰατρὸς ἐννοεῖ τὴν ὠφέλειαν τῆς συμβουλῆς ταύτης. Οἱ μὴ ἰατροὶ ὀφείλουσι μόνον νὰ ἀκολουθῶσιν αὐτήν.

CI.

Ἡ ὑποχονδρία δὲν εἶνε κατ' οὐσίαν εἰμὴ τὸ ὅξυ καὶ

ἀλγεινὸν αἰσθημα τῆς ἀνθρωπίνης καταστάσεως ἐν ἀτόμῳ ἐρεθισμένῳ ἢ ἐξησθενημένῳ κατὰ τε τὴν ψυχὴν καὶ τὸ σῶμα.

CII.

Ἐπεμείναμεν πολὺ ἐπὶ τῶν εὐτυχῶν ἀποτελεσμάτων, τὰ ὅποια παράγει ἡ βούλησις διὰ τῆς ἐνεργείας αὐτῆς. Πολλάκις ὁμως συμφέρει νὰ παραιτηθῇ ἡ βούλησις τῆς ἐξουσίας αὐτῆς, ἣν ἔχει, ἵνα ἐπενέγκῃ τὴν θεραπείαν τῶν νοσημάτων τῆς ψυχῆς. Θέλω νὰ εἶπω ὅτι εἶνε ὠφέλιμον ἐν τισι περιστάσεσι νὰ μὴ τρέφῃ τις σχέδια, ἀλλὰ νὰ ἀνοίγῃ τὰ ἱστία εἰς τὸν ἄνεμον τῆς ἐλπίδος καὶ νὰ ἐγκαταλιμπάνῃ αὐτὸς ἑαυτὸν εἰς τὸ ρεῦμα τῆς ζωῆς.

CIII.

Πολλάκις, πάντοτε ἴσως, ιδέαι σκοτειναὶ ἐνεργοῦσι μετὰ πλείονος δυνάμεως ἢ αἱ καθαραὶ ιδέαι. Ἄς λάβωμεν ὡς παράδειγμα τὴν δύναμιν τῶν παθῶν ἢ τὸ ἀπλοῦν γεγονός τοῦ ἐγείρεσθαι εἰς δεδομένην ὥραν.

Ἄλλ' εἶνε προτιμότερον διὰ τε τὴν σωματικὴν καὶ τὴν ψυχικὴν υἰεῖαν, νὰ ὦσιν ἰσχυρότεραι αἱ καθαραὶ ιδέαι ἡμῶν.

CIV.

Εὐλόγως ὁ Κάντιος καλεῖ τὴν ἐνεργὸν φαντασίαν κίνησιν τῆς ψυχῆς χρησιμεύουσαν εἰς τὴν υἰεῖαν· διότι καλῶς ἐξετάζοντες εὐρίσκομεν ὅτι ἡ μεμονωμένη ἐνέρ-

γεια τῆς διανοίας παραλύει τὴν ψυχὴν. Ἡ ψυχὴ, ἥτις βυθίζεται εἰς ἀφηρημένους ιδέας, εἶνε ὡς ὕδωρ στάσιμον, ἐν τῷ ὁποίῳ ἀνακατοπτρίζονται μὲν τὰ ἀντικείμενα, ἀλλὰ τὸ ὁποῖον σήπεται ἀνεπαισθήτως.

CV.

Ὁ αὐτὸς συγγραφεὺς δεικνύει λίαν ὀρθῶς τὴν αἰτίαν τῶν βλαβερῶν ἀποτελεσμάτων, τὰ ὅποια ἐπιφέρει ἡ ἔξις τοῦ ἐγείρεσθαι πρὸ τοῦ μεσονυχτίου· διότι ἡ στιγμή αὕτη εἶνε ἐκείνη, καθ' ἣν ἡ φαντασία ἔχει τὸν ὑψιστον βαθμὸν τῆς ἐνεργείας. Ἐρεθίζει τότε λίαν ζωηρῶς τὸ νευρικὸν σύστημα.

CVI.

Ἄς συμβουλευθῶμεν τὸν Lichterberg τὸν ἐπιτηδειότατον ζωγράφον τῶν ψυχικῶν καταστάσεων, τὸν χρυσόφορον Κολόμβον τῆς ὑποχονδρίας. «Πολλάκις,» λέγει πλαγιάζοντες νὰ κοιμηθῶμεν αἰσθανόμεθα «ζωηροὺς πόνους εἰς ὅσα μέρη τοῦ σώματος ὑφίστανται πίεσιν· ἀλλὰ γνωρίζοντες ὅτι δυνάμεθα ν' ἀλλὰξωμεν θέσιν κατ' ἀρέσκειαν δὲν προσέχομεν εἰς τὴν ἐνόχλησιν ταύτην.» Περιγράφει τὴν ὑποχονδρίαν δι' ἐκφράσεων λίαν ἐκφραστικῶν· ἀποκαλεῖ αὐτὴν νῦν μὲν «παθολογικὸν ἐγῶϊσμόν» νῦν δὲ «μικροψυχίαν».

«Τὸ σῶμά μου, λέγει ἀλλαχοῦ, εἶνε ἐκεῖνο τὸ μέρος τοῦ κόσμου, ὅπερ αἱ σκέψεις μου δύνανται νὰ μεταβάλλωσιν· εἰς τὸ ἐπίλοιπον τοῦ σύμπαντος ἡ νοημοσύνη μου δὲν δύναται νὰ τροποποιήσῃ τὴν

» τάξιν τῶν πραγμάτων.» Ἐντινι ἄλλω χωρίῳ διηγεῖται ὅτι ἡμέραν τινὰ προσβληθεὶς ὑπὸ νευρικῆς τινος νόσου ἔφραξε τὰ ὦτα καὶ ἡσθάνθη ἑαυτὸν καλλίτερα.
 » Τῇ ἀληθείᾳ,» προσθέτει « ἐκ τῆς στιγμῆς ταύτης αἱ
 » ἐμβοαὶ αὐταὶ τῶν ὠτων, σύνηδες σύμπτωμα τῆς
 » νόσου ταύτης μοὶ ἐφάνησαν ὅτι δὲν εἶνε ἐν ἐμοὶ
 » εἰμὴ ἐν σύμπτωμα προσποιητόν· ἡ ὑποχονδρία
 » δὲν ἀντλεῖ εἰμὴ δηλητήριο ἐκ τῶν θλιβερῶν τῆς
 » σκέψεων· ἐξ ὁμοίων δὲ σκέψεων θέλει ἀντλήσει πα-
 » ρηγορίαν.»

CVII.

Ὑπάρχει ὑποχονδρία ἀκούσιος, ἐκείνη ὑφ' ἧς προσβάλλονται ἐνίοτε οἱ ἰατροί· διότι ἐὰν ἡ ὑποχονδρία εἶνε μικροσκόπιον, διὰ μέσου τοῦ ὁποῖου ἀνακαλύπτει τις παθήσεις, οὔτινες, ἄλλως, ἤθελον εἶσθαι ἀόρατοι, ἡ ἐπιστήμη, ἥτις δεικνύει ἡμῖν τὰς αἰτίας, τὸν δεσμόν, τὰς συνεπείας ὅλων τῶν δεινῶν· ὁ δὲν εἶνε ὁμοίως ἐν μικροσκόπιον;

CVIII.

Ἐὰν ᾔνε ἀληθές, ὡς λέγουσιν οἱ σοφοί, ὅτι ἡ τέχνη τοῦ νὰ ᾔνε τις εὐτυχῆς συνίσταται εἰς τὸ νὰ λησμονήσῃ ἑαυτὸν, συνίσταται ἐπίσης εἰς τὸ νὰ τείνῃ μετὰ ἐνεργείας πρὸς σκοπὸν τινα ἄξιον τῆς ἡμετέρας ἐνεργείας.

CIX.

Ἀναλύσατε τὴν ἡδονήν, τὴν εὐδαιμονίαν· θέλετε εὖρεῖ δύο στοιχεῖα (homo duplex!): τὴν λήθην ἑαυτοῦ

καὶ τὴν πλήρη ἐξουσίαν ἐφ' ἑαυτοῦ, τὸ αἶσθημα τῆς ζωῆς ἀφικνούμενον εἰς τὴν ὑψίστην αὐτοῦ δύναμιν ἢ σχεδὸν ὅλως διόλου ἠφανισμένον· ἀντιλογία φαινομένη μᾶλλον ἢ πραγματική! ὅ,τι λησμονεῖται εἶνε αἱ ἀλύσεις ἐκείνου, τὸ ὁποῖον ἀναπτύσσεται εἰς ὑψιστον βαθμόν, εἶνε ἡ ἐλευθέρωσις κινήσεως τῆς ζωῆς.

CX.

« Ἀλλὰ πῶς νὰ βουλώμεθα, ἀφοῦ αὐτὴ ἡ δύναμις » τῆς βουλήσεως λείπει εἰς ἡμᾶς. » Ἐὰν ὅ,τι σοὶ λείπει εἶσαι ὁ ἴδιος, ποῖον φάρμακον δύναμαι νὰ σὲ διατάξω εἰμὴ σὲ αὐτόν;

CXI.

Ἔνεκα τοῦ θλιβεροῦ αἰσθήματος, ὅπερ παράγουσιν ἐν ἡμῖν αἱ ἀτέλειαι τοῦ κόσμου τούτου, ἡ Θεία πρόνοια ἠθέλησε νὰ ἐρεθίσῃ ἡμᾶς, ἵν' ἀναπτύξῃ ἐνεργητικῶς τὰς ἡμετέρας δυνάμεις καὶ ζητήσῃ τὸ φάρμακον πάντων τούτων τῶν δεινῶν.

CXII.

Ὅστις εἶπεν ἐν τῷ βάθει τῆς ψυχῆς αὐτοῦ ὅτι εἶνε ἄρρωστος γίνεται δυστυχῆς ἐκ ὑποχονδρίας· ὅστις δὲ μετὰ ἀπερισκέπτου τόλμης διακηρύττει ὅτι ἔχει καλῶς δύναται νὰ γίνῃ δυστυχῆς ἐκ ἀμελείας· ὑπάρχει μέσος ὁδὸς μεταξὺ τῶν δύο ἄκρων, ἃς μεταχειριζώμεθα

ἐαυτοὺς ὡς ἀνθρώπους ὑγείας ἀσθενοῦς καὶ ἀδράς, ὅ,τι πραγματικῶς εἴμεθα πάντες καὶ ὥς ζῶμεν μετὰ φρονήσεως ἀνευ οἰήσεως, ἀλλὰ καὶ ἀνευ φόβου.

CXIII.

Εἰς πολλὰς περιστάσεις, καθ' ἃς πρέπει ὁ ἄρρωστος νὰ μὴ συλλογίζεται τὸν πόνον, ἡ δύναμις τῆς ψυχῆς ἐπὶ τοῦ σώματος ἔχει ἀνάγκην νὰ βληθῇ εἰς κίνησιν ὑπὸ ξένης τινὸς θελήσεως· ἤθελεν εἶσθαι μεγάλη ἀπαίτησις τὸ νὰ θελήσῃ τις νὰ ἐνεργήσῃ ἡ περὶ ἧς ὁ λόγος δύναμις ἐκ προσωπικῆς ὠθήσεως. Ἐντούτοις τίς θέλει γνωρίσει τόσο καλὰ ὅσον σὺ τὴν ἀσθένειάν σου, τὴν θεραπείαν, ἣν ἀπαιτεῖ, τὴν δόσιν καὶ τὸ κατάλληλον φάρμακον; Εἶνε ἄρα οὐσιῶδες νὰ προσέξῃ τις καὶ νὰ ἐξετάσῃ τί εἶνε δυνατόν νὰ κάμῃ.

CXIV.

Ὑπάρχουσι γενικῶς δύο τρόποι τοῦ θεωρεῖν τὴν ζωὴν ἢ δηλονότι θέτων τις τὴν ἀτομικότητα αὐτοῦ κατὰ πρόσωπον τοῦ κόσμου ζητεῖ νὰ κρατῇ αὐτὴν ἐλευθέραν καὶ ἀνεξάρτητον καὶ ὑφίσταται τότε μίαν πάλην, ἥτις ἀναπτύσσει τὸν χαρακτῆρα, καλεῖται δὲ ἡ μέθοδος αὕτη ὑποκειμενικὴ ἢ ἠθικὴ (Κάντιος), ἡ δεύτερον ἀφιέμενος ἐκουσίως εἰς τὸν ῥοῦν τοῦ κόσμου συμμορφοῦται μὲ τοὺς καιροὺς καὶ μὲ τὰ πράγματα, θεωρεῖται ὡς ἀντικείμενον καὶ μεταχειρίζεται αὐτὸς ἐαυτὸν ὡς μέρος τι τοῦ ὅλου· αὕτη δὲ εἶνε ἡ ἀντι-

κειμενικὴ ἢ ποιητικὴ μέθοδος (Γκαῖτε). Ἀμρότεροι αἱ ὁδοὶ αὗται ἄγουσιν εἰς τὸν αὐτὸν σκοπόν· ἡ ἐκλογὴ ἐξήρτηται ἐκ τῆς διαφορᾶς τῶν χαρακτήρων.

CXV.

Πᾶς ἄνθρωπος ἔχει ἐνώπιον αὐτοῦ ὁδὸν διακεχαραγμένην πρὸς τὸν κοινὸν σκοπόν. Συνειθισμένος νὰ βλέπω ἐν τοῖς πράγμασι τὴν ἠθικὴν αὐτῶν ὅψιν ἔδωκα εἰς τὰς περὶ ὑγιεινῆς τῆς ψυχῆς μελέτας μου ῥοπὴν ἠθικωτέραν ἴσως ἢ ὅσον ἡ φύσις αὐτῶν επέτρεπε τοῦτο. Εἰς σὲ δὲ ἀπρόκειται, ἀναγνώστα, νὰ ἐξάξῃς ἐκ τῶν σκέψεων τούτων ὅ,τι κάλλιον ἐφαρμόζεται εἰς τὴν φύσιν σου.

ΤΕΛΟΣ.

ΠΙΝΑΞ

ΤΩΝ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

Βιογραφικὴ μελέτη τοῦ Βαρώνου Ε. δὲ-Φεουχτερσλέβεν.	Σελ. α'—κς'.
Εἰσαγωγή τοῦ Συγγραφέως.	» 1—4
Α'. Ὁρισμός. Περὶ τῶν ἀποτελεσμάτων τοῦ πνεύματος ἐν γένει.	» 5—15
Β'. Ὅτι ἡ ὠραιότης εἶνε ἡ ἀντανάκλῃσις τῆς ὑγείας.	» 16—23
Γ'. Φαντασία.	» 24—38
Δ'. Βούλησις. Χαρακτήρ. Τὸ ἀναποφάσιστον. Κακὴ διάθεσις. Ἀφαίρεσις.	» 39—51
Ε'. Νοῦς. Μόρφωσις.	» 52—65
Σ'. Κράσεις. Πάθη.	» 66—76
Ζ'. Ἀψικαρδία.	» 77—84
Η'. Ταλάντευσις—Ἰσορροπία.	» 85—97
Θ'. Ὑποχονδρία.	» 98—111
Ι'. Ἀλήθεια. Φύσις.	» 112—117
ΙΑ'. Συμπέρασμα.	» 118—124
Ἀξιώματα καὶ γινῶμαι.	» 125—163

ΤΩΝ ΚΥΡΙΩΤΕΡΩΝ ΠΑΡΟΡΑΜΑΤΩΝ

ΔΙΟΡΘΩΣΙΣ.

Σελίς	12	γραμμὴ	1	διακτηρῇ	ἀντὶ	διακτηρεῖ
»	17	»	23	της	»	τις
»	84	»	9	εἰδήμονες	»	εὐδαίμονες
»	100	»	25	Marc Nerz	»	Marc Herz
»	108	»	23	σύμβουλος	»	σύμβολον
»	115	»	22	μετοικήσατε	»	μετοικίσκατε
»	120	»	8	σφιγμός	»	σφυγμός
»	124	»	18	γλυκεῖαν	»	γλυκεῖαν
»	156	»	4	αὐθηρὸν	»	ἀνθηρὸν
»	160	»	14	οἷτινες	»	αἷτινες

Τὰ λοιπὰ ἀφίνονται εἰς τὴν ἐπιείκειαν τοῦ ἀναγνώστου.

 SISMANOGGIO
MECANICO

SISMANOGLIO
MEGARO